

Національний Університет «Одеська Політехніка»
Міністерства освіти і науки України
Національний Університет «Одеська Політехніка»
Міністерства освіти і науки України

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

КОЛЕСОВ КОСТЯНТИН ІГОРОВИЧ

УДК 0.322:658.114:338.246.025.88(477)(043.3/.5)

ДИСЕРТАЦІЯ
«ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ
ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІДНОВЛЕННЯ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ»

051 – Економіка

05 – Соціальні та поведінкові науки

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Костянтин КОЛЕСОВ

Науковий керівник: Задорожко Гліб Ігорович, кандидат економічних наук,
доцент

Одеса – 2026

АНОТАЦІЯ

Колесов К.І. *Формування інвестиційної привабливості промислових підприємств в умовах відновлення економіки України.* – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки. – Національний університет «Одеська політехніка» МОН України, Одеса, 2026.

У дисертації розроблено та науково обґрунтовано теоретико-методичні положення і практичні рекомендації щодо формування та підвищення інвестиційної привабливості промислових підприємств в умовах відновлення економіки України.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено її зв'язок із науковими програмами, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано методичний інструментарій. Розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості щодо апробації результатів і публікацій автора.

Доведено, що формування інвестиційної привабливості промислових підприємств в умовах післявоєнного відновлення економіки України є ключовим чинником їх модернізації, інноваційного розвитку та інтеграції у глобальні виробничі ланцюги. Визначено, що сучасні умови господарювання потребують урахування ESG-критеріїв, цифрової трансформації та інституційних факторів, які суттєво впливають на інвестиційні рішення.

У розділі 1 «Теоретичні основи інвестиційної привабливості промислових підприємств» узагальнено та поглиблено наукові підходи до визначення сутності категорії «інвестиційна привабливість» і уточнено її економічний зміст з урахуванням сучасних умов відновлення економіки України. Доведено, що інвестиційна привабливість промислового підприємства доцільно розглядати як інтегральну характеристику, яка відображає його здатність залучати та ефективно використовувати інвестиційні ресурси з урахуванням ризиків,

потенціалу розвитку та впливу зовнішнього середовища. *Дістало подальшого розвитку трактування сутності поняття «інвестиційна привабливість промислового підприємства» як інтегральної характеристики його спроможності до інноваційно-інвестиційного зростання, цифрової трансформації та стійкості до ризиків у процесі економічного відновлення.*

Проаналізовано існуючі підходи до трактування інвестиційної привабливості та встановлено, що традиційні методи її оцінювання, які базуються переважно на фінансових показниках, не повною мірою відповідають сучасним умовам функціонування економіки. Обґрунтовано необхідність розширення змісту цієї категорії з урахуванням інноваційних, цифрових та екологічних аспектів діяльності підприємств, що формують нові вимоги до інвестування.

Визначено, що формування інвестиційної привабливості відбувається під впливом сукупності взаємопов'язаних факторів різного рівня, що відображають як зовнішнє середовище функціонування підприємства, так і його внутрішні характеристики. *Дістали подальшого розвитку науково-методичні підходи до дослідження впливу макроекономічних і регіональних факторів шляхом формування комплексного підходу до підвищення інвестиційної привабливості промислових підприємств, який, на відміну від існуючих, передбачає інтеграцію безпекових, макрофінансових, інституційних, інфраструктурних та інноваційно-кластерних чинників у єдину систему оцінювання та управління інвестиційними процесами.*

Особливу увагу приділено ролі концепції сталого розвитку та ESG-підходу, які суттєво впливають на прийняття інвестиційних рішень у сучасній економіці. Доведено, що врахування екологічних, соціальних та управлінських аспектів діяльності підприємств сприяє підвищенню довіри інвесторів і формуванню довгострокових конкурентних переваг.

Сформульовано робочу гіпотезу дослідження, відповідно до якої підвищення ефективності формування інвестиційної привабливості промислових підприємств в умовах відновлення економіки України можливе за

умови застосування комплексного підходу, що поєднує традиційні економічні механізми з сучасними цифровими та аналітичними інструментами.

У розділі 2 «Оцінка інвестиційної привабливості промислових підприємств в Україні» здійснено комплексний аналіз сучасного стану інвестиційної діяльності та визначено ключові тенденції формування інвестиційної привабливості в умовах післявоєнного відновлення економіки. Дістали подальшого розвитку напрями оцінювання інвестиційної привабливості промислових підприємств шляхом системного узагальнення її динаміки у 2014–2024 рр., що, на відміну від існуючих підходів, дозволило виявити суперечливий характер її формування під впливом поєднання позитивних ефектів реформ та інтеграції у світові ринки зі стримуючим впливом інституційних обмежень і воєнних ризиків, а також визначити нові драйвери та умови зростання інвестиційної привабливості в умовах економічного відновлення.

У процесі дослідження проведено поглиблений аналіз фінансово-економічних показників діяльності промислових підприємств, що дозволило виявити тенденції зміни їх інвестиційного потенціалу та визначити основні чинники, які стримують залучення інвестиційних ресурсів. Обґрунтовано, що існуючі методики оцінювання інвестиційної привабливості не забезпечують достатнього рівня об'єктивності в умовах високої невизначеності, оскільки не враховують комплексний вплив ризиків, цифрових трансформацій та змін у зовнішньому середовищі.

Проведено аналіз фінансово-економічного стану промислових підприємств та визначено ключові фактори, що впливають на їх інвестиційну активність. *Дістали подальшого розвитку методичні підходи до оцінювання інвестиційних ризиків і можливостей підприємств, які, на відміну від існуючих, передбачають використання аналітичних, статистичних та експертно-аналітичних інструментів у поєднанні з елементами машинного навчання для ідентифікації ризиків у післякризовий період.*

Обґрунтовано доцільність використання інтегрованого підходу до оцінювання інвестиційної привабливості, який враховує не лише фінансові

показники, але й інноваційний потенціал, рівень цифровізації, екологічні та соціальні аспекти діяльності підприємств. Такий підхід створює передумови для формування більш об'єктивної оцінки інвестиційної привабливості та підвищення ефективності прийняття управлінських рішень щодо залучення інвестицій.

Узагальнення результатів дослідження дозволило сформуванати аналітичне підґрунтя для розробки інструментарію підвищення інвестиційної привабливості промислових підприємств, що реалізується у наступному розділі дисертаційної роботи.

У розділі 3 «Формування інструментарію забезпечення інвестиційної привабливості промислових підприємств в умовах відновлення економіки України» розроблено та обґрунтовано комплекс теоретико-методичних і прикладних рішень, спрямованих на підвищення ефективності управління інвестиційною привабливістю підприємств у сучасних умовах господарювання. Доведено, що забезпечення високого рівня інвестиційної привабливості потребує інтеграції економічних, інституційних та цифрових інструментів у єдину систему управління.

Удосконалено концептуальну модель формування інвестиційної привабливості промислового підприємства, яка, на відміну від існуючих, інтегрує економічні, інституційні, соціальні та цифрово-технологічні фактори в єдину систему стратегічного управління, а також відображає логіку взаємозв'язку між інвестиційними ресурсами, рівнем інноваційності підприємства, його цифровою зрілістю та конкурентоспроможністю.

Удосконалено науково-методичний підхід до оцінювання інвестиційної привабливості, який базується на поєднанні багатокритеріального методу TOPSIS із алгоритмами штучного інтелекту для автоматичного визначення вагових коефіцієнтів показників, що підвищує точність та об'єктивність оцінювання.

Удосконалено обґрунтування доцільності використання цифрових та смарт-технологій як інструменту підвищення інвестиційної привабливості

промислових підприємств, відмінністю якого є: а) доповнення концепції Smart Evaluation Framework (SEF), що інтегрує автоматизований збір даних, AI-аналіз, блокчейн-верифікацію та візуалізацію результатів, забезпечуючи замкнений цикл Smart Evaluation Loop для постійного оновлення результатів оцінювання; б) розбудова архітектури цифрової платформи Smart Investment Monitor (SIM) через три рівні (даних, аналітики та довіри), яка реалізує принципи SEF і створює замкнену екосистему цифрової довіри між інвесторами, підприємствами та державними структурами.

Обґрунтовано, що впровадження цифрових та смарт-технологій у процес управління інвестиційною привабливістю дозволяє знизити рівень інформаційної асиметрії, підвищити прозорість діяльності підприємств та забезпечити більш ефективну взаємодію між усіма учасниками інвестиційного процесу. Доведено, що запропонований інструментарій сприяє підвищенню обґрунтованості управлінських рішень, зниженню інвестиційних ризиків та активізації інвестиційної діяльності.

Узагальнення отриманих результатів дозволило сформулювати практичні рекомендації щодо підвищення інвестиційної привабливості промислових підприємств, які можуть бути використані в діяльності підприємств, органів державного управління та інвесторів у процесі відновлення економіки України.

Ключові слова: інвестиційна привабливість, промислові підприємства, відновлення економіки, ризики, цифровізація, ефективність, штучний інтелект, ESG-фактори, модель, інноваційно-інвестиційний розвиток, багатокритеріальне оцінювання, стратегія, сталий розвиток.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Статті у фахових виданнях України

1. Задорожко Г. І., Колесов К. І. Торгівельні війни та їх вплив на національну економіку. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2024. № 1 (27). С. 45-53. URL: <https://economics.net.ua/ejopu/2024/No1/45.pdf> (Дата звернення 01.02.2026). (Кат. Б, Index Copernicus, Google Scholar) (0,58 д.а., особистий внесок здобувача: обґрунтовано вплив глобальних торговельних конфліктів на можливості залучення інвестицій у промислові підприємства, розроблено методичний підхід до оцінки їхньої адаптації до змін у міжнародних торговельних відносинах – 0,28 д.а.).

2. Задорожко Г. І., Колесов К. І. Формування інвестиційного клімату в промисловості при відновленні економіки України. *Наукові перспективи*. 2024. № 9 (51). С. 655-665. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/18285> (Дата звернення 01.02.2026). (Кат. Б, Index Copernicus, Google Scholar, Research Bible) (0,49 д.а., особистий внесок здобувача: розроблено підхід до оцінки впливу макроекономічної стабільності та регулювання валютного ринку на інвестиційну привабливість промислових підприємств в умовах економічного відновлення – 0,24 д.а.).

3. Колесов К. І. Особливості інвестиційної привабливості промислових підприємств. *Економіка. Фінанси. Право*. 2025. (Кат. Б, Index Copernicus) No 3. С. 43-46. DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2025.3.7> (Дата звернення 01.02.2026). (0,53 д.а.)

4. Колесов К.І. Оцінка інвестиційної привабливості промислових підприємств в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. № 16 (2025): С. 243-248. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.16.243> (Кат. Б, Index Copernicus, Google Scholar) (0,71 д.а.)

5. Колесов К.І. Концептуальна модель формування інвестиційної привабливості промислового підприємства в умовах відновлення економіки України. *Економіка та суспільство*. 2025. № 81. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/7200> (Дата звернення 01.02.2026). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-81-153> (Kam. B, Vernadsky National Library, Google Scholar, Index Copernicus, CiteFactor, Eurasian Scientific Journal Index (ESJI), Crossref, OUCI, Web of Science (Research Commons) (0,72 д.а.)

Опубліковані праці апробаційного характеру

6. Kolesov K. Assessment of investment attractiveness of industrial enterprises in the post-war period. *Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні: збірник тез доповідей VIII міжнародної науково-практичної конференції [Електронний ресурс]*. – Вінниця : ВНТУ, 2025. С. 263-264. <https://press.vntu.edu.ua/index.php/vntu/catalog/book/890> (Дата звернення 01.02.2026). (0,12 д.а.)

7. Задорожко Г.І., Колесов К.І. Досвід розвинених країн у створенні сприятливого інвестиційного середовища. *Актуальні проблеми теорії та практики менеджменту* : Матеріали XIV Міжнародної наукової конференції. 26 травня 2025, Національний університет «Одеська політехніка». С. 71-73. <https://economics.net.ua/conf-m> (Дата звернення 01.02.2026). (0,14 д.а., особистий внесок здобувача: здійснено аналіз інструментів державної політики розвинених країн щодо стимулювання інвестиційної активності та узагальнено практики формування сприятливого інвестиційного середовища – 0,07 д.а.).

8. Kolesov K. The role of digital technologies in enhancing the investment attractiveness of enterprises. *Sustainable Development: Modern Theories and Best Practices* : Materials of the Monthly International Scientific and Practical Conference (June 30 - July 1, 2025) / Gen. Edit. Olha Prokopenko, Tallinn: Teadmus OÜ, 2025,

60 р. Р. 57-59. <https://teadmus.org/main-publications/pb-28> (Дата звернення 01.02.2026). (0,14 д.а.)

9. Kolesov K. Use of digital and smart technologies to enhance the investment attractiveness of industrial enterprises. *Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи*: Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, ОНЕУ, 10-11 жовтня 2025 р.). С. 265-266. <https://dspace.oneu.edu.ua/items/9a449e07-a081-4712-947b-0a8f3e4ea202> (Дата звернення 01.02.2026). (0,12 д.а.)

10. Kolesov K. Conceptual model for ensuring the investment attractiveness of an industrial enterprise in the context of Ukraine's economic recovery. *Інноваційні методи управління економікою в умовах цифровізації бізнесу*: Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 10 жовтня 2025 р.). С. 381-382. <https://lnk.ua/Y4Qv5wre9> (Дата звернення 01.02.2026). (0,11 д.а.)

SUMMARY

Kolesov K.I. *Formation of the investment attractiveness of industrial enterprises in the conditions of economic recovery of Ukraine.* – Qualification scientific work as a manuscript.

Dissertation for obtaining the Doctor of Philosophy degree in specialty 051 – Economics, field of knowledge 05 – Social and Behavioral Sciences. – Odesa Polytechnic National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Odesa, 2026.

The dissertation develops and scientifically substantiates theoretical and methodological provisions and practical recommendations for the formation and enhancement of the investment attractiveness of industrial enterprises in the conditions of economic recovery of Ukraine.

The introduction substantiates the relevance of the research topic, defines its connection with scientific programs, formulates the goal, objectives, object and subject of the study, and characterizes the methodological tools. The scientific novelty and practical significance of the obtained results are revealed, and information on the approbation of results and the author's publications is provided.

It is proven that the formation of the investment attractiveness of industrial enterprises in the conditions of post-war economic recovery of Ukraine is a key factor in their modernization, innovative development, and integration into global value chains. It is determined that modern economic conditions require consideration of ESG criteria, digital transformation, and institutional factors that significantly influence investment decisions.

In *Chapter 1 “Theoretical foundations of the investment attractiveness of industrial enterprises,”* scientific approaches to defining the essence of the category “investment attractiveness” were generalized and deepened, and its economic content was clarified with due regard to the current conditions of Ukraine's economic recovery. It was proven that the investment attractiveness of an industrial enterprise should be considered as an integral characteristic reflecting its ability to attract and efficiently

use investment resources, taking into account risks, development potential, and the influence of the external environment. *The interpretation of the essence of the concept of “investment attractiveness of an industrial enterprise” was further developed as an integral characteristic of its capacity for innovation and investment growth, digital transformation, and resilience to risks in the process of economic recovery.*

Existing approaches to the interpretation of investment attractiveness were analyzed, and it was established that traditional methods of its assessment, which are based mainly on financial indicators, do not fully correspond to modern economic conditions. The necessity of expanding the content of this category by taking into account innovative, digital, and environmental aspects of enterprise activity, which shape new investment requirements, was substantiated.

It was determined that the formation of investment attractiveness takes place under the influence of a set of interrelated factors of different levels that reflect both the external environment of enterprise operation and its internal characteristics. *Scientific and methodological approaches to studying the influence of macroeconomic and regional factors were further developed through the formation of a comprehensive approach to enhancing the investment attractiveness of industrial enterprises, which, unlike existing approaches, provides for the integration of security-related, macrofinancial, institutional, infrastructural, and innovation-cluster factors into a unified system for the assessment and management of investment processes.*

Special attention was paid to the role of the sustainable development concept and the ESG approach, which significantly influence investment decision-making in the modern economy. It was proven that taking into account environmental, social, and governance aspects of enterprise activity contributes to increasing investor confidence and forming long-term competitive advantages.

A working hypothesis of the study was formulated, according to which improving the effectiveness of the formation of the investment attractiveness of industrial enterprises under the conditions of Ukraine’s economic recovery is possible through the application of a comprehensive approach that combines traditional economic mechanisms with modern digital and analytical tools.

In Chapter 2 “Assessment of the investment attractiveness of industrial enterprises in Ukraine,” a comprehensive analysis of the current state of investment activity was carried out, and key trends in the formation of investment attractiveness under the conditions of post-war economic recovery were identified. *Approaches to assessing the investment attractiveness of industrial enterprises were further developed through the systematization of its dynamics in 2014–2024, which, unlike existing approaches, made it possible to reveal the contradictory nature of its formation under the influence of the combined positive effects of reforms and integration into global markets, alongside the restraining impact of institutional constraints and war-related risks, and also to identify new drivers and conditions for the growth of investment attractiveness under the conditions of economic recovery.*

In the course of the study, an in-depth analysis of the financial and economic indicators of industrial enterprises was conducted, which made it possible to identify trends in changes in their investment potential and determine the main factors restraining the attraction of investment resources. It was substantiated that the existing methods for assessing investment attractiveness do not ensure a sufficient level of objectivity under conditions of high uncertainty, since they do not take into account the complex influence of risks, digital transformations, and changes in the external environment.

An analysis of the financial and economic condition of industrial enterprises was conducted, and the key factors influencing their investment activity were identified. *Methodological approaches to assessing investment risks and enterprise opportunities were further developed which, unlike existing approaches, provide for the use of analytical, statistical, and expert-analytical instruments in combination with elements of machine learning to identify risks in the post-crisis period.*

The expediency of using an integrated approach to assessing investment attractiveness, which takes into account not only financial indicators but also innovation potential, the level of digitalization, and environmental and social aspects of enterprise activity, was substantiated. Such an approach creates the preconditions

for forming a more objective assessment of investment attractiveness and increasing the effectiveness of managerial decision-making with regard to attracting investments.

The generalization of the research results made it possible to form an analytical basis for the development of tools aimed at enhancing the investment attractiveness of industrial enterprises, which is implemented in the next chapter of the dissertation.

In *Chapter 3 “Formation of tools for ensuring the investment attractiveness of industrial enterprises in the conditions of economic recovery of Ukraine,”* a set of theoretical-methodological and applied solutions aimed at improving the effectiveness of managing the investment attractiveness of enterprises under modern economic conditions was developed and substantiated. It was proven that ensuring a high level of investment attractiveness requires the integration of economic, institutional, and digital instruments into a unified management system.

The conceptual model for the formation of the investment attractiveness of an industrial enterprise was improved which, unlike existing models, integrates economic, institutional, social, and digital-technological factors into a unified system of strategic management, and also reflects the logic of the interrelationship among investment resources, the level of enterprise innovativeness, its digital maturity, and competitiveness.

The scientific and methodological approach to assessing investment attractiveness was improved on the basis of combining the multicriteria TOPSIS method with artificial intelligence algorithms for the automatic determination of indicator weighting coefficients, which increases the accuracy and objectivity of the assessment.

The substantiation of the expediency of using digital and smart technologies as a tool for enhancing the investment attractiveness of industrial enterprises was improved; its distinctive features are: (a) the extension of the Smart Evaluation Framework (SEF) concept, which integrates automated data collection, AI-based analysis, blockchain verification, and visualization of results, thereby ensuring a closed Smart Evaluation Loop for the continuous updating of assessment results; (b) the development of the architecture of the Smart Investment Monitor (SIM) digital

platform through three levels (data, analytics, and trust), which implements the principles of SEF and creates a closed ecosystem of digital trust among investors, enterprises, and public authorities.

It was substantiated that the implementation of digital and smart technologies in the process of managing investment attractiveness makes it possible to reduce the level of information asymmetry, increase the transparency of enterprise activity, and ensure more effective interaction among all participants in the investment process. It was proven that the proposed toolkit contributes to increasing the validity of managerial decisions, reducing investment risks, and intensifying investment activity.

The generalization of the obtained results made it possible to formulate practical recommendations for enhancing the investment attractiveness of industrial enterprises, which may be used in the activities of enterprises, public authorities, and investors in the process of Ukraine's economic recovery.

Keywords: investment attractiveness, industrial enterprises, economic recovery, risks, digitalization, efficiency, artificial intelligence, ESG factors, model, innovation and investment development, multicriteria assessment, strategy, sustainable development.

LIST OF APPLICANT'S PUBLICATIONS

Articles in Professional Journals of Ukraine

1. Zadorozhko H. I., Kolesov K. I. Trade wars and their impact on national economies. *Economic Journal of Odesa Polytechnic University*. 2024. No. 1 (27). P. 45–53. URL: <https://economics.net.ua/ejopu/2024/No1/45.pdf> (accessed 01.02.2026). (*Category B, Index Copernicus, Google Scholar*) (0.58 printed sheets, personal contribution of the applicant: substantiated the impact of global trade conflicts on the opportunities for attracting investments into industrial enterprises and developed a methodological approach to assessing their adaptation to changes in international trade relations – 0.28 printed sheets).
2. Zadorozhko H. I., Kolesov K. I. Formation of the investment climate in industry during the recovery of Ukraine's economy. *Scientific Perspectives*. 2024. No. 9 (51). P. 655–665. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/18285> (accessed 01.02.2026). (*Category B, Index Copernicus, Google Scholar, Research Bible*) (0.49 printed sheets, personal contribution of the applicant: developed an approach to assessing the impact of macroeconomic stability and currency market regulation on the investment attractiveness of industrial enterprises in conditions of economic recovery – 0.24 printed sheets).
3. Kolesov K. I. Features of the investment attractiveness of industrial enterprises. *Economics. Finance. Law*. 2025. No. 3. P. 43–46. DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2025.3.7> (accessed 01.02.2026). (*Category B, Index Copernicus*) (0.53 printed sheets).
4. Kolesov K. I. Assessment of the investment attractiveness of industrial enterprises in Ukraine. *Investments: Practice and Experience*. 2025. No. 16. P. 243–248. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.16.243> (*Category B, Index Copernicus, Google Scholar*) (0.71 printed sheets).
5. Kolesov K. I. Conceptual model for forming the investment attractiveness of an industrial enterprise in the conditions of economic recovery of Ukraine. *Economy*

and Society. 2025. No. 81. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/7200> (accessed 01.02.2026). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-81-153> (Category B, Vernadsky National Library, Google Scholar, Index Copernicus, CiteFactor, Eurasian Scientific Journal Index (ESJI), Crossref, OUCI, Web of Science (Research Commons)) (0.72 printed sheets).

Publications of an Approbatory Nature

6. Kolesov K. Assessment of investment attractiveness of industrial enterprises in the post-war period. *Modern trends in the development of financial and innovation-investment processes in Ukraine: Proceedings of the VIII International Scientific and Practical Conference* [Electronic resource]. – Vinnytsia: VNTU, 2025. P. 263–264. <https://press.vntu.edu.ua/index.php/vntu/catalog/book/890> (accessed 01.02.2026). (0.12 printed sheets).

7. Zadorozhko H. I., Kolesov K. I. Experience of developed countries in creating a favorable investment environment. *Current problems of management theory and practice: Materials of the XIV International Scientific Conference*. May 26, 2025, Odesa Polytechnic National University. P. 71–73. <https://economics.net.ua/conf-m> (accessed 01.02.2026). (0.14 printed sheets, personal contribution of the applicant: analyzed the instruments of state policy of developed countries to stimulate investment activity and generalized practices of forming a favorable investment environment – 0.07 printed sheets).

8. Kolesov K. The role of digital technologies in enhancing the investment attractiveness of enterprises. *Sustainable Development: Modern Theories and Best Practices: Materials of the Monthly International Scientific and Practical Conference* (June 30 – July 1, 2025) / Gen. Edit. Olha Prokopenko. Tallinn: Teadmus OÜ, 2025. 60 p. P. 57–59. <https://teadmus.org/main-publications/pb-28> (accessed 01.02.2026). (0.14 printed sheets).

9. Kolesov K. Use of digital and smart technologies to enhance the investment attractiveness of industrial enterprises. *Economic and legal aspects of business activity: current state, efficiency and prospects*: Materials of the XI International Scientific and Practical Conference (Odesa, Odesa National Economic University, October 10–11, 2025). P. 265–266. <https://dspace.oneu.edu.ua/items/9a449e07-a081-4712-947b-0a8f3e4ea202> (accessed 01.02.2026). (0.12 printed sheets).

10. Kolesov K. Conceptual model for ensuring the investment attractiveness of an industrial enterprise in the context of Ukraine's economic recovery. *Innovative methods of economic management in the conditions of business digitalization*: Materials of the III International Scientific and Practical Conference (Kyiv, October 10, 2025). P. 381–382. <https://lnk.ua/Y4Qv5wre9> (accessed 01.02.2026). (0.11 printed sheets).

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ.....	20
ВСТУП.....	21
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	29
1.1 Сутність та основні характеристики інвестиційної привабливості промислових підприємств.....	29
1.2 Світовий досвід забезпечення інвестиційної привабливості промислових підприємств.....	55
1.3 Вплив макроекономічних та регіональних факторів на інвестиційну привабливість промислових підприємств в Україні	87
Висновки до розділу 1	119
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ	123
2.1 Аналіз сучасного стану інвестиційної привабливості промислових підприємств України.....	123
2.2 Методичні підходи до оцінки інвестиційної привабливості промислових підприємств.....	151
2.3 Дослідження інвестиційних ризиків і можливостей відновлення промислових підприємств.....	159
Висновки до розділу 2	188
РОЗДІЛ 3 ФОРМУВАННЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	191
3.1 Концептуальна модель формування інвестиційної привабливості промислового підприємства в умовах відновлення економіки України...	191
3.2 Науково-методичний підхід щодо оцінки інвестиційної привабливості підприємства.....	211

3.3 Використання цифрових та смарт-технологій для підвищення інвестиційної привабливості промислових підприємств	226
Висновки до розділу 3	251
ВИСНОВКИ.....	254
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	257
ДОДАТКИ.....	282

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

АНР – метод аналізу ієрархій;

IoT (Internet of Things) – Інтернет речей

FinTech – фінансові технології;

FDI – прямі іноземні інвестиції;

ML (machine learning) – машинне навчання;

R&D – дослідження та розвиток;

SEF (Smart Evaluation Framework) – розумна системи оцінювання;

ESG (Environmental, Social, Governance) –

АПК – агропромисловий комплекс;

ВДЕ – відновлювані джерела енергії;

ІП – індустріальні парки;

ІІІ – прямі іноземні інвестиції;

ПП – приватне підприємство;

СЕЗ – спеціальні економічні зони;

ІІ – штучний інтелект.

ВСТУП

Актуальність теми. Проблема формування інвестиційної привабливості промислових підприємств набуває особливої актуальності в умовах відновлення економіки України. Військові дії та їхні наслідки призвели до значних руйнувань виробничої інфраструктури, втрати капіталу, зниження рівня довіри з боку інвесторів та зміни економічного середовища. У таких умовах перед українськими підприємствами постає завдання не лише адаптації до нових викликів, а й активного залучення інвестицій для модернізації виробництва, впровадження інноваційних технологій та забезпечення сталого розвитку. Водночас необхідно враховувати глобальні тренди інвестування, зокрема зростаючу роль ESG-критеріїв (екологічні, соціальні та управлінські аспекти), цифровізацію та трансформацію бізнес-моделей промислових підприємств.

Інвестиційна привабливість підприємства визначається комплексом чинників, серед яких ключову роль відіграють фінансовий стан, якість управління, рівень технологічного розвитку, конкурентоспроможність продукції та стратегія взаємодії з інвесторами. У сучасних умовах значний вплив на інвестиційну привабливість мають державна політика стимулювання інвестицій, інституційне середовище та наявність ефективних механізмів управління ризиками.

Для України відновлення промислового потенціалу є стратегічним завданням, що вимагає розробки нових моделей взаємодії між державою, бізнесом та міжнародними фінансовими установами. Одним із перспективних підходів є впровадження смарт-індустріальних кластерів, які забезпечують синергію між великими підприємствами, малими та середніми виробниками, науковими установами та інвесторами. Крім того, особливого значення набуває створення умов для залучення прямих іноземних інвестицій, що сприятиме підвищенню рівня технологічного розвитку та інтеграції українських підприємств у глобальні виробничо-логістичні ланцюги.

Відновлення економіки України передбачає перехід до нової моделі розвитку, орієнтованої на інноваційність, експортну конкурентоспроможність та екологічну стійкість. Це означає, що підприємства мають не лише шукати джерела фінансування, а й активно трансформувати свої бізнес-процеси, застосовуючи цифрові рішення, автоматизацію та штучний інтелект для підвищення ефективності.

Питання формування інвестиційної привабливості промислових підприємств є предметом досліджень останніх кількох десятиліть серед вітчизняних та іноземних вчених, зокрема значний внесок зробили праці О. Амоші, Г. Бірмана, І. Бланка, Н. Гаврилової [1], Л. Некрасової [2-4], Д. Коробкова, О. Короткової [5], Ю. Малиновського [6-7]; О. Павлової [8-9], А. Пересади, Г. Савицької, С. Філіппової [10-11].

Дослідження свідчать про існування значної кількості методик оцінювання інвестиційної привабливості, які здебільшого розроблені для окремих рівнів економічної системи. Деякі науковці зосереджуються на методах і показниках, що використовуються для аналізу інвестиційної привабливості країни [12; 13; 14; 15], інші – для оцінки окремих галузей [16; 17], регіонів [18; 19], підприємств [20; 21; 22] або інвестиційних проєктів [23; 24].

Однак досі існують теоретико-методичні прогалини, які проявляються у необхідності формування комплексної системи управління інвестиційною привабливістю промислових підприємств в умовах післявоєнного відновлення економіки України, що потребує врахування факторів ризику, державної політики стимулювання та сучасних тенденцій цифрової трансформації.

Зазначене зумовило вибір теми, мету, завдання, предмет, структуру та напрями дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематичних планів наукових досліджень Національного університету «Одеська політехніка» за період 2022–2026 р.р. при виконанні держбюджетних НДР «Новітні теорії економіки та їх інструментарій в умовах актуальних викликів і загроз розвитку» (номер державної реєстрації

0124U003549, 2024–2028 pp.), у межах якої автором використано концептуальний підхід до формування інвестиційної привабливості промислових підприємств, що передбачає інтеграцію економічних, інституційних, соціальних та цифрово-технологічних детермінант у єдину систему стратегічного управління; НДР «Забезпечення ефективного функціонування та розвитку підприємств: теоретико-методологічні та практичні аспекти» (номер державної реєстрації 0119U000743, 2019–2023 pp.), де автором удосконалено методичний підхід до оцінювання інвестиційної привабливості підприємств на основі поєднання багатокритеріального аналізу (TOPSIS) із технологіями штучного інтелекту, що забезпечує підвищення точності, стабільності та об'єктивності оцінювання та НДР «Розробка методичних рекомендацій щодо підвищення рівня економічної безпеки підприємства на засадах ризик-орієнтованого підходу» (№ 1897-69, 2023 p.), у межах якої автором застосовано підхід до діагностики інвестиційних ризиків і можливостей підприємства, що базується на поєднанні аналітичних, статистичних та експертних методів із використанням алгоритмів машинного навчання. Наукові результати дисертації впроваджено у діяльність Національного університету «Одеська політехніка» (довідка № 1948/67-07 від 05.12.2025 p.).

Мета і задачі дослідження. *Мета дослідження* полягає в розробці та науковому обґрунтуванні теоретико-методичних положень і практичних рекомендацій щодо формування та підвищення інвестиційної привабливості промислових підприємств в умовах відновлення економіки України. Досягнення мети обумовило необхідність вирішення таких *завдань*:

1. уточнити сутність поняття «інвестиційна привабливість промислового підприємства» та визначити її структуру і ключові характеристики;
2. проаналізувати світовий досвід формування інвестиційної привабливості промислових підприємств у періоди економічної нестабільності та відновлення та дослідити вплив макроекономічних, інституційних і регіональних чинників на рівень інвестиційної привабливості промислових підприємств України;

3. здійснити оцінку сучасного стану інвестиційної привабливості промислових підприємств України та визначити основні тенденції її зміни;
4. узагальнити методичні підходи до оцінювання інвестиційної привабливості промислових підприємств та проаналізувати інвестиційні ризики та можливості відновлення промислових підприємств у післявоєнний період;
5. розробити концептуальну модель формування інвестиційної привабливості промислового підприємства в умовах відновлення економіки України;
6. запропонувати науково-методичний підхід до оцінювання інвестиційної привабливості промислових підприємств;
7. обґрунтувати доцільність використання цифрових та смарт-технологій як інструменту підвищення інвестиційної привабливості промислових підприємств.

Об'єктом дослідження є процес формування інвестиційної привабливості промислових підприємств в умовах відновлення економіки.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та прикладні аспекти формування інвестиційної привабливості промислових підприємств та механізми її підвищення.

Методи дослідження. Для досягнення мети дисертації та вирішення поставлених завдань у роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання. Зокрема, *метод структурно-логічного аналізу* застосовано для побудови структури дослідження та узагальнення теоретичних і практичних положень щодо формування інвестиційної привабливості промислових підприємств. *Методи наукової абстракції, систематизації, узагальнення, конкретизації та порівняльного аналізу* використано при формуванні понятійно-категоріального апарату та узагальненні наукових підходів до оцінювання інвестиційної привабливості. *Порівняльно-аналітичний метод* застосовано для дослідження світового досвіду забезпечення інвестиційної привабливості та визначення можливостей його адаптації в Україні. *Економіко-статистичні методи та методи регресійного аналізу* використано для оцінювання сучасного

стану інвестиційної привабливості промислових підприємств та визначення впливу ключових факторів на її рівень. *Методи експертних оцінок* застосовано для визначення вагових коефіцієнтів показників інвестиційної привабливості та формування інтегральних індикаторів. *Методи багатокритеріального аналізу, зокрема метод TOPSIS*, використано для комплексного оцінювання інвестиційної привабливості підприємств, а також для ранжування альтернатив за сукупністю критеріїв. *Елементи методів штучного інтелекту* застосовано для підвищення точності визначення вагових коефіцієнтів та обробки великих обсягів даних. *Методи системного аналізу* використано для розробки концептуальної моделі формування інвестиційної привабливості та обґрунтування інструментарію її підвищення в умовах економічного відновлення.

Інформаційну базу дослідження праці вітчизняних і зарубіжних учених, а також фахівців-практиків з питань інвестиційної привабливості, інноваційно-інвестиційного розвитку та цифрової трансформації промислових підприємств, чинне законодавство і нормативно-правові акти України, дані Державної служби статистики України, аналітичні та статистичні матеріали Міністерства економіки України, міжнародних організацій і бізнес-структур, а також результати власних досліджень автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробці та науковому обґрунтуванні теоретичних, методичних і прикладних положень щодо формування та підвищення інвестиційної привабливості промислових підприємств у післявоєнний період. Найбільш вагомі наукові результати, що визначають новизну дослідження:

удосконалено:

– *концептуальну модель формування інвестиційної привабливості промислового підприємства*, яка, на відміну від існуючих, інтегрує економічні, інституційні, соціальні та цифрово-технологічні фактори в єдину систему стратегічного управління, а також відображає логіку взаємозв'язку між

інвестиційними ресурсами, рівнем інноваційності підприємства, його цифровою зрілістю та конкурентоспроможністю;

– науково-методичний підхід до оцінювання інвестиційної привабливості промислових підприємств, який відрізняється поєднанням багатокритеріального методу TOPSIS із алгоритмами штучного інтелекту для автоматичного визначення вагових коефіцієнтів показників, що підвищує точність та об'єктивність оцінки;

– обґрунтування доцільності використання цифрових та смарт-технологій як інструменту підвищення інвестиційної привабливості промислових підприємств, відмінністю якого є: а) доповнення концепції *Smart Evaluation Framework (SEF)*, що інтегрує автоматизований збір даних, AI-аналіз, блокчейн-верифікацію та візуалізацію результатів, забезпечуючи замкнений цикл *Smart Evaluation Loop* для постійного оновлення результатів оцінювання; б) розбудова архітектури цифрової платформи *Smart Investment Monitor (SIM)* через три рівні (даних, аналітики та довіри), яка реалізує принципи SEF і створює замкнену екосистему цифрової довіри між інвесторами, підприємствами та державними структурами.

дістало подальшого розвитку:

– трактування сутності поняття «інвестиційна привабливість промислового підприємства» як інтегральної характеристики його спроможності до інноваційно-інвестиційного зростання, цифрової трансформації та стійкості до ризиків у процесі економічного відновлення;

– науково-методичні підходи до дослідження впливу макроекономічних і регіональних факторів шляхом формування комплексного підходу до підвищення інвестиційної промислових підприємств, який, на відміну від існуючих, передбачає інтеграцію безпекових, макрофінансових, інституційних, інфраструктурних та інноваційно-кластерних чинників у єдину систему оцінювання та управління інвестиційними процесами;

– напрями оцінювання інвестиційної привабливості промислових підприємств шляхом системного узагальнення її динаміки у 2014–2024 рр., що,

на відміну від існуючих підходів, дозволило виявити суперечливий характер її формування під впливом поєднання позитивних ефектів реформ та інтеграції у світові ринки зі стримуючим впливом інституційних обмежень і воєнних ризиків, а також визначити нові драйвери та умови зростання інвестиційної привабливості в умовах економічного відновлення;

– *методичні підходи до оцінювання інвестиційних ризиків і можливостей підприємств*, які передбачають використання аналітичних, статистичних та експертно-аналітичних інструментів у поєднанні з елементами машинного навчання для ідентифікації ризиків у післякризовий період.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що застосування теоретичних та методологічних положень, викладених у дисертаційній роботі, може бути використане різними організаційно-правовими формами МСП для підвищення ефективності інноваційно-інвестиційного розвитку на засадах смартизації. Наукові результати дисертації впроваджено у діяльність: ТОВ «Ірригатор Україна» (довідка № 01/09-к від 03.09.2025 р.), ПАТ «Одескабель (довідка № 18в-01 від 18.09.2025 р.) та ТОВ «VTM GROUP» (довідка № 01/0112-У від 01.12.2025 р.) .

Результати використані у науково-дослідницькій діяльності Державного університету «Одеська політехніка» (довідка № 1948/67-07 від 05.12.2025 р.). Результати дисертаційної роботи впроваджено у навчальний процес Національного університету «Одеська політехніка» МОН України, де їх використано при підготовці навчально-методичного забезпечення освітніх компонент «Інвестиційна діяльність підприємств», «Потенціал і розвиток підприємства» та «Управління проєктами» (довідка № 1949/67-07 від 05.12.2025 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено авторський підхід до формування та підвищення інвестиційної привабливості промислових підприємств у післявоєнний період. Усі наукові результати, представлені в дисертації, отримані автором особисто. З наукових публікацій, виданих у співавторстві, у роботі

використані лише ті положення, що складають індивідуальний внесок, який зазначений у переліку публікацій за темою дисертації.

Апробація результатів дослідження. Теоретико-методологічні положення та прикладні результати і рекомендації дисертації оприлюднювались та обговорювались на таких міжнародних науково-практичних конференціях: «Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні» (м. Вінниця, 2025 р.), «Актуальні проблеми теорії та практики менеджменту» (м. Одеса, 2025), «Sustainable Development: Modern Theories and Best Practices» (м. Таллінн, 2025), «Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи» (м. Одеса, 2025), «Інноваційні методи управління економікою в умовах цифровізації бізнесу» (м. Київ, 2025 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 10 наукових праць, з них: 5 статей – у фахових виданнях України, що включені у міжнародні наукометричні бази; 5 доповідей і тез доповідей на міжнародних та науково-практичних конференціях. Загальний обсяг публікацій складає 3,66 д.а., з яких 3,04 д.а. належать особисто автору.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів і висновків, списку використаних джерел з 214 найменувань – на 24 сторінках, 2 додатки – на 8 сторінках. Повний обсяг дисертації – 290 сторінок, з них 236 сторінок основного тексту. Дисертація містить 10 рисунків, з яких 1 займає повну сторінку, 27 таблиць, з яких 4 займають повні сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1 Сутність та основні характеристики інвестиційної привабливості промислових підприємств

Інвестиційна привабливість промислових підприємств є ключовим фактором їхнього економічного зростання, конкурентоспроможності та довгострокового розвитку. У сучасних умовах, особливо в контексті післявоєнного відновлення економіки України, здатність підприємств залучати інвестиції безпосередньо впливає на рівень їх модернізації, інноваційного розвитку та інтеграції у глобальні ланцюги створення вартості.

У науковій літературі існує широкий спектр визначень інвестиційної привабливості підприємств (табл. 1.1).

Отже, згідно з класичними підходами, цей термін відображає здатність підприємства створювати сприятливі умови для залучення внутрішніх і зовнішніх інвесторів, забезпечуючи їм оптимальний баланс між рівнем ризику та очікуваною прибутковістю.

Варто зазначити, що в умовах сучасної економіки класичні підходи до визначення інвестиційної привабливості зазнали трансформації. В останні роки все більше уваги приділяється концепції ESG (Environmental, Social, Governance), що включає екологічні, соціальні та управлінські критерії оцінки підприємств. Це означає, що інвестори все частіше розглядають не лише фінансові показники, а й дотримання підприємствами екологічних стандартів, рівень соціальної відповідальності та якість корпоративного управління [14; 15].

Таблиця 1.1 – Поняття терміну «інвестиційна привабливість» (джерело: систематизовано автором за даними [25-33])

Автор	Визначення
Макарій Н. [25]	справедлива кількісна та якісна характеристика зовнішнього та внутрішнього середовища об'єкта;
Гайдуцький А. [26]	сукупність характеристик, що дозволяє потенційному інвестору оцінити, наскільки той або інший об'єкт інвестицій привабливіше інших для вкладення наявних коштів;
Мельник О. [27]	сукупність фінансово-економічних, соціальних, логістичних, технологічно-майнових, адміністративно-правових, партнерських, іміджево-брендових, товарних характеристик підприємства, які забезпечують його пріоритетне становище в конкурентній боротьбі за інвестиційні ресурси;
Китайчук Т. [28]	комплексна оцінка та характеристика фінансового, економічного та правового середовища країни чи підприємства, яка вказує на його здатність привертати та утримувати інвестиції;
Крихівська Н., Чернишова Г. [29]	сукупність умов функціонування економіки, які б могли зацікавити інвестора щодо подальшого вкладення ресурсів;
Кривов'язюк І. [30]	сукупність різноманітних об'єктивних характеристик, можливостей і ресурсів, які в сукупності складають потенційний платоспроможний попит на інвестиції в даний об'єкт інвестування;
Погребняк А., Лопатюк В. [31]	певний набір характеристик і факторів фірми, які дають підстави інвестору вибрати її як об'єкт інвестування;
Бланк І. [32]	це характеристика переваг та недоліків суб'єкта господарювання із використанням системи показників рентабельності, фінансової стійкості, платоспроможності, оборотності капіталу та активів, а також рівня прибутковості акціонерного капіталу, балансової вартості однієї акції;
Козаченко Г. [33]	це інтегральна характеристика підприємства з позиції перспектив розвитку (динаміки обсягів продажу, конкурентоспроможності продукції), ефективності використання ресурсів і активів, їх ліквідності, стану платоспроможності і фінансової стійкості, а також значення низки неформальних показників.

Таким чином, інвестиційна привабливість промислового підприємства є багатофакторною характеристикою, що визначає його здатність до ефективного залучення інвестиційних ресурсів. Вона базується на економічних, фінансових, технологічних та управлінських аспектах, що у сукупності формують імідж підприємства для потенційних інвесторів.

Інвестиційна привабливість промислових підприємств є складною багатокомпонентною характеристикою, що включає низку взаємопов'язаних елементів. Вона формується під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, які визначають можливості підприємства до залучення інвестицій та ефективного їх використання.

Загалом у наукових дослідженнях виділяють такі ключові складові інвестиційної привабливості промислових підприємств:

1) Фінансова стабільність та економічна ефективність:

- показники рентабельності (ROA, ROE, ROS);
- ліквідність та платоспроможність;
- фінансова незалежність (співвідношення власного та позикового капіталу);
- інвестиційний потенціал та можливість генерувати капітал [34; 35]

2) Інноваційний потенціал та технологічний рівень:

- рівень цифровізації та автоматизації виробничих процесів;
- впровадження передових технологій (штучний інтелект, інтернет речей, хмарні рішення);
- дослідницько-конструкторські розробки (R&D);
- використання смарт-спеціалізації та індустрії 4.0 [36; 37].

3) Корпоративне управління та прозорість:

- наявність чіткої стратегії розвитку та бізнес-моделі;
- відкритість у розкритті фінансової звітності;
- антикорупційні політики та корпоративна соціальна відповідальність;
- система управління ризиками та кризовий менеджмент [38; 39].

4) Екологічні та соціальні фактори:

- впровадження екологічних стандартів та енергоефективних технологій;
- соціальна відповідальність підприємства;

- рівень задоволеності працівників та дотримання трудових прав;
- дотримання принципів сталого розвитку.

5) Ринкове середовище та конкурентоспроможність:

- позиція на ринку та частка в галузі;
- гнучкість у зміні бізнес-моделі;
- диверсифікація клієнтської бази та експансія на міжнародні ринки;
- доступ до інвестиційних ресурсів та фінансових ринків.

6) Державна підтримка та регуляторне середовище:

- наявність державних програм стимулювання інвестицій;
- доступ до податкових пільг та субсидій;
- інституційна підтримка та доступ до фінансових інструментів розвитку;
- стабільність правового поля для ведення бізнесу.

Загалом, усі ці компоненти у взаємодії формують загальний рівень інвестиційної привабливості промислових підприємств. Вони дозволяють оцінити ризики, можливості та перспективи розвитку підприємств як з погляду інвесторів, так і з точки зору стратегічного планування національної економіки.

До поняття «інвестиційна привабливість» близькі такі економічні категорії:

Інвестиційний клімат – загальна сукупність економічних, правових, політичних та соціальних умов, що визначають можливості та ризики інвестування в певну країну або регіон [35; 40].

Інвестиційний потенціал – сукупність ресурсних, інфраструктурних, фінансових і технологічних можливостей певного підприємства, регіону чи країни для залучення інвестицій.

Інвестиційна активність – рівень зацікавленості та готовності інвесторів вкладати кошти у певний об'єкт інвестування.

Інвестиційний ризик – ймовірність втрати інвестованих коштів або недоотримання очікуваного прибутку через макро- та мікроекономічні фактори.

Фінансова стійкість підприємства – здатність підприємства зберігати платоспроможність і підтримувати баланс між доходами та витратами в довгостроковій перспективі.

Конкурентоспроможність підприємства – здатність підприємства ефективно функціонувати на ринку, адаптуватися до змін і приваблювати споживачів, що також впливає на інвестиційну привабливість.

Інвестиційна стратегія – довгострокова програма дій підприємства, регіону або країни щодо залучення капіталу, розвитку інфраструктури та використання інвесторських ресурсів.

Ці поняття тісно взаємопов'язані з інвестиційною привабливістю, оскільки вони впливають на рішення інвесторів щодо вибору об'єкта для вкладення капіталу.

Порівняємо найбільш близькі поняття до поняття «інвестиційна привабливість», а саме: «інвестиційний клімат» та «інвестиційний потенціал»

Проведене порівняння понять «інвестиційна привабливість», «інвестиційний клімат» та «інвестиційний потенціал» демонструє їхню тісну взаємозалежність та відмінності у підходах до оцінки інвестиційних процесів.

Інвестиційна привабливість є вузьким поняттям, яке характеризує конкретний об'єкт інвестування, наприклад, окреме підприємство, регіон або галузь. Вона визначається фінансовими, управлінськими, ринковими та інноваційними факторами, які можуть підвищувати або знижувати зацікавленість інвесторів. Високий рівень інвестиційної привабливості означає, що об'єкт має стабільні фінансові показники, ефективну систему управління, конкурентоспроможні продукти або послуги, а також достатню прозорість у веденні бізнесу.

Інвестиційний клімат є ширшим поняттям, що охоплює загальне середовище інвестування в країні або регіоні. Воно включає політичну стабільність, рівень корупції, податкову політику, доступність кредитних ресурсів, законодавче регулювання та інші макроекономічні умови.

Таблиця 1.2 – Порівняння понять «інвестиційна привабливість», «інвестиційний клімат» та «інвестиційний потенціал» (джерело: систематизовано автором за даними [35-40])

Критерій	Інвестиційна привабливість	Інвестиційний клімат	Інвестиційний потенціал
Сутність	Оцінка можливостей конкретного об'єкта інвестування (підприємства, регіону, галузі) щодо залучення інвестицій	Сукупність макроекономічних, правових, політичних та соціальних умов, що визначають сприятливість країни чи регіону для інвестування	Рівень ресурсного забезпечення об'єкта інвестування, що дозволяє йому залучати та ефективно використовувати інвестиції
Рівень аналізу	Мікро- та мезорівень (підприємство, регіон, галузь)	Макрорівень (країна, економіка загалом)	Мікро- та мезорівень (підприємство, регіон, галузь)
Фактори впливу	Фінансові показники, корпоративне управління, конкурентоспроможність, рівень ризику, якість інноваційного розвитку	Політична стабільність, податкове навантаження, доступність кредитних ресурсів, рівень корупції, законодавство	Виробничий потенціал, рівень інфраструктури, технологічна база, кадрові ресурси, фінансові резерви
Взаємозв'язок	Є частиною інвестиційного клімату, але фокусується на окремому об'єкті	Включає інвестиційну привабливість як одну зі складових	Формує основу для інвестиційної привабливості, визначаючи її ресурсну базу
Ключова мета	Оцінка можливості об'єкта привабити інвесторів	Створення сприятливого середовища для інвестування	Визначення рівня спроможності об'єкта використовувати інвестиції для розвитку

Поганий інвестиційний клімат може знижувати інвестиційну привабливість навіть високопотенційних підприємств, оскільки загальний рівень ризику в країні або регіоні є високим. Навпаки, сприятливий інвестиційний клімат сприяє збільшенню обсягів внутрішніх і зовнішніх інвестицій, створюючи передумови для економічного зростання.

Інвестиційний потенціал стосується ресурсного забезпечення та можливостей конкретного об'єкта інвестування. Він визначає, наскільки підприємство або регіон має достатню інфраструктуру, кадровий резерв, технологічні можливості та фінансові ресурси для успішного залучення та ефективного використання інвестицій. Високий інвестиційний потенціал є необхідною, але не завжди достатньою умовою для підвищення інвестиційної привабливості. Наприклад, регіон може мати розвинену інфраструктуру, але несприятливий інвестиційний клімат (високий рівень корупції, бюрократії чи політичної нестабільності) може стримувати залучення капіталу.

Таким чином, інвестиційна привабливість формується на перетині інвестиційного потенціалу та інвестиційного клімату. Вона відображає кінцевий результат взаємодії всіх економічних, соціальних та управлінських факторів, що впливають на рішення інвесторів. Для підвищення рівня інвестиційної привабливості необхідно не лише покращувати окремі показники фінансової діяльності підприємств, а й створювати сприятливі макроекономічні та правові умови для ведення бізнесу. З іншого боку, наявність високого інвестиційного потенціалу без відповідного сприятливого середовища не гарантує стабільного припливу інвестицій.

Таким чином, інвестиційна привабливість промислового підприємства є результатом поєднання фінансових, управлінських, технологічних, екологічних і соціальних факторів, які визначають його конкурентні позиції на ринку та можливості для залучення інвестицій. Вона відображає як внутрішній потенціал підприємства, так і вплив зовнішнього середовища, у тому числі інституційних та регіональних умов господарювання.

З урахуванням проведеного аналізу та сучасних тенденцій відновлення національної економіки уточнено трактування сутності поняття «інвестиційна привабливість промислового підприємства» як *інтегральної характеристики його спроможності до інноваційно-інвестиційного зростання, цифрової трансформації та стійкості до ризиків у процесі економічного відновлення*. Таке трактування поєднує класичні економічні підходи із сучасними

тенденціями цифровізації, сталого розвитку та соціальної відповідальності, що дає змогу розглядати інвестиційну привабливість як динамічну характеристику, здатну еволюціонувати разом із технологічними й структурними змінами економіки.

Інвестиційна привабливість промислового підприємства формується під впливом широкого спектра *внутрішніх та зовнішніх чинників*, які у взаємодії визначають рівень його привабливості для потенційних інвесторів. Ці чинники можуть сприяти залученню капіталу або, навпаки, створювати бар'єри для інвестування, що є критично важливим в умовах відновлення економіки України після війни.

До *внутрішніх факторів* належать характеристики самого підприємства, його фінансовий стан, стратегія розвитку, технологічний рівень та якість корпоративного управління [41]. Насамперед, однією з ключових складових є *фінансова стабільність та економічна ефективність* підприємства, що визначається показниками його рентабельності, ліквідності та платоспроможності. Високий рівень прибутковості, стабільні фінансові потоки, здатність генерувати власний капітал та ефективно управляти заборгованістю є основними критеріями, за якими інвестори оцінюють перспективи вкладення коштів у те чи інше підприємство. Значну роль відіграє *інноваційний потенціал та технологічний рівень виробництва*, оскільки сучасні промислові підприємства мають адаптуватися до тенденцій цифрової трансформації, автоматизації процесів та впровадження новітніх технологій, таких як штучний інтелект, Інтернет речей, хмарні обчислення та 3D-друк. Впровадження інновацій та активна участь у дослідницьких програмах значно підвищують конкурентоспроможність підприємства та його шанси на отримання стратегічних інвестицій.

Ще одним важливим внутрішнім фактором є *якість корпоративного управління та прозорість бізнес-процесів*. Інвестори надають перевагу компаніям із зрозумілою організаційною структурою, високим рівнем корпоративної культури, відкритістю фінансової звітності та наявністю

ефективної системи управління ризиками. Важливе значення має дотримання принципів корпоративної соціальної відповідальності та антикорупційної політики [42]. Чим більш відкритою та передбачуваною є діяльність підприємства, тим вищий рівень довіри з боку інвесторів.

Серед внутрішніх чинників, які формують інвестиційну привабливість промислових підприємств, варто також виокремити *рівень маркетингової активності та конкурентоспроможності продукції*. Успішне підприємство повинно не лише мати якісну продукцію, але й ефективно просувати її на ринку, активно використовувати інструменти брендінгу, розширювати географію збуту та диверсифікувати свою діяльність. Сталі позиції на внутрішньому та зовнішньому ринку, гнучкість у зміні бізнес-моделі та активна експансія у нові сегменти підвищують інвестиційну привабливість компанії.

Не менш важливу роль у сучасному світі відіграють *екологічні та соціальні фактори*, які стають невід'ємною частиною стратегій підприємств. Концепція ESG стає стандартом для міжнародного інвестиційного середовища, і компанії, що дотримуються принципів сталого розвитку, отримують конкурентні переваги. Дотримання екологічних стандартів, ефективне використання ресурсів, впровадження «зелених» технологій та політика енергоефективності є вагомими критеріями для інвесторів, особливо з країн ЄС [43].

Модернізація виробництва відповідно до міжнародних стандартів передбачає впровадження низки екологічних, соціальних та управлінських норм, які відповідають глобальним вимогам стійкого розвитку. До ключових міжнародних стандартів, яких мають дотримуватись промислові підприємства для підвищення своєї інвестиційної привабливості, належать:

1. Екологічні стандарти

– ISO 14001 (Environmental Management Systems – EMS) – міжнародний стандарт систем екологічного менеджменту, який встановлює вимоги до ефективного управління екологічними аспектами діяльності підприємства;

- ISO 50001 (Energy Management Systems – EnMS) – стандарт, що визначає вимоги до систем енергоменеджменту, допомагаючи підприємствам підвищити енергоефективність та скоротити викиди CO₂;
- Європейська система екологічного менеджменту та аудиту (EMAS – Eco-Management and Audit Scheme) – стандарт ЄС для оцінки впливу підприємств на навколишнє середовище, що вимагає прозорості у звітності про екологічні показники;
- Директива ЄС щодо промислових викидів (Industrial Emissions Directive, 2010/75/EU) – визначає жорсткі вимоги до контролю забруднень, що утворюються в результаті виробничої діяльності;
- Кліматичні стандарти Паризької угоди (Paris Agreement, UNFCCC) – зобов'язують підприємства впроваджувати заходи щодо зниження викидів парникових газів та адаптації до змін клімату;
- OECD Guidelines for Multinational Enterprises – рекомендації Організації економічного співробітництва та розвитку щодо відповідальної ділової поведінки, включаючи екологічну відповідальність.

2. Соціальні стандарти

- ISO 26000 (Social Responsibility Standard) – міжнародний стандарт соціальної відповідальності, що охоплює корпоративну етику, права працівників, взаємодію з місцевими громадами та захист прав людини;
- ILO Core Labour Standards (Міжнародна організація праці) – включають основні трудові права, зокрема відсутність примусової та дитячої праці, рівність можливостей та безпечні умови праці;
- SA8000 (Social Accountability Standard) – стандарт соціальної відповідальності, що встановлює вимоги до дотримання трудових прав, безпеки праці та етичного ведення бізнесу;
- Global Reporting Initiative (GRI Standards) – міжнародний стандарт нефінансової звітності, що охоплює екологічні, соціальні та управлінські аспекти діяльності підприємств;

- Європейська директива CSRD (Corporate Sustainability Reporting Directive, 2022) – нова директива ЄС, яка посилює вимоги до звітності підприємств щодо їхнього впливу на суспільство та довкілля.

3. Управлінські та корпоративні стандарти (ESG Governance)

- ISO 37301 (Compliance Management Systems) – стандарт системи управління відповідністю, що регулює дотримання підприємствами законодавчих вимог та корпоративних етичних норм;

- OECD Principles of Corporate Governance – міжнародні принципи корпоративного управління, що визначають прозорість, підзвітність та етичну поведінку підприємств;

- SASB (Sustainability Accounting Standards Board) – стандарт нефінансової звітності, який розроблено для оцінки ризиків та можливостей підприємств у сфері ESG;

- TCFD (Task Force on Climate-related Financial Disclosures) – рекомендації щодо фінансового розкриття інформації про кліматичні ризики, які впливають на діяльність підприємств.

Дотримання міжнародних екологічних, соціальних та управлінських стандартів має значний практичний вплив на інвестиційну привабливість промислових підприємств. Насамперед, відповідність міжнародним нормам значно спрощує доступ підприємств до міжнародного капіталу, оскільки багато інвесторів, особливо інституційних, надають перевагу компаніям, які демонструють високий рівень відповідності стандартам ESG (Environmental, Social, Governance). Це дозволяє підприємствам отримувати фінансування від міжнародних банків, фондів та приватних інвесторів, які орієнтуються на сталі інвестиції та дотримання екологічних і соціальних принципів.

Крім того, відповідність міжнародним стандартам підвищує ймовірність включення підприємства до глобальних ланцюгів постачання. Багато міжнародних корпорацій працюють виключно з партнерами, які відповідають таким стандартам, як ISO 14001 (екологічний менеджмент), ISO 50001 (енергетичний менеджмент) або ISO 26000 (соціальна відповідальність). Це

відкриває нові можливості для співпраці, розширення ринків збуту та міжнародного партнерства.

Ще одним важливим аспектом є зниження екологічних та правових ризиків. Дотримання стандартів допомагає підприємствам уникати екологічних штрафів, претензій з боку регуляторних органів та втрат, пов'язаних із невідповідністю екологічним та соціальним вимогам. Впровадження систем енергетичного менеджменту та екологічного моніторингу дозволяє оптимізувати витрати на ресурси, підвищити енергоефективність та мінімізувати негативний вплив на довкілля.

Крім того, впровадження високих стандартів корпоративного управління, таких як OECD Principles of Corporate Governance або ISO 37301 (система управління відповідністю), підвищує прозорість діяльності підприємства та його репутацію серед інвесторів, партнерів і клієнтів. Це дозволяє компаніям більш ефективно управляти ризиками, зміцнювати довіру до своєї діяльності та забезпечувати стабільне зростання бізнесу.

Дотримання міжнародних стандартів також створює можливості для отримання державних стимулів, податкових пільг і грантів, що сприяють підвищенню конкурентоспроможності підприємства. Держави та регіональні органи влади часто заохочують компанії, які дотримуються принципів сталого розвитку, надаючи їм фінансову підтримку у вигляді субсидій, податкових пільг або доступу до пільгового кредитування.

Таким чином, впровадження міжнародних стандартів є не лише вимогою сучасного бізнес-середовища, а й стратегічним інструментом для підвищення інвестиційної привабливості промислових підприємств. Це дозволяє компаніям отримувати вигідні фінансові ресурси, залучати стратегічних партнерів, мінімізувати ризики та покращувати свою конкурентну позицію на глобальному ринку.

Також важливими є соціальні фактори, зокрема створення сприятливих умов праці, дотримання трудових прав, прозорі відносини з працівниками та активна взаємодія із зацікавленими сторонами [44].

Проте навіть найуспішніше підприємство не зможе залучити інвесторів, якщо воно функціонує в несприятливому макроекономічному середовищі. *Зовнішні фактори* інвестиційної привабливості є не менш значущими, оскільки вони визначають загальну ситуацію в країні та регіоні, де працює підприємство. Насамперед, вирішальне значення має *макроекономічна стабільність*, що включає такі показники, як темпи зростання ВВП, рівень інфляції, процентні ставки, рівень безробіття та купівельна спроможність населення. Якщо економіка країни перебуває в стані нестабільності, інвестори можуть розглядати вкладення коштів як занадто ризиковане рішення, навіть якщо окремі підприємства демонструють високий рівень розвитку.

Важливим зовнішнім фактором є *політична стабільність та ефективність правової системи*. Інвестори звертають увагу на передбачуваність урядової політики, якість законодавства у сфері захисту інвестицій, рівень корупції та ефективність судової системи. Зміни у податковому законодавстві, політична турбулентність або невизначеність щодо регуляторних норм можуть суттєво знизити рівень інвестиційної привабливості країни та, відповідно, окремих підприємств.

Також необхідно враховувати *рівень розвитку фінансової системи та доступ до джерел фінансування*. Якщо у країні відсутні ефективні механізми залучення капіталу, таких як розвинений фондовий ринок, доступні банківські кредити або венчурне фінансування, навіть фінансово стабільні підприємства можуть зіткнутися з проблемами залучення інвестицій [45]. Високі процентні ставки та обмежений доступ до кредитних ресурсів є серйозними бар'єрами для розвитку бізнесу та реалізації інвестиційних проєктів.

Окрему роль відіграє *рівень розвитку інфраструктури та логістичних можливостей*. Промислові підприємства потребують ефективної транспортної, енергетичної, комунікаційної та цифрової інфраструктури, оскільки вона забезпечує ефективність виробництва та доступ до ринків збуту. Інвестори віддають перевагу підприємствам, розташованим у регіонах із розвинутою

інфраструктурою, оскільки це зменшує ризики додаткових витрат і підвищує операційну ефективність.

Нарешті, вагомим фактором, що визначає рівень інвестиційної привабливості підприємств, є *міжнародні економічні тенденції та геополітичні ризики*. Сучасні глобальні виклики, такі як зміни у світовій торгівлі, санкційні обмеження, нестабільність фінансових ринків або пандемії, безпосередньо впливають на рішення інвесторів щодо вкладення капіталу в різні країни та регіони.

Таким чином, *інвестиційна привабливість промислових підприємств формується під впливом багатьох факторів*, які у своїй взаємодії визначають рівень довіри інвесторів та перспективи залучення капіталу. В умовах післявоєнного відновлення економіки України особливо важливими є *макроекономічна стабільність, політична передбачуваність, розвиток інфраструктури, сприятливе податкове середовище, а також високий рівень інноваційності та ефективне корпоративне управління на рівні підприємств*.

Структуруємо внутрішні та зовнішні фактори інвестиційної привабливості, що дозволяє краще зрозуміти, на які аспекти можуть впливати самі підприємства, а які визначаються макроекономічним середовищем (табл. 1.3).

У сучасних умовах процес формування інвестиційної привабливості промислових підприємств значно трансформується під впливом глобальних змін в економіці, розвитку цифрових технологій, екологічних вимог і нових бізнес-моделей. Сучасні тенденції визначають ключові вектори розвитку підприємств, які прагнуть підвищити свою конкурентоспроможність та залучити інвестиції.

Однією з найважливіших тенденцій є *перехід до концепції сталого розвитку та ESG-інвестування (Environmental, Social, Governance)*. У світі формується новий підхід до оцінки підприємств, який передбачає не лише фінансові показники, а й відповідність екологічним стандартам, дотримання соціальної відповідальності та якість корпоративного управління.

Таблиця 1.3 – Фактори інвестиційної привабливості промислових підприємств (джерело: систематизовано автором на підставі [41-47])

Група факторів	Фактор	Ключові аспекти
Внутрішні фактори	Фінансова стабільність та економічна ефективність	Рентабельність, ліквідність, платоспроможність, фінансова незалежність
	Технологічний розвиток та інноваційний потенціал	Автоматизація, цифровізація, R&D, штучний інтелект, Інтернет речей
	Корпоративне управління та прозорість	Антикорупційні політики, відкритість фінансової звітності, стратегія розвитку
	Маркетингова активність та конкурентоспроможність	Ринкові позиції, брендинг, диверсифікація ринків, експансія
	Екологічні та соціальні фактори (ESG)	Дотримання екологічних стандартів, енергоефективність, соціальна відповідальність
Зовнішні фактори	Макроекономічна стабільність	Зростання ВВП, рівень інфляції, кредитні ставки, безробіття
	Політична стабільність та правове середовище	Стабільність уряду, ефективність законодавства, податкова політика
	Рівень розвитку фінансової системи	Доступ до фінансування, рівень процентних ставок, фондовий ринок
	Розвиток інфраструктури та логістики	Транспортна, енергетична та цифрова інфраструктура, логістика
	Міжнародні економічні тенденції та геополітичні ризики	Глобальні ринки, санкції, валютна стабільність, торговельні обмеження

Все більше інвесторів та фінансових установ віддають перевагу підприємствам, що демонструють високий рівень енергоефективності, зниження викидів, впровадження екологічно безпечних технологій та забезпечення гідних умов праці. Такий підхід не лише допомагає підприємствам залучати капітал, а й сприяє їхньому довгостроковому розвитку.

Ще однією важливою тенденцією є *масова цифровізація та автоматизація бізнес-процесів у межах концепції Industry 4.0*. У промисловості відбувається перехід до розумних виробництв, що базуються на використанні великих даних, штучного інтелекту, Інтернету речей, блокчейн-технологій та хмарних обчислень. Цифровізація дозволяє оптимізувати виробничі процеси,

підвищити продуктивність, знизити витрати та покращити якість продукції. Крім того, вона підвищує рівень прозорості бізнесу, що робить його більш привабливим для інвесторів.

Важливим фактором залучення інвестицій є *глобальна інтеграція та участь у міжнародних ланцюгах створення доданої вартості*. Підприємства, які активно співпрацюють із закордонними партнерами, отримують доступ до нових ринків, передових технологій та інвестиційних ресурсів. Відкритість до міжнародного співробітництва, участь у глобальних виробничих мережах та міжнародних торгових угодах значно підвищує рівень довіри до підприємства.

Не менш важливою є *трансформація моделей фінансування підприємств*, що передбачає використання альтернативних джерел капіталу, таких як краудфандинг, венчурне фінансування, токенизація активів та вихід на фондові ринки через IPO. Інноваційні фінансові механізми дозволяють підприємствам диверсифікувати джерела капіталу, залучати стратегічних партнерів та забезпечувати стійке зростання.

Також варто відзначити *посилення ролі державної підтримки інвестування у промисловий сектор*. Уряди багатьох країн, зокрема України, розробляють програми стимулювання інвестицій, які передбачають податкові пільги, державні субсидії, гарантії для інвесторів та підтримку індустріальних парків. Такі заходи сприяють зниженню інвестиційних ризиків і підвищенню довіри до підприємств, що працюють у промисловому секторі.

Таким чином, сучасні тенденції у формуванні інвестиційної привабливості промислових підприємств зумовлені розвитком цифрових технологій, посиленням ролі ESG-факторів, міжнародною інтеграцією, новими фінансовими механізмами та активною державною підтримкою. Врахування цих аспектів дозволяє підприємствам створювати сприятливі умови для залучення капіталу та забезпечувати стійке економічне зростання.

Розглянуті тенденції систематизовано у Табл. 1.4, яка узагальнює ключові напрями трансформації процесів формування інвестиційної привабливості промислових підприємств.

Таблиця 1.4 – Сучасні тенденції у формуванні інвестиційної привабливості промислових підприємств (джерело: систематизовано автором за даними [45-47])

Тенденція	Ключові характеристики
Перехід до ESG-інвестування	Орієнтація на екологічні, соціальні та управлінські критерії, впровадження енергоефективних технологій, скорочення викидів, соціальна відповідальність
Цифровізація та Industry 4.0	Використання великих даних, штучного інтелекту, Інтернету речей, блокчейну, хмарних обчислень для підвищення ефективності виробництва
Глобальна інтеграція	Взаємодія із міжнародними партнерами, участь у міжнародних виробничих мережах, залучення іноземних інвестицій
Нові фінансові механізми	Венчурне фінансування, краудфандинг, токенизація активів, вихід на IPO, розвиток альтернативних джерел фінансування
Посилення державної підтримки	Податкові пільги, державні субсидії, інвестиційні стимули, підтримка індустріальних парків та кластерних ініціатив

Як показано у табл. 1.4, сучасні тенденції у формуванні інвестиційної привабливості промислових підприємств включають екологічну та соціальну відповідальність (ESG-фактори), цифровізацію виробництва, глобальну інтеграцію, нові механізми фінансування та державну підтримку інвестицій. Впровадження цих підходів дозволяє підприємствам підвищити конкурентоспроможність, розширити можливості залучення капіталу та адаптуватися до нових викликів глобального ринку.

Зокрема, зростаюча увага до екологічної та соціальної стійкості вимагає від підприємств модернізації виробництва відповідно до міжнародних стандартів.

Одночасно з цим, цифровізація процесів дозволяє значно підвищити продуктивність та зменшити витрати. Глобальна інтеграція відкриває нові ринки та партнерства, а розвиток інноваційних фінансових механізмів сприяє залученню додаткового капіталу.

Також вагомим фактором є посилення ролі держави у створенні сприятливих умов для інвесторів. Податкові стимули, грантове фінансування,

підтримка промислових кластерів та індустріальних парків – усе це сприяє залученню як внутрішніх, так і міжнародних інвесторів у промисловий сектор.

Таким чином, формування інвестиційної привабливості промислових підприємств у сучасних умовах є динамічним процесом, що потребує комплексного підходу, орієнтованого на інновації, стале зростання та ефективну співпрацю між бізнесом, державою та міжнародними партнерами.

Особливості інвестиційної привабливості промислових підприємств. Інвестиційна привабливість промислових підприємств має низку особливостей, що відрізняють її від інших секторів економіки [48]. Вона формується під впливом специфічних факторів, серед яких рівень капіталомісткості, технологічна складність, ресурсна залежність, макроекономічна стабільність та державне регулювання. Умови залучення інвестицій до промислового сектору значно відрізняються від сфер послуг або ІТ-індустрії через високий рівень матеріальних активів, довгострокові інвестиційні цикли та необхідність стратегічного планування.

Однією з ключових особливостей є *висока капіталомісткість промислових підприємств*, що обумовлює необхідність значних початкових вкладень. Для запуску або модернізації виробничих процесів потрібні значні фінансові ресурси, які можуть мати довгостроковий термін окупності [49]. Інвестори, які вкладають кошти в промисловий сектор, зазвичай очікують стабільного повернення капіталу протягом декількох років, що робить промисловість менш привабливою для венчурних інвесторів, які орієнтуються на швидку віддачу.

Ще однією характерною рисою є *висока технологічна залежність промислових підприємств*. У сучасних умовах конкурентоспроможність виробничих компаній визначається рівнем автоматизації, цифровізації та впровадженням передових технологій. Промислові підприємства потребують регулярного оновлення обладнання, оптимізації процесів та інтеграції нових технологій для підвищення продуктивності та зниження витрат. Це робить інновації ключовим фактором підвищення інвестиційної привабливості,

оскільки інвестори віддають перевагу компаніям, що адаптуються до глобальних технологічних змін.

Також важливим аспектом є *ресурсна залежність та вплив цін на сировину*, особливо для підприємств, що працюють у галузях металургії, хімічної промисловості, машинобудування та енергетики [50]. Коливання цін на енергоресурси, руду, метали та інші ключові матеріали можуть суттєво впливати на фінансову стабільність підприємств. Це створює додаткові ризики для інвесторів, які оцінюють стійкість компанії до змін у глобальних ринкових умовах.

Одним із визначальних факторів є *залежність від державного регулювання та економічної політики*. Промисловий сектор часто взаємодіє з державними програмами підтримки, інфраструктурними ініціативами та політикою стимулювання інвестицій [51]. Державне регулювання, податкове навантаження, митні тарифи та екологічні обмеження можуть значно впливати на інвестиційну привабливість підприємств. У країнах із розвинутою індустріальною політикою урядові стимули, такі як податкові пільги, субсидії та гранти, відіграють важливу роль у залученні інвестицій до промисловості.

Особливістю промислових підприємств є також *довготривалий інвестиційний цикл та висока інерційність розвитку*. Впровадження інновацій, будівництво нових заводів або модернізація існуючих виробництв займає значний час і потребує ретельного стратегічного планування [52]. Інвестори зазвичай розглядають довгострокові перспективи прибутковості, що вимагає чіткої стратегії розвитку та прогнозованості діяльності підприємства.

Ще одним важливим фактором є *глобальна конкуренція та необхідність міжнародної інтеграції*. Промислові підприємства, що працюють на експортних ринках, стикаються з жорсткою міжнародною конкуренцією, яка змушує їх відповідати високим стандартам якості, екологічним вимогам та технологічним інноваціям [53]. Включення у глобальні ланцюги постачання та кооперація з міжнародними компаніями стає важливим інструментом підвищення

інвестиційної привабливості, оскільки відкриває доступ до нових ринків, фінансових ресурсів та стратегічних партнерств.

Також слід враховувати *високий рівень ризиків, пов'язаних із зовнішніми макроекономічними факторами*, такими як економічні кризи, політична нестабільність, валютні коливання та санкційні обмеження. Промислові підприємства є вразливими до змін у регіональних та глобальних економічних умовах, що може впливати на рішення інвесторів щодо довгострокового фінансування.

Таким чином, особливості інвестиційної привабливості промислових підприємств зумовлені високою капіталомісткістю, технологічною складністю, ресурсною залежністю, впливом державного регулювання та глобальної конкуренції [54]. Для залучення інвестицій підприємства повинні демонструвати фінансову стабільність, стратегічне бачення розвитку, впровадження інновацій та ефективну інтеграцію у міжнародні ринки. Визначимо особливості інвестиційної привабливості промислових підприємств та систематизуємо у Табл. 1.5, яка відображає ключові фактори, що впливають на рішення інвесторів у промисловому секторі.

Таблиця 1.5 – Особливості інвестиційної привабливості промислових підприємств (джерело: систематизовано автором за даними [48-54])

Особливість	Опис
Висока капіталомісткість	Значні початкові вкладення, довгий термін окупності, обмежений доступ до венчурного фінансування.
Технологічна залежність	Необхідність автоматизації, впровадження інновацій та адаптації до цифрової трансформації.
Ресурсна залежність	Вплив коливань цін на сировину, енергоресурси та необхідність ефективного управління витратами.
Державне регулювання	Вплив податкової політики, екологічних стандартів, тарифів та державних стимулів.
Довготривалий інвестиційний цикл	Висока інерційність розвитку, необхідність ретельного стратегічного планування.
Глобальна конкуренція	Необхідність відповідності міжнародним стандартам якості, інтеграція у світові ланцюги постачання.
Макроекономічні ризики	Вплив економічних криз, валютних коливань, політичної нестабільності та санкцій.

Як видно з табл. 1.5, інвестиційна привабливість промислових підприємств значно відрізняється від інших секторів економіки через високий рівень капіталовкладень, необхідність технологічного розвитку, вплив державного регулювання та залежність від глобальної конкуренції. Ключовим викликом для підприємств є необхідність залучення довгострокових інвестицій, що вимагає розробки ефективних стратегій управління ризиками, інтеграції у міжнародні ринки та впровадження інновацій.

З урахуванням цих особливостей, підприємства мають адаптувати свої бізнес-моделі до сучасних вимог інвесторів, забезпечуючи стабільність фінансових показників, відповідність міжнародним стандартам та ефективне використання ресурсів для забезпечення стійкого розвитку.

Для промислових підприємств залучення довгострокових інвестицій є не лише питанням фінансування, а й стратегічним викликом, який вимагає комплексного підходу до управління ризиками, адаптації до глобальних ринкових тенденцій та технологічного розвитку. У сучасних умовах інвестори очікують не лише стабільності підприємства, а й його здатності до динамічного розвитку, що робить ключовими такі аспекти, як ефективне управління ризиками, міжнародна інтеграція та впровадження інновацій.

Інвестори зазвичай уникають вкладень у компанії з високим рівнем невизначеності та нестабільності, тому для промислових підприємств ефективне управління ризиками є критично важливим фактором залучення довгострокових інвестицій. Основні ризики, що впливають на інвестиційну привабливість промислових підприємств, можна поділити на категорії (рис. 1.1).

Для мінімізації цих ризиків підприємства впроваджують системи ризик-менеджменту, які включають:

- використання фінансових інструментів хеджування ризиків (форвардні контракти, страхування валютних коливань);
- диверсифікацію постачальників та пошук альтернативних джерел ресурсів;

- впровадження антикризових стратегій та механізмів швидкого реагування на зміни у бізнес-середовищі;
- створення резервних фінансових фондів для підтримки ліквідності у кризових ситуаціях.

Рисунок 1.1 – Основні ризики, що впливають на інвестиційну привабливість промислових підприємств (джерело: побудовано автором на підставі [55-56])

Ефективне управління ризиками дає підприємству довгострокову стійкість, що робить його більш привабливим для інвесторів, які орієнтуються на стабільний прибуток та надійність вкладень [38; 57].

У сучасних умовах глобалізації інтеграція у міжнародні ринки стає одним із ключових чинників, що визначають інвестиційну привабливість промислових підприємств. Участь у міжнародній економіці дозволяє підприємствам отримати

доступ до нових джерел фінансування, сучасних технологій, інноваційних бізнес-моделей і розширених ринків збуту. Для інвесторів важливо, щоб підприємство було конкурентоспроможним не лише на внутрішньому ринку, але й мало перспективи для виходу на зовнішні ринки, що забезпечує стабільність його розвитку та можливість масштабування бізнесу.

Одним із головних переваг міжнародної інтеграції є збільшення можливостей залучення іноземних інвестицій. Багато міжнародних фондів, банків і корпорацій готові інвестувати у компанії, які працюють у межах глобальних ринкових стандартів та відповідають міжнародним вимогам корпоративного управління, екологічної безпеки та соціальної відповідальності. Інвестори розглядають міжнародну присутність компанії як показник її фінансової стійкості, оскільки це означає диверсифікацію ризиків та доступ до більш широкої клієнтської бази.

Ще одним важливим фактором є доступ до новітніх технологій та інноваційних рішень, які часто розробляються у високорозвинених країнах і стають доступними через міжнародну співпрацю. Підприємства, що інтегруються у глобальні виробничі мережі, можуть отримувати технологічну підтримку від міжнародних партнерів, брати участь у спільних дослідницьких проєктах, використовувати передові рішення в автоматизації виробництва, цифровізації та впровадженні екологічно чистих технологій. Впровадження міжнародних стандартів, таких як ISO 9001 (управління якістю), ISO 14001 (екологічний менеджмент) та ISO 45001 (охорона праці), підвищує рівень довіри до підприємства з боку потенційних інвесторів та міжнародних партнерів.

Не менш важливим аспектом є інтернаціоналізація бізнесу через експортну діяльність. Вихід на нові ринки дає змогу підприємствам зменшити залежність від внутрішнього попиту, що особливо важливо у періоди економічної нестабільності. Підприємства, які експортують свою продукцію до ЄС, США, Китаю чи інших великих економік, мають більше шансів на отримання міжнародного фінансування, оскільки їхні доходи менш залежні від локальних економічних коливань. Експортна орієнтація підприємства також дозволяє йому

залучати державну підтримку у вигляді податкових пільг, експортного страхування та програм фінансування міжнародної торгівлі.

Ще одним механізмом міжнародної інтеграції є участь у глобальних ланцюгах доданої вартості. Участь у таких ланцюгах дозволяє підприємствам бути частиною міжнародної кооперації, коли різні стадії виробництва розподілені між країнами з різними конкурентними перевагами. Наприклад, українські підприємства можуть постачати комплектуючі для міжнародних автомобільних або авіабудівних концернів, співпрацювати у виробництві електроніки або працювати у сфері контрактного виробництва у фармацевтичній та хімічній галузях. Участь у глобальних ланцюгах підвищує рівень фінансової стабільності підприємства та його привабливість для стратегічних інвесторів.

Важливим елементом інтеграції у міжнародні ринки є створення спільних підприємств або стратегічних альянсів із глобальними компаніями. Це дозволяє підприємствам отримати доступ до іноземного капіталу, ноу-хау, нових управлінських практик та міжнародних дистрибуційних мереж. Інвестори, які входять у капітал таких підприємств, зазвичай орієнтуються на довгострокову співпрацю, що позитивно впливає на фінансову стабільність компанії та її можливості розвитку. Однак міжнародна інтеграція несе і певні виклики, які підприємства повинні враховувати. Насамперед це конкуренція на глобальному рівні, яка вимагає від підприємств безперервного вдосконалення продукції, підвищення її якості та відповідності міжнародним стандартам. Також важливим бар'єром можуть стати торговельні обмеження, мита, санкції та політична нестабільність у країнах-експортерах. Тому компанії повинні розробляти стратегії диверсифікації ринків та адаптації до змін у міжнародному торговельному середовищі.

Ще одним викликом є необхідність відповідності міжнародним регуляторним вимогам. У багатьох країнах діють жорсткі екологічні, технічні та безпекові стандарти, що можуть створювати додаткові витрати для підприємств, які прагнуть інтегруватися у міжнародні ринки. Наприклад, підприємства, що експортують продукцію до ЄС, повинні відповідати вимогам Директиви REACH

(реєстрація, оцінка, авторизація та обмеження хімічних речовин), стандартам СЕ для електроніки та машинобудування, а також вимогам регулювання карбонових викидів СВАН. Важливим фактором успішної інтеграції у міжнародні ринки є розвиток логістичної та транспортної інфраструктури, оскільки ефективна система постачання та дистрибуції впливає на конкурентоспроможність підприємств. Високі логістичні витрати, проблеми з транспортним сполученням або нестабільність у міжнародних ланцюгах постачання можуть обмежити можливості підприємств щодо виходу на зовнішні ринки.

Таким чином, інтеграція у міжнародні ринки є важливим фактором підвищення інвестиційної привабливості промислових підприємств, оскільки вона забезпечує доступ до фінансових ресурсів, новітніх технологій, розширених ринків збуту та глобальних ланцюгів доданої вартості. Успішна міжнародна інтеграція вимагає від підприємств відповідності міжнародним стандартам, активного розвитку експортного потенціалу, участі у глобальних виробничих мережах та гнучкості у стратегічному плануванні (табл. 1.6).

Таблиця 1.6 – Ключові аспекти інтеграції у міжнародні ринки (джерело: систематизовано автором за даними [58; 59])

Аспект міжнародної інтеграції	Ключові характеристики
Залучення іноземних інвестицій	Можливість отримання фінансування від міжнародних інвесторів, банків, венчурних фондів
Доступ до новітніх технологій	Доступ до інновацій, співпраця у сфері R&D, впровадження Industry 4.0
Розширення ринків збуту	Диверсифікація клієнтської бази, зниження залежності від внутрішнього попиту
Участь у глобальних ланцюгах доданої вартості	Інтеграція у міжнародні виробничі процеси, співпраця з глобальними компаніями
Створення спільних підприємств	Спільне володіння бізнесом із міжнародними партнерами, доступ до нових ринків
Відповідність міжнародним стандартам	Дотримання екологічних, технічних та управлінських стандартів (ISO, CE, REACH)
Розвиток логістичної та транспортної інфраструктури	Ефективне управління ланцюгами постачання, оптимізація витрат на логістику
Управління глобальними ризиками	Аналіз та управління політичними, торговельними та валютними ризиками

Попри наявні виклики, підприємства, які ефективно інтегруються у міжнародну економіку, отримують значні переваги у вигляді стійкого фінансового розвитку, конкурентних позицій на світовому ринку та підвищеної довіри з боку інвесторів. Це особливо важливо для промислових підприємств України в умовах відновлення економіки, адже міжнародна співпраця та залучення іноземного капіталу можуть стати рушійною силою для модернізації виробництва, створення нових робочих місць і зміцнення позицій країни на глобальній арені.

Таким чином, інвестиційна привабливість промислових підприємств є багатовимірним явищем, що формується під впливом фінансових, технологічних, управлінських, екологічних та соціальних факторів. Вона залежить від ефективності стратегій підприємства, його здатності до інноваційного розвитку, інтеграції у глобальні ринки та адаптації до сучасних викликів.

Одним із ключових аспектів підвищення інвестиційної привабливості є ефективне управління ризиками, що дозволяє підприємствам забезпечити стійкість у змінних економічних умовах. Крім того, міжнародна інтеграція відкриває можливості для залучення іноземних інвестицій, впровадження передових технологій та розширення ринків збуту, що є важливим фактором довгострокового розвитку промислових підприємств.

Таким чином, інвестиційна привабливість промислового підприємства відображає його здатність забезпечувати стабільний розвиток, ефективне використання ресурсів і довіру інвесторів у коротко- та довгостроковій перспективі. Вона формується під впливом взаємодії зовнішніх і внутрішніх факторів, що визначають його економічну стійкість, інноваційність, соціальну відповідальність і рівень цифрової зрілості.

Уточнено теоретичні основи формування інвестиційної привабливості промислових підприємств, які, на відміну від існуючих підходів, розглядають її як інтегральну характеристику стійкості підприємства, що формується на основі синергії економічних, інституційних, соціальних та цифрово-

технологічних факторів у системі посткризового розвитку. Це дозволило розширити уявлення про природу інвестиційної привабливості як багатовимірного динамічного явища, що еволюціонує під впливом процесів цифровізації, інновацій та сталого зростання.

Однак, формування сприятливого інвестиційного клімату на рівні окремих підприємств неможливе без врахування глобальних тенденцій та найкращих світових практик залучення інвестицій у промисловий сектор. Розвинені країни демонструють ефективні моделі підтримки промислових підприємств через державні інвестиційні стимули, податкові пільги, програми цифровізації та технологічного розвитку, а також створення спеціальних економічних зон та індустріальних кластерів.

З огляду на це, доцільно проаналізувати світовий досвід забезпечення інвестиційної привабливості промислових підприємств, визначивши основні механізми та інструменти, що сприяють залученню інвестицій та можуть бути використані в Україні для стимулювання промислового розвитку в умовах економічного відновлення.

1.2 Світовий досвід забезпечення інвестиційної привабливості промислових підприємств

Інвестиційна привабливість промислових підприємств має вирішальне значення для економічного розвитку країн. Промисловий сектор генерує значний мультиплікативний ефект: за оцінками UNIDO, одне робоче місце у виробництві створює в середньому 2,5 додаткових робочих місць в інших секторах. Високий рівень інвестицій у промисловість сприяє зростанню ВВП, зайнятості та технологічному розвитку. Відтак уряди всього світу розробляють політики і стратегії для забезпечення сприятливого інвестиційного клімату в промисловості.

На початку розглянемо історичні підходи – еволюцію політик від державного протекціонізму до сучасних інтегрованих стратегій. Далі аналізуються сучасні практики останнього десятиліття в різних країнах і регіонах (ЄС, США, Китай, Індія, Латинська Америка, Південно-Східна Азія тощо). Окрема увага приділена рекомендаціям міжнародних організацій (ОЕСР, ЮНІДО, Світового банку, МВФ) та висновкам наукових досліджень щодо факторів, які впливають на інвестиційний клімат. Насамкінець наведено приклади успішних кейсів стимулювання інвестицій у промисловість – зокрема, створення індустріальних парків, надання податкових пільг, кластерні ініціативи та інші інструменти.

Інструменти та пріоритети забезпечення притоку інвестицій у промисловість суттєво змінювалися протягом останніх десятиліть. Нижче узагальнено основні історичні етапи та моделі:

Повоєнний протекціонізм та імпортозаміщення (1950–1970-ті роки): У середині ХХ ст. багато країн, що розвиваються, обрали стратегію імпортозаміщення. Наприклад, у Латинській Америці, Індії та деяких країнах Африки уряди встановлювали високі тарифи та квоти на імпорт, створювали державні промислові підприємства, щоб захистити зароджувальні галузі від зовнішньої конкуренції. Цей підхід тимчасово стимулював промислове зростання, але часто призводив до низької ефективності та залежності від державної підтримки. Водночас окремі розвинені країни застосовували власні моделі: наприклад, у післявоєнній Японії держава здійснювала селективну підтримку пріоритетних галузей через міністерство МІТІ, поєднуючи інвестиційну політику з використанням внутрішніх конкурентних переваг та висококваліфікованого менеджменту [60]. Досвід Японії показав, що виважена державна інвестиційна політика, доповнена сприятливими внутрішніми факторами і професійним управлінням, дає високі результати [61].

Експортно-орієнтована індустріалізація (1960-1980-ті роки): Альтернативний підхід продемонстрували країни Східної Азії. «Азійські тигри» (Південна Корея, Тайвань, Сінгапур, Гонконг) здійснювали активну промислову

політику, орієнтовану на експорт. Вони заохочували залучення іноземного капіталу і технологій, створюючи спеціальні експортні зони, одночасно захищаючи внутрішній ринок вибірковими заходами. Наприклад, Південна Корея в 1960–70-х надавала субсидії та пільгові кредити експортним виробникам, залучала інвестиції в галузі електроніки та автомобілебудування, що дало потужний імпульс зростанню. У цей період з'явилися перші спеціальні економічні зони (СЕЗ): в 1970-х Китай перейняв досвід експортних зон і у 1980 р. відкрив перші СЕЗ (Шеньчжень, Чжухай та ін.) для залучення західних інвестицій і технологій – ці зони стали двигуном «економічного дива» Китаю [62]. Таким чином, 1970–80-ті рр. характеризувалися переходом від закритості до конкуренції за іноземні інвестиції в промисловість.

Лібералізація та глобалізація (1990-ті роки): Після 1980-х багато країн перейшли до ринкових реформ під впливом Вашингтонського консенсусу. В Латинській Америці, Східній Європі, Азії проводилася лібералізація торгівлі, дерегуляція та приватизація з метою поліпшення інвестиційного клімату. Країни Центральної та Східної Європи після розпаду СРСР активно залучали західні інвестиції шляхом приватизації промислових підприємств, створення законодавчих гарантій для інвесторів та відкриття доступу до внутрішніх ринків. Наприклад, Польща та Чехія в 1990-х успішно залучили значні обсяги ПІІ, особливо в автомобілебудування та електроніку, завдяки відкритості ринків і програмам приватизації. Одночасно країни Латинської Америки (Бразилія, Аргентина тощо) укладали торговельні угоди (наприклад, НАФТА у 1994 р.) та реформували законодавство, щоб інтегруватися у світову економіку. Відбувся перехід від прямого державного управління промисловістю до ролі регулятора та партнера приватного капіталу. У цей період Світовий банк та МВФ у своїх рекомендаціях акцентували увагу на макроекономічній стабільності, дерегуляції і захисті прав інвесторів як ключових умовах інвестиційної привабливості. Результатом 1990-х стала різка інтенсифікація потоків прямих іноземних інвестицій у світі, коли транснаціональні корпорації перенесли значну частку виробництва у країни з привабливішими умовами.

Розвиток глобальних ланцюгів вартості (2000-ні роки): На початку ХХІ століття промислове виробництво стало глобалізованим. Багато країн, що розвиваються, інтегрувалися у глобальні виробничі ланцюги, пропонуючи інвесторам дешевшу робочу силу, спеціальні економічні зони та сприятливий податковий режим. Китай закріпився як «фабрика світу», акумулюючи величезні обсяги інвестицій у виробничий сектор. Інші країни Азії – В'єтнам, Таїланд, Малайзія, Індонезія – також стали активними одержувачами ПП в обробну промисловість, конкуруючи між собою умовами для бізнесу. В Європі і Північній Америці у 2000-х відбувалася деіндустріалізація деяких регіонів, що спонукало уряди шукати способи утримати виробництво (наприклад, через податкові стимули для місцевих фабрик, інвесторів). Водночас зростає роль кластерів – географічних концентрацій взаємопов'язаних підприємств і установ. Теорія кластерів М.Портера (1990-ті) набрала популярності: уряди почали підтримувати формування кластерів (технологічних парків, науково-виробничих центрів) як засобу підвищення конкурентоспроможності та приваблення інвестицій у регіони [63].

Сучасна індустріальна політика (2010-ті – теперішній час): Світова фінансова криза 2008 р., а згодом пандемія COVID-19 і геополітичні зміни, призвели до переосмислення ролі держави в індустріальному розвитку. Починаючи з 2010-х, промислова політика знову вийшла на передній план у багатьох країнах, причому не лише в тих, що розвиваються, але й у розвинених економіках. Це «нова ера сучасної індустріальної політики», про яку говорить доповідь ЮНІДО (IDR 2024) [64]. Сучасні політики спрямовані на стимулювання інвестицій у інновації, високотехнологічні та «зелені» виробництва, зміцнення внутрішніх виробничих ланцюгів і стратегічну підтримку ключових галузей. Приміром, у США, ЄС, Китаї впроваджуються програми підтримки виробництва напівпровідників, електромобілів, відновлюваної енергетики тощо (детально розглядається у наступному розділі). Відзначається, що промислова політика переживає відродження по всьому світу [65], але з новим акцентом – на інноваційність, стійкість та партнерство держави

і бізнесу. Ключовим уроком історії стало те, що державна підтримка має бути своєчасною та гнучкою: успіх вимагає не тільки впровадження стимулів, а й вчасного їх згортання, щоб уникнути застою та неефективності [66].

Для наочності, нижче наведено узагальнюючу таблицю історичних етапів підходів до інвестиційної привабливості (табл. 1.7).

Таблиця 1.7 – Історичні етапи підходів до інвестиційної привабливості
(джерело: систематизовано автором за даними [61-66])

Історичний період/модель	Приклади країн і регіонів	Характерні риси політики
1950–1970-ті: Імпортозаміщення	Латинська Америка (Мексика, Бразилія, Аргентина), Півд. Азія (Індія), Африка	Високі тарифи та бар'єри для імпорту; державні промислові програми; обмеження ПП; фокус у ринку.
1960–1980-ті: Експортно-орієнтована індустріалізація	Східна Азія (Півд. Корея, пур), з 1980-х – Китай	Державні стимули для експортерів; створення експортних зон і СЕЗ; залучення іноземних технологій; акцент на конкурентоспроможності експорту.
1990-ті: Лібералізація і приватизація	Східна Європа (Польща, Чехія), Латинська Америка, Африка (Гана, Кенія), Півд. Азія (Пакистан)	Відкриття ринків для ПП; приватизація держпідприємств; спрощення регулювання; макроекономічна стабілізація; підписання міжнародних торговельних угод.
2000-ні: Глобальні ланцюги вартості	Китай, Мексика, країни ASEAN (В'єтнам, Таїланд, Малайзія), Східна Європа (Угорщина, Румунія)	Інтеграція у світові виробничі біржі ТНК; створення індустріальних парків для іноземних виробників; податкові пільги для заводів; розвиток кластерів (авто, електроніка тощо).
2010-2020-ті: Сучасна індустріальна політика	Розвинені країни (США, ЄС, Японія), великі країни, що розвиваються (Китай, Індія, Бразилія), нові індустріальні країни (В'єтнам, Марокко)	Цільова підтримка стратегічних галузей (ІТ, біотех, “зелена” енергетика); держава як партнер (спільні інноваційні програми, державно-приватні фонди); індустріальні кластери; конкуренція за високотехнологічні інвестиції; впровадження принципу сталості (SDGs).

Отже, світовий досвід показує, що інвестиційна привабливість промисловості залежить від поєднання грамотної державної політики та

ринкових чинників. Надмірний протекціонізм без конкуренції веде до стагнації, натомість повна дерегуляція без стратегічного бачення може призвести до деіндустріалізації. Успішні країни адаптовували підходи із часом: від захисту молодих галузей – до стимулювання експорту, від залучення будь-яких інвестицій – до фокусування на якісних інвестиціях із високою доданою вартістю. Історичні уроки лягли в основу сучасних практик, що розглядаються далі.

Сучасні практики забезпечення привабливості: світовий досвід останніх років. В останні 5–10 років у різних частинах світу реалізуються сучасні ініціативи, спрямовані на підвищення інвестиційної привабливості промислового сектору. Розглянемо досвід ключових економік і регіонів:

а) *Європейський Союз та розвинені країни Європи.* У ЄС промислова політика відродилася з новою метою – забезпечити конкурентоспроможність на тлі цифрової та зеленої трансформацій. *Європейський Союз* історично спирався на відкритість торгівлі та інвестицій як джерело зростання [67]. Останніми роками, особливо після пандемії, ЄС формує *Європейську промислову стратегію*, що поєднує принципи «подвійного переходу» – зеленого та цифрового – із заходами підтримки промисловості. Зокрема, оголошено ініціативу „*Green Industrial Deal*” для декарбонізації ключових галузей (авто, сталь, хімія) та нарощення їх інвестиційної привабливості [68]. Єврокомісія планує застосовувати механізми зниження ризиків (*de-risking measures*) – наприклад, гарантії та спільне фінансування – щоб залучити приватний капітал у стратегічні проєкти зеленого виробництва.

Країни Європи також використовують податкові стимули й інвестиційні фонди для підтримки промисловості. *Німеччина* вкладає значні кошти в програми Індустрії 4.0, фінансуючи дослідницькі центри та мережі Mittelstand (середні промислові компанії), що підвищує інноваційну привабливість галузей [69]. *Франція* у 2017–2022 рр. реалізувала план “La French Fab” з реіндустріалізації: надавала податкові кредити на інновації та оновлення обладнання, спрощувала адміністративні процедури для нових заводів [70].

Польща та інші країни Центральної Європи (Чехія, Угорщина, Словаччина) продовжують політику спеціальних економічних зон із податковими пільгами для інвесторів [71].

Важливою складовою формування сприятливого інвестиційного середовища є *кластерна політика Європейського Союзу*. ЄС підтримує понад 300 промислових кластерів (зокрема автомобільні в Німеччині, аерокосмічні у Франції, харчові в Італії тощо) через програми регіонального розвитку. Кластери об'єднують підприємства, університети, постачальників і науково-дослідні організації та сприяють обміну знаннями і технологіями. Це підвищує продуктивність і приваблює інвестиції, особливо у високотехнологічні галузі.

Дослідження підтверджують, що інноваційні кластери є потужними «магнітами» для капіталу – вони концентрують як прямі іноземні інвестиції, так і венчурний капітал, підтримуючи створення R&D-центрів та інноваційних стартапів [72]. Наприклад, авіакосмічний кластер у Тулузі (Франція) залучив десятки компаній і дослідницьких інститутів, а біотехнологічний кластер у Баварії (Німеччина) став центром тяжіння для фармацевтичних інвестицій з усього світу [73].

Паралельно європейські країни вдосконалюють інвестиційне регулювання. У Великій Британії, Франції та Німеччині діють ефективні системи супроводу іноземних інвесторів: від подання інвестиційного проєкту до його реалізації надається державна підтримка та консультації. Це включає діяльність національних агентств із залучення інвестицій (наприклад, Business France, Germany Trade & Invest, Department for Business and Trade), які пропонують механізм «єдиного вікна» для отримання дозволів, допомогу у пошуку партнерів, інформацію про податкові пільги та можливості фінансування.

Резюме по Європі: Сучасна європейська практика базується на поєднанні ринкових механізмів (відкритість, конкуренція) і адресної державної підтримки (фонди, гарантії, кластери, освіта кадрів). ЄС та країни Європи прагнуть не стільки змагатися розміром субсидій, скільки *поліпшувати структуру ринку та середовище для інновацій*, аби промислові підприємства були привабливими для

інвесторів на довгостроковій основі. Водночас, під тиском конкурентів (США, Китай), Європа вимушено збільшує обсяги підтримки стратегічних секторів, щоб “виграти інвестиційну гонку” за нові галузі (наприклад, виробництво батарей, воднева енергетика тощо).

Сполучені Штати Америки. Сполучені Штати переживають помітний поворот до активної промислової політики у останні роки. Традиційно США забезпечували інвестиційну привабливість промисловості через ринкові чинники: великий внутрішній ринок, розвинену фінансову систему, захист прав власності та гнучке регулювання. У 2017 р. було проведено суттєве зниження ставки податку на прибуток (з 35% до 21%), що підвищило чисту дохідність виробничих інвестицій [74]. Однак особливої уваги набула новітня хвиля промислових ініціатив, спрямованих на реіндустріалізацію США та конкуренцію з Китаєм:

- *CHIPS and Science Act (2022)* – федеральний закон, що передбачає виділення \$280 млрд на підтримку мікроелектроніки та суміжних галузей, з них \$52,7 млрд – прямі субсидії і гранти для створення виробництва напівпровідників у США. Ця програма вже стимулювала багатомільярдні проекти: наприклад, тайванська компанія TSMC будує заводи в Аризоні, отримавши \$6,6 млрд субсидій за CHIPS-програмою, а загальний обсяг оголошених з 2022 р. інвестицій у напівпровідникову галузь США перевищив \$100 млрд. CHIPS Act став “магнітом” для виробників мікросхем, надаючи податкові та фінансові стимули задля розширення фабрик у США [75].

- *Inflation Reduction Act (IRA, 2022)* – масштабний закон про кліматичні та промислові інвестиції. Він містить близько \$369 млрд на субсидії і податкові пільги для розгортання виробництва в галузях чистої енергетики: вітрові та сонячні турбіни, батареї для електромобілів, електромобілі, водень тощо. IRA фактично гарантує податкові кредити компаніям, що виробляють екологічно чисту продукцію в США, стимулюючи як внутрішні, так і зарубіжні фірми відкривати заводи на території країни. Після ухвалення цього акту оголошено

про десятки нових заводів акумуляторів і електромобілів за участі європейських, азійських інвесторів, які мотивовані скористатися щедрими кредитами [76].

– *State-level incentives (штатні стимули)*. Окрім федеральних програм, окремі штати активно конкурують за промислові інвестиції. Вони пропонують пакетні угоди, що включають звільнення від місцевих податків, виділення землі, навчання робітників. Наприклад, штат Нью-Йорк надав понад \$1 млрд стимулів корпорації *Micron* для будівництва заводу чипів; штат Техас відомий підтримкою автомобільних та аерокосмічних заводів (через низькі податки і дешеву електроенергію). Однак практика показує і ризики: свого часу у 2017 р. штат Вісконсин обіцяв компанії *Foxconn* податкові кредити на \$4 млрд за завод РК-дисплеїв, проте проєкт не виправдав очікувань, ставши уроком щодо необхідності ретельного аналізу ефективності стимулів.

– *Інфраструктурні та людські фактори*: США інвестують у модернізацію інфраструктури (дороги, порти, енергомережі) через закон *Infrastructure Investment and Jobs Act* (2021, \$1,2 трлн), що опосередковано підвищує привабливість розміщення виробництв [77]. Одночасно робиться акцент на розвитку трудового потенціалу – програми перекваліфікації для промислових робітників, стимулювання STEM-освіти – щоб інвестори мали доступ до кваліфікованої робочої сили.

Результати для США: За останні два роки спостерігається “бум” промислових оголошень в Америці. Політика підтримки вже дає ефект: так, протягом 2019–2023 років у сектор напівпровідників США залучено понад \$100 млрд нових інвестицій (значною мірою завдяки субсидіям CHIPS). Виробництво акумуляторів для електромобілів, яке раніше було зосереджене в Азії, тепер швидко нарощується в США – за підтримки IRA будуються заводи спільно з компаніями Південної Кореї, Японії. Ці кроки сигналізують, що *США перейшли від моделі пасивного ринкового приваблення до активного “виборювання” інвестицій у пріоритетні галузі*. Водночас уряд уважно аналізує віддачу: існує розуміння, що ефективність витрачених коштів має бути високою, адже відомі випадки, коли витрати на стимул перевищували \$200 тис. на одне робоче місце

(такі приклади зафіксовані і в США, і в Європі). Тому сьогоднішня стратегія – надавати стимули, але паралельно вимагати від інвесторів виконання зобов’язань (кількість робочих місць, рівень локалізації тощо), а також інвестувати у фундаментальні чинники (інфраструктуру, кадри), без яких привабливість була б неможливою у довгостроковій перспективі.

Китай. Китай – одна з найуспішніших країн у питанні залучення інвестицій в промисловість, а його практика стала взірцем для багатьох інших держав. Інвестиційна привабливість китайської промисловості забезпечується комбінацією факторів: величезний внутрішній ринок, дешева та численна робоча сила (раніше), державна підтримка інфраструктури та спеціальних зон, а також проактивна промислова політика. Ключові елементи досвіду Китаю:

- *Спеціальні економічні зони (СЕЗ) та промислові парки:* Починаючи з 1980-х, Китай створив сотні СЕЗ, технопарків, експортно-орієнтованих промислових зон. У цих зонах іноземні інвестори отримували податкові канікули (звільнення від податку на прибуток на 5–10 років), спрощені процедури, готові інженерні майданчики. Перші СЕЗ (Шеньчжень, Сямень, Шаньтоу тощо) перетворилися з невеликих міст на багатомільйонні мегаполіси завдяки припливу виробничих підприємств із Гонконгу, Тайваню, США, Європи. *Промислові парки стали головним інструментом регіональної влади для залучення інвестицій* – на кожному рівні (національному, провінційному, міському) створювалися зони з різною спеціалізацією (електроніка, автомобілі, хімія, текстиль тощо) [78]. Китайський уряд забезпечував там підведення інфраструктури, електроенергії за низькими тарифами, іноді субсидував вартість землі. Такий системний підхід дозволив інтегрувати іноземні заводи у китайську економіку, підняти навички робітників і поступово локалізувати виробництво комплектуючих.

- *“Reform and Opening-Up” та залучення технологій:* Політика “реформ і відкритості” (з кінця 1970-х) передбачала не лише економічні свободи, а й активне залучення західних технологій. Китай дозволяв 100% іноземну власність в багатьох промислових проєктах, а в стратегічних галузях (авто, авіа) – вимагав

спільних підприємств, щоб локальні партнери переймали досвід [79]. Прямі іноземні інвестиції хлинули в Китай: вже до 1990-х Китай став одним із найбільших реципієнтів ПІІ у світі, створивши “виробничу базу” для глобальних компаній – від одягу і іграшок до електроніки.

– *Державні програми і планування*: Китай використовує п’ятирічні плани, щоб визначати пріоритетні напрями. Останніми роками діє стратегія “*Made in China 2025*” – план модернізації промисловості та підвищення локального змісту високотехнологічної продукції. Держава інвестує мільярди доларів у розвиток робототехніки, ІТ, електромобілів, біофармацевтики. Іноземні інвестори у цих сферах отримують доступ до субсидій, якщо співпрацюють із локальними компаніями та створюють R&D центри в Китаї [80]. Хоча ця програма викликала занепокоєння на Заході, всередині країни вона підвищила привабливість інноваційних виробництв – формуються цілі “суперкластери” (напр. технологічний кластер в Шеньчжені) з венчурними інвестиціями, стартап-екосистемою і присутністю світових лідерів.

– *Інфраструктура і логістика*: КНР славиться блискавичним розвитком інфраструктури – сучасні порти, залізниці, автомагістралі поєднують промислові центри. Це знижує витрати для виробників і робить розміщення заводів більш вигідним. Крім того, наявність великих кластерів (напр. електронного виробництва в дельті Перлової ріки) створила ефект економії масштабу: постачальники, збирачі, експортери – все знаходиться поблизу, і новим інвесторам легко інтегруватися в цей ланцюг.

– *Політика “Go Global” та ініціатива «Один пояс, один шлях»*: Ці фактори виходять за рамки внутрішнього інвестклімату, але опосередковано впливають. Китайські компанії, що зміцніли завдяки притоку інвестицій, тепер самі інвестують за кордон, створюючи транснаціональні корпорації. В рамках OBOR (Belt and Road) Китай допомагає іншим країнам будувати індустріальні парки, що також вигідно його промисловості (спрощення доступу до сировини, створення нових ринків збуту). Таким чином, Китай вибудував репутацію глобального промислового партнера [81].

Результати для Китаю: Протягом 2010-х Китай стабільно отримував \$100–150 млрд ППІ щорічно, значна частка яких – у промисловість. Хоча в останні роки темпи зростання сповільнилися, країна залишається надзвичайно привабливою для виробничих інвесторів. Китай піднявся вгору ланцюгами вартості: тепер інвестиції приходять не тільки у трудомісткі галузі, але й у наукомісткі (мікросхеми, електромобілі, машинобудування). Водночас конкуренція з боку дешевших країн зростає, і Китай починає поступово втрачати проекти з низькою доданою вартістю – їх перехоплюють В'єтнам, Бангладеш, Індонезія. Це усвідомлено китайським керівництвом, тому акцент – на підтримці інновацій і підвищенні якості інвестиційного клімату (захист інтелектуальної власності, боротьба з екологічними проблемами в промзонах тощо). Загалом же, *досвід Китаю свідчить про ефективність комплексної моделі стимулювання промислового розвитку, що поєднує формування індустріальних парків, активну роль державного стратегічного планування та політику відкритості до іноземних інвестицій.*

Індія. Індія традиційно мала складні умови для промислових інвесторів (зарегульованість, слабка інфраструктура). Однак за останнє десятиріччя Індія здійснила низку кроків для підвищення інвестиційної привабливості, особливо після запуску у 2014 році кампанії “Make in India”. Ця ініціатива спрямована на перетворення Індії на глобальний виробничий хаб. Основні елементи сучасної індійської політики:

- *Реформи бізнес-клімату:* В рамках *Make in India* уряд спростив процедури започаткування бізнесу, скоротив бюрократію і ліцензійні вимоги. Результат – стрімке підвищення позицій у рейтингу *Doing Business*: Індія піднялася з 142-го місця (2014) до 63-го (2020) завдяки дерегуляції, податковим реформам та оцифруванню послуг [82]. Це суттєво поліпшило імідж країни в очах інвесторів.

- *Лібералізація ППІ:* Знято багато обмежень на володіння іноземцями в різних секторах. Зараз 100% іноземна власність дозволена у більшості промислових галузей (за деякими винятками, як оборона – 74%). Спрощено

правила репатріації прибутків. Уряд також уклав низку угод про захист інвестицій із країнами-донорами капіталу.

– *Індустріальні коридори та зони:* Індія будує масштабні промислові коридори – наприклад, Делійсько-Мумбайський індустріальний коридор (DMIC), Ченнаї-Бангалорський та інші. В їх рамках створюються нові міста, промислові парки, логістичні вузли з сучасною інфраструктурою. Такі проекти здійснюються у партнерстві з Японією та іншими країнами [83]. Крім того, Індія створила ряд спеціальних економічних зон (СЕЗ) з податковими стимулами для експортерів, хоча їх успіх дещо скромніший, ніж китайських СЕЗ.

– *Податкові стимули та програма PLI:* У 2019–2020 рр. Індія ініціювала Production-Linked Incentives (PLI) – схему виробничих стимулів у 13 секторах (електроніка, фармацевтика, автомобілі та ін.). PLI пропонує компаніям пряму грошову виплату (% від обсягу виробленої продукції) за виконання цільових показників випуску в Індії. Наприклад, у смартфонобудуванні PLI привернула таких гігантів, як Samsung, Foxconn – вони наростили виробництво телефонів в Індії, щоб отримати бонуси. Також знижено податок на прибуток до 17% для нових виробничих компаній – один з найнижчих рівнів у регіоні [84].

– *Інвестиційна промоція:* Створено єдине інвестиційне вікно *Invest India*, яке активно супроводжує інвесторів, розглядає запити, пропонує локації. Штати в Індії змагаються між собою: Гуджарат, Махараштра, Тамілнад надають спеціальні пакети пільг (земля, підключення до мереж, звільнення від акцизів). Влада також наголошує на історіях успіху – наприклад, залучення виробництва iPhone у Тамілнад, інвестиції в авто-заводи в Гуджараті (Suzuki, Ford).

Досягнення: За період з 2014 по 2024 рр. Індія залучила рекордні \$667 млрд прямих іноземних інвестицій, значну частку – у промисловість (авто, електроніка, метали). Експорт товарів з країни виріс і у 2023–24 досягнув \$437 млрд. – це свідчить про зростання виробничого потенціалу [84]. Індія стала другим найбільшим виробником мобільних телефонів у світі (після Китаю): майже всі телефони, що продаються на внутрішньому ринку, тепер збираються всередині країни. Це прямий результат політики Make in India та PLI. Водночас,

Індії ще належить вирішити проблеми інфраструктури (енергопостачання, порти) і бюрократії на рівні штатів, які подекуди стримують інвестиції. Разом із тим, поточні тенденції свідчать про позитивні зрушення: Індія поступово стає майданчиком для реалізації великих високотехнологічних інвестиційних проєктів, зокрема у сфері виробництва напівпровідників (Micron, AMD) та електромобілів, що стало можливим завдяки поліпшенню інституційного середовища та активній державній політиці підтримки інвесторів.

Країни Південно-Східної Азії. Регіон Південно-Східної Азії (АСЕАН) став одним з головних бенефіціарів перерозподілу виробничих ланцюгів у світі. В останні роки тутешні країни – особливо *В'єтнам, Індонезія, Таїланд, Малайзія, Філіппіни* – значно зміцнили свої позиції як привабливі локації для промислових інвестицій. Їх досвід включає:

- *В'єтнам:* Яскравий приклад стрімкого підйому. Після реформ *Đổi Mới* (1986) В'єтнам відкрився для інвестицій і торгівлі, що призвело до вибухового росту промисловості [85]. Країна уклала ряд вигідних угод (ЄС-В'єтнам, СРТРР, РСЕР), забезпечивши безмитний доступ до ринків ЄС, Японії, Кореї. Уряд створив десятки промислових зон, де пропонуються податкові канікули до 4–8 років та пільговий режим на землю. Великий притік інвестицій у виробництво електроніки зробив В'єтнам одним з топ-10 світових центрів електронного виробництва. У 2022 році В'єтнам залучив \$27,7 млрд ПІІ, переважно у переробну промисловість, включаючи заводи Samsung, LG, Intel. Низькі витрати, політична стабільність і преференційна торгівля перетворили В'єтнам на конкурентну альтернативу Китаю [86].

- *Таїланд:* У 2018 р. запущено програму *Thailand 4.0* – пакет заходів для переходу від виробництва “середньої технології” до високотехнологічної. Створено *Східний економічний коридор (ЕЕС)* – спеціальну зону з інвестиціями \$45 млрд у інфраструктуру і податкові пільги для підприємств робототехніки, авіації, біотехнологій. Таїланд вже був автохабом (входить у топ-10 автовиробників світу), тепер прагне стати центром виробництва електромобілів

в АСЕАН, пропонуючи 8-річне звільнення від податку на прибуток для виробників батарей і EV [87].

– *Індонезія*: Найбільша економіка регіону реформує законодавство через “Omnibus Law” (2020) – комплексний закон, що спростив трудове законодавство, зменшив обмеження на іноземну власність і надав податкові стимули [88]. Індонезія багата на сировину (нікель, боксити) і робить ставку на *локалізацію обробки корисних копалин*: забороняє експорт сирого нікелю, щоб залучити інвесторів у заводи з виробництва нікелевих батарей (це вже привело корейські та китайські компанії на Сулавесті будувати підприємства з виплавки та виробництва акумуляторних матеріалів). У секторі електроніки та автомобілів діють “податкові свята” до 10–15 років залежно від обсягу інвестицій.

– *Малайзія та Філіппіни*: Малайзія традиційно приймає ПІІ у електроніку (південний острів Пенанг – відомий “Кремнієвий острів” з численними заводами напівпровідників). Влада пропонує інвесторам *Pioneer Status* – 5-річне звільнення від податку або інвестиційний податковий кредит 60% капіталовкладень. Філіппіни мають *Philippine Economic Zone Authority* (PEZA), що керує десятками зон для експортоорієнтованих виробництв (одяг, електроніка); уряд нещодавно знизив податок на прибуток з 30% до 20% для залучення більше виробництв [89].

– *Сінгапур* (хоча географічно теж Півд.-Східна Азія, але окремий випадок): Це високорозвинене місто-держава, яка залишається одним з найпривабливіших місць для високотехнологічного виробництва (наприклад, біофармацевтика, напівпровідники). Сінгапур підтримує проактивно: державне агентство EDB спільно інвестує в проекти, податки можуть індивідуально знижуватися до 5-10% для стратегічних інвесторів, забезпечується відмінна логістика [90]. Хоча Сінгапур дорогий, інвестори цінують стабільність і передбачуваність – тому там розміщені сотні регіональних виробничих штаб-квартир.

Регіональний підсумок: Південно-Східна Азія успішно конкурує за рахунок *комбінації низьких витрат і цільових стимулів*, а також вигідного

розташування між великими ринками. Країни АСЕАН створили регіональну зону вільної торгівлі і спільно приваблюють інвесторів, доповнюючи одна одну (наприклад, виробничі ланцюги електроніки: В'єтнам – збірка, Малайзія – компоненти, Сінгапур – НДДКР). За даними ASEAN Investment Report, в 2022 р. регіон залучив рекордні обсяги ПІІ, обігнавши навіть Китай. Це свідчить про успіх їхніх зусиль. Звичайно, є виклики – конкуренція між самими країнами за проекти, необхідність підвищувати кваліфікацію кадрів. Але загалом *Південно-Східна Азія закріпилася як новий “двигун” промислових інвестицій*, пропонуючи інвесторам стабільність, інфраструктуру та стимули.

Латинська Америка. У країнах Латинської Америки досвід забезпечення інвестпривабливості промисловості різноманітний. Деякі держави досягли успіхів у залученні інвестицій завдяки близькості до великих ринків та торговельним угодам; інші – через природні ресурси та внутрішній ринок; а окремі мають менш сприятливі умови через хронічну нестабільність. Основні практики та кейси:

- *Мексика:* Один з лідерів регіону, що зумів побудувати потужний промисловий сектор, інтегрований зі США. Ще з 1960-х років Мексика започаткувала *програму “макіладора”* (прикордонну промислову програму): іноземним компаніям дозволили відкривати фабрики біля кордону для складання продукції з імпортованих компонентів з подальшим реекспортом без мита. Цей крок був націлений на залучення інвестицій і створення робочих місць на півночі країни. Програма успішно працює досі (тепер у форматі IMMEX) – тисячі підприємств (авто, електроніка, одяг) виготовляють товар на експорт до США [91]. У 1994 р. NAFTA ще більше посилила привабливість Мексики: гарантував безмитний доступ до ринку США/Канади і захист інвесторів. За останні роки Мексика стала великим одержувачем проєктів з Китаю (тенденція “nearshoring”), оскільки компанії хочуть скоротити логістику до США. Держава підтримує промислові кластери – найбільший автокластер сформувався в штатах Баїя і Коауїла (заводи GM, Ford, Toyota), а електронний – у прикордонній Тіхуані (Samsung, Foxconn). Мексика пропонує помірні податки, вільну конвертацію

валюти, а за рахунок угод про вільну торгівлю (не тільки з США, а і з ЄС, країнами ЛатАм) інвестори мають широкий експортний потенціал.

– *Бразилія*: Найбільша економіка Латинської Америки має великий внутрішній ринок, але історично була більш закритою. Промислова політика Бразилії еволюціонувала: від імпортозаміщення у 20 ст. – до часткової лібералізації у 1990-х, і знову повернення до індустріальної підтримки у 2000-х. У 2011–2014 діяла програма *Brasil Maior*, яка надавала податкові пільги виробникам, кредити через державний банк BNDES, протекцію в держзакупівлях. Бразилія також відома *локалізацією у галузі нафтохімії та пального*: ще у 1970-х успішно реалізувала програму *Proálcool* (розвиток етанолової промисловості) – держава субсидувала виробництво біопалива, що зрештою створило цілу індустрію (випуск автомобілів flex-fuel, мережа заправок). Ключовий урок з цього – необхідність вчасного зняття надмірних субсидій, щойно ринок стає на ноги. Сучасна Бразилія пропонує інвесторам різні *податкові режими спеціальних зон*: наприклад, знаменита *Zona Franca de Manaus* – вільна зона в Амазонії, де електронні та мотоциклетні заводи звільнені від більшості федеральних податків. Це привабило Samsung, Honda та інших виробників до віддаленого регіону. Бразилія також стимулює інновації – схема “*Inovar-Auto*” (2013–2017) давала податкові кредити автовиробникам за інвестиції в місцевий R&D [92]. Хоч ця схема й була згорнута після спорів в СОТ, вона сприяла відкриттю центрів розробки (напр. в General Motors Бразилії).

– *Чилі та Колумбія*: Чилі має менший промисловий сектор (економіка більше орієнтована на видобування та агроекспорт), проте забезпечує дуже стабільні умови для бізнесу – прозоре законодавство, низькі ризики. Це приваблює інвестиції в обробні галузі, пов’язані з ресурсами (наприклад, переробка літію, виробництво харчових продуктів). Колумбія останніми роками запроваджує “*megaproject*” стимули – великі проекти можуть отримати спеціальні договори стабільності умов на 20 років, звільнення від ПДВ на імпорт обладнання тощо. Однак проблемою залишаються питання безпеки і бюрократії [93].

– *Аргентина, Перу та ін.*: Аргентина має значний індустриальний потенціал, але часті економічні кризи, валютні обмеження знижують привабливість. Тим не менш, уряд Аргентини періодично вводить програми стимулів: наприклад, 2020 р. – план стимулювання автоелектроніки із податковим кредитом 15%. Перу й ряд інших країн фокусуються на розвиткові інфраструктури та угодах про вільну торгівлю (TPP тощо), щоб створити базові умови для інвестицій.

Загалом у Латинській Америці світовий досвід показує роль як зовнішніх, так і внутрішніх факторів. Торговельна інтеграція (NAFTA/USMCA для Мексики, МЕРКОСУР для Бразилії/Аргентини, угоди Тихоокеанського альянсу для Чилі, Перу, Колумбії) була потужним стимулятором промислових інвестицій, забезпечивши доступ до великих ринків. Внутрішні політики – спеціальні режими (макіладора, зони вільної торгівлі), пільгове кредитування (як у Бразилії через BNDES), податкові стимули – показали змішані результати: успіх там, де є відносна стабільність і послідовність (Мексика, Чилі), і менший ефект у середовищі макронестабільності (Аргентина). Останнім часом трендом є “*nearshoring*” – перенесення виробництв ближче до ринку США, чим особливо користуються Мексика, Коста-Рика, Домініканська Республіка (остання залучає інвестиції в електроніку і медичне обладнання). Отже, Латинська Америка продовжує працювати над покращенням інвестпривабливості, а деякі країни вже стали регіональними індустриальними центрами.

Для узагальнення, у таблиці зіставлено сучасні інструменти та стратегії забезпечення інвестиційної привабливості, які застосовуються в різних країнах (табл. 1.8).

Таблиця 1.8 – Сучасні інструменти та стратегії забезпечення інвестиційної привабливості різних країн (джерело: систематизовано автором за даними [67-93/])

Країна / Регіон	Ключові сучасні кроки для приваблення інвестицій (2015–2025)	Результати / тренди
1	2	3
ЄС (в цілому)	<i>Індустріальна стратегія ЄС</i> (цифрова і зелена трансформація); Фонди відновлення та програми (Horizon Europe) для інновацій; послаблення правил держдопомоги (після 2020) для стратегічних галузей; розвиток кластерів і ланцюгів вартості всередині ЄС.	Поступове зростання інвестактивності в “зеленій” промисловості; запуск Important Projects of Common European Interest (IPCEI) у батареях, водні тощо; країни ЄС намагаються не відставати від США/Китаю в субсидуванні.
США	<i>Tax Cuts and Jobs Act</i> (2017) – зниження податків; <i>CHIPS Act</i> (2022) – \$52 млрд субсидій на чипи; <i>IRA</i> (2022) – \$369 млрд податкових кредитів на чисту промисловість; активні штати (Техас, Нью-Йорк) із власними стимулпакетами; інвестиції в інфраструктуру та підготовку кадрів.	“Ренесанс” виробництва: анонсовано десятки нових заводів (чипи: Intel, TSMC; автоелектрика: Tesla, SK Innovation тощо); конкуренція штатів за мегапроекти; можливі ризики надмірних витрат, але короткостроково – різкий приріст промислових ПП.
Китай	Продовження політики СЕЗ/індустріальних парків, але з фокусом на внутрішній ринок; програма “Made in China 2025” – субсидії і цільові інвестиції в високотехнологічні галузі; розвиток інфраструктури 5G, залізниць; посилення законодавства (захист ІВ, закон про іноземні інвестиції 2020 для рівних умов).	Китай утримує позиції лідера з прийому ПП (\$180 млрд у 2021); зростання інвестицій у технологічний сектор (виробництво чипів, електромобілі – значний внутрішній попит); деяке перенесення трудомістких виробництв до Півд. Азії; Китай сам стає джерелом ПП (Азія, Африка).
Індія	Кампанія “Make in India” – дерегуляція, підвищення рейтингу Doing Business; зниження податків для нових виробництв; PLI-схеми (стимули за локальне виробництво); створення індустріальних коридорів (DMIC); угоди про вільну торгівлю (з АСЕАН, з ОАЕ 2022, переговори з ЄС).	Рекордні обсяги ПП (\$83 млрд за 2021/22); стрімкий розвиток електронного і автомобільного виробництва; глобальні компанії (Apple, Samsung) розширюють присутність; залишаються виклики інфраструктури, але Індія дедалі більше розглядається як альтернатива Китаю.

Продовження табл. 1.8

1	2	3
Півд.-Сх. Азія (АСЕАН)	Створення привабливих зон: В'єтнам – експортні зони + ФТА, Таїланд – Eastern Economic Corridor, Індонезія – реформи для інвесторів + вимоги локалізації переробки ресурсів; Малайзія, Філіппіни – податкові канікули, one-stop service для інвесторів; регіональна інтеграція (AEC, RCEP).	В'єтнам, Індонезія у топ-країн за темпами росту промислових ППІ; Таїланд/Малайзія утримують інвесторів у авто та електроніці; ASEAN привабив ~\$175 млрд ППІ у 2021, перевищивши Китай; конкуренція переважно за рахунок вартості та торгівлі, тепер рух до інновацій (наприклад, виробництво мікрочипів у Сінгапурі/Малайзії).
Латинська Америка	Мексика – макіладора 2.0 (оновлення IMMEX, локалізація постачальників), USMCA угода (2020) з вимогами локального контенту, стимулює інвестиції в автопром; Бразилія – новий цикл індустріальної політики (податкові пільги на електромобілі, програми імпортозаміщення в ІТ), нац. банк BNDES кредитує виробництво; інші країни – розвиток вільних зон (Коста-Рика – зона в Ереді, Домінік. Республіка – зони для медичного обладнання) та реформи для стабільності.	Мексика б'є рекорди по ППІ (\$35 млрд у 2022) та експорту авто, стає світовим виробником №7 автомобілів; Бразилія поки бореться з деіндустріалізацією 2010-х, але у 2023 анонсувала нову промислову стратегію; дрібніші економіки (Коста-Рика) залучають високотехнологічні виробництва (Intel у КР); проблема деяких країн – політична нестабільність, що гальмує інвестиції.

Аналітичні висновки міжнародних організацій. Ряд міжнародних організацій досліджують питання інвестиційної привабливості та пропонують рекомендації для урядів. Узагальнимо ключові тези їх аналітичних звітів:

– *Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD):* ОЕСР наголошує на важливості всеосяжних підходів до залучення інвестицій. У звітах відзначається, що успіх приносить *широка політика сприяння інвестиціям, а не лише вузьконацілені стимули*. Зокрема, добре продумані заходи промоції та спрощення інвестицій (investment promotion and facilitation), включно з помірними податковими стимулами, можуть підвищити інвестиційну привабливість країни. Водночас ОЕСР застерігає від надмірної “гонки за інвестором”: *політична конкуренція між країнами, що перетворюється на*

торги за окремого інвестора через прямі фінансові пільги, може мати негативні наслідки. Такі “перебори” ведуть до марнотратства державних коштів і перекосу ринкових стимулів. ОЕСР розробила “*Checklist for FDI Incentive Policies*”, де рекомендує урядам ретельно оцінювати вартість та ефективність податкових пільг, уникати дублювання стимулів та забезпечувати прозорість. Загальний меседж – *сприятливе бізнес-середовище (верховенство права, відкрита конкуренція, якісна освіта і інфраструктура) є базисом, а стимули мають бути “вишенькою на торті”, а не основою привабливості.*

– *UNIDO (Організація ООН з промислового розвитку): У Доповіях про промисловий розвиток 2022/2024 [94; 95]* ЮНІДО підкреслює, що багато країн, що розвиваються, раніше покладалися майже виключно на залучення ПІІ як головний інструмент індустріальної політики, але наразі потрібен комплексніший підхід. ЮНІДО закликає до “нової ери сучасної промислової політики”, яка має чотири складові: (1) відповідність Цілям сталого розвитку (SDGs); (2) зорієнтованість на майбутнє (облік мегатрендів – енергетичного переходу, Індустрії 4.0, ребалансування глобальних ланцюгів тощо); (3) співробітництво між державою і бізнесом у розробці політики; (4) регіональна координація політик між країнами-сусідами. Стосовно залучення інвестицій, ЮНІДО відзначає, що проста лібералізація і відкриття кордонів вже не гарантує індустріалізації, потрібні цілеспрямовані інвестиції в людський капітал, інноваційну інфраструктуру, екологічну стійкість, щоб країни могли конкурувати за якісні інвестиції. Також ЮНІДО сприяє обміну найкращими практиками: наприклад, в рамках програм *Programme for Country Partnership* організація допомагає урядам створювати індустріальні парки, розробляти стратегії розвитку кластерів (кейси Ефіопії, Сенегалу). *Висновок ЮНІДО:* промислова політика має еволюціонувати від пасивного залучення капіталу до активного його спрямування у пріоритетні сфери, з урахуванням соціальної та екологічної віддачі.

– *Світовий банк:* Банк традиційно фокусувався на понятті «інвестиційний клімат», що включає макро- і мікро-умови для бізнесу. У серії

доповідей “*Ease of Doing Business*” (до 2020 року) Світовий банк стимулював країни до реформ: спрощення реєстрації підприємств, захист прав інвесторів, сплату податків, контрактне правосуддя. Ці фактори значно впливають на рішення інвесторів про розміщення виробництва. Так, наведений раніше приклад Індії підтверджує цю тезу – поліпшення за індикаторами *Doing Business* супроводжувалося зростанням. У більш пізніх дослідженнях (*Global Investment Competitiveness Report* [96], *World Bank Policy Papers*, *World development report 2024* [97]) акцент зроблено на інституційних чинниках: політична стабільність, відсутність корупції, прогнозованість регуляторної політики є критично важливими для інвесторів у промисловість. Світовий банк відзначає, що інвестори оцінюють одразу комплекс показників країни: від рівня податків і розміру ринку до незалежності судів і стану інфраструктури. В одному з опитувань 506 компаній (у спеціальних зонах Польщі) названо найважливіші фактори: *податкове навантаження, економічний масштаб, політична стабільність, сприятливість державної політики, низький рівень корупції, якість робочої сили, розвиток інфраструктури*. Банк рекомендує урядам проводити комплексні реформи: одночасно поліпшувати регулювання, інвестувати у дороги/електрику, укріплювати інституції – тоді приватні інвестиції в промисловість зростатимуть стійко. Окрім того, Світовий банк аналізував ефективність інвестиційних стимулів у країнах, що розвиваються. Виявлено, що часто уряди витрачають значні суми з сумнівною віддачею – наприклад, в Сальвадорі вартість створення одного робочого місця через податкові пільги склала \$2 084, що перевищує половину ВНД на душу населення [96]. А в деяких випадках (Європа, США, Бразилія, Індія) були приклади витрат понад \$200 тис. на одне місце [98]. Тому Світовий банк закликає до ретельного аналізу вигід та витрат стимулів і до прозорості – публікації даних про надані інвесторам преференції для громадського контролю.

– *Міжнародний валютний фонд (МВФ)*: МВФ розглядає інвестиційну привабливість крізь призму макроекономічної стабільності та ризиків. У своїх оглядах (напр. *World Economic Outlook* [99], *Global Financial Stability Report*

[100]) зазначає, що високий рівень політичних та економічних ризиків суттєво стримує інвестиції. Тому рекомендації МВФ включають забезпечення помірної інфляції, стійких державних фінансів, стабільності валютного курсу – без цього довгострокові промислові проекти можуть взагалі не розглядатися інвесторами. Також МВФ відзначає негативний вплив геополітичної напруженості: зростання політичних ризиків, санкцій та торгових бар'єрів веде до перенаправлення або скорочення потоків капітал. Для країн з ринками, що формуються, Фонд радить покращувати корпоративне управління, знижувати корупцію, гарантувати виконання контрактів – ці структурні реформи зменшують *risk premium* і підвищують привабливість. Ще один аспект – *гнучкість ринку праці і торгівлі*: МВФ підтримує усунення надмірних регуляцій, бо це робить промисловість більш конкурентною і цікавою інвесторам. Загалом, позиція МВФ збігається з ідеями Світового банку про фундаментальні основи інвестклімату, але доповнюється аналізом глобальних ризиків: у нинішньому фрагментованому світі країни мають додатково демонструвати прихильність до відкритості і багатосторонніх правил, щоб інвестори почувалися впевнено.

Підсумовуючи, міжнародні організації пропонують країнам *балансувати між стимулюванням та реформами*. Надання пільг – інструмент швидкого залучення, але довготривала привабливість ґрунтується на якісних інституціях, людському капіталі та інфраструктурі. Також рекомендується моніторити ефективність політик: обмін міжнародним досвідом показує, які заходи працюють, а які – ні. Саме такий обмін розглянемо далі на прикладах успішних кейсів.

Висновки наукових досліджень щодо політик та стратегій: Академічні дослідження, що аналізують інвестиційну привабливість, загалом підтверджують висновки практиків і міжнародних організацій. Вчені досліджували як загальні детермінанти інвестицій (через економетричні аналізи), так і оцінювали окремі інструменти політики (кластерні ініціативи, податкові пільги тощо). Ось деякі ключові узагальнення з наукових публікацій останніх років:

– *Ключові фактори інвестпривабливості*: дослідження одностайно вказують на *комплексну природу* інвестиційного клімату. Наприклад, опитування інвесторів у Польщі визначило такі топ-фактори: рівень податків, розмір ринку, незалежність судової системи, політична стабільність, державна підтримка бізнесу, рівень корупції, ситуація на ринку праці, розвиток інфраструктури, витрати на НДДКР, географічне розташування. Це підтверджує, що *стратегія залучення інвестицій має враховувати і “тверді” (податки, інфраструктура), і “м’які” (інституції, стабільність) складові одночасно*. Науковці також зазначають, що вплив окремих факторів може різнитися залежно від типу інвестора: для експортно-орієнтованих виробництв критичні торгівельні умови і витрати, а для ринково-орієнтованих – зростання споживчого попиту та політична предвидимість.

– *Ефективність податкових пільг*: численні роботи аналізували, чи справді податкові стимули відіграють вирішальну роль. Загальний висновок – *податкові пільги впливають на вибір локації лише за умови відносної рівності інших умов*. Тобто компанії скоріше оберуть країну з кращою логістикою та робочою силою і трохи вищими податками, ніж навпаки. Дослідження Світового банку [99; 100] показало, що *податкові стимули важливіші для “ефективність-пошукових” інвестицій (які хочуть знизити витрати), і менш важливі для “ринок-пошукових” інвестицій, а також що жодні податкові пільги не компенсують інвесторам фундаментально несприятливий клімат (правова невизначеність, корупція)*. Інші автори наголошують на проблемі *additionality*: часто інвестиції були б здійснені і без пільг, тому частина стимулів витрачається даремно. Рекомендується застосовувати пільги вибірково та прозоро (через закон, а не індивідуальні угоди) і на визначений період. Емпіричні дані щодо “цінової” конкуренції показують, що надмірні пільги можуть призвести до перегонивниж (race to the bottom), коли країни жертвують доходами бюджету без суттєвого приросту інвестицій – про такі випадки пише і ОЕСР [101].

– *Кластери та агломераційні ефекти*: В науковій літературі закріпилося розуміння, що *географічна концентрація виробництв підсилює*

інвестиційну привабливість регіону. Кластери дають ефекти масштабу, спрощують доступ до постачальників, кадрів, знань. Дослідження інноваційних кластерів (напр. у США) демонструють, що вони приваблюють більше венчурного капіталу і ПП, ніж ізольовані фірми [102]. Крім того, наявність успішного “якоря” (наприклад, завод автовиробника) створює ланцюгову реакцію – до кластеру доєднуються суміжні виробництва, що збільшує загальний обсяг інвестицій. Уряди тому і підтримують розвиток кластерів – це підтверджується численними кейс-стаді (Силіконова долина, біомедичний кластер Бостона, автомобільний кластер Наварри в Іспанії тощо). Однак дослідники застерігають: штучне створення кластеру “з нуля” без наявних передумов (локаційних чи ресурсних) може не спрацювати. Найбільше успіху мають регіони, де уже є певна концентрація і потім вона підсилюється політикою (так було з напівпровідниковим кластером в Тайвані або аерокосмічним у Монреалі).

– *Інфраструктура та розвиток територій:* Є прямий статистичний зв’язок між індексами інфраструктури (доступність електроенергії, якість логістики) та рівнем промислових ПП. Наприклад, країни з високим індексом LPI (Logistics Performance Index) від Світового банку зазвичай привертають більший інтерес виробничих інвесторів. Дослідження в Африці показали, що наявність функціонуючих індустріальних парків зі спільною інфраструктурою значно підвищує шанс країни отримати великі проекти [103]. *Кейс Ефіопії:* створення кількох сучасних індустріальних парків (Хавасса, Баоле) призвело до приходу великих текстильних та автомобільних компаній і стало переламним моментом для промислового розвитку країни [104]. Науковий аналіз цих парків (UNIDO, 2020) зафіксував зростання експорту та зайнятості, підтвердивши, що *індустріальні парки можуть суттєво підвищити інвестиційну привабливість, особливо в країнах, що розвиваються* [105].

– *Макроекономічна та політична стабільність:* Багато академічних робіт досліджували ризики (політичний ризик, обмінний курс) і дійшли висновку, що вони є *вкрай впливовими*. Наприклад, підвищення індексу

політичної нестабільності на певну величину може скоротити приплив ПІІ на десятки відсотків. Фірми уникають країн з війнами, частими змінами уряду, неконтрольованою інфляцією. Це здається очевидним, але є винятки: деякі ресурсорієнтовані проекти все ж ідуть навіть у ризикові країни через унікальні прибутки (нафтовидобуток у нестабільних державах). А от обробна промисловість – більш мобільна, інвестор скоріше обере стабільнішу платформу. Тому висновок – *політична воля до реформ і стабільне середовище є фундаментом*; наприклад, країни ЦСЄ, які швидко встановили стабільні інститути після 1990-х, випередили у залученні промислових ПІІ інші постсоціалістичні країни, де реформи були повільні (східні Балкани).

– *Оцінка успішності політик*: Науковці все частіше застосовують кількісний аналіз (cost-benefit, моделювання) до державних програм. Наприклад, аналіз ефектів кластерних програм у ЄС показав зростання інноваційності фірм-учасників і продуктивності, але іноді відзначався брак залучення МСП. Вивчення спеціальних економічних зон у Африці виявило, що зони працюють лише при виконанні ряду умов (правильне розташування, достатній масштаб, інтеграція з нац. економікою). Ці уроки допомагають покращувати політику.

Загальний висновок наукових праць: *формування інвестиційної привабливості – багатовимірне завдання*. Не існує єдиного “чарівного” інструменту; успіх приходить від збалансованої стратегії, що враховує економічні, соціальні та управлінські аспекти. Політики мають базуватися на даних і аналізі: вимірювати результати (наприклад, вартість створення робочого місця, коефіцієнт залучених інвестицій на \$1 стимулу), і гнучко коригувати заходи. Такі підходи, підкріплені науковими доказами, вже застосовуються у багатьох країнах.

Приклади успішних кейсів стимулювання інвестицій у промисловість. Для ілюстрації розглянемо кілька конкретних кейсів та інструментів, які продемонстрували ефективність у підвищенні інвестиційної привабливості промисловості. Вони представляють різні країни та регіони, але об’єднані

спільною рисою – суттєвим приростом інвестицій завдяки впровадженню заходів.

1. Індустріальні (промислові) парки та спеціальні економічні зони.

Кейс Китаю – Шеньчжень (Спеціальна економічна зона): Створена у 1980 році на невеликому рибальському містечку поряд з Гонконгом, Шеньчженьська СЕЗ запропонувала безпрецедентні на той час умови: 0% податку на прибуток перші 5 років, спрощений митний режим, оренду землі за символічну плату та можливість 100% іноземної власності. Це миттєво привернуло виробників електроніки і текстилю з Гонконгу. Протягом 1980-х в Шеньчжені було інвестовано мільярди доларів, сотні фабрик працевлаштували сотні тисяч людей. До 2000-х місто перетворилося на мегаполіс з 10-мільйонним населенням і високотехнологічною економікою (нині там штаб-квартири Huawei, Tencent та ін.) [106]. *Урок: сприятливий режим у поєднанні з вигідним розташуванням і трудовими ресурсами може перетворити регіон на магніт для інвестицій.* Китай тиражував цей успіх – зараз у кожній провінції є десятки індустріальних парків, що сумарно забезпечують лівову частку ПІІ країн.

Кейс Ефіопії – промисловий парк Хавасса: Ефіопія, одна з найбідніших країн Африки, вирішила зробити ставку на індустріальні парки для розвитку експорту. За підтримки міжнародних партнерів (в тому числі ЮНІДО, Світового банку) у 2016 р. відкрито парк *Hawassa Industrial Park* площею 300 га, спеціалізований на виробництві одягу. Для інвесторів – 10-річне звільнення від податку, відсутність мит, готові фабричні приміщення, забезпечення електроенергією та водою, навчальні центри для працівників. Вже за 2 роки після запуску парк продемонстрував вагомі результати: було залучено понад 20 міжнародних компаній (зокрема з Китаю, Індії та США), створено десятки тисяч робочих місць, а експорт текстильної продукції суттєво зріс. *Hawassa Industrial Park* став одним із ключових центрів розвитку легкої промисловості країни та інтеграції Ефіопії у глобальні ланцюги доданої вартості [107].

Важливою особливістю цього проєкту є його екологічна орієнтація: парк функціонує як один із перших у світі “зелених” індустріальних кластерів у

текстильній галузі, використовуючи сучасні системи очищення стічних вод (*Zero Liquid Discharge*) та енергоефективні технології. Це підвищує його привабливість для міжнародних брендів, орієнтованих на принципи сталого розвитку.

Таким чином, кейс Ефіопії демонструє, що навіть країни з обмеженими ресурсами можуть досягати значних результатів у промисловому розвитку за умови реалізації комплексної політики, що поєднує створення індустріальної інфраструктури, інвестиційні стимули та міжнародну підтримку.

Індустріальні міста Марокко – Танжер: У Марокко уряд створив у 2000-х рр. спеціальну зону *Tangier Med* з портом і *Автомобільне місто Танжер* (*Tanger Automotive City*) з пільговим режимом для автовиробників [108]. *Renault-Nissan* відкрив там великий завод, скориставшись 5-річним звільненням від податків та близькістю до Європи. Слідом прийшли постачальники – утворився потужний кластер. Марокко завдяки цьому за менш ніж 20 років виросло з нуля до найбільшого виробника автомобілів в Африці. Політика уряду (податкові стимули, спрощення бюрократії) зіграла ключову роль у цьому стрибку. Зараз Марокко активно готується до виробництва електромобілів, розширюючи промислові площі і продовжуючи залучати інвесторів.

2. Податкові пільги та сприятливий податковий режим

Ірландія – низький корпоративний податок: Ірландія перетворилася на «кельтського тигра» багато в чому завдяки податковій політиці. Починаючи з кінця 1980-х, держава встановила єдину ставку податку на прибуток підприємств 12,5% (одну з найнижчих у світі), доступну як для вітчизняних, так і для іноземних фірм [109]. У поєднанні з членством в ЄС, англомовним середовищем та освіченою молоддю це створило магніт для інвестицій США та Європи. В 1990-х – 2000-х роках в Ірландію прийшли десятки ІТ- та фармацевтичних гігантів: *Microsoft, Intel, Google, Pfizer* та інші заснували там виробничі та наукові центри. ВВП країни зростав двозначними темпами. Досвід Ірландії показує, що стабільно низький та зрозумілий податок може стати ключовою конкурентною перевагою у боротьбі за інвестиції (за умови інших сприятливих факторів). Нині

Ірландія зберігає 12,5% ставку (приєднавшись водночас до глобальної ініціативи мінімального податку 15%, але з певними поправками) і залишається одним зі світових лідерів за обсягами ПІІ на душу населення. Важливо, що Ірландія поєднувала податковий стимул з інвестиціями в освіту та інфраструктуру, що підвищило ефективність такого стимулу.

Спеціальні податкові режими в інших країнах:

а) У *Сінгапурі* уряд індивідуально домовляється з великими інвесторами про знижені ставки (іноді 5-10%) на тривалі періоди, якщо ті розгортають стратегічне виробництво чи центр розробок. Така гнучкість, разом із відмінною діловою репутацією країни, привабила понад 37 тисяч міжнародних компаній, з них ~7000 заводів у різних галузях [110].

б) *ОАЕ (Дубай, Абу-Дабі)* встановили вільні економічні зони з нульовим податком на прибуток і репатріацією 100% прибутків. Це перетворило ОАЕ на регіональний хаб для виробництва та логістики на Близькому Сході – компанії відкривають заводи, знаючи про повну податкову “оазу” і відсутність бюрократії [111].

в) Східна Європа: *Угорщина і Чорногорія* мають одну з найнижчих ставок податку на прибуток у Європі (9% і 9% відповідно), що стало їхньою стратегією залучення заводів з Західної Європи. Разом з дешевшою робочою силою це дає їм конкурентну перевагу [112].

Звичайно, податкові стимули дієві, коли країна здатна компенсувати бюджетні втрати зростанням економіки. В ідеалі, такі пільги мають надаватися прозоро і однаково для всіх гравців певної категорії, щоб уникнути вибірковості та корупційних ризиків. Досвід успішних країн показує: *стабільна податкова політика краща за разові щедрі стимули* – інвестори цінують довгострокову визначеність.

3. Кластерні ініціативи та інноваційні хаби.

Бангалор (Індія) – ІТ-кластер: Місто Бангалор у штаті Карнатака відоме як "індійська Кремнієва долина". Ще у 1980-х уряд заснував тут технопарк *Electronics City*, перемістивши державні електронні підприємства і запросивши

приватні. Реформи 1991 р. лібералізували ІТ-сектор, і Бангалор став магнітом для ІТ-компаній [113]. Місцева влада вкладала в освіту – створено Індійський інститут науки, ІТ-коледжі, що постачали кваліфікованих інженерів. Наразі в місті діє близько 25 000 ІТ-компаній, щорічно залучається \$5–6 млрд ПІІ у технологічний сектор. Кластер Бангалора розрісся: тут і офшорне програмування (Infosys, Wipro), і R&D центри провідних транснаціональних корпорацій (*IBM, Google, Intel* тощо). Успіх Бангалору – результат синергії: урядова ініціатива + таланти + іноземний капітал створили самопідтримуваний кластер, який тепер сам притягує нові інвестиції.

“Аерокосмічна долина” (Тулуза, Франція): Французький уряд у 2005 р. запустив програму конкурентних кластерів (*Pôles de compétitivité*). Один з найуспішніших – кластер Aerospace Valley в регіоні Окситанія (міста Тулуза та Бордо). Об’єднання компаній (Airbus, Dassault), університетів та наукових центрів у галузі авіації та космосу отримало державні гранти на спільні проекти, податкові пільги на НДДКР і сприяння в просуванні. За кілька років кластер залучив понад 300 нових компаній, включно з іноземними, створено тисячі робочих місць у високотехнологічному виробництві. Тулуза історично була центром авіації (з 1960-х тут заводи Airbus), а кластерна політика закріпила і розширила її статус. Інноваційні кластери, підтримувані державою, можуть значно збільшити віддачу інвестицій, оскільки поліпшують кооперацію та підвищують загальну конкурентоспроможність регіону [114].

Силіконова долина (США) – еталонний приклад: Хоча виникнення Силіконової долини було більше зумовлене університетським середовищем та приватною ініціативою, пізніше державна політика Каліфорнії і США також сприяла зміцненню цього кластеру. Федеральні дослідницькі гранти, військові замовлення, сприятливе для стартапів регулювання і імміграційна політика, що залучала таланти – все це фактори, які підтримали зростання Долини [115]. Сьогодні уряди по всьому світу намагаються повторити цей успіх у себе. Наприклад, Китай створив технологічні кластери в Шеньчжені та Ченду, Ізраїль розвинув *Silicon Wadi* поблизу Тель-Авіва, а ОАЕ будує *Dubai Internet City*.

Ключове – формувати екосистему, де співіснують великі компанії, малі стартапи, наукові установи і фінансові інвестори. Саме такі екосистеми продукують інновації та притягують капітал, як магніт.

Таблиця 1.9 – Основні інструменти стимулювання інвестицій у промисловість та приклади застосування (джерело: систематизовано автором за даними [106-115])

Інструмент стимулювання	Зміст і механізм дії	Приклади країн / успішні кейси
1	2	3
Податкові пільги (зниження ставок, податкові канікули)	Зменшення податкового навантаження на нові інвестиції: зниження ставки податку на прибуток, звільнення від податку на певний період, податкові кредити на інвестиції. Знижує витрати інвестора, підвищуючи прибутковість проекту.	Ірландія – ставка 12,5% привернула ІТ та фармацевтичні компанії; Угорщина – 9% податок, залучення автозаводів; Індія – 17% для нових виробництв (з 2019); Ефіопія – 10-річні канікули в промпарках.
Спеціальні економічні зони (СЕЗ) та промислові парки	Виділені території з особливим режимом: податкові та митні пільги, спрощені дозволи, готова інфраструктура (ангари, енерго- та водопостачання). Дозволяють швидко розгорнути виробництво з мінімальними бар'єрами.	Китай – СЕЗ (Шеньчжень, Шанхай) стали драйверами ІІ; В'єтнам – численні експортні зони для електроніки; Мексика – прикордонні магіладора-зони; ОАЕ – Jebel Ali Free Zone (Дубай) з 0% податків.
Кластерні ініціативи (створення кластерів, технопарків)	Підтримка географічної концентрації споріднених підприємств: інвестиції в спільні R&D центри, навчальні програми, інноваційну інфраструктуру; стимулювання кооперації між бізнесом і наукою. Підвищує продуктивність і інноваційність, що приваблює більше інвестицій.	США – підтримка регіональних інновац. хабів (програма EDA); Франція – 55 «полісів конкурентоспроможності» (напр. Aerospace Valley); Німеччина – кластери Industrie 4.0 по автоматизації; Індія – ІТ-кластер Бангалор (спецзони + освіта).

Продовження табл. 1.9

1	2	3
Інвестиційні гранти та субсидії (пряме співфінансування)	Пряма фінансова підтримка від держави: гранти на купівлю обладнання, субсидування відсоткових ставок, участь державних фондів у капіталі. Знижує початкові капіталовкладення інвестора.	США – гранти CHIPS Act для заводів чипів; ЄС – фонди розвитку (в деяких країнах компенсація до 50% інвестицій в депресивних регіонах); Бразилія – пільгові кредити BNDES для промислових проєктів.
Державно-приватне партнерство та інститути розвитку	Залучення державних структур у довгострокову співпрацю: створення індустріальних фондів, державно-приватних технологічних центрів, інвестиційних агентств для супроводу. Дає інвестору впевненість у підтримці та знижує ризики.	Сінгапур – агентство EDB співінвестує в підприємства; Китай – місцева влада як співвласник деяких заводів у зонах; Туреччина – організація ISPAT (агентство залучення інвестицій) забезпечує “one-stop” сервіс для інвесторів від імені уряду.
Торгівельно-інвестиційні угоди (FTA, BIT)	Міжнародні договори, що гарантують інвесторам сприятливі умови: вільна торгівля (безмитний експорт продукції), договори про захист інвестицій (запобігання експропріації, міжнародний арбітраж). Розширюють ринки збуту і зменшують політичні ризики.	Мексика, Канада, США – USMCA сприяє інтеграції промисловості; країни ЄС – єдиний ринок, угоди з сусідами (напр. ЄС–Україна) для інтеграції виробничих ланцюгів; АСЕАН – регіональна зона вільної торгівлі + RCEP з великими економіками.

Таким чином, світовий досвід переконливо демонструє, що забезпечення інвестиційної привабливості промислових підприємств – це багатоаспектний процес, який вимагає продуманої державної політики, сприятливого ділового середовища та постійного вдосконалення. Історично країни пройшли шлях від протекціонізму до відкритості, від стихійного ринку до стратегічного партнерства держави і бізнесу. Сучасні практики в різних державах – від ЄС до Азії – підтверджують: *поєднання макроекономічної стабільності, розвинених інституцій та цілеорієнтованих стимулів* створює найкращі умови для залучення інвестицій у промисловість.

Міжнародні організації акцентують, що не можна покладатися лише на пільги або лише на дерегуляцію – потрібен збалансований підхід. Наукові дослідження дають інструменти для оцінки ефективності політик, допомагаючи уникати помилок минулого (наприклад, “перегони за інвестором” ціною надмірних поступок). Успішні кейси – створення промислових парків, кластерів, глобальних хабів – слугують орієнтирами для країн, які прагнуть підвищити свою інвестиційну привабливість.

Для України та інших країн, що модернізують економіку, вивчення цього світового досвіду є надзвичайно корисним. Воно показує, що *активна інвестиційна політика держави, підтримана реформами та націлена на довгострокові цілі, може стати потужним двигуном промислового розвитку*. Головне – адаптувати найкращі практики до національних реалій, забезпечити їх послідовне втілення і моніторинг результатів. Тоді промислові підприємства країни будуть привабливими для інвесторів, здатними конкурувати на глобальному ринку і забезпечувати сталий економічний поступ.

1.3 Вплив макроекономічних та регіональних факторів на інвестиційну привабливість промислових підприємств в Україні

Інвестиційна привабливість промислових підприємств визначається сукупністю загальноєкономічних умов у країні та специфічних регіональних чинників. Від часу здобуття незалежності у 1991 році й до сьогодення Україна пройшла через глибокі економічні кризи, періоди зростання, структурні реформи та потрясіння війни. Розглянемо макроекономічні фактори (такі як динаміка ВВП, інфляція, обмінний курс, державні фінанси, стан банківської системи, міжнародна допомога тощо) та регіональні фактори (інфраструктура, наявність сировинної бази, логістична доступність, безпекова ситуація, трудові ресурси, промислові кластери, індустріальні парки, доступ до енергоресурсів тощо), що

впливають на рішення інвесторів вкладати кошти у промисловість України. Особливу увагу в цьому розділі приділемо відмінностям між різними регіонами країни – Заходом, Сходом, Центром, Півднем і Північчю – та тому, як *повномасштабна війна після 2022 року переформатувала ці чинники*. Також проаналізуємо роль державної політики: програми регіонального розвитку, податкові стимули, плани економічного відновлення («Зроблено в Україні», Recovery Ukraine, Державна стратегія регіонального розвитку тощо) і внесок міжнародних партнерів (Світового банку, МВФ, ЄБРР, USAID, OECD, UNIDO та ін.) у підтримку інвестиційного клімату.

Макроекономічні фактори та їх еволюція (1991–2023).

Загальноекономічна динаміка. Після здобуття незалежності Україна пережила глибокий економічний спад 1990-х років. Валовий внутрішній продукт (ВВП) країни різко скоротився – економічний випуск наприкінці десятиліття становив менше половини часів УРСР [116]. Цей затяжний спад супроводжувався гіперінфляцією: на початку 1990-х через надмірну емісію грошей для фінансування бюджетного дефіциту інфляція сягнула астрономічних величин (тільки за 1993 рік ціни зросли більш ніж у 100 разів) [117]. Населення стрімко зuboжіло, були знецінені заощадження та підірвалася довіра до фінансової систем. Лише у 2000 році вперше було зафіксовано економічне зростання – почався період відновлення, підживлений структурними змінами та сприятливою зовнішньою кон'юктурою. У 2000–2007 роках ВВП України стабільно зростав (в середньому на 5–7% щороку), завдяки буму експорту металів, хімії, машинобудування та агропродукції на світові ринки. Ціни на сталь і хімікати були високими, а вартість імпортованого газу з Росії залишалася відносно низькою, що підтримувало конкурентоспроможність традиційної промисловості. Пожвавленню інвестицій сприяли перші ознаки макрофінансової стабільності – інфляція була знижена до одноцифрових показників у середині 2000-х, а обмінний курс гривні до долара тривалий час утримувався стабільним (близько 5 UAH/USD). В цей період почали з'являтися *прямі іноземні інвестиції (ПІІ)* – приватизація великих підприємств (як-от продаж «Криворіжсталі» у 2005

р.) та прихід іноземних банків і виробників підняли загальний обсяг ПП. На 2007 рік сукупний притік прямих іноземних інвестицій досяг рекордних обсягів, а притік капіталу створив кредитний бум всередині країни [118].

Шоки світової кризи 2008 та внутрішніх криз. Світова фінансова криза 2008–2009 років болісно вдарила по Україні, оголивши накопичені дисбаланси. У 2009 році ВВП впав приблизно на 15%, відбувся різкий обвал гривні (з ~5 до ~8 UAH/USD) [119], а банківська система опинилася у кризі ліквідності [120]. Державі довелося націоналізувати або ліквідувати кілька проблемних банків, залучати підтримку МВФ та запроваджувати антикризові заходи. Після цього, у 2010–2013 роках, економіка повернулася до повільного зростання (~2–4% на рік) на тлі відновлення світового попиту та помірної макростабільності [121]. Проте структурні проблеми залишалися: значна залежність від експорту сировини та металу, енергозалежність від імпорту газу, повільний розвиток малого бізнесу та все ще несприятливий інвестиційний клімат через корупцію та слабкий захист прав інвесторів. Перед початком воєнних подій 2014 року рівень ВВП на душу населення сягав близько \$4000, а накопичений обсяг ПП – понад \$50 млрд, однак більшість інвестицій була зосереджена в кількох галузях (металургія, фінансовий сектор, нерухомість) і переважно у столиці та промислових центрах [116].

Криза 2014–2015 років та економічні реформи. Події Революції Гідності та російська агресія у Криму і на Донбасі зумовили новий макроекономічний шок. У 2014 році ВВП скоротився на 6,8%, а у 2015-му ще майже на 10% [122]. Відбулося стрімке падіння курсу гривні (з ~8 до ~24 UAH/USD), інфляція розігналася до 24,9% у 2014 та 43,3% у 2015 роках [116; 122]. Війна на сході підірвала промислове виробництво у традиційних індустріях – випуск промисловості в Донецькій та Луганській областях у 2014–2015 рр. обвалився на 32% та 42% відповідно [123]. Натомість західні області, віддалені від зони конфлікту, почали демонструвати кращі показники зайнятості – так, у Львівській області зафіксовано найбільший приріст кількості працюючих по знесу перемістилася туди або розширила виробництво. У відповідь на кризу

український уряд за підтримки МВФ здійснив низку болючих реформ: запроваджено гнучкий валютний курс, очищено банківську систему (за 2014–2016 рр. НБУ заклав понад 80 неплатоспроможних банків, очищуючи ринок від «пилових» установ), знижено фіскальний дефіцит, створено антикорупційні органи. Ці кроки заклали основу для відновлення довіри інвесторів. Вже з 2016 року економіка України повернулася до зростання (2,4% у 2016 р.), інфляцію вдалося знизити до 13,7% у 2017 році, а курс гривні стабілізувався в межах 25–28 UAH/USD [124]. Однак обсяги інвестицій залишалися обмеженими, оскільки нерезиденти остерігалися продовження війни та повільних темпів судової реформи. У цей період важливу роль відігравав банківський сектор: після націоналізації найбільшого банку («ПриватБанк») та приходу іноземних фінансових груп кредитування поступово відновлювалося, проте підприємства промисловості й надалі стикалися з високими відсотковими ставками та дефіцитом довгострокового капіталу.

Макроекономіка напередодні 2022 року. Перед початком повномасштабної війни економіка України перебувала у відносно стабільному стані. У 2019 році ВВП зріс на 3,2%, а у 2021 році (після спаду 2020 року на -4% через COVID-19) – приблизно на 3,4% [125]. Інфляція коливалася в межах 5–10%, золотовалютні резерви перевищували 30 млрд доларів США, а бюджетний дефіцит залишався контрольованим (близько 2–3% ВВП до пандемії та близько 5% ВВП у 2020–2021 роках під впливом ковідної кризи). Важливим досягненням стала дезінфляція: НБУ перейшов до режиму таргетування інфляції і утримував облікову ставку достатньо високою, що забезпечило уповільнення зростання цін. Обмінний курс після 2015 року плавав під наглядом НБУ; у 2019 році гривня навіть зміцнилася (до ~25 за долар) завдяки притоку капіталу в ОВДП та експортним надходженням [125]. До 2021 року державний борг стабілізувався близько 50% ВВП, що є помірним рівнем. Однак ці позитивні тенденції ще не встигли повною мірою реалізуватися в покращення інвестиційного клімату – попри ряд реформ, інституційні перепони залишалися вагомими: Україна посідала 117-е місце в Індексі сприйняття корупції CPI-2021 (33 бали зі 100)

[126], а в рейтингу легкості ведення бізнесу Doing Business-2020 – 64-те місце [127]. Недостатній захист прав власності та слабка судова система стримували багатьох інвесторів.

Вплив повномасштабної війни (2022–2023). Вторгнення Росії в лютому 2022 року спричинило наймасштабніший економічний шок в новітній історії України. Реальний ВВП у 2022 році обвалився приблизно на -35%, інфраструктурні втрати оцінюються у \$130 млрд (прямі збитки) при загальних потребах на відбудову понад \$411 млрд станом на середину 2023 р. [128]. За даними Світового банку, рівень бідності зріс з 5,5% до 24,2% населення за підсумками 2022 року, що означає додатково понад 1,8 млн людей за межею бідності [128]. Інфляція у 2022 р. прискорилося до 26,6% (внаслідок розладу ланцюгів постачання, вимушеної емісії гривні в перші місяці війни та подорожчання логістики), а гривня девальвувала з 27 до ~37 UAH/USD (НБУ спершу зафіксував курс, а в липні 2022 коригував офіційний курс на -25%) [129]. Попри шок, фінансова система України продемонструвала відносну стійкість: банки продовжували працювати, хоча кредитування майже зупинилося, а частка проблемних кредитів зростає. Ключову роль у стримуванні макроекономічної катастрофи відіграла безпрецедентна міжнародна допомога. Протягом 2022 року Україна отримала понад 32 млрд доларів США фінансової підтримки від союзників (США, ЄС, МВФ, Світового банку тощо), що покрило близько 55% державних видатків і дозволило забезпечити безперервне функціонування держави [128]. Завдяки цьому, попри різке падіння доходів і воєнні витрати, уряд зміг профінансувати критичні соціальні та інфраструктурні видатки, уникаючи гіперінфляції. У 2023 році економіка почала адаптуватися до воєнних умов – за оцінками НБУ та Світового банку, очікується повернення до помірного росту ВВП (~2–4%), хоча подальші перспективи залишаються невизначеними [130]. Енергетичний терор з боку РФ восени 2022 – взимку 2023 (ракетні удари по електростанціях) спричинив тимчасове скорочення промислового виробництва та експорту, проте швидке відновлення енергопостачання і імпорт електроенергії з ЄС стабілізували ситуацію до весни. За оцінками на початок 2025 року, Україні

потрібно мінімум \$524 млрд на відбудову протягом наступного десятиліття (близько 2,8 рази від прогнозного ВВП 2024 року) [131]. Це колосальний обсяг, який планується покрити за рахунок комбінації міжнародної допомоги, репарацій (потенційно – за рахунок заморожених активів РФ) та приватних інвестицій. Для залучення останніх критичною є стабілізація безпекової ситуації та покращення інвестиційного клімату.

Міжнародна допомога та резерви. У відповідь на війну міжнародні фінансові організації розгорнули безпрецедентні програми підтримки. МВФ у 2022 році схвалив екстрене фінансування (Instrument for Rapid Financing) на \$1,4 млрд, а у 2023 запустив нову програму розширеного фінансування (EFF) на \$15,6 млрд, що стало першим випадком затвердження повноцінної програми МВФ для країни у стані війни. Світовий банк організував мультидонорський трастовий фонд PEACE для виплат пенсій і зарплат в Україні. Міжнародні резерви НБУ завдяки зовнішнім надходженням навіть зросли – з \$27,5 млрд на початку 2022 [132] до \$31,9 млрд у квітні 2023-го [133], що допомогло втримати макростабільність. Крім того, агентство MIGA (група Світового банку) почало надавати страхові гарантії для інвестицій в Україну, щоб знизити воєнні ризики [134]. Ці зусилля спрямовані на те, щоб запобігти панічному відтоку капіталу і створити передумови для післявоєнного інвестування.

Інституційні чинники та бізнес-клімат. Впродовж усіх періодів українські уряди намагалися поліпшити бізнес-клімат, проте прогрес був нерівномірним. До позитиву можна віднести дерегуляцію і цифровізацію багатьох адмінпослуг у 2010-х (запуск онлайн-сервісів, системи електронних закупівель ProZorro, впровадження електронного відшкодування ПДВ тощо). Реформа децентралізації (2015–2020) посилила спроможність громад інвестувати в локальний розвиток. Однак корупція та слабе верховенство права лишаються суттєвою перепорою. За індексом CPI у 2023 році Україна набрала 36 зі 100 балів (108-е місце зі 180 країн) [135] – попри певне покращення порівняно з попереднім роком, це свідчить про системні проблеми. У 2024 р. Україна зайняла 88-е місце у Індексі верховенства права WJP, покращивши показник лише на 1

позицію [136]. Міжнародний індекс захисту прав власності 2024 опустив Україну на 102-е місце зі 125, вказуючи на недоліки в судовій незалежності та реєстрації власності [137]. Ці фактори підривають довіру інвесторів і підвищують премію за ризик. В умовах війни уряд здійснив деякі кроки для підтримки бізнесу: впроваджувався пільговий податковий режим (єдиний податок 2% від виторгу для всіх охочих платників у 2022–2023 рр.), мораторій на перевірки, програма доступних кредитів «5-7-9%» була розширена для підтримки ліквідності підприємств. Проте виклики залишаються надзвичайними – *інвестиційний клімат погіршився через воєнні ризики, руйнування активів та міграцію працездатного населення*. Індекс інвестиційної привабливості, який розраховує Європейська Бізнес Асоціація (опитування топ-менеджерів), впав з 2,95 балів у довоєнному 2021 р. до 2,17 балів у першому півріччі 2022 р., а згодом дещо відновився до 2,44 балів у кінці 2023 року (за п'ятибальною шкалою, де 5 – абсолютно сприятливий клімат) [138]. Це свідчить, що підприємці поступово адаптуються, але загальний настрій обережний.

Отже, макроекономічні умови України зазнали різких змін від початку 1990-х до 2020-х років. *Сприятливе середовище для інвестицій формується лише за стабільності та передбачуваності*: низька інфляція, стійка валюта, помірний дефіцит бюджету, міцна банківська система та захищені права власності. Кожен період нестабільності – чи то гіперінфляція 90-х, чи криза 2014–2015, чи війна 2022 – миттєво погіршував інвестиційну привабливість, зупиняв проекти, примушував інвесторів згортати або переносити бізнес. Навпаки, періоди відносного спокою та реформ (2000-2007, 2016-2019) сприяли поживавленню інвестицій, хоча і тоді їх стримували довгострокові проблеми з верховенством права. В подальшому від макрофакторів – як-от успішне *післявоєнне відновлення фінансів та економіки* – залежатиме, чи зможе Україна залучити достатній приватний капітал для відбудови промисловості та модернізації економіки.

Регіональні фактори та міжрегіональні відмінності. Регіони України істотно різняться за рівнем економічного розвитку, структурою промисловості

та умовами для бізнесу. Історично склалося, що *індустріальний потенціал* концентрувався на сході та півдні (Донецька, Луганська, Дніпропетровська, Запорізька області), де ще за радянських часів постали металургійні комбінати, вугільні шахти, машинобудівні заводи та хімічні підприємства. Натомість західні і частково північні області мали менше важкої промисловості, їхня економіка була більш аграрно-орієнтованою з окремими осередками легкої промисловості і видобутку сировини. Центральні регіони (Полтавщина, Кіровоградщина, Вінниччина тощо) займають проміжне положення – тут є і сільськогосподарське виробництво, і окремі промислові вузли (наприклад, Кременчуцький НПЗ на Полтавщині, заводи в м. Кропивницький), а також багаті поклади корисних копалин (залізної руди у Криворізькому басейні на межі Центральної та Південної України, урану, нікелю, каолінів тощо). Столиця Київ та прилегла область вирізняються як окремий полюс тяжіння інвестицій – тут зосереджені головні офіси, НДІ, кваліфікована робоча сила, що притягує бізнес різних галузей.

Наведемо порівняльні дані одного з досліджень щодо *індексу інвестиційної привабливості регіонів України* у передвоєнні та воєнні роки (2019–2022). Цей інтегральний індекс враховує ряд показників економічного розвитку і ризиків на рівні областей (інвестиційний потенціал та ризики) [139]. Значення індексу подані на Рис. 1.2 (чим вище – тим привабливіший регіон для капіталовкладень).

Ці цифри дають цікаві інсайти щодо міжрегіональних змін під впливом війни. Так, у 2021 році найвищі значення індексу були у індустриально розвинутих регіонів: м. Київ (0,8745), Одеська обл. (0,8745) та Дніпропетровська обл. (0,7568) – тобто столиця, великий портовий регіон та промисловий центр. Натомість західні області (Львівська – 0,2412, Волинська – 0,5684) мали порівняно низькі показники, що відображало їх відносно нижчий економічний потенціал до війни. У 2022 році ситуація змінилася: Львівщина підвищилася з 0,24 до 0,55, Волинь – з 0,57 до 0,86, тоді як прифронтові або небезпечні регіони

знизили позиції (Харківська обл. з 0,84 до 0,74; Київська з 0,54 до 0,52; Хмельницька впала з 0,57 до 0,41).

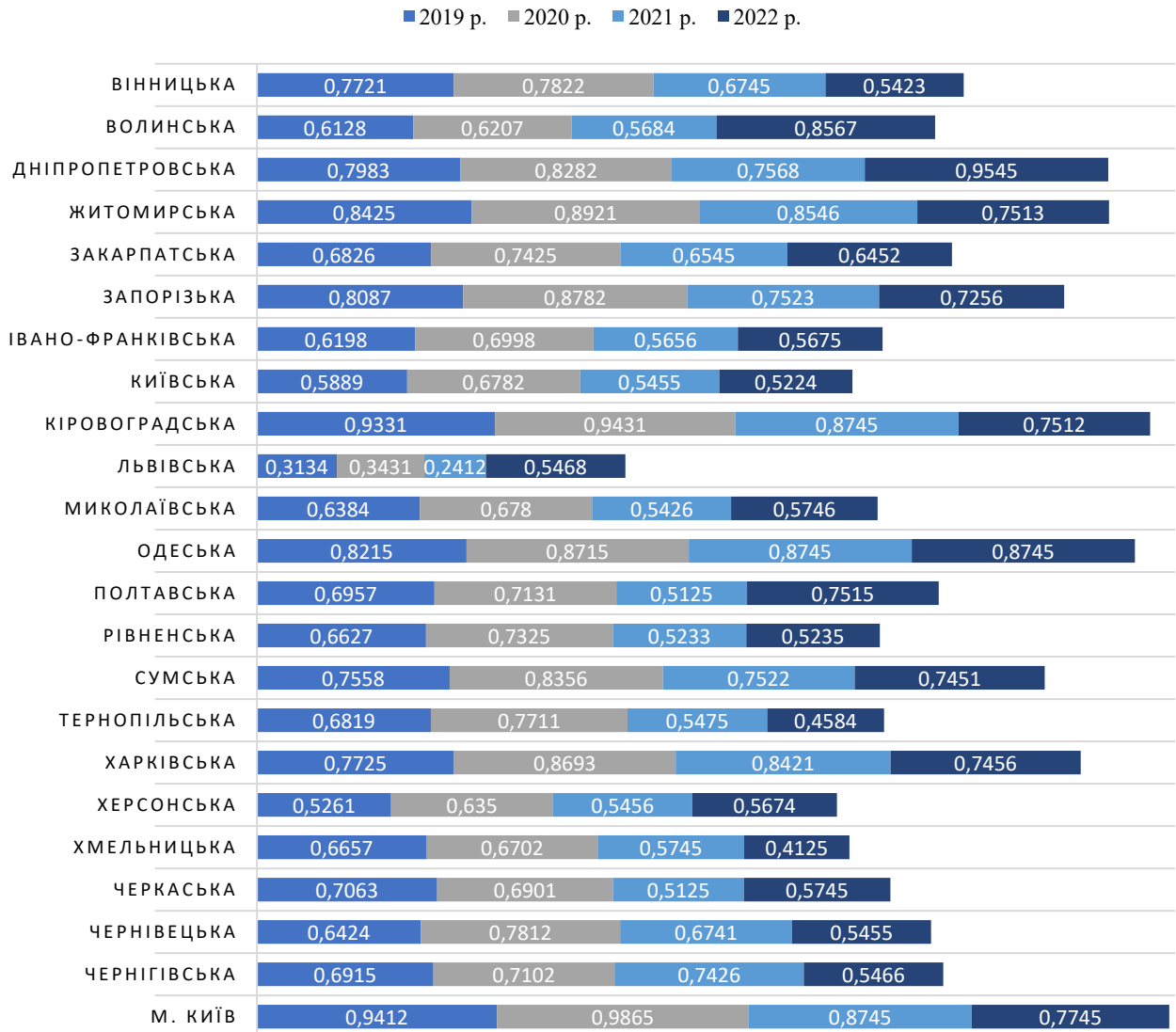

Рисунок 1.2 – Індекс інвестиційної привабливості регіонів України у передвоєнні та воєнні роки (2019–2022) [139]

Надвисокий індекс у 2022 р. у Дніпропетровської області (0,95) пояснюється тим, що попри близькість до фронту цей регіон залишався економічним хабом центрально-східної України, приймав релокований бізнес і мав велику частку капіталовкладень (40,5 млрд грн капітальних інвестицій – найбільше серед областей). Загалом індекс у 2022 р. низький для більшості областей, як зазначають автори, що свідчить про погіршення інвестклімату через воєнні ризики. Додатково статистика Держстату підтверджує: обсяг капітальних

інвестицій по країні у 2022 р. скоротився на 39,2% [140], причому найбільше падіння інвестицій спостерігалось у сфері будівництва, архітектурних та інжинірингових послуг (на 83,3%), що вказує на згортання довгострокових проєктів. В регіональному розрізі, окрім Дніпропетровщини, до трійки лідерів за обсягами інвестицій 2022 р. увійшли Київська (31,2 млрд грн) і Львівська (26,2 млрд) області [139] – тобто західний регіон вперше опинився майже на рівні з традиційними промисловими лідерами завдяки припливу бізнесу в безпечніші райони.

Нижче розглянемо детально вплив основних регіональних факторів на інвестиційну привабливість, порівнюючи ситуацію по макрорегіонах України (Захід, Схід, Центр, Південь, Північ) та ключових областях.

Інфраструктура та логістика.

Транспортна доступність є одним з вирішальних чинників для промислових інвесторів, оскільки визначає вартість підвезення сировини та вивезення готової продукції. Україна успадкувала від СРСР розгалужену мережу залізниць та шляхів у східних і центральних регіонах, зорієнтовану на перевезення масових промислових вантажів до портів Чорного моря або до кордонів з Росією. Східні області (Донецька, Луганська, Дніпропетровська) традиційно були добре сполучені залізницею – наприклад, Донбас мав високу густоту залізничних колій, що пов'язувало шахти, металургійні заводи та промислові міста. Натомість Західна Україна історично мала менш розвинену інфраструктуру: гірський рельєф Карпат і периферійне положення призвели до того, що тамтешні дороги були гіршої якості, залізничні лінії – менш завантажені. Проте після 2014 року, зі згортанням торгівлі з РФ і поворотом до ЄС, значення західного напрямку різко зросло. Держава інвестувала в автомагістралі «Go Highway» від портів Одеси до польського кордону, в прикордонні переходи. У 2020–2021 рр. реалізовано програму «Велике будівництво», в рамках якої тисячі кілометрів доріг відремонтовано, багато з них – у центрі та на заході країни. Це підвищило логістичну привабливість, зокрема, для Львівщини, Волині, Закарпаття. Південні регіони – насамперед Одеська

область – користувалися унікальною перевагою наявності морських портів. До війни через порти Великої Одеси (Одеса, Чорноморськ, Южний) проходило до 70% українського експорту (зерно, метали, руда, хімія) і значна частина імпорту. Порт Миколаєва спеціалізувався на аграрному експорті та машинобудуванні (кораблебудування), Херсонський порт – на річкових вантажах і логістиці в Дніпро-Бузькому лимані. До 2013 року порт Маріуполя (Донецька обл.) був ключовим логістичним вузлом Донбасу, однак з 2014 його значення впало через бойові дії та блокування акваторії. Війна 2022 р. спричинила морську блокаду: від лютого до серпня 2022 експорт морем був практично зупинений, що поставило під загрозу інвестпривабливість півдня. Лише з серпня 2022 почав діяти «зерновий коридор» з трьома портами Одещини, а після його зриву влітку 2023 – основний вантажопотік переорієнтувався на дунайські порти Ізмаїл і Рені (так, в 2023 вантажообіг Дунайських портів зріс у кілька разів, а інвестори вклали кошти в розширення терміналів на Дунаї). Таким чином, регіони, які мають вихід до нових логістичних маршрутів, виграли: наприклад, крайній південний захід Одеської області (придунайські порти) став осередком уваги для інвесторів і донорів, що фінансують інфраструктуру. Водночас, блокада морських шляхів підірвала привабливість Миколаївщини та Херсонщини – багато підприємств там просто не можуть експортувати продукцію, поки не відкриється судноплавство. Центральна Україна (Полтавська, Кіровоградська обл.) має вигідне положення з точки зору транспортних коридорів – через неї проходять основні залізничні й автошляхи «схід-захід» та «північ-південь». Наприклад, Полтава лежить на шляхах від Харкова до Києва і від Кременчука до Сум, що робить її зручною для розміщення складів, перевалок. Київська агломерація – найбільший транспортний хаб країни, вузол залізниць і автомагістралей, а також основний авіаційний вузол (до війни в Києві/Борисполі концентрувалося ~80% авіаперевезень країни). Наразі авіасполучення закриті через війну, але у перспективі Київ збереже роль «повітряних воріт», а Львів може стати другим потужним авіахабом з огляду на інтеграцію з ЄС. Інфраструктура енергопостачання також є частиною інвестиційної привабливості: на сході й

півночі України розташовані найбільші електростанції (Запорізька, Південноукраїнська, Рівненська, Хмельницька АЕС; великі ТЕС – Вуглегірська, Курахівська, Запорізька, Бурштинська тощо), високовольтні мережі тягнуться від них по всій країні. Війна завдала великих пошкоджень цій інфраструктурі – за 2022 р. кількість пошкоджених чи зруйнованих енергооб’єктів зросла на 70% [141]. Через це у 2022–2023 рр. регіони центральної та західної України відчували періодичні відключення електрики (блекаути), що ускладнювало роботу підприємств. Після масштабних ремонтів та посилення ППО ситуацію стабілізували, але для інвесторів питання надійності енергопостачання у певному регіоні стало критичним. Наразі відносно кращу енергоситуацію мають західні області, підключені до європейської енергомережі ENTSO-E через Бурштинський енергоострів (Закарпаття, частина Львівщини, Івано-Франківщини) – вони можуть потенційно імпортувати струм з ЄС. В цілому, за інфраструктурним критерієм раніше вигравали ті регіони, де краще логістичне розташування і доступ до портів (Одещина, Придніпров’я). Тепер же, поки триває війна, інвестори віддають перевагу локаціям з доступом до західного кордону (Львівська, Волинська обл.) або центральним районам далеко від зони ураження, навіть якщо там нема портів. Це фундаментальна зміна логістичних пріоритетів.

Сировинна база та доступ до ресурсів.

Наявність у регіоні природних ресурсів або сировини для промисловості значною мірою визначає профіль інвестицій. Україна багата на корисні копалини, але вони нерівномірно розподілені. На сході (Донбас) зосереджені великі поклади кам’яного вугілля, що стало основою розвитку там металургії та енергетики. Донецька і Луганська області традиційно приваблювали інвестиції у видобуток (шахти, збагачувальні фабрики) та у пов’язані галузі (коксохімія, металургія на вугіллі). Полтавська і Дніпропетровська області славляться родовищами залізної руди – Криворізький залізорудний басейн, що частково заходить і на Кіровоградщину, забезпечував роботою гіганти металургії (АрселорМіттал Кривий Ріг та інші ГЗК). Руда і метал приносили валютні

доходи, тож регіон отримувач інвестиції в підтримку цих виробництв. На півдні (Миколаївська обл.) є великі запаси нікелевих руд, у Запорізькій – титанових руд, в Донбасі – ртутних. Полтавщина, Харківщина, Сумщина – центр газовидобувної промисловості, де нафтогазові родовища (Шебелинка, Дружба та ін.) з радянських часів давали значну частку внутрішнього газу та нафти. Компанії, що інвестують у видобуток нафти і газу (наприклад, «Укрнафта», «Укргазвидобування» чи іноземні партнери в межах угод про розподіл продукції), орієнтувалися саме на ці регіони. Західна Україна також має сировинні активи – родовища газу (Львівська, Івано-Франківська обл.), солі (Солотвино на Закарпатті – наразі затоплене, але поруч планується нове родовище солі розробляти), озокериту, сірки (Львівщина – Роздольське, Яворівське родовища, зараз вичерпані і рекультивовані). Карпатський регіон багатий на лісові ресурси – Закарпаття, Івано-Франківщина мають значний лісопилковий і деревообробний кластер. Наявність місцевої сировини робить регіон більш привабливим для переробної промисловості: наприклад, Закарпаття приваблює інвесторів у меблеве виробництво, целюлозно-паперову промисловість завдяки лісу; Житомирщина і Запоріжжя – для видобутку титану і виробництва титанової губки (завод «Вільногірськ»). Одещина має унікальний ресурс – великі запаси якісної прісної води у Дністровському лимані та родючі землі – тому тут розвинена харчова і переробна промисловість (виноробство, олійно-жирова, зернопереробка).

Війна вплинула на доступність сировини: частина родовищ опинилася в окупації або в зоні бойових дій (наприклад, більшість вугільних шахт Донбасу недоступні Україні з 2014 року; титанові рудники на Донеччині та Запоріжжі – частково теж). Це означає, що деякі інвестори перемістили увагу на інші регіони або на іншу сировину. Наприклад, дефіцит вугілля енергетики компенсують нарощенням видобутку газу (безпечніші області – Полтавщина, Львівщина). Є проекти з видобутку літію на Кіровоградщині, бо літієва руда стала цінним ресурсом для акумуляторної промисловості – хоча реалізація відкладена через воєнний стан. Доступ до сільськогосподарської сировини (зерна, олійних)

визначає інтерес до інвестицій у переробні заводи: центральні та південні області, багаті на урожай, залучили в останні роки багато інвестицій у олієекстракційні заводи (наприклад, найбільші заводи з переробки соняшнику побудовано в Кропивницькому, Миколаєві, Дніпрі). Натомість західні області, де менше ріллі, більше тяжіють до ніші харчової промисловості, пов'язаної з локальною специфікою – наприклад, виробництво молочних продуктів, сирів (Львівщина), пивоваріння (Волинь, Закарпаття з традиціями виноробства). Загалом, регіони з багатою ресурсною базою традиційно приваблюють прямі інвестиції в сировинні галузі – проте це робить їх економіку вразливою до коливань світових цін. Скорочення попиту на вугілля та металургійну продукцію у 2010-х роках уже до початку воєнного конфлікту мало суттєвий негативний вплив на економіку Донбасу. Зокрема, у період 2000–2013 рр. спостерігалось зниження частки Донецької області у валовому внутрішньому продукті України з 13% до приблизно 11%, а Луганської області – з 4,3% до 3,6% [142], відображаючи стагнацію старих галузей. Рекомендація на майбутнє – диверсифікувати промисловість у цих регіонах, щоб не покладатися лише на сировину. Західні регіони подають приклад: не маючи великих копалин, вони залучили інвестиції в людський капітал і переробку (наприклад, іноземні заводи електрокабельних мереж для автомобілів у Львівській та Івано-Франківській обл. виникли завдяки кваліфікованій, але відносно дешевій праці, а не природним ресурсам).

Трудові ресурси, зайнятість та промислові кластери.

Наявність робочої сили – як за кількістю, так і за кваліфікацією – важливий регіональний фактор [143]. Інвестори оцінюють рівень зарплат в області, структуру зайнятості, наявність інженерних кадрів чи, скажімо, ІТ-фахівців, а також конкурентність ринку праці. В Україні традиційно промислові регіони сходу і центру мали значну концентрацію робітничих кадрів (металургів, гірників, машинобудівників). Наприклад, Донецький регіон до 2014 р. налічував понад мільйон працівників у промисловості [144]. Висока щільність населення в міських агломераціях (Донецьк, Маріуполь, Горлівка – на сході; Дніпро, Кривий

Ріг, Запоріжжя – в центрі/півдні) створювала великий локальний ринок праці. Однак якість трудових ресурсів могла відрізнятися: на сході – сильні традиції технічної освіти, але і проблеми зі старінням кадрів; у центрі – наявність потужних університетів (Київ, Харків, Дніпро готували інженерів, науковців). Західні області історично стикалися з відтоком робочої сили за кордон – сезонна та постійна трудова міграція до ЄС була дуже поширеною. Це призводило до вищого рівня безробіття на місцях, але й до відносно нижчого рівня зарплат. Для інвестора в трудомісткій галузі (швейна, меблева, електротехнічна) захід України став привабливим саме через дешевшу робочу силу і близькість до європейських ринків. Не випадково у 2010-х роках у Закарпатті, Львівщині, Чернівецькій області з'явилося багато підприємств з іноземними інвестиціями, що виробляють автокомпоненти, одяг, взуття на експорт. Східні області, навпаки, мали вищі середні зарплати у докризові часи (через важку промисловість, де зарплати традиційно вищі, та дефіцит кваліфікованих кадрів). За даними Держстату, у 2013 р. середньомісячна зарплата в Донецькій області була на ~20% вища за середню по країні, тоді як у Тернопільській – на ~30% нижча [145]. Це означало, що виробництво з низькою доданою вартістю вигідніше було розміщувати на Заході, а капіталоємне та технологічне – там, де є кадри інженерів (у Києві, Харкові тощо). Безробіття та зайнятість. До війни рівень безробіття був найвищим у депресивних промислових областях та аграрних на заході (близько 10-12%), тоді як у Києві, Харкові – нижчим (5-7%). Війна і внутрішнє переміщення населення радикально змінили ситуацію: мільйони людей переїхали з охоплених бойовими діями районів на Захід та до центру. Станом на початок 2023 близько 5 млн внутрішньо переміщених осіб (ВПО) офіційно зареєстровано в Україні, більшість – у відносно безпечних областях. Це, з одного боку, розширило трудові ресурси західних регіонів (куди приїхали спеціалісти різних галузей зі сходу), з іншого – створило соціальне навантаження і конкуренцію на місцевому ринку праці. Для інвесторів у Західній Україні це потенційно плюс: можна знайти більше кваліфікованих працівників, ніж раніше. Для Сходу ж – величезний мінус: там залишилося менше населення, багато

фахівців виїхали, і поки безпекова ситуація не нормалізується, повернення не буде масовим.

Промислові кластери та кооперація. Важливим фактором інвестпривабливості є наявність у регіоні діючих кластерів підприємств – коли існують пов'язані виробництва, постачальники, спільна інфраструктура, інвестору легше увійти на цей «екосистемний» ринок [102]. В Україні можна виділити кілька усталених кластерів: металургійно-машинобудівний (Придніпров'я та Донбас), агропромисловий (Центр та Південь – поєднання сільгоспвиробництва і переробки), ІТ-кластер (найбільші центри – Київ, Львів, Харків, Дніпро, Одеса), аерокосмічний кластер (Дніпро – виробництво ракет і космічної техніки, Харків – авіаприладобудування), військово-промисловий кластер (Київ, Харків, Донецьк/Дніпро – заводи бронетехніки, радіолокації, боєприпасів), хімічний кластер (Придніпров'я – добрива в Кам'янському, Сєверодонецьку; Прикарпаття – калуська «Оріана» (тепер не діє)) [146]. Наявність кластеру означає, що регіон уже має і кадри, і суміжні виробництва – це приваблює інвесторів. Наприклад, Львівський ІТ-кластер стрімко розвивався з 2010-х, привертаючи все більше аутсорсингових компаній, відкриваючи офіси, інкубатори стартапів, що позитивно вплинуло й на будівництво (офіси, житло), споживчий ринок тощо. Харків до війни був потужним інженерно-науковим центром: тамтешній кластер високотехнологічних заводів і конструкторських бюро (Турбоатом, Хартрон, авіазавод, танковий завод, НДІ фізики і електроніки) робив регіон унікальним для інвестицій у high-tech виробництва. На жаль, війна 2022 р. призвела до руйнування багатьох кластерних зв'язків – зокрема, ВПК-кластер сильно постраждав (заводи в Маріуполі, Сєверодонецьку знищені чи захоплені, Харківські підприємства пошкоджені обстрілами). Бізнес намагається відновити кооперацію в нових формах: частина підприємств релокувалася і створює нові ланцюги на новому місці. Наприклад, Запорізький автомобільний завод евакуював обладнання на Закарпаття і у 2023 році на базі індустріального парку в с. Соломоново (Закарпатська обл.) почав виробництво комплектуючих, заклавши основу нового автомобільного кластера на заході. Індустріальні парки,

про які йтиметься далі, також можуть стати осередками кластерного розвитку, якщо в них зайдуть підприємства однієї галузі.

В підсумку, за людським потенціалом та кластеризацією інвестори зараз придивляються до тих регіонів, де є трудові ресурси і відносна безпека. Захід і Центр отримали притік людей (як ВПО, так і повернення заробітчанин), що тимчасово збільшило доступну робочу силу. Схід і Південь мають довгу історію промислової культури, але поки війна триває, значна частина трудового потенціалу звідти релокувалася. Рівень безробіття у регіонах, за оцінками НБУ на 2023, коливається від ~20% на Донбасі (де економіка майже стала) до ~10% в західних областях [147]. Це означає, що інвестор на сході у мирний час міг би знайти багато доступних працівників (але нині там небезпечно), а на заході конкуренція за вакансії дещо вища, але і притік населення суттєвий. Також важливо врахувати соціально-демографічні тенденції: східні регіони вже до війни мали старіше населення і вищий демографічний тиск (на Донбасі високий коефіцієнт навантаження пенсіонерами), тоді як захід відрізнявся вищою народжуваністю. Повоєнна відбудова потребуватиме вирішення проблеми кадрів – можливе повернення мільйонів українців з ЄС, залучення нових навичок (навчених за кордоном), що може перерозподілити кластерний розвиток на користь деяких регіонів. Наприклад, якщо частина ІТ-фахівців не повернеться до Харкова чи Києва і вирішить залишитися у Львові або за кордоном, центр ваги ІТ-кластеру може зміститися назавжди.

Безпекова ситуація та військові ризики.

Питання безпеки стало визначальним регіональним фактором з 2014 року, а особливо після широкомасштабної агресії 2022. Жоден інвестор не вкладе кошти у виробництво, яке може бути зруйноване обстрілами або захоплене окупаційною владою. Тому очевидно, що східні прикордонні області та території, де тривають чи тривали активні бойові дії, втратили інвестиційну привабливість майже повністю – до відновлення контролю та гарантій безпеки. З 2014 року під окупацією опинилися частини Донецької та Луганської областей, у 2022 – також значні частини Херсонської, Запорізької, Харківської областей

(згодом Харківщину і правобережну Херсонщину звільнено). В цих регіонах промислові підприємства зазнали руйнувань (Маріупольський металургійний комбінат “Азовсталь” – майже повністю знищений бойовими діями; заводи Сєвєродонецька, Рубіжного – також). Інвестори, що були присутні в зоні бойових дій, зазнали величезних втрат або втратили активи. Ті, хто міг, евакуювали обладнання і персонал. За даними Мінекономіки, за перший рік війни за державною програмою релокації було перенесено 800 підприємств у безпечніші регіони, з яких 623 вже відновили роботу на новому місці [148]. Загалом же, враховуючи і самостійну міграцію бізнесів, релокувалися близько 19 тисяч компаній з початку 2022 року. Найбільше бізнесів переїхало до Київської та Закарпатської областей, оскільки частина компаній просто змінила локацію з великих міст на передмістя (наприклад, ~600 підприємств виїхали з Києва до сіл Київської області [148]. Це тимчасово підтримало економічну активність у приймаючих регіонах, але створило нові виклики – треба інтегрувати переселені фірми, забезпечити їх інфраструктурою.

На заході та в центрі України безпекова ситуація відносно краща – там не було наземних бойових дій (крім короточасних боїв на околицях Києва, Житомира, Чернігова, Сум у лютому-березні 2022). Проте загроза ракетних ударів залишається всюди. Для промислових інвесторів це означає, що потрібно враховувати ризик пошкодження об’єктів навіть у глибокому тилу – як це сталося, наприклад, з нафтовими базами чи енергетичними об’єктами у Львівській та Вінницькій областях, які піддавалися ракетним атакам. Відповідно, бізнес страхує ризики (поки доступні лише обмежені механізми, зокрема вище згадані гарантії MIGA), а також може інвестувати в розосередження виробництва (модульні цехи, дублюючі потужності в різних місцях). Безпека персоналу теж важлива: регіони, близькі до фронту (Харків, Миколаїв) постійно потерпають від обстрілів, що унеможлиблює нормальну роботу. Багато підприємств там працюють на мінімальній потужності або законсервовані. Для порівняння, регіони як Львів чи Закарпаття вже з середини 2022 повернулися до відносно стабільного режиму роботи – повітряні тривоги є, але рідкі обстріли не

порушують суттєво процеси. Отже, перевагу за критерієм безпеки мають західні області і частково центральні та північні (за винятком прикордонних з рф). Наприклад, Чернівецька, Івано-Франківська області – фактично не були мішенню ударів; Волинська, Закарпатська – теж (лише поодинокі випадки). Це робить їх острівцями надійності для промисловців у воєнний час.

Варто зауважити, що безпека – *це не лише відсутність війни, а й криміногенна ситуація, екологічні ризики*. У цьому аспекті західні регіони також мають плюси – нижчий рівень організованої злочинності порівняно з припортовими (де історично контрабанда, кримінал були сильніші). Наприклад, Одеса мала репутацію складного в плані корупції та рекету міста у 1990–2000-х. Східні промислові міста – вотчини олігархічних груп – теж асоціювалися з вищими неформальними ризиками. В останні роки ситуація покращилась по всій країні, але інвестори все одно враховують локальну «історію». Екологічні ризики: деякі регіони важкої промисловості мають забруднене середовище (наприклад, Запоріжжя, Кривий Ріг, Маріуполь раніше). Це могло відлякувати інвесторів в екологічно чутливі галузі, або вимагало більших витрат на екологічні стандарти. Натомість чисті регіони (Карпати, Полісся) можуть розвивати «зелені» виробництва або приваблювати агропереробку, туризм без репутаційних втрат.

Загалом, *карта інвестиційної привабливості наразі майже збігається з картою безпеки*: області далекого тилу мають максимум шансів залучити нові проекти, тоді як прифронтові – потребують завершення війни та відновлення контролю, після чого, ймовірно, отримають особливі преференції (про що – далі в розділі державної політики).

Індустріальні парки та спеціальні економічні зони.

Одним з інструментів регіонального розвитку і приваблення промислових інвестицій є *індустріальні парки (ІП)* – спеціально відведені майданчики з підведеними комунікаціями, податковими та митними пільгами для їх резидентів. В Україні створення індустріальних парків на законодавчому рівні було розпочато з 2012 року, але довгий час розвиток був повільним: не було

достатніх стимулів, багато парків існували лише «на папері». Ситуація змінилася у 2022 році, коли прийнято закон про податкові та митні пільги для інвесторів в ІП (звільнення від податку на прибуток на 10 років, від імпортного ПДВ та мита на обладнання, інших зборів) [149]. Крім того, держава передбачила співфінансування створення інфраструктури – у бюджеті 2024 року закладено 1 млрд грн на будівництво мереж в межах парків (50% витрат компенсується, а для деокупованих територій – 80%) [150]. Такі кроки дали поштовх буму ІП. Якщо до війни з 52 зареєстрованих парків реально функціонували лише 4, то протягом 2023 року кількість працюючих парків подвоїлася (до 15), а загалом у реєстрі вже 86 ІП станом на початок 2024 [146]. Очікується, що до кінця 2025 р. число діючих парків може зрости до 30. Найактивніше нові парки створюються у центральних та західних регіонах – саме туди перемістився бізнес і де місцева влада зацікавлена використати цю можливість. Наприклад, у 2022 р. було додано 8 нових ІП, у 2023 – 13, а рекордні 32 парки зареєстровано лише за 2024 рік [146]. Серед успішних кейсів – індустріальний парк «Біла Церква» на Київщині (ще до війни залучив кілька виробництв, у тому числі завод електротехнічних систем для аерокосмічної галузі), «Спарроу Парк» у Львівській області, «Мостище» на Франківщині тощо. Закарпаття також активно використовує цей інструмент, пропонуючи його переселеним підприємствам.

Для інвестора наявність підготовленого майданчика і податкових бонусів значно знижує бар'єри входу. Особливо це актуально для *середніх інвесторів* (у межах \$1–10 млн вкладень), які уникають бюрократії і отримують готову ділянку з підведеним газом, електрикою, дорогами. Індустріальні парки стали своєрідною «фішкою» регіональної конкуренції: майже кожна область зараз рекламує свої ІП. Станом на кінець 2023 року найбільше офіційно зареєстрованих ІП було у Львівській (9 парків), Київській (8), Рівненській (6), Тернопільській (5) областях [146]. Менш активні – південні та східні регіони через очевидні воєнні причини. Окремо варто згадати про деокуповані території: для них створюється режим пріоритетного відновлення, зокрема, законодавчо можуть бути запроваджені спеціальні економічні зони після війни, щоб

стимулювати бізнес повернутися. Наприклад, вже зараз для інвестицій в Донецькій, Луганській, Херсонській, Запорізькій областях (після їх звільнення) пропонується 80% співфінансування державою витрат на інфраструктуру ІІ, а також планується система страхування воєнних ризиків за рахунок міжнародних фондів.

Раніше, у 1990-х – 2000-х, в Україні діяв механізм спеціальних економічних зон (СЕЗ) та територій пріоритетного розвитку – зокрема, в Донецькій, Луганській, Закарпатській, Волинській областях. Вони теж давали податкові пільги, і певний час залучали інвестиції (наприклад, СЕЗ «Славутич» Чернігівської обл. привабила пивоварний завод «Сан ІнБев»). Але у 2005 році всі СЕЗ були деактивовані через зловживання. Тепер Україна повертається до ідеї адресних стимулів регіонального розвитку, однак уже на нових інституційних засадах – із посиленням прозорості, підзвітності та орієнтацією на досягнення довгострокових соціально-економічних ефектів. Йдеться про впровадження більш таргетованих інструментів підтримки, які поєднують податкові стимули з вимогами до інвестицій, створення робочих місць, локалізації виробництва та розвитку інфраструктури, що має мінімізувати ризики зловживань, характерні для попередніх моделей СЕЗ.

Державна політика регіонального розвитку та відновлення.

Держава відіграє ключову роль у створенні сприятливих умов для інвестицій через політики, програми та реформи. В Україні за останні десятиліття реалізовано низку стратегічних ініціатив, спрямованих на збалансований регіональний розвиток і поліпшення бізнес-клімату в областях:

Децентралізація та стратегія регіонального розвитку. З 2015 року в Україні триває реформа децентралізації, що надала громадам більше фінансових ресурсів і повноважень. Місцеві бюджети отримали частку податку на доходи фізичних осіб, що стимулює органи самоврядування залучати бізнес до своїх територій. У 2020 році було ухвалено Державну стратегію регіонального розвитку на 2021–2027 роки, яка передбачала скорочення диспропорцій між регіонами, розвиток «точок зростання» в кожній області та підтримку

депресивних територій. На практиці реалізація Стратегії зіткнулася з перешкодами: вже у 2022-му пріоритети довелося переглядати через війну. Бюджетні ресурси переорієнтували на оборону і гуманітарні потреби, тому багато програм регіонального розвитку були призупинені. Втім, уряд декларує відданість ідеї *«рівномірного відновлення»* – щоб після війни кожен регіон отримав проекти під свої потреби. Планується оновити Стратегію-2027 з урахуванням нових реалій та включити до неї завдання відбудови постраждалих територій, створення робочих місць для ВПО на місцях компактного проживання, інтеграції економіки України в європейський простір на рівні регіонів.

Податкові стимули та підтримка інвесторів. Окрім вже згаданих індустриальних парків та спеціальних режимів, держава впровадила механізми індивідуальної роботи з великими інвесторами. У 2021 р. ухвалено закон про «інвест-нянь» – підтримку значних інвестиційних проектів (понад €20 млн) з боку урядового офісу та пакет пільг. До війни очікувалося кілька проектів у рамках цього закону (завод із переробки сміття на Львівщині, туристичний комплекс на Закарпатті тощо). В умовах війни пріоритети змістилися – уряд почав підтримувати швидше малий та середній бізнес: програма доступних кредитів «5-7-9%» була розширена для підприємців, держава гарантувала частково кредити (в 2023 р. видано 791 пільговий кредит на 2,8 млрд грн під держгарантії) [151]. Також запровадили грантові програми «єРобота» для створення виробництв, садів, теплиць, підтримки переробки – багато з них орієнтовані на регіони, куди переїхав бізнес або де є потреба в нових робочих місцях (приміром, гранти для підприємств на деокупованих територіях). У 2023 р. прийнято рішення про створення фонду страхування воєнних ризиків для іноземних інвесторів – за підтримки MIGA, USAID планується компенсувати втрати, якщо інвестиція постраждає від воєнних дій. Це критично важливо для залучення капіталу вже зараз, не чекаючи кінця війни. *Спеціальні економічні режими* також розглядаються: так, обговорюється можливість запровадження спеціальних умов оподаткування для підприємств, що першими інвестуватимуть

в Донбас після деокупації (фактично сучасний варіант СЕЗ, але з антикорупційними запобіжниками). Історія функціонування СЕЗ в Україні була суперечливою, тому нові стимули будуть точковими і під контролем міжнародних партнерів.

Плани післявоєнної відбудови («Recovery Ukraine»). У липні 2022 року на конференції в Лугано було представлено проєкт Плану відновлення України – комплексний «дорожній карта» реформ та інвестицій на суму понад \$750 млрд. Цей умовний «План Маршалла» для України охоплює відбудову зруйнованої інфраструктури, модернізацію промисловості, «зелену» трансформацію енергетики, розвиток регіонів і інтеграцію з ЄС. План передбачає створення спеціальних фондів і платформ: вже діє Координаційна платформа донорів (G7, ЄС, міжнародні фінансові організації) для спрямування коштів, створено державне Агентство відновлення для реалізації проєктів на місцях. Значна частина уваги – саме регіонам: уряд розробляє програми відновлення конкретних областей, особливо постраждалих (наприклад, план відновлення інфраструктури Донецчини, яка зазнала руйнувань на ~\$50 млрд). Є ініціативи «відбудувати краще, ніж було», тобто використати сучасні технології і стандарти при реконструкції міст, доріг, заводів. Це шанс для регіонів залучити *міжнародні інвестиції та технології*. Вже зараз діють пілотні проєкти: відбудова житла у звільнених містах Київщини за підтримки ЄС, проєкти ООН з розмінування і відновлення систем водопостачання на Миколаївщині, програма USAID з відновлення бізнесу на Харківщині тощо. Окремо можна виділити програму ЄС *Ukraine Facility на 2024–2027 роки* – це фонд €50 млрд для відбудови і розвитку, з якого планується фінансувати в тому числі регіональні інвестиційні проєкти (транспортні коридори, лікарні, енергомережі) [152]. Важливим принципом донори визначили децентралізацію відбудови – залучення місцевої влади, громад та бізнесу до планування. Такий підхід підвищить адресність інвестицій: наприклад, громади самі пропонують проєкти (промисловий парк, переробний комплекс, IT-хаб тощо), а держава з донорами їх співфінансують.

Ініціатива «Зроблено в Україні». Розуміючи, що для сталого розвитку регіонів потрібен розквіт внутрішнього виробництва, у лютому 2024 року президент Володимир Зеленський оголосив про старт нової економічної платформи «Made in Ukraine» («Зроблено в Україні») [153]. Це майданчик для постійного прямого діалогу влади і бізнесу, спрямований на підтримку українських виробників та експортерів. Фактично йдеться про нову економічну політику, яка повинна забезпечити, щоб українські підприємці перемагали на внутрішньому і зовнішньому ринках, забезпечуючи економічну міцність держави. У рамках цієї ініціативи планується спрощувати регуляції, стимулювати локалізацію виробництва (зокрема, у держзакупівлях пріоритет «зробленому в Україні»), сприяти експорту через угоди про вільну торгівлю та експортно-кредитне агентство. Для регіонів це означає появу нових можливостей розвитку промислових кластерів – від оборонної промисловості (влада декларує курс на максимальне нарощування власного ВПК) до переробки сільгосппродукції під брендом «Made in Ukraine». На місцях вже запускаються відповідні проекти: наприклад, у Чернівцях у 2023 р. було презентовано компонент «Зроблено в Україні» з акцентом на допомогу середньому і малому бізнесу [154].

Міжнародна інтеграція та допомога регіонам. Отримання Україною статусу кандидата в члени ЄС у 2022 р. відкриває нові інструменти для регіонального розвитку. Європейські програми (Interreg, Horizon Europe, програми прикордонного співробітництва) вже доступні українським областям. Наприклад, міста заходу України можуть отримувати гранти на спільні з польськими чи румунськими містами проекти (логістичні хаби, екологічні програми). OECD у 2023 р. запустила чотирирічну програму співпраці з Україною, яка включає 21 політичний огляд і 10 проектів із нарощування потенціалу, в тому числі щодо регіональної політики та інвестицій [155]. Світовий банк та ЄБРР фінансують у різних областях відбудову критичної інфраструктури – мости, залізницю, енергооб'єкти – що є основою для повернення бізнесу. USAID ще з 2018 року реалізовувала проект ERA (Economic

Resilience Activity) на сході України, який під час війни переорієнтовано на підтримку релокованих підприємств і створення робочих місць для переселенців у західних та центральних регіонах. Таким чином, міжнародні партнери не лише вливають кошти, а й передають експертизу, допомагають впроваджувати європейські стандарти регіональної політики (зокрема принципи *smart specialization* – розумної спеціалізації регіонів, щоб кожен розвивав ті галузі, де має конкурентні переваги).

Підсумовуючи, державна політика нині зосереджена на двох паралельних завданнях: *утримати економіку в умовах війни (через підтримку бізнесу, пільги, адресні програми) та підготувати ґрунт для післявоєнного стрибка розвитку*. Від того, наскільки ефективно будуть виконані ці завдання, залежить чи зможе Україна перейти від виживання до сталого зростання, залучивши приватні інвестиції у всі куточки країни.

Отже, аналіз показав, що інвестиційна привабливість промислових підприємств в Україні є результатом складної взаємодії макроекономічних і регіональних факторів, причому вплив цих факторів суттєво змінювався в різні періоди історії незалежності. У 1990-ті роки гіперінфляція та різке падіння ВВП практично унеможливили інвестиції – країна втратила десятиліття розвитку. Стабілізація початку 2000-х і зростання на хвилі експортного буму дещо вирівняли ситуацію, проте структурні вади (корупція, слабкий захист інвесторів, монополізована економіка) стримували прихід капіталу. Регіонально промисловий потенціал був сконцентрований на сході та півдні, що робило всю економіку залежною від кількох «локомотивів» (Донецького, Дніпровського, Приазовського індустріальних вузлів). Кризи 2009 та 2014 років знову відкинули економіку назад і оголили *небезпеку надмірної концентрації виробництва*: бойові дії на Донбасі у 2014–2015 рр. відразу призвели до багатомільярдних втрат і спаду промисловості. Натомість регіони, які мали диверсифікованішу економіку та кращий інституційний клімат (наприклад, Львівська область з розвитком ІТ і туризму), виявилися стійкішими і навіть виграли за рахунок перетоку бізнесу. Повномасштабна війна 2022 року спричинила

безпрецедентний розрив між регіонами за рівнем ризиків: Схід і Південь опинилися під ударами, тоді як Захід перетворився на умовний «safe haven» (безпечну гавань) для підприємств. Макроекономічна підтримка Заходу дозволила уникнути колапсу фінансової системи, але приватні інвестиції практично зупинилися у 2022–2023 рр., окрім як у відносно захищених регіонах та окремих галузях (наприклад, продовжували інвестувати агрохолдинги в елеватори на заході, ІТ-компанії – у розвиток офісів у Львові тощо). Державна політика останніх років сфокусована на екстреній підтримці бізнесу та закладенні фундаменту для відбудови – прийняті закони про індустріальні парки, стимули для інвесторів, готується інституційна база для масштабної реконструкції за гроші міжнародних партнерів.

Для покращення інвестиційної привабливості регіонів України в майбутньому необхідно здійснити комплекс скоординованих кроків:

1. Забезпечення безпеки та гарантій для інвесторів. Без завершення війни і надійних безпекових гарантій важко розраховувати на значний приплив приватного капіталу. Тому першочерговим є досягнення миру та відновлення контролю над усіма окупованими територіями. Паралельно вже зараз слід розбудовувати механізми страхування воєнних ризиків (через міжнародні фонди, державні гарантії), щоб інвестори, особливо іноземні, могли заходити в Україну не «після», а «під час» відновлення. Доцільно запровадити спеціальні страхові продукти або гарантійні установи за підтримки G7, які покриють політичні ризики інвестицій. Також варто активізувати роботу судової системи та правоохоронців в напрямку захисту прав власності – інвестор має бути впевненим, що його актив не буде рейдерськи захоплений чи незаконно відібраний під приводом воєнного стану. Прозорість і верховенство права – необхідні умови для повернення довіри бізнесу.

2. Макрофінансова стабільність і сприятливий бізнес-клімат. Урок 1990-х і 2010-х: інфляція, валютні кризи та банкрутства банків відлякують інвесторів більше, ніж навіть війна далеко на сході. Тому НБУ і уряду слід продовжувати виважену монетарну та фіскальну політику – тримати інфляцію під контролем

(ціль 5–7%), уникати надмірної емісії, забезпечити передбачуваність курсу гривні. Бюджетна політика має поєднувати стимулювання економіки з борговою стійкістю – бажано в подальші роки за підтримки донорів знизити податкове навантаження на фонд оплати праці (щоб детінізувати зарплати і зробити регіони привабливішими для трудомістких виробництв). Паралельно варто рішуче спростити регуляторне середовище: цифровізувати всі дозвільні процедури, ліквідувати зайві бар'єри в торгівлі між регіонами, забезпечити рівні правила гри для всіх. Боротьба з корупцією особливо важлива на рівні регіонів – інвестори часто стикаються саме з місцевою владою. Повинна діяти принципова позиція: регіон, де фіксуються випадки вимагання хабарів чи дискримінаційного ставлення до інвесторів, не отримує додаткового фінансування від центру. Навпаки, ті області, що створюють найкращі умови (є офіси підтримки інвесторів, виділяються земельні ділянки під промисловість без затягувань, виконуються зобов'язання з боку влади), – мають заохочуватися додатковими субвенціями на розвиток.

3. Цілеспрямована відбудова промислового потенціалу сходу і півдня. Регіони, що найбільше постраждали від бойових дій (Донбас, Приазов'я, частина Харківщини, Херсонщини), потребуватимуть спеціального підходу. Рекомендовано створити для них комплексну програму «Новий Донбас» (умовна назва), яка включатиме податкові канікули для нових виробництв на 5–10 років, державне співфінансування відбудови заводів, пільгове кредитування під гарантії уряду, пріоритет у підключенні до інфраструктури. Це свого роду «території пріоритетного розвитку 2.0», але під жорстким наглядом, щоб уникнути зловживань минулого. Функцію адміністрування варто доручити окремому Агентству відбудови Донбасу у співпраці з міжнародними партнерами (наприклад, Світовим банком, ЄІБ). Ціль – щоб протягом 5 років після деокупації на цих територіях було відновлено або збудовано наново ключові промислові об'єкти, модернізовано шахти в екологічно безпечний спосіб, створено індустріальні парки для залучення середнього бізнесу. Особливу увагу слід приділити диверсифікації економіки Донбасу: стимулювати розвиток не лише

металургії й видобутку, а й нових галузей – виробництва будівельних матеріалів (величезний попит під час відбудови), логістичних центрів, альтернативної енергетики (вітрові станції на узбережжі Азовського моря), можливо ІТ-центрів (створити технопарки в тих же Краматорську, Маріуполі). Це зменшить залежність від однієї галузі і зробить регіон стійкішим.

4. Розвиток інфраструктури і логістичних коридорів. Продовжити інвестиції у транспортну інфраструктуру з акцентом на зшивання країни Схід–Захід та інтеграцію з ЄС. Після війни необхідно відновити залізничне сполучення з Маріуполем, Мелітополем, відбудувати мости і дороги на Харківщині, Донеччині. Важливо реалізувати проекти переходу української залізниці на європейську колію в західних областях – щоб полегшити експорт/імпорт і залучити інвесторів у логістичні хаби вздовж кордону. Одеський портовий комплекс після розблокування має бути модернізований – глибоководні порти здатні стати магнітом для інвесторів у судноремонт, виробництво обладнання, переробку агропродукції (наприклад, будівництво нових терміналів, олійних заводів). Енергетична інфраструктура потребує децентралізації та захисту: рекомендується будувати розподілені генеруючі потужності (сонячні, вітрові електростанції в різних регіонах), розвивати системи накопичення енергії. Це не тільки підвищить надійність для існуючих підприємств, а й приверне нові «зелені» інвестиції – компанії, що прагнуть працювати на відновлюваній енергії, отримають таку можливість в Україні. Наприклад, південні регіони (Херсонщина, Запоріжжя) мають високий сонячний потенціал – там можна створити кластер відновлюваної енергетики, що забезпечуватиме і локальну промисловість дешевшою електрикою.

5. Стимулювання розвитку кластерів та інновацій. Регіонам варто орієнтуватися на свої конкурентні переваги і розвивати кластери – об'єднання бізнесу, освіти і влади за галузевим принципом. Держава може підтримати грантами створення центрів кластерного розвитку: скажімо, на базі політехнічних університетів у Харкові та Києві – кластери аерокосмічної та оборонної техніки (залучити приватні компанії до виробництва дронів,

спутників, нових матеріалів); у Львові та Одесі – кластери креативних індустрій та ІТ (сприяння будівництву кампусів, технопарків); на півдні – агротехнічний кластер (новітні технології зрошення, генетики рослин, переробки агровідходів на біопаливо). Індустріальні парки повинні стати осередками таких кластерів. Бажано, щоб у кожному регіоні був хоча б один працюючий парк з чіткою спеціалізацією – це дозволить уникнути ситуації «конкуренції всіх проти всіх» за інвестора. Наприклад, Волинь може позиціюватися як майданчик для європейських автокомпонентних виробництв (вже є основа – заводи дротових джгутів), Полтавщина – як центр видобутку і переробки газу (побудувати завод скрапленого газу чи хімічного синтезу на метані). Інновації та технології мають впроваджуватися у промисловість у всіх регіонах: через програми цифровізації виробництв (Industry 4.0), створення мережі центрів 3D-друку, фаблабів і інкубаторів стартапів у кожному обласному центрі. Це особливо актуально для молоді – щоб утримати таланти в регіонах, треба дати їм можливість реалізуватися. Тому рекомендується розвивати регіональні університети, залучати бізнес до освітніх програм (dual education), відкривати філії провідних закладів у менших містах. Кластери навколо університетів (як, приміром, в США «коледж-таунс») можуть стати точками зростання в таких містах як Черкаси, Суми, Тернопіль.

6. Міжрегіональна координація і конкуренція. Держава має відійти від застарілого підходу зрівнялівки та підтримки лише проблемних територій. Натомість слід заохочувати конкуренцію регіонів за інвестора на прозорих умовах – через рейтинги (вже існують рейтинги інвестпривабливості областей, їх треба ширше оприлюднювати), через «успішні кейси» – успішні історії, коли одна область залучила завод, а інша ні, повинні бути відомі, аби стимулювати відстаючих. Водночас критичною є координація: щоб не було дублювання дорогих інфраструктурних проектів чи внутрішньої «конкуренції до абсурду» (наприклад, якщо два сусідні порти демпінгують взаємно). Тут Мінекономіки та профільне Міністерство розвитку громад мають виступати арбітрами – затверджувати плани розвитку макрорегіонів. Доцільно відновити практику

дорадчих рад регіонального розвитку за участі бізнесу, експертів і центральної влади. На таких майданчиках області можуть погоджувати, хто на чому спеціалізується і які проекти лобіює на національному рівні. Єдність країни у відбудові – запорука успіху: не повинно бути так, що західні області розвиваються, а східні стоять пустою, або навпаки. Всі регіони різні, але всі мають спільну мету – процвітаюча, інноваційна, інтегрована в світову економіку Україна.

Насамкінець, реалізація цих рекомендацій потребує значних зусиль, ресурсів та часу. Проте перспективи того варті: збалансований розвиток і покращення інвестклімату приведуть до створення сотень тисяч нових робочих місць, зростання експорту високотехнологічної продукції, підвищення добробуту населення в усіх куточках країни. Україна має унікальний шанс – використати післявоєнну відбудову як трамплін для економічного стрибка, переоснастивши свою промисловість, зробивши регіони привабливими для глобального капіталу. Для цього потрібно продовжувати реформи, боротися з корупцією, ефективно координуватися з міжнародними партнерами і не боятися впроваджувати нові підходи. Енергія українського народу та підтримка світу створюють передумови, щоб зі складних випробувань вийшла сильніша, інвестиційно привабливіша Україна, де кожен регіон – від Львова до Луганська, від Чернігова до Криму – стане частиною загальнонаціонального успіху.

Доцільно зазначити, що традиційний підхід до аналізу впливу макроекономічних і регіональних факторів на інвестиційну привабливість має фрагментарний характер, оскільки розглядає окремі групи чинників без урахування їх системної взаємодії.

У межах даного дослідження запропоновано комплексний науково-методичний підхід до оцінювання впливу макроекономічних і регіональних факторів, який передбачає їх інтеграцію у єдину систему оцінювання та управління інвестиційними процесами.

На відміну від існуючих підходів, запропонована система включає такі взаємопов'язані групи факторів:

- безпекові (рівень воєнних ризиків, стабільність території, захист прав власності);
- макрофінансові (інфляція, валютна стабільність, доступ до фінансових ресурсів);
- інституційні (ефективність державного регулювання, якість правового середовища, рівень корупції);
- інфраструктурні (транспортна, енергетична та логістична інфраструктура регіону);
- інноваційно-кластерні (наявність індустріальних кластерів, рівень інноваційної активності, доступ до технологічних екосистем).

Інтеграція зазначених факторів здійснюється на основі їх системного узгодження та включення до єдиного аналітичного контуру, що дозволяє оцінювати не лише їх окремий вплив, але й синергетичний ефект взаємодії.

Такий підхід створює методичне підґрунтя для переходу від ізольованого аналізу факторів до управління інвестиційною привабливістю як цілісною системою, що є особливо актуальним в умовах післявоєнного відновлення економіки України.

Для узагальнення та систематизації факторів, що впливають на інвестиційну привабливість промислових підприємств, доцільно представити їх у вигляді розширеної системи (табл. 1.10).

Запропонована розширена система факторів дозволяє перейти від фрагментарного аналізу окремих умов інвестування до їх комплексного та взаємопов'язаного розгляду. На відміну від традиційних підходів, що обмежуються оцінюванням фінансово-економічних показників або окремих макроекономічних індикаторів, дана система забезпечує багаторівневе бачення інвестиційної привабливості, поєднуючи макрорівень (економічна та фінансова стабільність), мезорівень (регіональні, інфраструктурні та кластерні умови) та мікрорівень (внутрішньоорганізаційні характеристики підприємства).

Таблиця 1.10 – Розширена система факторів формування інвестиційної привабливості промислових підприємств (джерело: авторська розробка)

Група факторів	Складові факторів	Показники оцінювання	Економічний зміст	Вплив на інвестиційну привабливість
Безпекові	Воєнні ризики, територіальна стабільність, захист прав власності	Індекс безпеки регіону, рівень ризиків, наявність страхових механізмів	Визначають рівень захищеності інвестицій та ймовірність їх втрати	Критично впливають на рішення інвестора, особливо в умовах післявоєнного відновлення
Макрофінансові	Інфляція, валютна стабільність, доступ до фінансування	Рівень інфляції, курсова динаміка, процентні ставки, доступ до кредитів	Характеризують макроекономічну стабільність та фінансові умови інвестування	Визначають загальну інвестиційну привабливість країни та вартість капіталу
Інституційні	Державне регулювання, правове середовище, рівень корупції	Індекс верховенства права, регуляторні індекси, рівень адміністративних бар'єрів	Відображають якість інституційного середовища та передбачуваність правил гри	Формують рівень довіри інвесторів і знижують транзакційні витрати
Інфраструктурні	Транспорт, енергетика, логістика, цифрова інфраструктура	Якість доріг, доступ до енергоресурсів, логістичні витрати, рівень цифровізації	Забезпечують ефективність виробничих і логістичних процесів	Впливають на операційні витрати та швидкість реалізації інвестиційних проєктів
Інноваційно-кластерні	Інноваційна активність, наявність кластерів, технологічні екосистеми	Частка витрат на R&D, кількість кластерів, рівень цифрової зрілості	Визначають потенціал розвитку та модернізації підприємства	Підвищують довгострокову привабливість і конкурентоспроможність
Внутрішньо-організаційні	Фінансовий стан, управління, кадровий потенціал	Рентабельність, ліквідність, продуктивність праці, рівень плинності кадрів	Відображають здатність підприємства ефективно використовувати ресурси	Визначають інвестиційну привабливість на мікрорівні

Це дозволяє більш повно враховувати специфіку функціонування промислових підприємств у період економічного відновлення, коли вплив зовнішніх ризиків і територіальних дисбалансів є визначальним.

Крім того, інтеграція безпекових, макрофінансових, інституційних, інфраструктурних та інноваційно-кластерних факторів у єдину аналітичну

систему створює передумови для формування інструментарію не лише оцінювання, але й управління інвестиційною привабливістю. Це дає змогу ідентифікувати «вузькі місця» у забезпеченні інвестиційної привабливості та обґрунтовувати пріоритетні напрями державної та корпоративної політики, зокрема щодо розвитку інфраструктури, стимулювання кластеризації, підвищення інституційної якості та зниження безпекових ризиків.

Висновки до розділу 1

Дослідження теоретичних основ інвестиційної привабливості промислових підприємств дозволяють узагальнити таке:

1. *Інвестиційна привабливість промислових підприємств* є багатовимірним економічним явищем, що формується під впливом фінансових, технологічних, управлінських, екологічних, соціальних та цифрових факторів. Вона відображає здатність підприємства створювати стабільні доходи, забезпечувати ефективне використання інвестицій і підтримувати довіру інвесторів у довгостроковій перспективі. *Інвестиційна привабливість, інвестиційний клімат та інвестиційний потенціал* є взаємопов'язаними, але самостійними економічними категоріями. Інвестиційна привабливість характеризує конкретний об'єкт інвестування – підприємство, галузь або регіон – і визначається його фінансовими показниками, рівнем корпоративного управління, конкурентоспроможністю та інноваційним потенціалом. Інвестиційний клімат відображає макроекономічні, політичні та соціальні умови функціонування бізнесу, тоді як інвестиційний потенціал визначає ресурсну, технологічну та кадрову спроможність підприємства ефективно використовувати залучений капітал.

2. *Особливості формування інвестиційної привабливості промислових підприємств* полягають у високій капіталомісткості, технологічній залежності,

ресурсній чутливості та регуляторній підконтрольності. Це зумовлює потребу у впровадженні цифрових і смарт-рішень, що підвищують ефективність управління ризиками та прозорість фінансових потоків.

3. *Відновлення економіки України після війни* формує нові умови для інвестиційної активності. Для промислових підприємств ключовим завданням стає підвищення стійкості, гнучкості та прозорості бізнес-моделей, що потребує переходу від традиційних методів управління до використання цифрових платформ і смарт-аналітики. У цьому контексті *цифровізація процесів управління, впровадження інтелектуальних систем оцінювання ризиків, автоматизованих платформ збору та верифікації даних, а також екологічна модернізація виробництва* створюють принципово нові конкурентні переваги. Перспективним напрямом стає застосування *інструментів штучного інтелекту* для моделювання інвестиційних сценаріїв, *машинного навчання* для визначення вагових коефіцієнтів показників привабливості, а також *блокчейн-технологій* для перевірки достовірності фінансових даних.

4. *Світовий досвід забезпечення інвестиційної привабливості промислових підприємств* свідчить, що успішна інвестиційна політика базується на поєднанні державного стимулювання, сприятливого інституційного середовища та цифрової прозорості. Ефективні моделі реалізовані у країнах ЄС, Південної Кореї та Польщі, де цифрові платформи моніторингу та автоматизовані системи рейтингування підвищують довіру інвесторів і спрощують доступ до капіталу.

Інвестиційна привабливість промислових підприємств в умовах післявоєнного відновлення економіки України формується під комплексним впливом взаємопов'язаних макроекономічних і регіональних факторів, серед яких ключову роль відіграють безпекові, макрофінансові, інституційні, інфраструктурні та інноваційно-кластерні чинники. Доведено, що їх взаємодія визначає рівень економічної стабільності, якість регуляторного середовища, розвиток інфраструктури, ступінь кластеризації економіки та ефективність міжрегіональної координації, що в сукупності обумовлює інвестиційну активність та конкурентоспроможність регіонів. Виявлена необхідність

формування цілісного підходу до оцінювання та управління інвестиційними процесами, що забезпечує підґрунтя для удосконалення методичних рекомендацій та обґрунтування пріоритетних напрямів державної і регіональної інвестиційної політики.

5. Аналіз сучасних наукових досліджень підтверджує, що інвестиційна привабливість формується як *результат комплексної взаємодії економічних, інституційних та соціальних факторів, серед яких ключову роль відіграють макроекономічна стабільність, якість інституцій, рівень інфраструктурного розвитку та наявність кластерних ефектів*. Водночас жоден окремий інструмент, зокрема податкові пільги, не є визначальним без належного базового середовища, оскільки їх ефективність проявляється лише за умов загальної конкурентоспроможності країни чи регіону. Дослідження також доводять, що просторові форми організації виробництва, такі як кластери та індустріальні парки, суттєво підсилюють інвестиційні потоки за рахунок агломераційних переваг, тоді як політична стабільність і передбачуваність залишаються фундаментальними передумовами для прийняття інвестиційних рішень. У підсумку, ефективна політика залучення інвестицій має ґрунтуватися на збалансованому поєднанні інструментів, орієнтації на дані та постійному оцінюванні результатів, що дозволяє забезпечити стійке економічне зростання та підвищення конкурентоспроможності.

6. Інституційне середовище є фундаментальною умовою підвищення інвестиційної привабливості промислових підприємств. Ефективність інститутів власності, стабільність правового поля, дієвість судової системи, боротьба з корупцією та цифровізація регуляторних процедур безпосередньо впливають на рівень довіри інвесторів.

7. Доведено, що поєднання державних стимулів, цифрових механізмів моніторингу та прозорості бізнес-процесів формує нову модель управління інвестиційною привабливістю, здатну забезпечити ефективне залучення капіталу у післявоєнний період. Цей підхід має практичну значущість для

формування політики інвестиційної безпеки та розвитку промислового потенціалу України.

8. *На підставі наведених висновків сформульовано робочу гіпотезу дослідження:* інвестиційна привабливість промислових підприємств в умовах відновлення економіки України може бути суттєво підвищена за умови інтеграції економічних, інституційних, соціальних та цифрово-технологічних факторів у єдину систему стратегічного управління. Це забезпечить адаптивність підприємств до зовнішніх змін, підвищення їх інноваційного потенціалу та довіри інвесторів.

Основні результати та положення, викладені в розділі 1, висвітлено у таких працях автора, наведених у Додатку А: [1; 2; 3; 6; 7].

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПРОМИСЛОВИХ
ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

2.1 Аналіз сучасного стану інвестиційної привабливості промислових підприємств України

Інвестиційна привабливість промислових підприємств є ключовим фактором економічного розвитку України, особливо в контексті останнього десятиліття глибоких перетворень (2014–2024). Після революційних подій 2014 року та початку військового конфлікту на сході країни Україна зіткнулася з різким відпливом капіталу і скороченням прямих іноземних інвестицій. Уряду довелося впроваджувати реформи для покращення бізнес-клімату та підтримки інвесторів, водночас долаючи виклики, пов'язані з агресією РФ, санкціями, релокацією підприємств і енергетичною кризою.

Динаміка прямих іноземних інвестицій в Україні (2014–2024). Починаючи з 2014 року, приплив прямих іноземних інвестицій в Україну зазнав суттєвих коливань під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. У 2014 р. – році Революції Гідності та початку військового конфлікту – чисті ПІІ різко скоротилися до близько \$0,85 млрд, що стало 12-річним мінімумом. Для порівняння, ще у 2013 р. Україна залучила близько \$4,5 млрд ПІІ. Вже у 2015 р. на тлі відносної макрофінансової стабілізації та підтримки з боку МВФ відбулося часткове відновлення інвестицій – річний обсяг ПІІ перевищив \$3 млрд [122; 125]. Однак у наступні роки позитивна динаміка сповільнилася: після 2016 р. (коли ПІІ тимчасово зросли) інвестиції знову почали знижуватися з 2017 р. і до 2019 р. залишалися порівняно невисокими (близько \$2–2,5 млрд щорічно за оцінками НБУ).

На початку 2020-х ситуація знову змінилася. Пандемія COVID-19 та пов'язані обмеження призвели до того, що у 2020 р. чистий приплив ПІІ був

мінімальним (менше \$0,3 млрд). Водночас 2021 р. відзначився разовим сплеском інвестицій: за даними Віденського інституту (WIIW), обсяг ПІІ в Україні сягнув близько \$6,5 млрд у 2021 р. Такий приріст частково пояснювався реструктуризацією капіталу та реінвестуванням прибутків існуючими компаніями. Проте вже наступного року, після початку повномасштабної військової агресії Росії, інвестиційна активність майже зупинилася – у 2022 р. обсяг ПІІ обвалився до лише \$0,57 млрд, відображаючи втечу капіталу і зупинку більшості нових проектів в умовах воєнних ризиків. За попередніми даними НБУ, у 2023 р. відбулося часткове відновлення інвестиційного притоку (близько \$4–5 млрд) завдяки програмам підтримки ліквідності бізнесу та початку проектів відбудови, однак цей рівень все ще далекий від докризових показників.

Для наочності рис. 2.1 відображає динаміку чистих ПІІ в Україну за останнє десятиліття. Видно різке падіння у 2014 р., неповне відновлення в середині десятиліття, а також екстремальні коливання 2020–2022 рр., пов'язані з пандемією та війною [156].

Після 2014 р. спостерігається різке падіння ПІІ, часткове відновлення у 2015–2016 рр., подальший спад у 2017–2019 рр. та екстремальні коливання у 2020–2022 рр. під впливом пандемії та воєнних дій.

Загалом за 2014–2021 рр. чистий притік ПІІ в Україну залишався на відносно низькому рівні – в середньому близько \$3 млрд щороку, що є скромним показником для країни з населенням понад 40 млн. Для порівняння, цей обсяг становив близько 2–3% ВВП (лише ~2% у 2018 р.) [125]. Така динаміка свідчить, що навіть у відносно мирні роки іноземні інвестори обережно ставилися до України через довгострокові проблеми бізнес-клімату (корупція, слабкий захист прав власності, олігархічний вплив тощо). Війна ж 2022 року фактично поставила притік приватного капіталу на паузу – інвестори або відклали заплановані проекти, або переорієнтувалися на безпечніші юрисдикції.

	ПІІ в Україну		ПІІ з України		Сальдо	
2002	693		-5		+698	
2003	1424	+731	13	+18	+1411	+102.1%
2004	1715	+291	4	-9	+1711	+21.3%
2005	7808	+6093	275	+271	+7533	+340.3%
2006	5604	-2204	-133	-408	+5737	-23.8%
2007	9891	+4287	673	+806	+9218	+60.7%
2008	10913	+1022	1010	+337	+9903	+7.4%
2009	4816	-6097	162	-848	+4654	-53.0%
2010	6495	+1679	736	+574	+5759	+23.7%
2011	7207	+712	192	-544	+7015	+21.8%
2012	8401	+1194	1206	+1014	+7195	+2.6%
2013	4499	-3902	420	-786	+4079	-43.3%
2014	410	-4089	111	-309	+299	-92.7%
2015	-458	-868	-51	-162	-407	-236.1%
2016	3810	+4268	16	+67	+3794	+1032.2%
2017	3692	-118	8	-8	+3684	-2.9%
2018	4455	+763	-5	-13	+4460	+21.1%
2019	5860	+1405	648	+653	+5212	+16.9%
2020	-868	-6728	82	-566	-950	-118.2%
2021	6687	+7555	-198	-280	+6885	+824.7%
2022	1152	-5535	529	+727	+623	-91.0%
2023	4247	+3095	42	-487	+4205	+575.0%
2024	3329	-918	-162	-204	+3491	-17.0%
2025	1822	-1507	120	+282	+1702	-51.2%

Рисунок 2.1 – Прямі іноземні інвестиції в Україні з 2002 по 2025 рр. (млн. дол. США) [156]

Окремо варто зазначити роль реінвестування прибутків та операцій зі списання капіталу. Після 2014 р. значна частка номінального збільшення ПІІ відбувалася за рахунок того, що іноземні компанії реінвестували прибутки в українські дочірні підприємства (наприклад, банки з іноземним капіталом докапіталовували свої установи). Одночасно через банкрутства і націоналізацію

окремих активів (як-от Приватбанк у 2016 р.) відбулося списання деяких попередніх інвестицій, що статистично зменшило кумулятивний обсяг ПІІ. Попри ці технічні моменти, загальна тенденція лишається негативною: *сукупний обсяг прямих іноземних інвестицій в українську економіку відстає від сусідніх країн*, про що детальніше розглядається у порівняльному розділі. Наприклад, за оцінками, на кінець 2010-х років Україна мала один з найнижчих показників накопичених ПІІ на душу населення в регіоні – лише близько \$650, тоді як у сусідніх Польщі чи Румунії цей показник вимірювався кількома тисячами доларів.

Державна політика підтримки інвесторів та реформи (2014–2021). Український уряд протягом останнього десятиліття здійснив низку важливих реформ, спрямованих на поліпшення бізнес-клімату та підвищення інвестиційної привабливості. Особливо активними були зусилля у 2015–2019 роках, коли під тиском суспільства та міжнародних партнерів країна імплементувала антикорупційні і дерегуляційні реформи. Одним із індикаторів покращення бізнес-середовища стала динаміка рейтингу Світового банку *Doing Business*: Україна піднялася з 112-го місця у 2014 році до 64-го місця у рейтингу *Doing Business 2020* [127]. Це найкращий результат за всю історію спостережень, причому лише за 2014–2018 роки країна поліпшила свої позиції на 24 пункти. Основний внесок у прогрес зробили спрощення процедури реєстрації бізнесу, покращення доступу до електромереж, спрощення експорту-імпорту та вдосконалення системи оподаткування.

Антикорупційна інфраструктура. У 2015–2018 рр. було створено нові антикорупційні органи (НАБУ, САП, ВАКС), запроваджено систему електронного декларування, відкрито державні реєстри і прозорі закупівлі (ProZorro). Ці кроки мали на меті знизити рівень корупції та підвищити довіру інвесторів до державних інституцій. Хоча проблеми судової системи й правового захисту бізнесу залишаються, початок формування антикорупційних інституцій розцінювався позитивно міжнародними партнерами і рейтинговими агенціями.

Дерегуляція і покращення умов ведення бізнесу. Було спрощено процедури реєстрації товариств і власності, скорочено кількість дозвільних документів та перевірок. В результаті Україна увійшла до числа країн, де відносно нескладно започаткувати бізнес (в категорії *Starting a Business* Україна обіймала 64-те місце з 190 у 2020 р.). Також впроваджено принцип екстериторіальності послуг через портал «Дія», що спростило отримання довідок та дозволів онлайн.

Інвестиційні стимули та інституції. У 2020 році ухвалено Закон України “Про державну підтримку інвестиційних проєктів зі значними інвестиціями” (так званий закон про “інвестиційних нянь”), який набув чинності з 2021 р. [157]. Цей закон передбачає державні стимули для великих інвесторів (обсяг інвестицій від €20 млн), зокрема податкові та митні пільги, забезпечення необхідною інфраструктурою та закріплення за інвестором персонального куратора від уряду. Метою було залучити стратегічні проєкти у промисловості, логістиці та інших галузях. Станом на 2023 р. за цією програмою кілька великих проєктів (у т.ч. в агропереробці) отримали підтримку уряду, однак її ефективність стримується війною.

Уряд також створив установи, відповідальні за промоцію інвестицій. З 2018 р. діє урядове офіс “UkraineInvest”, який надає консультації іноземним інвесторам, супроводжує проєкти від імені держави та допомагає вирішувати бюрократичні перепони. Паралельно запроваджено механізми державно-приватного партнерства та концесії (новий закон про концесії 2019 р.), що відкриває шлях для приватних інвесторів у портову, дорожню та іншу інфраструктуру.

Приватизація та розвиток індустріальних парків. У 2016–2019 рр. уряд оновив законодавство про приватизацію, спростивши продаж державних активів через електронні аукціони ProZorro.Продажі. Хоча “велику приватизацію” ключових підприємств реалізувати не вдалося через політичний опір, було продано сотні дрібних об’єктів, залучено інвесторів у малу енергетику, нерухомість тощо. Для стимулювання виробництва у 2021 р. прийнято закон про індустріальні парки, що передбачає податкові пільги учасникам парків

(звільнення від імпортного ПДВ на обладнання, пільги з податку на прибуток) та співфінансування підведення інфраструктури державою. До початку 2022 р. було зареєстровано понад 50 індустриальних парків по країні, які розглядались як потенційні майданчики для інвестицій у переробну промисловість.

Загалом, завдяки вказаним заходам і сприятливій зовнішній кон'юктурі, *сприйняття України інвесторами дещо покращилося напередодні 2022 року*. Світовий банк у Doing Business 2020 відзначав успіхи України в дерегуляції, а рейтингове агентство Fitch у 2019 р. навіть підвищило суверенний рейтинг України до рівня “В” (що хоча й нижче інвестиційного, але свідчило про поступову стабілізацію макроекономічної ситуації) [127]. Проте фундаментальні виклики – такі як високі політичні ризики, корупція, слабка судова система – продовжували стримувати великих довгострокових інвесторів. Багато міжнародних компаній воліли зачекати глибших змін або гарантій безпеки інвестицій. На початку 2022 року загальний інвестиційний фон залишався обережно оптимістичним: Україна отримала статус основного союзника США поза НАТО, ЄС сигналізував про підтримку реформ, готувалися нові програми міжнародної допомоги. Однак повномасштабна війна перекреслила більшість цих очікувань, різко підвищивши ризики для інвесторів.

Вплив воєнних дій, санкцій, релокації та енергетичної кризи на промисловість. Воєнні дії (2022–2023) спричинили безпрецедентний шок для інвестиційної привабливості України. Прямі фізичні руйнування виробничих потужностей, логістичної інфраструктури та енергомереж суттєво підірвали діяльність підприємств, особливо в промисловому секторі. У перші місяці повномасштабного вторгнення експорт промислової продукції впав на 50–90% (особливо в березні–травні 2022) через блокування портів і бойові дії на сході та півдні. Іноземні інвестори, які вже працювали в Україні, опинилися перед дилемою: згорнути діяльність чи тимчасово призупиняти проекти. Нові ж інвестиції майже повністю зупинилися через колосальні воєнні ризики. Як відзначають аналітики, наразі “практично нуль” приватних інвестицій надходить в Україну, за винятком міжнародних фінансових організацій. Представники

інвестфондів прямо заявляють, що за умов активної війни очікувати значних приватних вкладень не доводиться. Існуючі підприємства з іноземним капіталом зосередилися на підтриманні життєдіяльності та збереженні персоналу, іноді отримуючи підтримку від материнських компаній або донорів.

Російська військова агресія ведеться не лише на полі бою, а й проти економічної інфраструктури України. Напади на промислові об'єкти та логістику значно підвищують ризики для інвесторів. Наприклад, у 2023 р. українська аграрна компанія “Нібулон” за підтримки данського інвестора будувала новий зерновий термінал в Одеській області, але російська ракета знищила цей об'єкт ще до завершення будівництва. Подібні випадки – не поодинокі, російські сили цілеспрямовано обстрілюють заводи, склади, зерносховища, щоб підірвати економічний потенціал країни. Такі дії суттєво відлякують інвесторів: страхові компанії відмовляються покривати воєнні ризики без держгарантій, а наявні програми страхування (наприклад, механізми страхування воєнних ризиків від MIGA, США та ЄБРР) поки що діють обмежено і переважно для підтримки торгівлі. В результаті приватний капітал зайняв вичікувальну позицію до покращення безпекової ситуації.

У 2024 році індекс інвестиційної привабливості України підвищився до 2,49 бала з можливих 5, що перевищує показник 2023 року, який становив 2,44 бала (рис. 2.2) [157]. Це свідчить про позитивні зміни в інвестиційному кліматі країни. Згідно з дослідженням, проведеним Європейською Бізнес Асоціацією у співпраці з NEQSOL Holding, частка компаній, що планують вкладати інвестиції в Україну, зросла до 70%, що на 13% більше, ніж у попередньому році.

Після 2014 року Україна втратила значну частку традиційних ринків збуту в Росії та країнах СНД, що особливо болісно вдарило по машинобудуванню і хімічній промисловості. Введені протягом 2014–2023 рр. *міжнародні санкції проти Росії* побічно вплинули й на Україну: з одного боку, санкції послабили економіку агресора (що потенційно зменшує його ресурси для війни), з іншого – інвестори розглядали весь регіон Східної Європи поруч з РФ як зону підвищеного ризику.

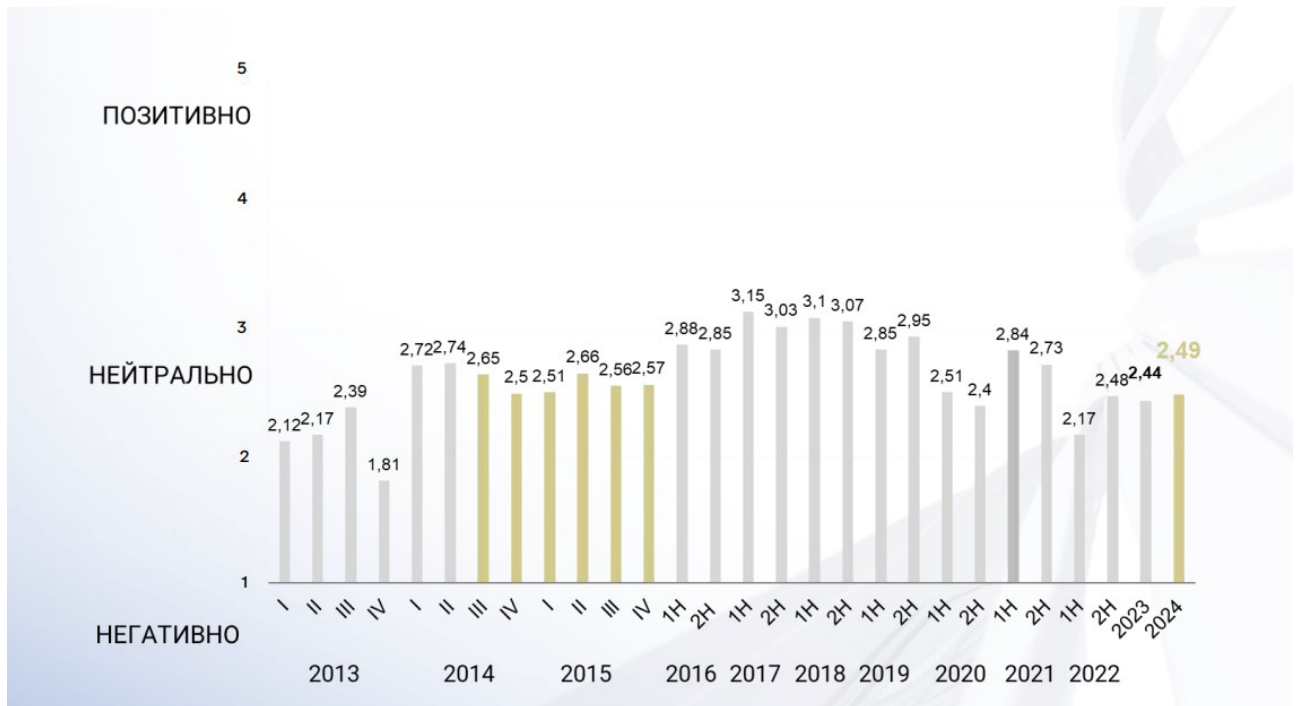

Рисунок 2.2 – Індекс інвестиційної привабливості України (2013-2024 рр.) [158]

Деякі західні компанії, виходячи з російського ринку у 2022 р., переміщували бізнес у сусідні країни – передусім до Польщі, країн Балтії, частково до Румунії чи Угорщини. Україна ж через активні бойові дії не змогла стати повноцінною альтернативою для цих релокацій у короткостроковій перспективі. Натомість можна очікувати, що після завершення бойових дій наявність санкцій проти РФ та ізоляція російської економіки створять унікальне вікно можливостей для України залучити ті інвестиції, які раніше прямували до Росії. Вже зараз у ЄС обговорюється концепція “Friend-shoring”, яка передбачає перенесення виробництв із ризикових юрисдикцій (як РФ) до безпечніших країн-партнерів. Україна як країна-кандидат на вступ до ЄС може отримати переваги від цих тенденцій за умов гарантій безпеки.

З початком повномасштабної війни уряд запустив програму релокації виробничих потужностей із зони бойових дій до відносно безпечних західних областей. Ця ініціатива покликана зберегти промисловий потенціал: держава частково компенсує витрати на перевезення обладнання та сприяє розміщенню

евакуйованих підприємств. За офіційними даними, станом на жовтень 2023 р. за державною програмою було переміщено 840 підприємств (більшість – з південно-східних регіонів), тисячі інших здійснили релокацію власними силами [148]. Релокація дозволила врятувати значну кількість компаній від знищення та зберегти робочі місця. Наприклад, великий виробник сталевих труб “Centravis” перевіз частину виробництва із прифронтового Нікополя до Ужгорода, отримавши компенсацію транспортних витрат від держави. Перенесення бізнес-активності на Захід України поступово змінює економічну географію країни: західні області (Львівщина, Закарпаття, Волинь тощо) стали отримувати більше інвестицій і нових виробництв, тоді як традиційно індустріальний Схід зазнав спустошення. Надалі існує ризик диспропорцій в розвитку регіонів – інвестори після війни можуть віддавати перевагу саме західним областям, які менше постраждали. Державі й міжнародним партнерам важливо буде стимулювати відновлення східних регіонів, аби вирівняти цей дисбаланс.

Енергетична криза 2022–2023 років. Окремим викликом стала ситуація в енергетиці. По-перше, внаслідок російських атак восени-взимку 2022/23 рр. було пошкоджено значну частину енергетичної інфраструктури України – знеструмлення заводів і перебої електропостачання восени 2022 змусили багато промислових підприємств призупиняти роботу на тижні, що зривало виробничі плани та експортні контракти. За оцінками, прямі збитки енергосектору від атак сягають \$16 млрд., втрачено до 50% довоєнних генеруючих потужностей. У цих умовах уряд був змушений здійснювати екстрені кроки для підтримки енергопостачання бізнесу: імпорт електроенергії з ЄС, розгортання тисяч генераторів, пріоритизація живлення критичних виробництв. По-друге, на тлі глобальної енергокризи 2022 р. різко зросли ціни на енергоносії, що боляче вдарило по енергоємних галузях (металургія, хімія). Собівартість української промислової продукції зросла, зменшуючи її конкурентоздатність та інвестиційну привабливість. Лише завдяки фінансовій підтримці міжнародних партнерів (які надали кошти на закупівлю газу, ремонти мереж) вдалося пройти

зиму 2022/23 без колапсу енергосистеми. Втім, ризик повторення енергетичних ударів зберігається, і це враховують інвестори при оцінці проектів в Україні.

З іншого боку, інтеграція української енергосистеми з європейською (аварійне приєднання до ENTSO-E у березні 2022 р.) відкрила нові можливості для експорту електроенергії та майбутніх інвестицій у генеруючі потужності, зокрема *відновлювані джерела енергії (ВДЕ)*. Парадоксально, але руйнація старої енергетичної інфраструктури може стати поштовхом для “зеленого” відновлення – Україна вже анонсувала плани будувати нові ВДЕ-станції замість пошкоджених ТЕС, а ЄС зацікавлений у потенціалі України для виробництва “зеленого” водню та експорту електрики. Таким чином, *війна завдала колосальної шкоди промисловості та бізнес-клімату України в короткостроковій перспективі*, але водночас створила умови для масштабного міжнародного залучення в процеси повоєнної відбудови та трансформації економіки.

Розглянемо, як ці загальні тенденції відобразилися на окремих ключових галузях промисловості.

а) Металургійна промисловість. Металургія традиційно була флагманом української промисловості та експорту. Станом на 2013 рік продукція металургії (чорні метали і вироби з них) давала близько 25% валютного експорту України [159], а металургійні підприємства концентрувалися переважно на сході (Донецька, Дніпропетровська, Запорізька області). Інвестиційна привабливість галузі до 2014 р. базувалася на багатій сировинній базі (залізна руда), відносно дешевій робочій силі та наявності крупних комбінатів повного циклу. В галузь були присутні й іноземні інвестори – зокрема, найбільше підприємство АрселорМіттал Кривий Ріг належить міжнародній корпорації ArcelorMittal (з 2005 р., інвестиція понад \$4 млрд). Проте більшість металургійних активів контролювалися вітчизняними бізнес-групами.

Період 2014-2021 років був складним для металургії: через бойові дії на Донбасі галузь втратила кілька важливих активів (Алчевський меткомбінат, Єнакіївський метзавод та інші опинилися на окупованих територіях). Видобуток вугілля для металургійних потреб також скоротився. У 2014 році виплавка сталі

в Україні впала приблизно на 17% порівняно з попереднім роком. Тим не менш, у другій половині 2010-х галузь дещо стабілізувалася завдяки сприятливій кон'юктурі на світових ринках сталі та руди: підприємства модернізували виробництво (ArcelorMittal інвестував у оновлення прокатних станів, група Метінвест – у підтримку роботи ММК ім.Ілліча та “Азовсталі”). Частка металургії в ВВП коливалася в межах 6-8%, а у 2018–2019 рр. спостерігалось поживлення випуску продукції на ~5% щорічно. Проте кардинально нових великих іноземних інвестицій галузь не отримала – західні інвестори стримано ставилися через екологічні проблеми, необхідність значних капіталовкладень і загальну невизначеність із конфліктом на Донбасі.

Повномасштабна війна 2022 р. завдала металургії катастрофічного удару. У Маріуполі, який став зоною інтенсивних боїв, були зруйновані або захоплені два найбільші металургійні комбінати країни – МК “Азовсталь” та МК ім.Ілліча (разом вони давали до 40% виробництва сталі). За рахунок цього загальний випуск сталі в Україні стрімко скоротився. Якщо у 2021 р. в Україні було виплавлено понад 21 млн тонн сталі, то за підсумками 2022 р. – лише *6,3 млн тонн сталі* [160], тобто падіння склало понад 70%. Продаж металопродукції впав більш ніж удвічі (на 54,5% за 2022 р. порівняно з 2021 р. за обсягом реалізації [161]). Частка металургії у структурі промислового виробництва різко знизилася – з ~18% у 2021 р. до лише 10% у 2022 р. [161]. Фактично галузь опинилася майже на межі зупинки: працювали лише кілька підприємств (Криворізький меткомбінат ArcelorMittal, “Запоріжсталь” та деякі менші заводи), причому на зниженій потужності через перебої з коксом і електроенергією. Експорт чорних металів у 2022 р. скоротився до \$4 млрд (проти \$13 млрд у 2021 р.), частка металургії в експорті впала з 23% до ~10%.

Для іноземних інвесторів металургійна галузь України нині виглядає високоризиковою. З одного боку, активи галузі сильно знецінені війною – зруйновано потужності, втрачено кваліфіковані кадри (багато виїхали або мобілізовані), логістика ускладнена. З іншого боку, *потенціал відновлення галузі після війни дуже значний*. Україна все ще володіє великими запасами залізної

руди (одними з найбільших у світі), має вигідне розташування для постачання сталі на європейський ринок. Очікується, що після закінчення бойових дій модернізація металургійних підприємств стане одним з пріоритетів уряду в співпраці з міжнародними донорами. Це може відкрити можливості для іноземних інвесторів, зацікавлених у створенні нових виробництв сталі з використанням сучасних технологій (електропечі, “зелена” металургія з воднем замість вугілля тощо). Вже у 2023 р. анонсовано кілька ініціатив з будівництва нових електрометалургійних міні-заводів у західних областях спільно з європейськими компаніями – однак реалізація залежатиме від безпекової ситуації. Таким чином, нині інвестиційна привабливість української металургії дуже низька через війну, але у повоєнний період галузь може стати одним із основних напрямів докладання зовнішніх інвестицій у контексті відбудови.

б) *Машинобудування.* Машинобудівна галузь України включає виробництво транспортних засобів, обладнання, приладів, а також оборонно-промисловий комплекс. У радянський період українське машинобудування було тісно інтегроване з російським – значна частина продукції (локомотиви, турбіни, двигуни, електротехніка) експортувалася до РФ. Після 2014 року ці зв’язки здебільшого розірвалися: Україна ввела ембарго на військово-технічний експорт до Росії, а Росія заміщувала українські машини власними або імпортом з інших країн. Це спричинило *тривалий спад у багатьох сегментах машинобудування*. Наприклад, тільки за 2014 р. випуск машинобудівної продукції в Донецькій області скоротився на 37% [162], а загалом по країні частка машинобудування в промисловому виробництві знизилася з ~13% до ~10% у 2014–2018 рр. За 2014–2022 рр. питома вага машинобудування у структурі промисловості впала ще на 2,43 в.п. [161], що свідчить про відставання галузі в динаміці порівняно з іншими секторами.

Інвестиційна привабливість машинобудування в останні роки визначалась двома протилежними тенденціями. З одного боку, “стара” радянська промислова база (авіазаводи, суднобудування, важке машинобудування) перебувала у занепаді, потерпаючи від браку замовлень, застарілого обладнання та конкуренції

з дешевшим імпортом. Спроби знайти стратегічних інвесторів нерідко наштовхувалися на політичні ризики – яскравим прикладом є ситуація з ПАТ “Мотор Січ” (Запоріжжя): китайський інвестор Skyrizon придбав значний пакет акцій ще в 2017 р., плануючи інвестувати в розвиток виробництва авіадвигунів, але у 2021 р. українська держава заблокувала угоду з міркувань національної безпеки і націоналізувала підприємство. Цей випадок продемонстрував складність для інвесторів у стратегічних галузях – геополітичні міркування можуть переважити економічну доцільність.

З іншого боку, у 2016-2019 рр. спостерігалось поживлення в окремих сегментах, орієнтованих на ринок ЄС. Західні області України стали майданчиком для прямого інвестування міжнародних компаній у виробництво автокомплектуючих та електроніки. Наприклад, японська Fujikura та японсько-німецька Leoni відкрили заводи з виробництва кабельних джгутів для європейських автовиробників; компанія Bosch розширила контрактне складання електроніки; турецькі інвестори інвестували в виробництво автобусів. Ці проекти були відносно невеликі за обсягом (\$10–50 млн кожен), але продемонстрували, що при сприятливих умовах (близькість до ЄС, дешева робоча сила, локальні стимули) іноземний бізнес готовий вкладати в українське машинобудування “нової хвилі”. Поява таких підприємств сприяла трансферу технологій та створенню робочих місць, хоча додана вартість поки залишалася невисокою (переважно складалась операції).

Війна 2022 року різко перервала цю позитивну динаміку. Чимало машинобудівних заводів опинилися в зоні бойових дій або окупації (Маріупольський завод важкого машинобудування “Азовмаш” був зруйнований, заводи в Краматорську, Сєверодонецьку, Мелітополі тощо зупинилися). Підприємства, що залишилися на підконтрольній території, зіткнулися з розривом поставок та евакуацією персоналу. Внаслідок цього у 2022 р. *випуск продукції машинобудування скоротився приблизно на 30–40%* (за офіційними даними падіння індексу обсягу в машинобудуванні становило -26% за 2022 р., але з урахуванням втрат на окупованих територіях реальне скорочення більше).

Оборонні підприємства, навпаки, стали нарощувати виробництво для потреб армії, проте ця сфера закрита для прямого іноземного інвестування і фінансується здебільшого державою та західними партнерами через урядові програми допомоги.

На середньострокову перспективу *інвестиційна привабливість українського машинобудування пов'язана передусім з інтеграцією в європейські виробничі ланцюги та відбудовою інфраструктури*. Після війни очікується високий внутрішній попит на продукцію машинобудування: будівельну техніку, сільгосптехніку, залізничний рухомий склад, військову техніку тощо. Це може стимулювати іноземні компанії створювати в Україні спільні виробництва, щоб локалізувати продукцію під проекти відбудови. Вже зараз уряд веде переговори з провідними західними виробниками локомотивів (Alstom, Stadler) щодо відкриття виробничих майданчиків в Україні в обмін на великі держзамовлення. У сфері автомобілебудування теж є шанс: глобальні автоконцерни диверсифікують ланцюги постачань, і близькість України до ЄС може стати перевагою. Проте реалізація цих можливостей залежатиме від безпеки та від наявності кваліфікованих кадрів. На жаль, багато інженерів і техніків виїхали за кордон або мобілізовані, тож може виникнути кадровий голод, який доведеться вирішувати програмами підготовки та повернення спеціалістів. В цілому, *машинобудування України залишається потенційно привабливим для інвесторів, але тільки за умов стабільного миру та гарантій з боку держави (податкових стимулів, держзамовлень, захисту інвестицій)*.

в) *Енергетика (традиційна та відновлювана)*. Енергетичний сектор України охоплює видобуток і транспортування нафти та газу, генерацію електроенергії (теплову, ядерну, гідро- та відновлювану), а також розподіл електро- і газопостачання. Інвестиційна привабливість цієї галузі історично стримувалася сильною державною присутністю та зарегульованістю ринків. Проте з 2014 року в енергетиці відбулися суттєві зрушення, які відкрили нові можливості для інвесторів.

Україна прагнула зменшити залежність від імпорту газу з РФ, тому стимулювала інвестиції у власний видобуток газу. У 2014–2015 рр. були підписані угоди про розподіл продукції з провідними нафтовими компаніями (Shell, Chevron) щодо видобутку сланцевого газу на Юзівській та Олеській площах. Однак через початок війни та зміну ринкової кон'юнктури ці інвестори вийшли з проєктів, так і не розпочавши промислового видобутку. Згодом, у 2018–2019 рр. держава знову виставляла на конкурси ділянки для газовидобутку (в тому числі шельф Чорного моря), і деякі угоди підписано з американськими та європейськими інвесторами, але реалізація затрималася через війну. В сегменті нафтовидобутку і нафтопереробки іноземна присутність була мінімальною – головні активи залишалися у вітчизняних компаній. Загалом, традиційна нафтогазова галузь України поки не стала магнітом для іноземних інвестицій, хоча потенціал (особливо щодо природного газу) залишається значним. Повоєнне відновлення і євроінтеграція можуть пожвавити інтерес до українських вуглеводнів, але багато чого залежатиме від регуляторних умов (державна компанія “Нафтогаз” все ще домінує на ринку).

За минуле десятиліття український електроенергетичний сектор пережив часткову лібералізацію і прихід приватних інвесторів, зокрема у сегмент *відновлюваної енергетики*. Найяскравіша історія успіху – бум відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) у 2017–2019 роках. Україна запровадила один з найвищих у Європі “зелених” тарифів на електроенергію з сонця та вітру, що діяв до 2030 р. Це привабило значні інвестиції: було збудовано десятки сонячних і вітрових електростанцій, у тому числі за участю іноземного капіталу. Станом на початок 2022 р. встановлена потужність ВДЕ досягла ~9 ГВт (понад 13% загальної). Серед інвесторів – компанії з США, ЄС, Китаю (наприклад, норвезька *NBT*, китайська *СМЕС* та інші) [163]. Загальні вкладення у ВДЕ перевищили \$5 млрд. Проте надмірно щедрі тарифи створили борги перед виробниками, і в 2020 р. уряд вимушено знизив “зелений” тариф ~на 15%.

Війна негативно вплинула на сектор ВДЕ: частина вітропарків і СЕС опинились на тимчасово окупованих територіях (у Запорізькій, Херсонській

обл.), було пошкоджено електромережі, а держава в умовах дефіциту коштів відтермінувала виплати по “зеленому” тарифу. Нові проекти заморозилися. Попри це, довгостроковий інтерес до українських ВДЕ зберігається – Євросоюз розглядає Україну як потенційного постачальника “зеленої” електроенергії та водню в Європу. Вже зараз опрацьовуються плани будівництва великих вітропарків у прифронтових областях після їх деокупації, з залученням інвестицій від міжнародних енергетичних компаній за гарантій підтримки ЄС. Таким чином, сегмент відновлюваної енергетики може стати одним з драйверів інвестицій у повоєнні роки – за умови створення страхових механізмів від воєнних ризиків і узгодження з європейською енергетичною стратегією.

У традиційній генерації роль іноземних інвесторів обмежена. Атомна енергетика (15 реакторів, ~50% генерації) повністю в руках державного Енергоатому, хоча після 2022 р. США (Westinghouse) стали ключовим партнером з постачання ядерного палива та модернізації АЕС, витіснивши російських постачальників – це теж своєрідна форма приходу західних інвестицій в критичну інфраструктуру. Теплову генерацію контролюють вітчизняні групи (ДТЕК та ін.), а електромережі – державний “Укренерго” (але у 2021 р. “Укренерго” залучило \$820 млн через “зелені облігації” під гарантії USAID – інноваційний інструмент фінансування модернізації мереж). У розподілі електроенергії частка іноземного капіталу є – так, компанія VS Energy (з європейськими інвесторами) володіє кількома обленерго, що свідчить про інтерес до цього бізнесу.

Україна історично була транзитером газу до ЄС, і ГТС України донедавна управлялась консорціумом за участю європейських партнерів. Однак після 2022 р. обсяги транзиту російського газу впали до мінімуму (через саботаж “Північного потоку” і політику РФ), майбутнє цього сегменту невизначене. Натомість перспективним напрямком може стати будівництво інтерконекторів для експорту-імпорту електроенергії з ЄС – тут можливі спільні інвестиційні проекти з європейськими операторами мереж.

Отже, енергетичний сектор України на зламі десятиліть демонструє змішані тенденції. З одного боку, війна підірвала короткострокову привабливість

(руйнування, ризики), з іншого – з’явилися нові можливості для трансформації: інтеграція з європейськими ринками, “зелена” відбудова, декарбонізація промисловості. Участь іноземних інвесторів у відновленні енергосектору буде надзвичайно важливою, адже потрібні значні капіталовкладення (за оцінками уряду, тільки на відновлення генерації та мереж потрібно понад \$10 млрд). Вже зараз міжнародні донори (ЄБРР, Світовий банк, USAID) фінансують екстрені ремонти і підтримують платоспроможність галузі. У середньостроковій перспективі інвестиційна привабливість енергетики може стати високою, якщо будуть реалізовані реформи ринку (запуск повноцінного ринку електроенергії, інтеграція з ЄС) та забезпечено верховенство права в регулюванні – адже інвестори повинні бути впевнені в незмінності правил гри на десятиліття вперед.

г) *Агропромисловий комплекс.* Агропромисловий комплекс (АПК) – одна з найдинамічніших сфер української економіки в останні роки, яка приваблювала і внутрішні, і зовнішні інвестиції. Україна традиційно є одним з глобальних лідерів з експорту зернових та олійних культур. У 2021 році аграрна продукція та продукти харчування принесли 41% експортної виручки України (близько \$27,8 млрд із \$68 млрд експорту) [164]. Такі показники стали можливими завдяки значним інвестиціям у сільське господарство після 2014 р.: агрохолдинги збільшували земельний банк, закуповували сучасну техніку, будували елеватори. В агросектор прийшли й міжнародні інвестори – як через фінансування українських агрохолдингів (ЄБРР, IFC кредитували компанії Нібулон, МХП та ін.), так і прямими проектами. Приклади успішних інвестицій: компанія Bunge з США побудувала завод з переробки олійних та термінал в Миколаєві, Cargill інвестував у портовий термінал “М.В.Ольвія”, Louis Dreyfus – у зернову інфраструктуру, європейські інвестори створили кілька птахофабрик та свинокомплексів.

Ключовим проривом для інвестиційної привабливості АПК стало скасування багаторічного мораторію на продаж сільгоспземель. З липня 2021 року в Україні запрацював ринок землі для фізичних осіб-громадян України, що дозволило аграріям легально купувати угіддя (до 100 га в одні руки на першому

етапі). Хоча іноземці поки що не мають права купувати землю (до проведення референдуму), сам факт відкриття ринку значно підвищив привабливість агросектору, оскільки земля стала ліквідним активом і може використовуватися як застава для кредитів. До війни очікувалося, що з 2024 р. право купувати землю отримають і українські компанії, що могло б опосередковано відкрити шлях для входження іноземного капіталу через дочірні структури.

Війна 2022 р. дуже сильно вдарила по АПК, але не зламала його. Через окупацію та бойові дії значна частина посівних площ вибула з обробітку (за оцінками, у 2022 р. було засіяно на 25–30% менше площ, ніж у 2021). Ланцюги постачання – особливо експорт через порти – були перервані. У березні-травні 2022 експорт зерна фактично зупинився, накопичилося надлишкове внутрішнє пропозиція, ціни впали. Лише укладення “Зернової угоди” в липні 2022 (за посередництва ООН і Туреччини) дозволило частково розблокувати вивезення агропродукції з чорноморських портів. Попри все, агросектор продемонстрував відносну стійкість: вже у другій половині 2022 р. експорт зернових зростав і до кінця року Україна експортувала понад 50 млн тонн зерна та олійних. Виробництво зерна в 2022 р. склало ~53 млн тонн (проти рекордних 86 млн тонн у 2021), тобто падіння ~38%. Це суттєво, але набагато менше, ніж в інших галузях промисловості, тому *інвестиційна привабливість агросектору навіть в умовах війни залишилася відносно високою*. Багато іноземних партнерів продовжували фінансувати українських агровиробників, розуміючи важливість їх продукції для глобальної продовольчої безпеки.

Втім, війна висвітлила й низку проблем, що потребуватимуть вирішення для подальшого розвитку галузі. Перша – це *інфраструктура зберігання та логістики*. Росія цілеспрямовано знищувала елеватори, портові термінали, техніку на полях. Відновлення і розширення елеваторних потужностей, будівництво нових зернових терміналів у портах Дунайського регіону, на заході країни, а також розвиток залізничної логістики під європейську колію – все це потребуватиме значних інвестицій, де без міжнародного капіталу не обійтися. Друга проблема – *мінна небезпека на полях*: значні території сільгоспугідь на

звільнених землях забруднені мінами та боєприпасами, що ускладнює швидке відновлення виробництва. Уряд вже запускає програми гуманітарного розмінування за підтримки іноземних донорів, і приватні компанії теж можуть долучатися до цього (наприклад, постачальники агротехніки пропонують рішення для механізованого розмінування).

З погляду іноземних інвесторів, *український агросектор лишається одним з найпривабливіших напрямів*. По-перше, попит на продовольство у світі зростає, і Україна має конкурентні переваги (родючі ґрунти, клімат). По-друге, після війни очікується поживлення харчової промисловості та поглиблення переробки сировини всередині країни – тобто інвестиції не лише в вирощування, а й в переробні підприємства (млини, олійні заводи, заводи з виробництва кормів, біоетанолу тощо). Вже зараз деякі міжнародні корпорації оголосили про намір інвестувати в переробку: так, швейцарська Nestlé у кінці 2022 р. підтвердила інвестицію €40 млн у новий виробничий центр на заході України (перенесення потужностей з околиць Харкова). Такі сигнали демонструють довіру до довгострокового потенціалу України.

Отже, агропромисловий комплекс, незважаючи на воєнні втрати, залишається локомотивом економіки і фокусом для інвестицій. Повоєнна відбудова сільського господарства і логістики відкриє значні можливості для іноземного капіталу, особливо якщо буде врегульовано питання допуску іноземців на ринок землі. Ризики (воєнні, регуляторні) присутні, але їх частково компенсує висока конкурентоспроможність українського АПК і стратегічна підтримка міжнародної спільноти, яка зацікавлена у відновленні продовольчого експорту з України.

Для кращого розуміння позиції України варто порівняти її показники інвестиційної привабливості з сусідніми країнами Східної Європи – насамперед Польщею, Румунією та Угорщиною. Ці країни є схожими за масштабом економіки або розташуванням, але вони не переживали настільки руйнівних воєнних дій і вже тривалий час інтегровані в європейські та євроатлантичні структури. Порівняння демонструє, що Україна суттєво відставала від сусідів за

багатьма індикаторами ще до війни, а після 2022 р. це відставання лише збільшилося.

У мирні роки Україна мала значно менший приплив ПІІ, ніж Польща чи навіть менша за населенням Румунія. Так, у рекордному для України 2021 році вона залучила близько \$6,5 млрд ПІІ. Для порівняння, Польща у 2021 р. отримала \$24,8 млрд прямих інвестицій – майже вчетверо більше [165]. Румунія того ж року залучила близько \$7–8 млрд, а Угорщина – близько \$5 млрд (орієнтовно, за даними НБР та НБМ). Навіть з урахуванням різниці в масштабах економік, відставання України помітне: у перерахунку на душу населення у 2021 р. Україна мала приблизно \$150 ПІІ на особу, тоді як Польща – понад \$650, Румунія – ~\$400, Угорщина – ~\$550. Сукупний обсяг накопичених іноземних інвестицій в Україні на 2021 р. оцінювався приблизно в \$50 млрд, тоді як у Польщі – понад \$250 млрд, у Румунії – ~\$140 млрд [165; 166]. Така різниця пояснюється як кращим бізнес-кліматом у сусідів, так і їх членством в ЄС, що суттєво знижує ризики для інвесторів.

Україна традиційно посідала нижчі позиції в рейтингах легкості ведення бізнесу та конкурентоспроможності. У вже згаданому рейтингу Doing Business 2020 Україна була 64-ю, тоді як Польща – 40-ю [167], Румунія – 55-ю, Угорщина – 52-ю (для прикладу, за даними Світового банку, Польща раніше досягала і 24-ї позиції у 2017 р. [127]). За індексом сприйняття корупції (CPI) від Transparency International, Україна в 2021 р. набрала 32 бали зі 100 (122 місце у світі), тоді як Польща – 56 балів (42 місце), Румунія – 45 (66 місце), Угорщина – 43 (73 місце). Це свідчить про значно вищий рівень довіри до інституцій у сусідів, що є важливим для інвесторів.

Що стосується кредитних рейтингів, то тут різниця ще більш разюча. Суверенний рейтинг України наразі перебуває глибоко у спекулятивній зоні: агентство Moody's у лютому 2023 р. знизило рейтинг до рівня Ca (негативний прогноз) – це передостанній щабель перед дефолтом [168]. Fitch Ratings у грудні 2022 р. тримало довгостроковий рейтинг України на рівні CC/CCC- (де CC для валютних зобов'язань фактично означає очікування дефолту). Натомість сусідні

країни мають інвестиційні рейтинги: Польща – у межах A- (Fitch) та A2 (Moody's) зі стабільним прогнозом, Румунія – BBB- (Fitch) / Baa3 (Moody's), Угорщина – BBB (Fitch) / Baa2 (Moody's). Тобто, ризик неплатоспроможності України інвестори оцінюють набагато вище, що прямо впливає на вартість залучення капіталу та рішення щодо інвестування. Низькі рейтинги України обумовлені війною, великою борговим навантаженням та слабкими інститутами, тоді як рейтинги сусідів спираються на їх стабільність і членство в ЄС.

Важливо відзначити, що не лише кількість, а й структура інвестицій відрізняється. В Україні значна частка ПІІ перед війною була спрямована у сировинні галузі та фінансовий сектор. Як показували дослідження, станом на 2021 рік понад 55% накопичених ПІІ в Україні були інвестовані в промисловість (переважно металургія, харчова, добувна галузі), ще ~15% – в сільське господарство, ~9% – у торгівлю, ~9% – у фінансовий сектор [163]. Це означає, що інвестиції були сконцентровані у кількох секторах і часто мали форму реінвестування чи внутрішньогрупових операцій. Для порівняння, у Польщі та Румунії значна частка ПІІ припадає на переробну промисловість високого переділу (автомобілебудування, електроніка), бізнес-послуги, ІТ та нерухомість – тобто більш технологічні та диверсифіковані напрямки. В Польщі, зокрема, за 2019–2021 рр. завдяки ПІІ було створено 339 тис. нових робочих місць, найбільше в Європі [165], що свідчить про залучення інвестицій у трудомісткі виробництва та послуги. В Україні ж вплив ПІІ на зайнятість був менш відчутним, оскільки частина «інвестицій» фактично була переоформленням капіталу олігархів через офшори. Це структурне відставання означає, що Україні потрібно не лише збільшувати обсяг інвестицій, а й залучати їх у більш інноваційні сфери.

Польща, Румунія й Угорщина як члени ЄС та НАТО мають доступ до значних фондів розвитку (структурних фондів ЄС), що фактично є інвестиціями у їх економіки з боку партнерів. Україна до 2022 р. не могла розраховувати на такі масштаби підтримки, але отримувала технічну допомогу по лінії ЄС (наприклад, в рамках Східного партнерства) та фінансування проектів від міжнародних фінансових організацій (ЄБРР, Світового банку). У 2022 р. ситуація

змінилася – Україна отримала статус кандидата на вступ до ЄС, що в майбутньому відкриє доступ до фондів реконструкції та вирівнювання, а вже зараз ЄС і G7 анонсують «план Маршалла для України». На міжнародних інвестиційних форумах тема України зараз центральна: проводяться щорічні конференції з питань відновлення України (Лугано-2022, Лондон-2023), де десятки країн і МФО обговорюють фінансування відбудови. В цих заходах беруть участь і великі приватні компанії, придивляючись до майбутніх можливостей. Наприклад, на конференції в Лондоні (червень 2023) були представлені глобальні інвестори, які цікавилися гарантіями ризиків та умовами інвестування у повоєнну Україну. Таким чином, хоча поки що Україна не отримує прямих інвестицій у масштабах сусідів, вона знаходиться у фокусі міжнародної уваги як країна, що потребує *капіталовкладень для реконструкції та трансформації*. Це позитивний сигнал на майбутнє: після завершення війни можна очікувати на значний приплив коштів за умови створення належних умов.

Польща, Румунія та Угорщина пройшли через процеси євроінтеграції раніше, впровадивши *acquis communautaire* ЄС у своє законодавство. Це означає високі стандарти захисту прав інвесторів, працюючу судову систему (попри проблеми в деяких, як в Угорщині, базові гарантії все ж кращі ніж в Україні), прогнозовану економічну політику. Україна ж лише на початку цього шляху – попереду гармонізація тисяч норм з законодавством ЄС, судова реформа, створення ринкових інституцій (наприклад, ринок землі щойно відкрився, ринок капіталу ще недостатньо розвинений). Отже, поки Україна сприймається інвесторами як країна із вищими операційними витратами та ризиками ведення бізнесу, ніж сусіди.

Підсумовуючі, до війни 2022 р. Україна поступалася іншим країнам Східної Європи за більшістю показників інвестиційної привабливості – обсягами ПІІ, легкістю бізнесу, рівнем довіри до інститутів. Повномасштабна агресія погіршила ситуацію в короткостроковому вимірі, але водночас Україна отримала безпрецедентну підтримку міжнародної спільноти та шанс здійснити «стрибок» у реформах, подібний до того, що робили її сусіди при вступі до ЄС. Унікальність

ситуації в тому, що після перемоги у війні Україна матиме доступ до значних ресурсів на відбудову, які за правильного використання можуть модернізувати економіку й зробити її привабливою для інвесторів нарівні з Польщею чи Румунією. Для цього українському уряду потрібно продовжувати реформи навіть під час війни – зокрема, забезпечити верховенство права, прозорість і нульову толерантність до корупції, щоб міжнародний бізнес побачив нову якість середовища.

Україна приділяє значну увагу покращенню свого іміджу в очах міжнародних інвесторів через участь у рейтингах, програмах та заходах. Окрім згаданого вище *Doing Business*, слід відзначити прогрес у деяких інших показниках до війни. У глобальному рейтингу конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму (WEF) Україна в 2019 р. займала 85-те місце зі 141 (Польща – 37-ме, Румунія – 51-ше). Це вказує на проблеми в інноваційності, ефективності ринків та інститутах. Проте за індексом людського капіталу (рівень освіти, навичок) Україна традиційно виглядає добре, що є плюсом для інвесторів, особливо в технологічних галузях.

Особливе значення в період війни мають рейтинги кредитоспроможності. Низькі суверенні рейтинги України (*CCC/Caa3*) обмежують коло інвесторів, готових працювати без додаткових гарантій. Тому український уряд спільно з партнерами працює над механізмами страхування воєнних ризиків. Зокрема, агентство *MIGA* (структура Світового банку) у 2022 р. запустило програму забезпечення страхового покриття для інвестицій в Україну, першими учасниками стали проекти у сфері аграрної логістики. ЄБРР та DFC (Міжнародна фінансова корпорація розвитку США) також оголосили про готовність страхувати вибрані інвестиційні проекти. На міжнародних форумах український уряд просуває ідею створення трастового фонду або механізму страхування, який би перекрив різницю в преміях за ризик між Україною та іншими ринками.

Україна активно презентує свої можливості на світових майданчиках. У рамках щорічного Всесвітнього економічного форуму в Давосі працює спеціальний *Ukraine House*, де демонструються проекти у технологічній,

аграрній, інфраструктурній сферах для потенційних інвесторів. Проводяться галузеві інвестиційні форуми: наприклад, щорічний форум *AGRO* (агропромисловість), *Ukrainian Financial Forum*, *IT Arena Lviv* (для ІТ-бізнесу) тощо, де завжди присутні іноземні учасники. У жовтні 2019 р. навіть був організований великий міжнародний інвестиційний форум у Маріуполі “RE:think. Invest in Ukraine”, щоб показати потенціал східних регіонів – на жаль, через кілька років Маріуполь став символом руйнувань, але дух відкритості до світу залишається.

Після набуття статусу кандидата в ЄС (червень 2022) Україна отримала доступ до програм ЄС на підтримку інвестицій і розвитку. Наприклад, програма *EU4Business* розширила фінансування для українських малих і середніх підприємств, *Horizon Europe* відкрила доступ українським інноваторам до грантів і партнерств. Участь у таких програмах покращує навички українських підприємців і робить їх більш інтегрованими в європейські бізнес-мережі, що побічно сприяє інвестиціям.

Нарешті, слід згадати про *координацію міжнародної допомоги та інвестицій* через створені платформи. При Кабінеті Міністрів України діє офіс *Advantage Ukraine*, запущений у 2022 р. за підтримки консалтингової компанії McKinsey, який збирає інвестиційні пропозиції та презентує їх глобальній аудиторії. Станом на 2023 р. на платформі *Advantage Ukraine* зібрано проекти на суму понад \$400 млрд у різних галузях – від будівництва доріг і житла до ІТ-стартапів – які потенційно шукають фінансування. Хоча більшість з них реалізовуватиметься вже після війни, робота з їх структуризації зараз закладає фундамент для швидкого старту по завершенні бойових дій.

Отже, Україна перебуває в унікальній ситуації: з одного боку, активні бойові дії та окупація територій відлякують приватних інвесторів і погіршують поточні рейтинги, з іншого – безпрецедентна міжнародна підтримка та перспективи євроінтеграції створюють передумови для інвестиційного буму після встановлення миру. Нинішні зусилля держави спрямовані на те, щоб скоротити цей розрив між ризиками і можливостями – шляхом реформ, співпраці

з МФО щодо страхування, участі в програмах і форумах, де формуються коаліції інвесторів для повоєнної відбудови. Якщо Україні вдасться ефективно імплементувати “домашнє завдання” реформ навіть у складних умовах, то за підсумками наступного десятиліття вона може кардинально покращити свої позиції в міжнародних рейтингах і стати рівноправним учасником європейського інвестиційного простору.

Аналіз сучасного стану інвестиційної привабливості промислових підприємств України (2014–2024) показує складну, неоднозначну картину. З одного боку, останнє десятиліття принесло Україні довгоочікувані реформи, часткове покращення бізнес-клімату та інтеграцію в світові ринки – це відобразилося у зростанні України в рейтингах, появі нових інвестицій у галузях, де раніше їх не було (ВДЕ, ІТ, переробка сільгосппродукції). Україна навчилася конкурувати за інвестора, пропонувати йому стимули та майданчики (індустріальні парки, “інвестиційні няні”). З іншого боку, структурні проблеми (корупція, слабкі інституції) та геополітичні ризики гальмували реалізацію повного потенціалу – обсяги ПІІ залишалися скромними у порівнянні з сусідами.

Повномасштабна війна Росії проти України стала безпрецедентним потрясінням, що відкинуло назад більшість економічних показників. Промисловість понесла величезні втрати – особливо металургія та машинобудування на сході країни. Іноземні інвестори, за незначними винятками, призупинили діяльність або вийшли з України, очікуючи завершення війни. Інвестиційна привабливість України зараз знаходиться на найнижчому рівні за десятиліття: це підтверджують і рекордно низькі суверенні рейтинги, і мізерні показники ПІІ 2022 року. В короткостроковій перспективі ситуацію рятують лише *офіційні вливання коштів* від міжнародних партнерів (фінансова допомога ЄС, США, МВФ), які підтримують макростабільність. Приватні ж інвестори здебільшого зайняли вичікувальну позицію.

Втім, війна не лише руйнує, вона і змінює парадигму розвитку. Україна сьогодні виборює не тільки політичне виживання, а й шанс на глибинну економічну трансформацію. Перемога України, що дедалі більше виглядає як

спільна справа демократичного світу, відкриє двері для безпрецедентного припливу ресурсів на відбудову – як з боку урядів і МФО, так і приватного сектору. Промислові підприємства України матимуть можливість відновитися з новітніми технологіями, стати “з нуля” більш екологічними та продуктивними. Галузі, проаналізовані в цьому розділі, вже зараз готуються до цього: аграрії тримають землю необробленою під мінами, але планують рекордні посівні після розмінування; металурги проектують нові цехи на заміну знищеним; енергетики складають плани “зеленої” модернізації мереж і генерації. Іноземні інвестори – стратегічні компанії та фонди – беруть участь у робочих групах, оцінюють потенційні проекти.

Таким чином, *інвестиційна привабливість України має всі шанси на кардинальне зростання у середньо- та довгостроковій перспективі.* Для цього необхідні: завершення війни на справедливих умовах; гарантії безпеки та ефективні інструменти страхування ризиків; незворотність антикорупційних та судових реформ; продовження інтеграції в ЄС з відповідним оновленням “правил гри” до європейських стандартів. Досвід країн Центрально-Східної Європи свідчить, що поєднання політичної волі, послідовної євроінтеграційної стратегії та забезпечення безпекових умов є ключовими детермінантами успішного залучення іноземних інвестицій і структурної трансформації економіки. У цьому контексті інституційна стабільність, верховенство права, передбачуваність регуляторного середовища та інтеграція до єдиного європейського ринку формують критичну основу для підвищення інвестиційної привабливості держави.

Сучасний етап розвитку України характеризується значними викликами, зумовленими військовою агресією та пов’язаними з нею економічними ризиками. Водночас країна фактично здійснює глибинну трансформацію соціально-економічної системи, закладаючи інституційні, інфраструктурні та технологічні передумови для довгострокового зростання. Міжнародні рейтинги та індекси (зокрема, індекси інвестиційної привабливості, конкурентоспроможності та легкості ведення бізнесу) відображають складність поточного становища, однак

водночас фіксують наявність позитивної динаміки у напрямі реформування та адаптації економіки до нових умов.

Аналіз тенденцій останніх років дає підстави для обережного оптимізму. За умови збереження макроекономічної стабільності, продовження структурних реформ, посилення антикорупційних механізмів і забезпечення ефективної взаємодії з міжнародними партнерами Україна має потенціал у середньостроковій перспективі здійснити перехід від групи країн із підвищеним рівнем ризиків до категорії стабільних і привабливих економік європейського простору.

У довгостроковому вимірі це передбачає формування сучасної моделі розвитку, в якій промислові підприємства інтегровані у глобальні ланцюги створення доданої вартості, активно впроваджують цифрові та «зелені» технології, а іноземні інвестиції виконують роль одного з ключових драйверів економічного відновлення, модернізації виробництва та підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Важливим також є розвиток людського капіталу, інноваційної екосистеми та кластерних форм організації бізнесу, що сприятиме посиленню синергії між державою, наукою та підприємницьким сектором.

Таким чином, за наявності комплексної державної політики, спрямованої на поєднання безпекових, інституційних та економічних пріоритетів, Україна має реальні передумови для якісного економічного прориву та інтеграції до висококонкурентного європейського економічного простору.

Узагальнення результатів аналізу інвестиційної привабливості промислових підприємств у 2014–2024 рр. дозволило виявити її динамічний та суперечливий характер. З одного боку, у досліджуваний період спостерігався позитивний вплив структурних реформ, поступової інтеграції України у світові ринки, розвитку цифрових технологій та розширення інноваційної активності підприємств. З іншого боку, ці процеси суттєво стримувалися інституційними обмеженнями, нестабільністю регуляторного середовища, а також зростанням

воєнних ризиків, що призвело до підвищення невизначеності та зниження інвестиційної активності.

Проведене дослідження дозволило визначити ключові драйвери зростання інвестиційної привабливості в умовах економічного відновлення, серед яких: цифрова трансформація підприємств, розвиток інноваційно-кластерних структур, підвищення прозорості корпоративного управління, а також покращення інституційного середовища. Водночас встановлено, що необхідною умовою активізації інвестиційних процесів є зниження безпекових ризиків та формування стабільного макрофінансового середовища. Це дозволяє перейти від констатації окремих тенденцій до системного розуміння факторів формування інвестиційної привабливості у довгостроковій перспективі. Для узагальнення динаміки інвестиційної привабливості доцільно виділити основні етапи її формування у 2014–2024 рр. (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Етапи динаміки інвестиційної привабливості промислових підприємств України у 2014–2024 рр. (джерело: авторська розробка)

Етап	Період	Характеристика інвестиційної привабливості	Ключові фактори впливу	Загальна тенденція
Докризовий (адаптаційний)	2014–2019	Формування нової моделі інвестиційної привабливості після структурних змін економіки; поступове відновлення довіри інвесторів	Макроекономічна стабілізація, початок реформ, валютна адаптація, інтеграція до міжнародних ринків	Повільне зростання
Кризовий (шоковий)	2020–2022	Різне зниження інвестиційної активності, зростання невизначеності, порушення виробничих і логістичних ланцюгів	Пандемія COVID-19, повномасштабна війна, зростання ризиків, руйнування інфраструктури	Різне падіння
Відновлювальний (трансформаційний)	2023–2024	Поступове відновлення інвестиційної активності на основі нових драйверів розвитку; зростання ролі цифровізації та інновацій	Міжнародна підтримка, цифровізація, кластеризація, адаптація бізнесу до нових умов	Нерівномірне відновлення

Запропонована періодизація дозволяє виявити не лише зміну рівня інвестиційної привабливості, але й трансформацію її факторної структури. Зокрема, якщо на початковому етапі визначальну роль відігравали макрофінансові та інституційні фактори, то у відновлювальний період зростає значення інноваційно-технологічних і безпекових чинників, що відображає зміну пріоритетів інвесторів в умовах підвищеної невизначеності.

2.2 Методичні підходи до оцінки інвестиційної привабливості промислових підприємств

Оцінка інвестиційної привабливості означає комплексний аналіз чинників, що визначають готовність інвестора вкладати ресурси в певний об'єкт або регіон [169]. Вона включає як фінансово-економічні показники (прибутковість, ліквідність, рентабельність), так і нефінансові («м'які») фактори (конкурентні переваги, макросередовище, ризики). У сучасній практиці застосовують широку гаму методів – від традиційних стратегічних інструментів до інноваційних аналітичних технологій [170]. Нижче розглянуто класичні та новітні підходи до оцінки привабливості на макро– та мезорівні для промислових підприємств.

Класичні методи оцінки базуються на традиційному фінансово-економічному аналізі та стратегічних інструментах оцінки бізнесу. Вони передбачають:

а) Фінансово-економічний аналіз: аналіз фінансової звітності (горизонтальний і вертикальний аналіз балансу та Звіту про фінансові результати), трендовий аналіз динаміки показників, розрахунок коефіцієнтів ліквідності, платоспроможності, рентабельності, оборотності капіталу тощо [171]. Цей аналіз дає змогу виявити сильні та слабкі сторони фінансового стану підприємства та оцінити його здатність генерувати прибуток при залученні інвестицій. Наприклад, горизонтальний аналіз показує тренд змін активів,

пасивів, доходів і витрат, а коефіцієнти рентабельності свідчать про ефективність використання капіталу.

б) SWOT-аналіз: стратегічний інструмент, що дозволяє ідентифікувати внутрішні сильні (Strengths) та слабкі (Weaknesses) сторони підприємства, а також зовнішні можливості (Opportunities) і загрози (Threats). SWOT-аналіз широко використовується для отримання цілісного уявлення про конкурентні позиції підприємства [172]. Він допомагає інвестору виявити внутрішні резерви компанії (наприклад, унікальні технології, досвід менеджменту) і зовнішні чинники ринку (нові технології, урядові програми підтримки або загострення регуляторних вимог). Як зауважено в літературі, SWOT-аналіз зазвичай поєднують з іншими фреймворками (наприклад, PESTEL, п'ять сил Портера) для всебічного стратегічного аналізу.

в) PEST-аналіз: оцінка впливу чотирьох основних макрофакторів на середовище функціонування підприємства – Political (політичні), Economic (економічні), Social (соціально-демографічні), Technological (технологічні). Аналіз цих факторів дозволяє виявити зовнішні умови, які формують можливості і загрози для бізнесу. Як зазначено, аналіз макрофакторів є ключовим компонентом зовнішнього аналізу: такі чинники істотно впливають на середовище діяльності фірми, створюючи потенційні можливості чи загрози [173]. Наприклад, політичні ризики та зміни регуляторного середовища можуть утруднювати роботу підприємства, а економічні фактори (курс валют, рівень інфляції, темпи росту ВВП) впливають на привабливість галузі загалом.

г) Рейтингові підходи та інтегральні показники: упорядкування підприємств за рейтингом інвестиційної привабливості на основі сукупності показників. Рейтингові методики передбачають розробку інтегрального індексу, що узагальнює ключові фінансово-економічні та нефінансові показники. Зокрема, у спеціальній методиці для промислових підприємств пропонується єдиний інтегральний показник (наприклад, на основі функції Гаррінгтона) для ранжування об'єктів інвестування [174]. Рейтингова оцінка дозволяє інвестору виокремити підприємства з найвищим рейтингом (найкращими умовами для

інвестицій) та порівнювати їх між собою. В Україні також застосовується національна система рейтингової оцінки регіонів, галузей і підприємств (Кабмін України затвердив відповідну шкалу рейтингу).

д) Аналіз конкурентоспроможності: конкурентні позиції підприємства безпосередньо впливають на його інвестиційну привабливість. Конкурентоспроможність відбиває здатність підприємства утримувати або нарощувати ринкові частки і прибутковість за певних ринкових умов. Часто використовують П'ять сил Портера (сила постачальників, сила покупців, загроза нових учасників, замінників, внутрішня конкурентна боротьба) для оцінки конкурентного середовища галузі. У промисловому сегменті наявність унікальних ресурсів, технологій, експортний потенціал або державна підтримка підвищують привабливість.

е) Мультикритеріальні методи (MCDM): клас методів, що враховують одразу кілька критеріїв (фінансових і нефінансових) для комплексної оцінки. До них належать Аналітична ієрархія (АНП), TOPSIS, ELECTRE, індекси афінних мереж тощо. MCDM-методи дають змогу формувати зважену суму чи складну функцію переваг інвестора щодо різних аспектів (рівень прибутковості, ризики, екологічна безпека тощо) і ранжувати альтернативи. Наприклад, часто використовують експертні оцінки і зважування критеріїв (метод Парето-ранжування, метод балів) для формування узагальненого індексу привабливості підприємства. Такі підходи застосовують у поєднанні з фінансовим аналізом та ринковими даними для прийняття зважених рішень.

Отже, класичні методи забезпечують фундамент для оцінки показників на макро- (економічні умови країни чи регіону) та мезо- (галузева ніша) рівнях. При цьому галузеві специфіки промислових підприємств (висока капалоємність, технологічна складність, залежність від ресурсів) враховуються через включення релевантних критеріїв у кожен метод (наприклад, рівень зносу основних засобів, енергетична ефективність тощо).

У сучасних методах, особливо за високої невизначеності та воєнних ризиків, дедалі актуальнішими стають підходи, що враховують нефінансові чинники, великі дані та машинне навчання:

а) ESG-аналіз (Environmental, Social, Governance): врахування екологічних, соціальних та управлінських критеріїв діяльності підприємства як важливих детермінант інвестиційної привабливості. Інвестори все частіше використовують ESG-показники для зменшення ризиків і оцінки довгострокової стійкості проєктів [175]. Згідно з оглядом, одним із сучасних підходів є аналіз ESG-рейтингу компанії: екологічна складова включає заходи зі скорочення викидів і відходів, соціальна – усунення недобросовісних практик і сприяння соціальному розвитку, управлінська – прозоре корпоративне управління. Дотримання ESG-принципів сприяє підвищенню довіри інвесторів і може бути враховано як додатковий інтегральний індикатор привабливості.

б) Методи Data Mining і машинного навчання: застосовують для обробки великих масивів даних про ринок, компанії та макрофактори. Наприклад, нечітка кластеризація (fuzzy clustering) дозволяє автоматично поділити проєкти чи підприємства на групи за рівнем перспективності. У дослідженнях описано задачу кластеризації IT-проєктів по шести характеристиках (новизна, ризик, ринковий потенціал тощо) з поділом на кластери «висока», «середня» та «низька» інвестиційна привабливість. Така автоматизована кластеризація допомагає прискорити передінвестиційну фільтрацію проєктів. Крім того, розроблено ML-платформи, що відбирають перспективні підприємства: наприклад, Gazelle.ai – штучно-інтелектуальна система, що аналізує тисячі даних про компанії і прогнозує ті, що можуть розширюватися найближчі два роки [176]. Використання таких систем економічного розвитку (як-от у Вінніпезі) дає змогу сфокусувати зусилля на компаніях із найвищим потенціалом росту, оптимізуючи стратегію залучення інвестицій.

в) Big Data-аналітика: інтегрує різнотипні дані (макроекономічні, геопросторові, поведінкові, соціальні мережі тощо) для виявлення прихованих закономірностей. Доступ до великих наборів актуальної інформації є

конкурентною перевагою регіону чи підприємства. Зокрема, як зауважують практики, «найкращі дані – це конкурентна перевага»: інтеграція Big Data з іншими джерелами інформації може стати потужним інструментом для виявлення та цілеспрямованого FDI можливостей. У Вінніпезі застосовують аналітику великих даних, щоб зосередитися на найбільш потенційних можливостях інвестування, тим самим підвищуючи віддачу на кожен вкладений долар. Тобто Big Data допомагає відсіювати малоефективні сегменти і фокусувати увагу на «гарячих» інвестиційних можливостях.

г) Інтегровані індекси: комбіновані показники, що об'єднують дані з різних сфер (економічної динаміки, якості інститутів, інноваційного потенціалу тощо) для узагальненої оцінки привабливості країни чи регіону. Наприклад, при оцінці інвестиційного клімату під час війни пропонується інтегрований індекс, який комбінує індекси глобальних рейтингів (Індекс інноваційного розвитку, Індекс сприйняття корупції, Індекс роботи судової системи) [177]. Аналіз такого інтегрованого показника дозволив оцінити, що під час воєнних дій загальний індекс привабливості України знизився приблизно на 10 %, хоча окремі складові (зокрема, індекс судової системи) дещо покращилися. Це демонструє практичне застосування комплексних індексів для вимірювання впливу геополітичних факторів на інвестиційний клімат.

д) Оцінка ризиків і сценарне моделювання: призначені для аналізу невизначеності та побудови альтернативних сценаріїв розвитку. Сценарне моделювання передбачає формування різних варіантів майбутнього (економічний бум, стабілізація, криза тощо), для кожного з яких розраховуються ключові показники діяльності та інвестиційна віддача. Відомо, що одним із найміцніших сучасних підходів є адаптація сценарного аналізу: для цього використовують поєднання фінансових і статистичних методів (наприклад, кореляційно-регресійний аналіз, побудова часових рядів) і теорію ймовірностей [171]. Як показано, результати сценарного підходу дають ймовірнісні оцінки настання різних результатів: з ймовірностями обчислюють шанси «найкращих», «найгірших» сценаріїв та підраховують середньозважений інтегральний

показник привабливості. Серед допоміжних інструментів цього методу – фінансовий аналіз (горизонтальне/вертикальне/трендовое), експертні оцінки, балансове та нормативне планування.

е) ГІС-аналіз (геоінформаційний): застосування картографічних інформаційних систем для просторового аналізу інвестиційного потенціалу територій. Спеціалізовані ГІС дозволяють відобразити на картах інфраструктуру, ресурси, інвестиційні проекти та розраховані показники привабливості регіонів. Наприклад, у Республіці Татарстан було створено «Інвестиційний портал» – ГІС, що візуалізує та аналізує конкурентоспроможність і потенціал муніципальних районів [178]. Такий підхід дає змогу потенційним інвесторам швидко ілюструвати й порівнювати різні території за рівнем інвестиційного клімату.

Перераховані методи, особливо в поєднанні один з одним, дають змогу всебічно оцінювати інвестиційну привабливість підприємства чи регіону. У кожному окремому випадку підбір методик визначається завданнями аналізу та доступними даними. Наприклад, фінансові показники завжди складають основу аналізу на мезорівні (для конкретного підприємства), тоді як на макрорівні дослідження можуть більше опиратися на агреговані економічні індекси та фактори середовища (PEST, ESG, інтегровані рейтинги).

Для наочності наведені методи оцінки інвестиційної привабливості систематизовано у порівняльній таблиці (Табл. 2.2), де окреслено їх рівень застосування, основні переваги та обмеження. Такий підхід дозволяє краще усвідомити потенціал і доцільність використання кожного з методів залежно від конкретних умов аналізу.

Отже, жоден метод не є універсальним – кожен має свої переваги й обмеження. Класичні методи (фінансовий аналіз, SWOT, PEST) забезпечують базову оцінку, але не враховують усі ризики чи перспективи. Сучасні підходи (ESG, Big Data, ML, MCDM) дозволяють комплексно аналізувати як макро-, так і мезофактори, але потребують якісних даних та технологічної інфраструктури.

Таблиця 2.2 – Порівняння методів оцінки інвестиційної привабливості
(джерело: систематизовано автором за даними [171-178])

Метод	Рівень застосування	Основні переваги	Обмеження
Фінансово-економічний аналіз	Мезо	Точний аналіз фінансових показників	Не враховує зовнішні умови
SWOT-аналіз	Мезо	Виявлення сильних і слабких сторін	Суб'єктивність оцінок
PEST-аналіз	Макро	Оцінка впливу макрофакторів	Не включає внутрішні показники
Рейтингові підходи	Макро, мезо	Формалізація та порівняння	Вимагає великої кількості даних
MCDM (багатокритеріальні методи)	Макро, мезо	Урахування багатьох критеріїв	Складність у ваговому аналізі
ESG-аналіз	Макро, мезо	Урахування нефінансових ризиків	Недостатня кількість даних в Україні
Data Mining / Machine Learning	Мезо	Швидка обробка великих обсягів даних	Високі вимоги до ІТ-ресурсів
Big Data-аналітика	Макро, мезо	Комплексний аналіз різномірної інформації	Складність інтеграції джерел
Сценарне моделювання	Макро, мезо	Прогнозування варіантів розвитку	Залежність від точності сценаріїв
ГІС-аналіз	Макро	Просторова візуалізація привабливості	Потребує спеціалізованого ПЗ

Поєднання методів дозволяє сформувати збалансовану та стійку оцінку інвестиційної привабливості.

Особливості адаптації методик для промислових підприємств та в умовах невизначеності. Промислові підприємства мають специфічні особливості (висока капіталоємність, довгі виробничі цикли, залежність від енергоресурсів і матеріалів, значна трудомісткість), що потребують врахування галузевих факторів. Тому методики оцінки привабливості адаптують, вводячи додаткові критерії: технологічний рівень, екологічна безпека виробництва, можливість диверсифікації постачальників, корисність державних субсидій на модернізацію тощо. Наприклад, при оцінці підприємств важливою може бути ефективність

використання основних засобів (відсутність морального старіння), тоді як для ІТ-компанії цей критерій другорядний.

В умовах невизначеності та особливо воєнних ризиків значення набувають гнучкість та адаптивність оцінних методик. Необхідно враховувати високі політичні та соціальні ризики, обмежену достовірність даних (через руйнування виробничих потужностей, відтік кадрів, енергетичні зриви тощо). Тому модифікуються традиційні підходи: вводяться додаткові показники ризиковості (політичної нестабільності, кредитного дефолту, географічної близькості до зони бойових дій), а також використовуються більш консервативні сценарії. Наприклад, у дослідженні Карпушенко та ін. запропоновано виділяти у показнику привабливості окремі блоки – економічні, соціальні, політичні, екологічні [177]. Автори інтегрують показники світових індексів (інновацій, правосуддя, корупції) для побудови єдиного індикатора; їх аналіз показав, що вже сам факт війни знизив оцінку інвестиційної привабливості України на ~10 % [177]. Такі інтегровані моделі дозволяють гнучко враховувати комплекс (macro+meso+воєнні) чинників.

Сценарне моделювання в умовах конфліктів отримує особливий сенс: компанії розробляють не тільки фінансові, але і «воєнні» сценарії (наприклад, подальший розвиток бойових дій, антиризикова логістика, реконструкція зруйнованих об'єктів). У цьому контексті до методів стратегічного аналізу додаються експертні оцінки ризиків і гнучкі макроекономічні прогнози, які потім інтегруються в загальну модель привабливості. Відомо, що сучасні методики розроблені для різних галузей та регіонів можуть доповнюватися і модифікуватися під особливості перехідної економіки. Наприклад, досвід Східної Європи 1990-х років демонструє, що інвестори у трансформаційних країнах часто шукали традиційні локальні переваги (дешеву робочу силу, природні ресурси, доступ до великих ринків) [179], що потрібно враховувати в критеріях оцінки промислових об'єктів. (Утім, за поточних воєнних реалій фокус зміщується на стабільність постачань, логістику та відповідність західним стандартам безпеки.)

Підсумовуючи, слід відзначити, що комплексність та гнучкість – ключові вимоги до методики оцінки в сучасних умовах. Критичний вплив мають як фінансові показники підприємства, так і макрофактори (політична стабільність, інституційні реформи, глобальні економічні тренди) [180]. Сучасні підходи намагаються об'єднати ці аспекти: наприклад, поєднувати аналіз звітності з ESG-рейтингами і даними Big Data, формулювати інтегральні індекси та створювати алгоритми машинного навчання для прогнозування результатів [181]. В Україні та країнах Східної Європи такі методики починають впроваджувати: від розробки систем рейтингової оцінки регіонів і галузей до використання ВІ-платформ для інвестиційного аналізу [171].

Отже, методологічні підходи до оцінювання інвестиційної привабливості промислових підприємств мають бути мультидисциплінарними. Класичні методи (фінансовий аналіз, SWOT, PEST тощо) забезпечують фундаментальну оцінку, а новітні технології (ESG, MCDM, Data Mining, Big Data, GIS, сценарії) дозволяють поглибити аналіз і врахувати сучасні виклики. Особливо важливими є адаптація методів до конкретної промислової галузі та умов невизначеності (таких як економічні трансформації та військові ризики), що гарантує більш адекватну і ефективну оцінку потенціалу вкладень.

2.3 Дослідження інвестиційних ризиків і можливостей відновлення промислових підприємств

Як вже зазначалось, промисловий сектор історично є наріжним каменем економіки України, роблячи значний внесок у ВВП, зайнятість та експортні надходження. Однак, поточна геополітична нестабільність, зокрема повномасштабне вторгнення, завдала величезної шкоди, яка призвела до широкомасштабного руйнування промислової інфраструктури, порушення

ланцюгів постачання та значних втрат людського капіталу. Це глибоко вплинуло на операційну спроможність та довгострокову життєздатність сектору.

Поточний контекст вимагає всебічного розуміння як посилених інвестиційних ризиків, так і нових можливостей для стійкого та сталого відновлення. Запит на комплексне дослідження інвестиційних ризиків та можливостей відновлення промислових підприємств чітко вказує на те, що цей звіт не є загальним економічним аналізом. Натомість, він спеціально розроблений для унікальних викликів та трансформаційного потенціалу промислової реконструкції в умовах конфлікту або після нього. Це означає, що традиційні інвестиційні моделі повинні бути адаптовані, а значний акцент має бути зроблений на стійкості, адаптації та інноваційних підходах до відбудови та модернізації.

Інвестиційний ризик є фундаментальним поняттям, що описує ймовірність відхилення фактичного доходу від очікуваного [182]. Розширюючи це визначення, Н.М. Гайдис розуміє під інвестиційним ризиком «ймовірність виникнення непередбачених фінансових втрат (зменшення прибутку, доходів, втрати капіталу тощо) у ситуації невизначеності умов інвестиційної діяльності» [183]. І.П. Мойсеєнко пропонує ще ширшу перспективу, характеризуючи інвестиційний ризик як «можливість нездійснення запланованих цілей інвестування (таких, як прибуток або соціальний ефект) і отримання грошових збитків» [184]. Ці визначення підкреслюють невід'ємну непередбачуваність та потенціал несприятливих наслідків в інвестиційній діяльності.

Включення «соціального ефекту» до визначення інвестиційних цілей Мойсеєнка є важливою деталізацією. У контексті національного відновлення інвестиції часто несуть явні соціальні цілі, такі як створення робочих місць, відродження громад або відновлення навколишнього середовища, поряд з фінансовими прибутками. Отже, комплексна оцінка ризиків для інвестицій, орієнтованих на відновлення, повинна виходити за рамки суто фінансових показників, щоб охопити ймовірність недосягнення цих ширших стратегічних та соціальних цілей.

Інвестиційні ризики широко поділяються на систематичні та несистематичні. Систематичні ризики – це ті, що впливають на всі економічні суб'єкти та сектори, виникаючи із загальних економічних умов. До них належать ризики, пов'язані з ринком цінних паперів, політичні ризики, правові ризики, екологічні ризики та загальноекономічні ризики. Навпаки, несистематичний ризик є специфічним для конкретного інвестиційного проєкту або підприємства і не залежить від загальних ринкових або економічних умов.

Класифікація політичних, правових та екологічних ризиків як «систематичних» особливо актуальна в Україні, яка переживає значні геополітичні та економічні трансформації. Це означає, що навіть ретельно спланований та реалізований індивідуальний проєкт (зменшення несистематичного ризику) не може повністю ізолюватися від цих всеохоплюючих макрорівневих впливів. Отже, успішне промислове відновлення вимагає не лише надійного управління ризиками на рівні підприємства, але й макрорівневої стабільності та цілеспрямованих політичних втручань (наприклад, страхування воєнних ризиків, судова реформа, забезпечення дотримання екологічної політики) для зменшення цих всеохоплюючих систематичних ризиків, які значною мірою перебувають поза контролем окремих промислових підприємств.

Інвестиційні ризики можуть бути додатково класифіковані за кількома критеріями:

а) за сферою дії. Поділяються на внутрішні ризики, що стосуються фінансового та виробничо-матеріального стану підприємства, та зовнішні ризики, що охоплюють економіко-політичну ситуацію в країні та інші ширші фактори.

б) за джерелом походження. Категоризуються як систематичні (спільні для всіх сфер економіки) та несистематичні (специфічні для умов конкретного проєкту).

в) за ступенем впливу. Ця класифікація є вирішальною для пріоритизації ризиків:

- допустимі ризики: передбачають можливість повної втрати прибутку від реалізації того чи іншого інвестиційного проєкту;
- критичні ризики: пов'язані з небезпекою втрат у розмірі здійснення проєкту;
- катастрофічні ризики: передбачають небезпеку втрат у розмірі всього підприємства.

г) за формами прояву: Розрізняють ризики реального інвестування (наприклад, у фізичні активи) та ризики фінансового інвестування (наприклад, у цінні папери). Ризики фінансового інвестування додатково поділяються на ризики вибору інвестиційного проєкту, ризик прийняття стратегічних інвестиційних рішень та ризик вибору напрямів вкладання коштів.

Класифікація за «ступенем впливу» (допустимі, критичні, катастрофічні) є особливо важливою для стратегічного прийняття рішень у контексті відновлення. Хоча катастрофічних ризиків (втрата всього підприємства) зазвичай уникають, терміновість відновлення може вимагати прийняття вищих «критичних» ризиків для стратегічно важливих проєктів (наприклад, оборонна промисловість, критична інфраструктура або інноваційні підприємства). Це означає, що політики та інвестори повинні чітко визначити свою схильність до ризику та потенційно впровадити спеціалізовані механізми розподілу або зменшення ризиків (наприклад, державні гарантії, міжнародне страхування) для таких високопріоритетних інвестицій, які можуть бути нежиттєздатними за звичайних ринкових умов.

А. Яблонська пропонує дещо іншу класифікацію інвестиційних ризиків, поділяючи їх на три групи залежно від сфери вкладення капіталу: інвестиційні ризики від вкладення коштів у виробничу та невиробничу сфери економіки, інвестиційні ризики від діяльності підприємства на фінансовому ринку та кредитні ризики [185].

Через зростання сталості для іноземних інвесторів варто розглянути екологічні ризики. Екологічні ризики для промислових підприємств охоплюють широкий спектр загроз, що виникають внаслідок їхньої діяльності та впливають

на навколишнє середовище та здоров'я людини. Ці ризики можна розділити на забруднення, екологічні наслідки та атмосферні зміни.

а) забруднення. Промисловість є значним джерелом забруднення води, повітря та ґрунту, що є життєво важливими для існування людини та природних екосистем.

- забруднення води. Вода, що використовується в промислових процесах, забруднюється металами, хімікатами або радіоактивними відходами, а потім скидається в річки та океани. Це забруднює екосистеми та джерела прісної води, загрожуючи здоров'ю людини та роблячи зрошувані культури шкідливими.

- забруднення повітря. Будь-які фізичні, біологічні або хімічні зміни в атмосфері, спричинені промисловими викидами (наприклад, від спалювання вугілля або природного газу), знижують якість повітря. Це призводить до респіраторних та серцевих захворювань у людей, загрожуює глобальним екосистемам та може викликати кислотні дощі, що руйнують посіви та підкислюють прісну воду.

- забруднення ґрунту. Виникає, коли рівень хімічних речовин у ґрунті перевищує норму, загрожуючи здоров'ю людини або екосистемам. Ґрунт може бути забруднений промисловими відходами, хімічними пестицидами та добривами, розливами нафти та сміттєзвалищами, що впливає на ріст сільськогосподарських культур та пошкоджує природне середовище.

б) екологічні наслідки. Промислова діяльність навантажує екосистеми через забруднення, зміну землекористування, уповільнення відновлення навколишнього середовища після катастроф та зменшення біорізноманіття.

- забруднення та зміна землекористування. Відходи, що забруднюють водойми, шкодять рослинам і тваринам, а забруднювачі повітря та ґрунту створюють ризики для виживання екосистем. Вирубка лісів руйнує лісові масиви, залишаючи тварин без місць проживання.

- відновлення навколишнього середовища. Природні катастрофи стають частішими через зміну клімату, а промислові катастрофи, такі як розливи нафти

або витоки радіації, важко ліквідувати, що перешкоджає природному відновленню.

– біорізноманіття. Зменшується, оскільки види вимирають або змушені вступати в більшу конкуренцію через зменшення природних місць проживання.

в) атмосферні зміни. Промислові практики викидають велику кількість парникових газів, що призводить до глобального потепління та зміни клімату.¹⁵

– глобальне потепління. Надлишок парникових газів, таких як вуглекислий газ від спалювання викопного палива та метан зі сміттєзвалищ, утримує тепло в атмосфері, викликаючи підвищення глобальних температур.¹⁵

– зміна клімату. Зі зростанням глобальних температур клімат змінюється, що призводить до екстремальних погодних умов та змін у місцевому кліматі. Це ускладнює сільськогосподарську діяльність та загрожує природним середовищам.

Екологічні вимоги до проєктування, будівництва, реконструкції та експлуатації підприємств є обов'язковими. Оцінка впливу на довкілля є обов'язковою для всіх видів планованої діяльності, що можуть мати значний вплив на довкілля. Вона повинна містити результати оцінки впливів на природне, соціальне та техногенне середовище, підтверджуючи допустимість та безпеку планованої діяльності, визначаючи можливі ризики та методи їх мінімізації. Заходи включають уловлювання, утилізацію, знешкодження або повну ліквідацію шкідливих речовин, відновлення та видалення відходів, а також інші заходи, спрямовані на охорону навколишнього середовища та забезпечення здоров'я людей. Регуляторні дії спрямовані на скорочення викидів парникових газів, зокрема гідрофторвуглеців та метану, з таких секторів, як транспорт, нафтогазова та енергетична галузі.

Для запобігання екологічному впливу промисловість повинна впроваджувати сталі практики, такі як краще управління відходами, покращена переробка, пом'якшення викидів парникових газів (перехід на відновлювані джерела енергії), розумніше землекористування та просування екологічної обізнаності.

Промислові підприємства в Україні стикаються з подвійним викликом: необхідністю не лише пом'якшувати поточний екологічний вплив своєї діяльності, але й вирішувати накопичені екологічні проблеми, що залишилися від застарілих практик та зруйнованої інфраструктури. Це вимагає значних інвестицій у модернізацію та впровадження чистих технологій, а також відповідності новим, часто жорсткішим, екологічним стандартам. Наприклад, проблеми з інфраструктурою житлово-комунального господарства, що призводять до прогресуючого підтоплення та забруднення, створюють комплекс екологічних та техногенних загроз, які вимагають реформи правової бази та економічних стимулів для модернізації.

Представимо алгоритм оцінювання інвестиційних ризиків і можливостей відновлення промислових підприємств (рис. 2.3).

Розроблений алгоритм спрямований на виявлення, кількісну оцінку та прогнозування рівня інвестиційних ризиків, а також визначення потенціалу відновлення промислових підприємств у післякризовий період. Він поєднує традиційні економічні методи з елементами машинного навчання для підвищення точності аналізу.

Алгоритм включає шість послідовних етапів:

1. Підготовка інформаційної бази. Формується набір показників, що відображають фінансовий стан, інноваційну активність, екологічну відповідальність та рівень цифровізації підприємств. Джерелами даних виступають SMIDA, Держстат, відкриті реєстри та корпоративна звітність. На цьому етапі здійснюється перевірка достовірності, уніфікація форматів і первинне очищення даних.

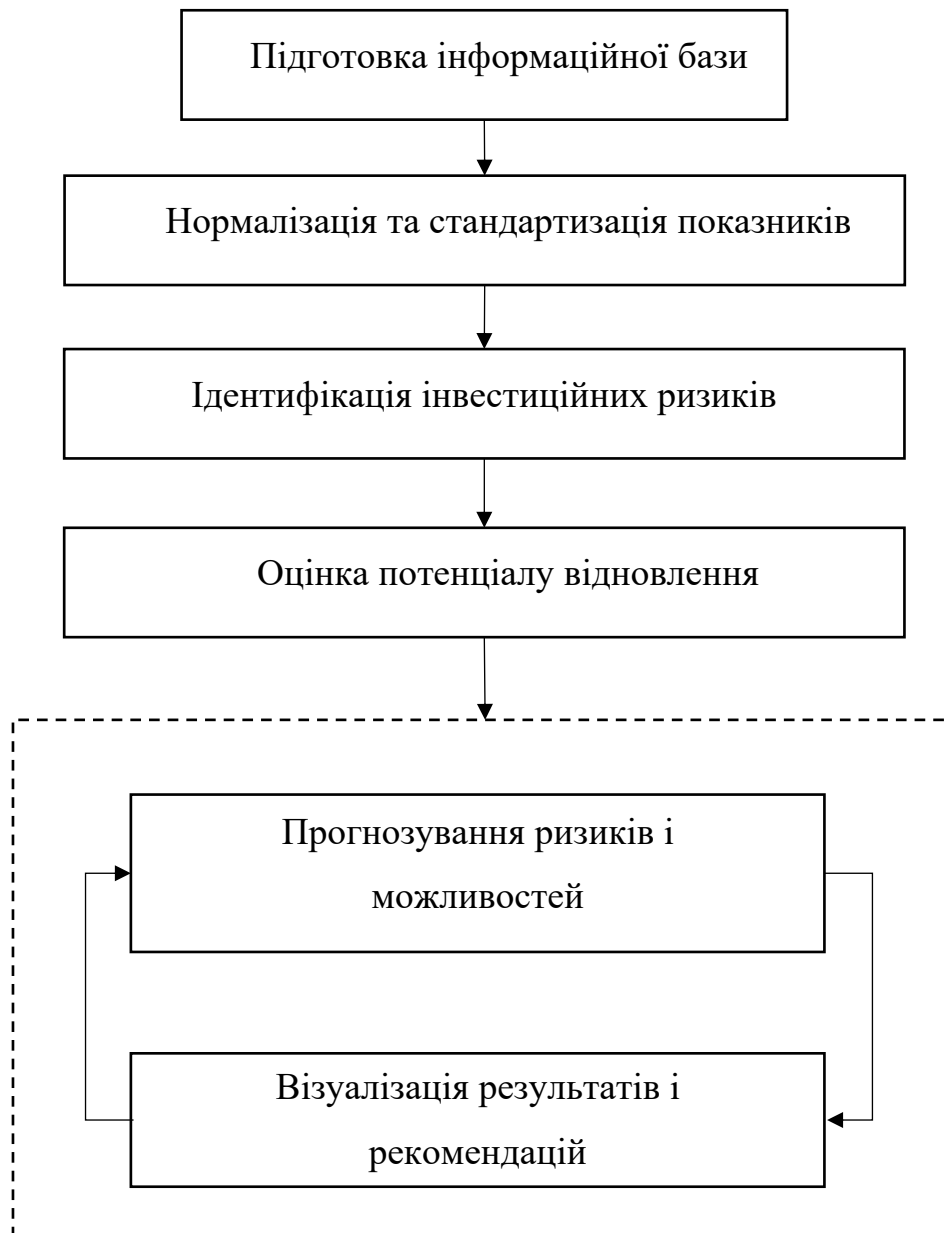

Рисунок 2.3 – Алгоритм оцінювання інвестиційних ризиків і можливостей відновлення промислових підприємств (джерело: побудовано автором на підставі [38; 182-184])

2. *Нормалізація та стандартизація показників.* Оскільки показники мають різні одиниці вимірювання, вони приводяться до безрозмірного вигляду за допомогою мін–макс нормалізації. Це забезпечує можливість порівняння підприємств між собою за єдиною шкалою.

Формула нормалізації має вигляд:

$$x_{ij}^* = \frac{x_{ij} - x_{min}}{x_{max} - x_{min}} \quad (2.1)$$

Де x_{ij}^* – нормалізоване значення показника;

x_{ij} – фактичне значення;

x_{max} і x_{min} – відповідно максимальне та мінімальне значення по вибірці.

3. *Ідентифікація інвестиційних ризиків.* Для виявлення прихованих ризиків використовується кластеризація підприємств (наприклад, алгоритм *k-means* або *DBSCAN*). Підприємства групуються за подібністю характеристик (ліквідність, боргове навантаження, динаміка прибутку тощо). Кластери з низькими фінансовими показниками або високою волатильністю визначаються як зони підвищеного ризику.

4. *Оцінка потенціалу відновлення.* Для кожного підприємства формується інтегральний індекс можливостей відновлення (*Recovery Potential Index, RPI*), який обчислюється на основі вагових коефіцієнтів показників інноваційності, кадрової стійкості, виробничої адаптивності та цифровізації:

$$RPI_i = \sum_{j=1}^n w_j \cdot x_{ij}^* \quad (2.2)$$

де w_j – ваговий коефіцієнт показника, визначений методом ентропійного аналізу або експертного оцінювання.

5. *Прогнозування ризиків і можливостей.* На цьому етапі застосовуються алгоритми машинного навчання (наприклад, регресійні дерева або випадкові ліси) для побудови моделей прогнозування рівня ризику та інвестиційної привабливості у часовій перспективі. Модель навчається на історичних даних і здатна прогнозувати зміни при появі нових факторів – наприклад, зміни макроекономічних умов або впровадження державних стимулів.

6. *Візуалізація результатів і формування рекомендацій.* Отримані результати подаються у вигляді інтерактивних карт ризиків і можливостей. Підприємства класифікуються за рівнями інвестиційної привабливості:

- *низька (ризикована),*
- *помірна (потенційна),*
- *висока (стійка).*

На основі аналізу формується набір практичних рекомендацій для управлінських рішень, спрямованих на мінімізацію ризиків і стимулювання інвестиційного відновлення.

Застосування запропонованого алгоритму дозволяє не лише ідентифікувати та оцінити інвестиційні ризики, але й сформувати комплексне уявлення про потенціал відновлення підприємств у сучасних умовах. Отримані результати прогнозування та візуалізації створюють аналітичну основу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Водночас їх інтерпретація виявляє низку системних обмежень і викликів, що стримують ефективну реструктуризацію та розвиток підприємств. Саме тому подальший аналіз доцільно зосередити на ключових проблемах, які виникають у процесі трансформації підприємств і потребують вирішення для підвищення їх інвестиційної привабливості та стійкості.

Проблеми та виклики реструктуризації промислових підприємств. Застаріле обладнання та технології є однією з ключових проблем, що стоять перед промисловими підприємствами України, особливо в контексті їхнього відновлення та реструктуризації. Модернізація є невід'ємною частиною реструктуризаційних змін, спрямованих на оновлення устаткування та технологій. Для економічного зростання українських підприємств необхідно проводити реструктуризацію на основі впровадження та використання новітніх технологій.

Технічні та технологічні цілі реструктуризації включають технічну реконструкцію виробництва, модернізацію обладнання та впровадження нових технологій. Це є вирішальним для забезпечення виробничого потенціалу

підприємства та технологій на належному рівні, що дозволяє виробляти конкурентоспроможну продукцію.

Важливість інноваційної стратегії підкреслюється як найбільш значуща функціональна стратегія в сучасних умовах українських підприємств. Інноваційні стратегії поділяються на чотири типи:

а) наступальна R&D стратегія – використовується підприємствами для розробки нових технологій для майбутнього інтенсивного зростання та диверсифікації;

б) захисна R&D стратегія – зосереджена на підтримці конкурентоспроможності підприємства, включаючи рішення, що допомагають виграти у конкурентів;

в) ліцензійна або абсорбційна стратегія – використовується для зміцнення ринкової позиції шляхом використання раніше невикористаних науково-технічних джерел;

г) диверсифікована стратегія – передбачає вибір більш перспективного напрямку роботи підприємства, що дає перевагу в отриманні більших прибутків.

З огляду на поточний стан економіки України, де переважають галузі з нижчим технологічним рівнем, надзвичайно актуальним є перетворення реальних знань на технологічні або продуктові інновації. Цей процес має бути полегшений переходом України до інноваційної моделі розвитку, що ефективно досягається через діяльність різних інноваційних структур, таких як технополіси, науково-технологічні парки, інноваційні та технологічні центри, інноваційні бізнес-інкубатори тощо.

Високе боргове навантаження є значним викликом для промислових підприємств, що може призвести до неплатоспроможності та банкрутства. Для вирішення цієї проблеми в Україні запроваджено механізми превентивної реструктуризації.

Превентивна реструктуризація передбачає, що підприємство, яке стикається з фінансовими проблемами, може розпочати реструктуризацію ще до того, як воно стане неплатоспроможним і буде змушене оголосити банкрутство.

Метою є попередження кризи, дозволяючи компанії змінити умови виконання своїх зобов'язань (наприклад, реструктурувати борги, змінити умови кредитування) та зберегти свою діяльність. Цей процес є позасудовою або судовою процедурою, яка може бути ініційована підприємством на власний розсуд, за участі кредиторів, але без необхідності оголошення банкрутства або ліквідації компанії. Ключовою характеристикою є гнучкість та можливість проведення переговорів між сторонами для досягнення згоди щодо нових умов виконання зобов'язань (наприклад, відстрочення виплат, зміна відсоткових ставок), що дозволяє уникнути більш серйозних юридичних наслідків. Під час процедури підприємство може отримати тимчасовий захист від дій кредиторів, зокрема, від звернення стягнення на його майно.

Закон також передбачає запровадження фінансових планів та угод для реструктуризації боргів, що сприяє збереженню економічної стабільності компанії. У разі необхідності, процедура може бути затверджена судом або відбуватися під наглядом арбітражного керуючого, що забезпечує справедливість та прозорість. Перевагами превентивної реструктуризації є збереження діяльності підприємства, гнучкість та швидкість процесу порівняно з традиційним банкрутством, а також менші витрати для підприємства та його кредиторів.

Ці законодавчі зміни спрямовані на імплементацію європейських стандартів щодо процедур реструктуризації та банкрутства, покращуючи правову визначеність та прогнозованість. Вони також розширюють можливості для малого та середнього бізнесу, знижуючи бар'єри для участі в реструктуризаційних процесах, спрощуючи взаємодію з кредиторами та підтримуючи концепцію «другого шансу» для підприємців. Це дозволяє компаніям, які зазнали тимчасових фінансових труднощів, відновити свою діяльність та уникнути жорстких наслідків банкрутства, сприяючи збереженню робочих місць та активів.

Окрім загальних механізмів, Кабінет Міністрів України ухвалив рішення надати право на реструктуризацію боргів підприємствам критичної

інфраструктури, які постраждали внаслідок бойових дій. Це спрямовано на зменшення боргового навантаження та забезпечення опалювального сезону, що є критично важливим для стабільності країни.

Проблема кваліфікованої робочої сили є однією з найгостріших для промисловості України, що посилюється військовими діями та демографічними викликами. Навіть до повномасштабного вторгнення український ринок праці страждав від значних структурних недоліків. Серед них:

а) демографічні диспропорції: зменшення частки молоді до 20 років та жінок працездатного віку;

б) територіальні дисбаланси: невідповідність між попитом та пропозицією робочої сили, що призводить до застійного безробіття в одних регіонах та дефіциту кадрів в інших;

в) відсутність інтересу до технічних професій: недостатня популярність інженерно-технічних спеціальностей та професійно-технічної освіти, що спричиняє дефіцит молодих кваліфікованих кадрів на промислових підприємствах;

г) висока трудова міграція: характерна для України протягом останнього десятиліття;

д) диференціація заробітної плати: високий рівень диференціації в рівні оплати праці призвів до відтоку кваліфікованих кадрів та зниження попиту на професійну освіту за робітничими спеціальностями;

е) низька якість робочих місць: що призводило до високої плинності робочої сили;

ж) тривалий час набуття спеціальних професійних навичок: це ускладнює швидке поповнення кадрів [186].

Війна посилила ці диспропорції, перетворивши ринок праці на більш невизначену та небезпечну фазу. Втрата та пошкодження виробничих активів та інфраструктури, а також збої в ланцюгах постачання послабили потенціал ринку праці, що призвело до різкого зниження зайнятості, зростання безробіття та погіршення якості робочої сили.

Аналіз ринку праці за 2023-2024 роки вказує на його поступову адаптацію до умов воєнного часу, проте дефіцит кваліфікованого персоналу та труднощі з наймом залишаються ключовими факторами, що перешкоджають економічному відновленню. Попри те, що загальна кількість кандидатів перевищує кількість вакансій, роботодавці відчувають гострий дефіцит кваліфікованих кадрів.²⁷ Мобілізація є значним фактором, що впливає на ринок праці, призводячи до змін у плинності кадрів та посилюючи існуючий дефіцит персоналу. Підприємства в секторах, де традиційно переважають чоловіки (будівництво, транспорт, видобувна промисловість), особливо страждають від нестачі працівників, особливо висококваліфікованих спеціалістів.

Існує значний відтік робочої сили через міграцію та мобілізацію. За оцінками ООН, 6,7 мільйона українців мігрували, з них близько 1,7 мільйона були зайняті в Україні до виїзду [187]. Опитування НБУ у 2023 році показали, що 44% підприємств зіткнулися з труднощами з кадрами через масове скорочення працівників, пов'язане з мобілізацією, а 24% – через міграцію [188]. Дефіцит робочої сили, за оцінками Міністерства економіки, сягне близько 4,5 мільйона осіб протягом наступного десятиліття [189]. Безробіття залишається високим, а кваліфікація шукачів роботи часто не відповідає вимогам роботодавців.²⁸ Повільне повернення мігрантів через безпекові ризики та їхня адаптація за кордоном також є значним фактором дефіциту робочої сили.

Уряд усвідомлює ці виклики та пропонує комплексні системні заходи, що є частиною довгострокової стратегії демографічного розвитку до 2040 року. Це включає створення сприятливого середовища для сімей з дітьми, зменшення передчасної смертності, залучення талановитих мігрантів та повернення тих, хто виїхав, а також розвиток територій та підтримку людей похилого віку. Для вирішення проблеми структурного безробіття Мінекономіки впроваджує програми перепідготовки, підвищення кваліфікації та адаптує освітні програми до вимог ринку. Планується модернізація Державної служби зайнятості України та реформування центрів профтехосвіти на сучасні навчальні простори.

Перші ознаки відновлення попиту на робочу силу очікуються в секторах, безпосередньо пов'язаних з відновленням фізичної інфраструктури, що призведе до зростання попиту на фахівців будівельної галузі та суміжних секторів. Оборонна промисловість також може стати рушієм зростання, створюючи високотехнологічні та високооплачувані робочі місця. Підвищення заробітної плати, особливо в науці, освіті та охороні здоров'я, є вирішальним для залучення та утримання кваліфікованого персоналу. Після війни значна частина працездатного населення потребуватиме швидкої інтеграції в соціально-економічну систему, що вимагає стабільних та адекватно оплачуваних робочих місць, а також розширення безбар'єрного доступу та адаптації робочих місць для жінок, людей похилого віку, осіб з інвалідністю та демобілізованих військовослужбовців.

Можливості та драйвери відновлення промислових підприємств. Індустрія 4.0, що характеризується інтеграцією новітніх технологій, таких як Інтернет речей (IoT) та штучний інтелект (AI), значно впливає на сучасне виробництво.

Можливості Інтернету речей у виробництві включають:

- збір даних: IoT дозволяє об'єднувати фізичні пристрої з мережею, що дає змогу збирати величезну кількість даних про виробничі процеси;
- аналіз ефективності: зібрані дані можуть бути використані для аналізу ефективності виробництва;
- передбачення відмов: IoT допомагає передбачати можливі відмови обладнання;
- оптимізація процесів: дані з IoT сприяють оптимізації виробничих процесів;
- можливості штучного інтелекту у виробництві включають;
- прийняття рішень у реальному часі: AI може використовувати дані, зібрані IoT, для прийняття рішень у реальному часі;
- швидкий аналіз інформації: штучний інтелект здатний аналізувати величезні обсяги інформації значно швидше, ніж будь-яка людська команда;

– прогнозування ефективності: AI може робити прогнози щодо ефективності виробничих процесів [190].

Спільний вплив IoT та AI на виробництво перетворює його, роблячи більш автоматизованим, ефективним та гнучким. Це дозволяє виробникам швидше реагувати на зміни в попиті, оптимізувати використання ресурсів та підвищувати якість продукції.

Незважаючи на значні можливості, існують і *виклики Індустрії 4.0*, зокрема кібербезпека, етичне використання технологій та необхідність адаптації працівників до нових умов праці.

Індустрія 4.0 базується на чотирьох основних принципах, які дозволяють компаніям оптимізувати виробництво:

Перший – сумісність. Здатність машин, пристроїв, сенсорів та людей взаємодіяти один з одним через Інтернет речей, забезпечуючи безперешкодний обмін інформацією.

Другий – прозорість. Створення цифрової копії реальних об'єктів у віртуальному світі, що дозволяє накопичувати вичерпну інформацію про всі процеси, що відбуваються з обладнанням та виробництвом.

Третій – технічна підтримка. Комп'ютерні системи допомагають людям приймати рішення завдяки збору, аналізу та візуалізації інформації, а також можуть повністю замінювати людей у небезпечних чи рутинних операціях.

Четвертий – децентралізовані рішення. Делегування деяких управлінських рішень кіберфізичним системам, прагнучи до максимально повної автоматизації, де людина виступає контролером в екстрених ситуаціях.

Застосування цих принципів для оптимізації виробництва призводить до:

– персоналізованого масового виробництва: можливість випуску персоналізованої продукції за ціною масового стандартизованого продукту, задовольняючи індивідуальні вимоги замовників;

– підвищення ефективності та гнучкості: роботизоване виробництво є більш енергоефективним, супроводжується меншою кількістю відходів та браку;

- автономного контролю продукції: „розумні” продукти можуть самостійно контролювати процес свого виробництва, оптимізуючи логістику та інтеграцію з іншими процесами;

- швидкої реакції на зміни: «розумні» підприємства здатні враховувати індивідуальні вимоги замовників, швидко реагуючи на збої в роботі постачальників;

- зниження витрат та перенесення виробництва: роботизація дозволяє знижувати витрати та переносити виробництво до країн з високою вартістю робочої сили, оптимізуючи виробництво та збільшуючи швидкість;

- скорочення виробничого циклу та кастомізації: проекти, такі як у Harley Davidson, дозволяють скоротити виробничий цикл та пропонувати високий рівень кастомізації продукції.

Зелена Економіка та Циркулярні Моделі Виробництва. Зелена економіка є фундаментальним принципом сталого розвитку, що прагне забезпечити економічне зростання шляхом державних та приватних інвестицій у сфері економічної активності, які відповідають ключовим соціо-екологічним безпековим характеристикам та підвищують соціальний добробут населення [191]. Вона орієнтується на створення сталого розвитку та збільшення ефективності використання ресурсів, на відміну від „коричневої економіки”, яка зосереджена на максимізації прибутку без урахування впливу на навколишнє середовище.³² Зелена економіка використовує відновлювані ресурси та ставить завдання зменшення використання невідновлюваних ресурсів, базуючись на стратегії зменшення викидів забруднюючих речовин та розвитку екологічно чистих технологій та продуктів.

Принципи зеленої економіки включають:

- принцип добробуту: створення багатства, що сприяє добробуту, включаючи людський, соціальний, фізичний та природний капітал;

- принцип справедливості: справедливий розподіл прийняття рішень, вигід та витрат, уникнення елітарного захоплення та підтримка розширення прав і можливостей жінок;

- принцип планетарних меж: захист, відновлення та інвестування в природу, визнання різноманітних цінностей природи (функціональних, культурних, екологічних);

- принцип ефективності та достатності: значний глобальний зсув для обмеження споживання природних ресурсів до фізично сталого рівня, декарбонізація економіки та дотримання планетарних меж;

- принцип належного управління: економіка управляється інтегрованими, підзвітними та сталими інституціями, що застосовують наукові та економічні знання разом з місцевими знаннями для адаптивної стратегії;

- циркулярна економіка є невід'ємною частиною зеленої економіки. Це підхід до виробництва та споживання, який базується на принципах повторного використання, переробки та відновлення ресурсів, з метою зменшення відходів та забруднення довкілля. Вона замінює лінійну модель «виробництво – використання – утилізація» на циклічну, де відходи та ресурси обробляються та повторно використовуються в нових виробничих циклах [191].

Ключові принципи циркулярної економіки:

- усунення відходів і забруднення: уникнення створення одноразових продуктів та покращення обслуговування, спільне використання та ремонт різноманітних товарів;

- циркуляція продуктів та матеріалів з їхньою максимальною цінністю: утримання матеріалів у циклі – як у вигляді готових продуктів, так і їхніх частин і сировини, щоб ніщо не перетворилося на відходи;

- відновлення природи: перехід від видобутку ресурсів до їхнього відновлення (регенерації), наслідуючи природні системи [102; 191].

Стратегії впровадження циркулярної економіки включають:

- звуження потоків: використання меншої кількості ресурсів для продукту або послуги;

- уповільнення потоків: подовження терміну служби продукту шляхом розробки довговічних товарів та продовження їх експлуатаційного терміну (наприклад, через технічне обслуговування, ремонт);

– замкнення циклів: завдяки переробці, цикл між використаним продуктом та виробництвом замикається, створюючи циркуляцію ресурсних потоків, що максимізує ефективність використання ресурсів шляхом мінімізації відходів та безперервного відновлення матеріалів [102].

Для України цей процес має значне значення для модернізації економіки, збільшення доданої вартості, розширення інвестицій, торговельних потоків, доходів та професійних навичок, а також для зміцнення співпраці з ЄС та світом.

Проте в Україні вже існують приклади успішного запровадження принципів циркулярної економіки (Табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Приклади успішних кейсів циркулярної економіки в Україні
(джерело: систематизовано автором за даними [102; 192])

Стратегія	Кейс (Компанія)	Опис та Результати
1	2	3
1. Звуження потоків	БІОНУС	Виробництво одноразового біорозкладного посуду з натуральної сировини (буряковий жом, кукурудзяні шроти). Екологічно безпечне виробництво та утилізація, розкладання за 30-180 днів.
	Ochis	Виготовлення окулярів із кавової гущі та натуральних олій, дотримуючись філософії „zero waste”. Збір кавової макухи з локальних кав'ярень.
	Парада	Встановлення дахової сонячної електростанції потужністю 100 кВт, що скоротило споживання електроенергії з мережі на 70% та викиди CO ₂ на 48 т за 2 місяці.
	Goodvalley Ukraine	Встановлення біогазових комплексів для перероблення відходів виробництва (гноївка, відходи забійного цеху) в чисту енергію, прагнучи до CO ₂ -нейтрального виробництва. Відпрацьована біомаса використовується як органічне добриво.
	Обербетон	Випуск супутньої продукції та повторне використання відходів бетону (4 843 т/рік) для виготовлення фундаментних блоків, скорочення відходів сталевих канатів.

Продовження табл. 2.3

1	2	3
1. Звуження потоків	Соренсен і Хаар	Використання деревного борошна (побічний продукт лісопильного виробництва) для виготовлення паливних брикетів та як матеріал для полірування хутра норки.
	Трипільський пакувальний комбінат	Повернення паперових відходів (гофрокартону) на паперовий комбінат для перероблення, отримуючи взамін нову продукцію (картон та папір).
	Нова пошта	Повторне перероблення пакування, використання вторинної сировини для коробок, автоматизація процесів та ощадливий менеджмент.
	YUKA та PTASHKIN SAD	Повернення скляної та алюмінієвої тари від косметики для повторного використання, надання знижок покупцям.
	Обмеження обігу поліетилену	Заборона окремих видів пластикових пакетів в Україні, що зменшило їх використання на 40-90% та збільшило споживання біорозкладальних пакетів.
2. Уповільнення потоків	Bolt, YARMICH, Цеппелін Україна, UAGRI, ВІЛОДЖИК	Приклади спільного використання та оренди (автомобілів, одягу, спецобладнання, с/г техніки, копіювального обладнання), що подовжує термін служби продуктів.
	AUTO.RIA	Платформа для продажу вживаних автомобілів, що дозволяє продовжити термін їхньої експлуатації.
	Південенерго груп	Профілактичне обслуговування трансформаторів з регенерацією мастила на місці експлуатації, що подовжує термін служби трансформатора на 15 років.
	Завод Нафтогазового Обладнання	Сервісне, гарантійне та післягарантійне обслуговування технологічного обладнання, ремонт та модернізація.
	ICOOLA.UA	Ремонт та відновлення техніки Apple, що дозволило уникнути 927 тонн електронних відходів за 8 років.
	Миколаївелектротранс	Модернізація трамвайних вагонів КТМ5, що подовжує термін використання вагону на 10 років та економить кошти порівняно з покупкою нових.
3. Замкнення циклів	Скупка РЕК	Перероблення брухту електронної техніки з відокремленням металів для повторного використання як сировини.
	Екоінтел	Збір та утилізація відпрацьованого мастила, його регенерація для повторного використання як основи для нового мастильного матеріалу.
	Зміївська паперова фабрика	Перероблення пакування Tetra Pak (єдина в Україні), виробництво пакувальних видів паперів та поліалюмінієвої гранули для інших виробів.

Продовження табл. 2.3

3. Закриття циклів	КП «Добробут»	Виготовлення тротуарної плитки із подрібнених поліетиленових пакетів та піску, перероблено 110 т пакетів за 1,5 року.
	Sem Ecorack	Виробництво целюлозного формованого пакування з вторинної сировини (пульперкартон), що витримує до 60 циклів перероблення.
	ПДМ-ПЛАСТ	Виробництво полімерпіщаних виробів (тротуарна плитка, черепиця) із переробленим поліетиленом, замістивши 45 тонн цементу у 2023 році.
	Боднарівка	Перероблення ртутьвмісних приладів за технологією „zero waste” із закритим циклом, утилізовано 2,5 млн ламп та 35 тис. термометрів.
	Львівська компостувальна станція	Перероблення харчових відходів, гілок та листя на компост (добриво), що використовується місцевими фермерськими підприємствами.
4. Дизайн	Ветропак – Гостомельський склозавод	Виготовлення нового покоління скляних пляшок багаторазового використання (Echovai), що зменшує вагу пляшок на 30% та викиди CO ₂ на 25%.
	БлокМодуль	Виробництво модульних будівель (будинки, офіси, готелі), які мають низьку вартість, високу швидкість будівництва та можливість подальшого переміщення та повторного використання.

Зростаючий ринковий попит та експорт є ключовими драйверами відновлення промисловості. Розширене відтворення, що передбачає зростаючі масштаби виробництва, дозволяє використовувати частину отриманих доходів для придбання додаткових ресурсів, за рахунок яких виробництво відновлюється.

У першому півріччі 2010 року головним рушієм економічного зростання в Україні стала промисловість, яка забезпечила значний приріст валової доданої вартості. Найвищу позитивну динаміку виробництва продемонстрували галузі, для яких чинник зовнішнього попиту є одним із провідних, такі як машинобудування, хімічна та нафтохімічна промисловість, металургійне виробництво. Це свідчить про те, що базові галузі промисловості завдяки покращенню зовнішньої кон'юнктури починають відновлюватися першими, даючи позитивний імпульс для суміжних та інфраструктурних галузей.

Відновлення економічного зростання забезпечується за рахунок активізації експортної діяльності та значною позитивною динамікою валового нагромадження. Це пов'язано, по-перше, з необхідністю відновлення вичерпаних у період економічної депресії складських запасів сировини та продукції, зокрема для здійснення планомірного виконання потенційних експортних контрактів та вчасного задоволення повільного зростання споживчого попиту. По-друге, це пов'язано зі слабкістю поточного попиту на вироблену продукцію та продовженням виробництва при поліпшенні перспектив її реалізації.

Динаміка інвестицій в основний капітал у січні-вересні 2010 року залишалася негативною, проте серед галузей промисловості активізацію інвестиційних проєктів забезпечили легка промисловість, деревообробна промисловість, виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення, хімічна та нафтохімічна промисловість.

Протягом двох кварталів року головним джерелом економічного зростання в Україні стали зростаючий зовнішній попит та накопичення запасів.³⁶ Відсутність ажіотажної хвилі зростання експортних виробництв на ґрунті насамперед цінового чинника свідчить про те, що зростання відновлюється насамперед через поліпшення становища на зовнішніх ринках, проте позиції виробників значно стабільніші через значну девальвацію гривні.

Критична роль зовнішнього попиту в початковому відновленні економіки та необхідність формування внутрішнього ринку для сталого зростання є ключовим аспектом. Хоча експортні галузі можуть бути першими, що відновлюються, довгострокова стабільність та зростання вимагають збалансованого розвитку внутрішнього споживання та інвестицій. Це означає, що політика відновлення повинна не лише підтримувати експорт, але й стимулювати внутрішній попит та інвестиції в галузі, орієнтовані на внутрішній ринок, щоб уникнути надмірної залежності від зовнішніх факторів.

Джерела Фінансування та Інвестиційні Механізми. Відновлення промислових підприємств в Україні вимагає значних фінансових ресурсів та

ефективних інвестиційних механізмів, що включають державні програми, міжнародну підтримку, приватний капітал та державно-приватне партнерство.

Державні програми підтримки. Український уряд запроваджує низку програм для стимулювання економічного зростання та підтримки підприємств:

а) Програма «Національний кешбек» дозволяє громадянам отримувати 10% повернення коштів за покупки товарів українського виробництва, що спрямовано на підтримку вітчизняних виробників та підвищення споживчого попиту.

б) Програма «Доступні кредити 5-7-9%» забезпечує підприємцям можливість отримати банківські кредити з низькою процентною ставкою для розвитку малого та середнього бізнесу, придбання обладнання, модернізації виробництв або запуску нових проєктів [151]. Ця програма є ключовим елементом державної підтримки бізнесу, сприяючи стабільній динаміці банківського кредитування нефінансових корпорацій, незважаючи на війну.

в) Іпотечна програма «єОселя» спрямована на забезпечення громадян доступним житлом через вигідні умови кредитування, що також стимулює розвиток будівельної галузі.

г) Гранти для переробних підприємств є значною фінансовою підтримкою, що допомагає бізнесу розвиватися, модернізувати виробництво, впроваджувати нові екологічні технології та створювати нові робочі місця. Гранти можуть стати «пусковим капіталом» для підприємств, які прагнуть зрости, вийти на нові ринки або модернізувати виробництво, особливо коли банки не завжди готові кредитувати проєкти з довгим горизонтом окупності.³⁹ Вони є безповоротним фінансуванням з конкретним цільовим використанням та прозорою звітністю. У 2024 році держава виплатила 375 грантів на загальну суму 1,788 млрд грн, а з початку дії програми у 2022 році було схвалено 1156 заявок на 5,8 млрд грн [193].

д) Податкові пільги для індустріальних парків включають звільнення від оподаткування прибутку учасника індустріального парку на 10 років, звільнення від ПДВ на ввезення обладнання, а також зниження ставок земельного податку

та орендної плати. Ці пільги спрямовані на залучення інвестицій та релокацію промислових підприємств. Інші податкові пільги передбачені для підприємств громадських об'єднань осіб з інвалідністю, Чорнобильської АЕС, інвесторів зі значними інвестиціями, авіабудівних та сільськогосподарських підприємств.

е) Гранти для енергоефективності та екологічної модернізації надаються різними фондами (Фінляндсько-Український Трастовий Фонд, Глобальний екологічний фонд, ПРООН, НЕФКО, ЄБРР, ЄС, GIZ) для зменшення викидів парникових газів, підвищення енергоефективності та впровадження „зелених” технологій [151]. Також існують фінансові програми для підвищення енергонезалежності споживачів, включаючи 0% кредитування для фізичних осіб на сонячні панелі та вітрові турбіни, а також кредити для ОСББ та бізнесу на генеруючі установки.

Для наочності представимо дані в табличній формі (табл. 2.4).

Міжнародна підтримка є ключовим аспектом післявоєнної відбудови, що включає надання фінансових ресурсів, технічної допомоги, сприяння розвитку міжнародної торгівлі та інвестицій, а також обмін досвідом. Основними міжнародними фінансовими установами та фондами, що надають підтримку Україні, є:

а) Група Світового банку: Включає Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), Міжнародну асоціацію розвитку (МАР), Міжнародну фінансову корпорацію (МФК), Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (MIGA) та Міжнародний центр із врегулювання інвестиційних спорів (ICSID). Вони надають позики, гранти, гарантії та консультативні послуги для зменшення бідності, підвищення добробуту та сприяння сталому розвитку.⁴⁶ Зокрема, МФК мобілізувала 677 млн доларів США екстреної фінансової підтримки для України та запустила програму «Економічна підтримка України» (ERA) на 2 млрд доларів США [154].

б) Міжнародний валютний фонд: Регулює валютні та кредитні відносини, надаючи короткострокові та середньострокові позики. МВФ схвалив нову програму EFF у розмірі 15,6 млрд доларів США [194].

Таблиця 2.4 – Ключові державні програми підтримки промисловості в Україні (джерело: систематизовано автором за даними [151–154])

Програма / Механізм	Мета та Опис	Фінансування (2025) / Умови
«Національний кешбек»	Стимулювання попиту на українські товари, підтримка вітчизняних виробників.	13 млрд грн (повернення 10% вартості товарів)
«Доступні кредити 5-7-9%»	Розвиток малого та середнього бізнесу, модернізація виробництва, створення робочих місць.	18 млрд грн (низькі процентні ставки, до 150 млн грн для бізнесу на генеруючі установки)
Гранти для переробних підприємств	Розвиток, модернізація виробництва, впровадження екологічних технологій, створення робочих місць.	До 8 млн грн (50-80% грант, решта – власний внесок); 3,6 млрд грн (2025)
Податкові пільги для індустріальних парків	Залучення інвестицій, розвиток виробництва, створення робочих місць, релокація підприємств.	Звільнення від податку на прибуток на 10 років; звільнення від ПДВ на обладнання; зниження земельного податку та орендної плати
Гранти для енергоефективності та екологічної модернізації	Зменшення викидів парникових газів, підвищення енергоефективності, запобігання змінам клімату.	До 50 тис. євро (EBRD/EU); до 10 тис. євро (EEN); до 20 тис. євро (ФРП/GIZ); до 2 млн євро (GIZ)
Фінансові програми для енергонезалежності	Придбання генеруючих установок (сонячні панелі, вітрові турбіни) для підвищення енергонезалежності.	0% кредити для фіз. осіб (до 480 тис. грн); 7% кредити для ОСББ (до 5 млн грн)

в) вропейський банк реконструкції та розвитку: Реалізував 566 проєктів в Україні, з яких 216 є активними, із сукупним обсягом інвестицій 19,1 млрд євро. ЄБРР зобов'язався надати 3 млрд євро фінансування протягом 2022-2023 років [155].

г) Європейський інвестиційний банк: Надав фінансову підтримку Україні на суму 8,16 млрд євро та запустив пакет фінансової допомоги «Ukraine Solidarity Urgent Response» [195].

д) Північна екологічна фінансова корпорація (NEFCO): Має понад 200 активних проєктів в Україні, зосереджених на екологічному відновленні.

е) Цільовий фонд підтримки, відновлення, відбудови та реформування України (URTF): Ключовий механізм донорського фінансування, що підтримує рамкові проєкти Світового банку для відновлення логістичної інфраструктури, енергетичного сектору, охорони здоров'я, житла, сільського господарства, освіти, підприємництва та фіскального управління.

Для наочності представимо дані в табличній формі (табл. 2.5).

Фактори успіху відновлення промисловості. Успішне відновлення промисловості вимагає комплексного підходу, що поєднує ефективне управління, інноваційні бізнес-моделі та активне залучення стейкхолдерів:

а) Ефективне планування та фінансова дисципліна. Важливими аспектами є ефективне планування видатків публічних коштів та жорстка фінансова дисципліна. Це включає зменшення частки держави в економіці та податкову гнучкість, що сприяє більш ефективному розподілу ресурсів та стимулює приватний сектор.

б) Інвестиції в науку та інновації. Ключовим фактором є інвестування в науку та швидке впровадження вітчизняних інноваційних рішень.⁵⁴ Хоча для більшості виробничих підприємств інновації не є першочерговим пріоритетом під час війни, близько 20% великих підприємств та експортерів навіть збільшили свої інвестиції в інновації. Це свідчить про наявний потенціал, який потребує підтримки через довгострокові галузеві програми розвитку, фіскальні стимули та покращені формати спілкування з інноваторами. Пріоритетом для цифрових інновацій (Індустрія 4.0) є стимулювання попиту серед кінцевих споживачів (промислових підприємств), а не лише зосередження на стартапах.

в) Перекваліфікація населення та залучення міжнародних інвестицій. Необхідна перекваліфікація населення для роботи в перспективних сферах, що відповідає змінам на ринку праці та потребам відновлення. Паралельно, залучення міжнародних інвестицій є вирішальним для фінансування масштабних проєктів реконструкції та модернізації.

Таблиця 2.5 – Основні міжнародні фінансові установи та їхня підтримка України (джерело: систематизовано автором за даними [154; 155; 158; 194; 195])

Установа / Фонд	Основна Мета та Напрямки Підтримки	Обсяг Фінансування (Приклади)
Група Світового банку	Зменшення бідності, підвищення добробуту, сталий розвиток. Надання позик, грантів, гарантій, консультацій.	Портфель МБПП в Україні: 7,8 млрд USD та 1,04 млрд EUR. МФК: 677 млн USD екстреної підтримки, програма ERA на 2 млрд USD. MIGA: понад 185 млн USD гарантій від політичних ризиків.
Міжнародний валютний фонд (МВФ)	Регулювання валютних та кредитних відносин, допомога у випадках дефіциту платіжного балансу.	Програма EFF: 15,6 млрд USD (4,5 млрд USD отримано у 2023)
Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР)	Підтримка функціонування бізнесу та економіки, зосередження на енергетиці, інфраструктурі, сільському господарстві.	Сукупні інвестиції: 19,1 млрд EUR. Зобов'язання: 3 млрд EUR (2022-2023).
Європейський інвестиційний банк (ЄІБ)	Фінансова підтримка, відновлення та реконструкція, транспортні, енергетичні та бізнес-інвестиції.	Загальна сума: 8,16 млрд EUR. Пакет «Ukraine Solidarity Urgent Response»: 2,258 млрд EUR.
Північна екологічна фінансова корпорація (NEFCO)	Екологічне відновлення, підтримка муніципалітетів у впровадженні екологічних заходів.	Понад 200 активних проєктів в Україні. Програма «Green Recovery Programme».
Цільовий фонд підтримки, відновлення, відбудови та реформування України (URTF)	Канал грантових ресурсів для підтримки уряду, планування та реалізації програм відновлення, реконструкції та реформ.	RELINC (логістика): 280 млн USD грант. Енергетика: 247 млн USD грант. HEAL (охорона здоров'я): 104 млн USD грант. HOPE (житло): 225 млн USD грант. ARISE (с/г): 365 млн USD грант. LEARN (освіта): 30 млн USD грант. RISE (підприємництво): 10 млн USD грант. SURGE (фіскал): 10 млн USD грант. THRIVE (охорона здоров'я): 5 млн USD грант. DRIVE (інфраструктура): 10 млн USD грант.

г) Заохочення експорту конкурентних товарів. Важливо заохочувати експорт конкурентних товарів, на відміну від переважаючого довоєнного продажу сировини. Це сприяє збільшенню доданої вартості та інтеграції в глобальні ланцюги постачання.

д) Інноваційні бізнес-моделі та ефективне управління: Успіх відновлення залежить від розробки ефективних бізнес-моделей компаній, обґрунтування стимулюючих заходів для генерування ідей щодо врахування новітніх досягнень у бізнес-моделюванні, а також заохочення набуття практичних навичок. Модель управління повинна бути простою та практичною для використання всіма основними стейкхолдерами, слугуючи «чек-листом» для перевірки наявності необхідних елементів.

е) Залучення стейкхолдерів. Ефективне залучення всіх ключових стейкхолдерів, включаючи уряд, бізнес, наукові установи та міжнародних партнерів, є вирішальним для координації зусиль та забезпечення спільного бачення відновлення.

Успішне відновлення промисловості вимагає багатогранного підходу, що поєднує цілеспрямовану державну політику, інноваційні фінансові механізми, технологічну модернізацію, розвиток людського капіталу та активну міжнародну співпрацю. Це не просто відновлення, а побудова нової, більш стійкої, конкурентоспроможної та інноваційної промисловості.

Комплексне дослідження інвестиційних ризиків та можливостей відновлення промислових підприємств України виявляє багатогранну та складну картину. Промисловий сектор, що є життєво важливим для економіки країни, зазнав значних руйнувань та трансформацій під впливом геополітичної нестабільності. Це вимагає переосмислення традиційних інвестиційних підходів та зосередження на стійкості, адаптації та інноваціях.

Запропонуємо методичні підходи до оцінювання інвестиційних ризиків і можливостей промислових підприємств (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Методичні підходи до оцінювання інвестиційних ризиків і можливостей промислових підприємств (джерело: авторська розробка)

Напрямок	Рекомендація	Мета/Пояснення
1. Посилення управління ризиками		
Диверсифікація інвестиційного портфеля	Розподіл інвестицій між класами активів, секторами, валютами, країнами.	Зниження несистематичних ризиків, підвищення стійкості до ринкових шоків.
Due Diligence	Всебічна перевірка активів, юридичних ризиків, санкцій, відповідності CSDDD.	Виявлення та мінімізація ризиків, забезпечення відповідності європейським стандартам.
Інтегровані системи управління ризиками	Упровадження систем, що охоплюють фінансові, операційні, екологічні та репутаційні ризики.	Підвищення довіри інвесторів, зниження збитків, покращення звітності.
2. Стимулювання інвестицій та відновлення		
Пріоритизація стратегічних інвестицій	Виділення пріоритетних галузей (оборонна, інфраструктура, енергетика), державні гарантії.	Фокусування ресурсів, зменшення воєнних ризиків для інвесторів
Розвиток інноваційної інфраструктури	Створення технополісів, інкубаторів, науково-технічних центрів.	Сприяння впровадженню інновацій, підтримка підприємництва.
Перехід до Індустрії 4.0 і зеленої економіки	Стимули для цифровізації, енергоефективності, ВДЕ, циркулярних моделей виробництва.	Зниження ресурсної залежності, формування конкурентних екологічно орієнтованих підприємств.
Реформа ринку праці	Програми перекваліфікації, адаптація освіти, повернення мігрантів.	Забезпечення кадрами, розвиток людського капіталу, соціальна стійкість.
Державно-приватне партнерство	Залучення приватного капіталу через ДПП.	Зменшення навантаження на бюджет, ефективна реалізація великих проєктів.
Сценарне моделювання	Побудова оптимістичних, реалістичних і песимістичних сценаріїв для галузей і підприємств.	Підготовка до невизначеності, формування адаптивних стратегій.

Відновлення промисловості України є не лише питанням відбудови зруйнованого, але й унікальною можливістю для трансформації економіки. Інтеграція в європейські та світові ланцюги створення вартості, перехід до інноваційних та екологічно чистих виробництв, а також розвиток високотехнологічних галузей (наприклад, оборонної промисловості та

машинобудування) можуть стати основою для стійкого та конкурентоспроможного економічного зростання. Для досягнення цієї мети необхідна консолідована діяльність уряду, міжнародних партнерів та приватного сектору, спрямована на створення передбачуваного, прозорого та сприятливого інвестиційного клімату.

На основі проведеного аналізу доцільно узагальнити запропоновані методичні підходи до оцінювання інвестиційних ризиків і можливостей промислових підприємств. На відміну від існуючих підходів, що базуються переважно на окремих статистичних або експертних оцінках, запропонований підхід передбачає їх інтеграцію у єдину аналітичну систему.

Методичний підхід включає такі основні етапи: ідентифікацію ключових ризиків (фінансових, інституційних, безпекових), кількісне оцінювання на основі статистичних показників, якісну експертну інтерпретацію отриманих результатів, а також застосування елементів машинного навчання для виявлення прихованих залежностей і прогнозування зміни рівня ризиків у післякризовий період. Використання алгоритмів машинного навчання дозволяє підвищити точність ідентифікації ризиків, зокрема за рахунок обробки великих масивів даних та врахування нелінійних взаємозв'язків між факторами.

Таким чином, запропонований підхід забезпечує поєднання аналітичної глибини, статистичної обґрунтованості та адаптивності до змін зовнішнього середовища, що дозволяє підвищити достовірність оцінювання інвестиційних ризиків і сформулювати основу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень у процесі відновлення економіки.

Висновки до розділу 2

Дослідження оцінки інвестиційної привабливості промислових підприємств в Україні дозволяють узагальнити таке:

1. Аналіз інвестиційної привабливості промислових підприємств України у 2014–2024 рр. засвідчив її суперечливу динаміку: позитивні зрушення, пов’язані з реформами, інтеграцією у світові ринки та розвитком нових галузей, поєднуються зі стримуючим впливом інституційних проблем і воєнних ризиків. Водночас встановлено наявність значного потенціалу зростання інвестиційної привабливості за умови забезпечення безпеки, макроекономічної стабільності та поглиблення євроінтеграційних процесів.

2. Повномасштабна війна Росії проти України стала безпрецедентним потрясінням, що відкинуло назад більшість економічних показників. Промисловість понесла величезні втрати – особливо металургія та машинобудування на сході країни. Іноземні інвестори, за незначними винятками, призупинили діяльність або вийшли з України, очікуючи завершення війни. Інвестиційна привабливість України зараз знаходиться на найнижчому рівні за десятиліття: це підтверджують і рекордно низькі суверенні рейтинги, і мізерні показники ПІП 2022 року. В короткостроковій перспективі ситуацію рятують лише офіційні вливання коштів від міжнародних партнерів (фінансова допомога ЄС, США, МВФ), які підтримують макростабільність. Приватні ж інвестори здебільшого зайняли вичікувальну позицію.

3. Інвестиційна привабливість України має всі шанси на кардинальне зростання у середньо- та довгостроковій перспективі. Для цього необхідні: завершення війни на справедливих умовах; гарантії безпеки та ефективні інструменти страхування ризиків; незворотність антикорупційних та судових реформ; продовження інтеграції в ЄС з відповідним оновленням “правил гри” до європейських стандартів. Урок країн Східної Європи показує, що *політична воля + євроінтеграція + безпека = успіх у залученні інвестицій*. Україна наразі платить високу ціну за свою свободу, але закладає фундамент майбутнього розвитку. Міжнародні рейтинги та індекси фіксують поточне становище – непросте, проте динамічне. Тенденції останніх років дають підстави обережно оптимістично дивитися вперед: при належній підтримці і правильній внутрішній політиці Україна здатна за одне покоління перейти з групи країн з високими

ризиками до групи привабливих і стабільних економік Європи, де промислові підприємства будуть інтегровані у глобальні ланцюги доданої вартості, а іноземні інвестиції стануть важливим драйвером зростання та відновлення.

4. Обґрунтовано, що методичні підходи до оцінювання інвестиційної привабливості промислових підприємств мають бути мультидисциплінарними. Класичні методи (фінансовий аналіз, SWOT, PEST тощо) забезпечують фундаментальну оцінку, а новітні технології (ESG, MCDM, Data Mining, Big Data, GIS, сценарії) дозволяють поглибити аналіз і врахувати сучасні виклики. Особливо важливими є адаптація методів до конкретної промислової галузі та умов невизначеності (таких як економічні трансформації та військові ризики), що гарантує більш адекватну і ефективну оцінку потенціалу вкладень.

Основні результати та положення, викладені в розділі 3, висвітлено у таких працях автора, наведених у Додатку А: [3; 4; 6; 7]

РОЗДІЛ 3

ФОРМУВАННЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ
ПРИВАБЛИВОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ
ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ3.1 Концептуальна модель формування інвестиційної привабливості
промислового підприємства в умовах відновлення економіки України

У сучасних умовах відновлення економіки України питання забезпечення інвестиційної привабливості промислових підприємств набуває ключового значення. Саме промисловий сектор здатен стати основою економічного зростання, забезпечити створення робочих місць, розвиток суміжних галузей та інтеграцію України у глобальні ланцюги створення вартості. Однак, в умовах воєнних ризиків, руйнування виробничих потужностей, високої невизначеності та обмежених внутрішніх ресурсів, формування інвестиційної привабливості потребує системного підходу та використання сучасних науково-методичних інструментів.

Традиційні підходи до оцінки інвестиційної привабливості ґрунтувалися переважно на фінансово-економічних показниках, що відображали ліквідність, рентабельність, платоспроможність та інші характеристики підприємства. Проте в сучасних умовах цього недостатньо. Потенційні інвестори звертають увагу також на рівень інноваційності, використання цифрових та смарт-технологій, екологічну відповідальність, якість корпоративного управління та здатність підприємства до швидкої адаптації в умовах змінного середовища.

У цьому контексті актуальним стає розроблення концептуальної моделі формування інвестиційної привабливості промислових підприємств, яка враховує специфіку відновлювального періоду в Україні. Така модель повинна:

- інтегрувати фінансові, організаційно-економічні, інноваційно-технологічні, маркетингові та соціально-економічні фактори;
- відображати взаємозв'язок між внутрішніми можливостями підприємства та зовнішніми умовами, зокрема державною підтримкою й участю у міжнародних програмах;
- включати сучасні механізми управління ризиками та прозорі інструменти комунікації з інвесторами;
- формувати очікувані результати на трьох рівнях: фінансово-інвестиційному, економічному (для підприємства) та соціально-економічному (для держави).

Концептуальна модель формування інвестиційної привабливості промислового підприємства в умовах відновлення економіки України виступає інтеграційним інструментом, що поєднує теоретичні підходи, світовий досвід та практичні потреби українських реалій. Вона створює основу для подальшої розробки методичного інструментарію оцінки та впровадження прикладних заходів з підвищення інвестиційної привабливості промислових підприємств. Концептуальна модель формування інвестиційної привабливості промислового підприємства в умовах відновлення економіки України базується на взаємозв'язку трьох основних елементів: входних факторів, механізмів та інструментів впливу і кінцевих результатів. Входні фактори (детермінанти інвестиційної привабливості) охоплюють комплекс зовнішніх і внутрішніх умов, які визначають спроможність підприємства залучати інвестиції та забезпечувати їх ефективне використання.

Зовнішні фактори інвестиційної привабливості пов'язані з макроекономічною стабільністю, державним регулюванням та міжнародним середовищем. Макроекономічна стабільність формує передбачуваність інвестиційного клімату, оскільки контроль інфляції, утримання стабільного валютного курсу та прозора фіскальна політика знижують ризики для інвесторів та забезпечують прогнозованість фінансових потоків. Важливу роль відіграє державна політика: податкові стимули, інвестиційні гарантії, антикризові

програми підтримки бізнесу, а також участь держави у програмах модернізації та відбудови промисловості створюють додаткові можливості для залучення капіталу. Не менш значущими є регіональні умови, серед яких доступність транспортної, енергетичної та цифрової інфраструктури, рівень розвитку логістичних вузлів, а також наявність технопарків і кластерів, що сприяють концентрації інноваційної діяльності та формуванню локальних зон економічного зростання. Міжнародна підтримка також виступає ключовим чинником: Україна бере участь у програмах Європейського Союзу, таких як EU4Business, Horizon Europe та European Fund for Sustainable Development+ (EFSD+), а також отримує фінансову й технічну допомогу від Світового банку, Європейського банку реконструкції та розвитку та ПРООН. Ці програми спрямовані на відбудову промисловості, цифровізацію підприємств, зміцнення експортного потенціалу та модернізацію виробничих систем.

Внутрішні фактори відображають спроможність підприємства до розвитку, ефективного управління ресурсами та стратегічного використання інвестицій. Фінансовий стан визначається ліквідністю, прибутковістю, платоспроможністю, наявністю резервів і можливістю залучення кредитних ресурсів, що безпосередньо впливає на готовність інвесторів співпрацювати з підприємством. Виробничий потенціал охоплює рівень технологічного оснащення, гнучкість і адаптивність виробничих процесів, а також здатність підприємства до масштабування та впровадження нових технологічних рішень. Якість корпоративного управління визначає ефективність прийняття управлінських рішень і рівень прозорості бізнес-процесів; саме від неї залежить довіра інвесторів та здатність підприємства відповідати вимогам ринку й регуляторів. Інноваційний і кадровий потенціал характеризуються кваліфікацією персоналу, рівнем навчання, здатністю до впровадження інновацій, корпоративною культурою розвитку й наявністю лідерських компетенцій, які визначають динаміку організаційних змін. Рівень цифровізації демонструє здатність підприємства інтегрувати цифрові рішення у виробничі, управлінські та логістичні процеси. Використання цифрових платформ, аналітичних систем

та інтелектуальних технологій підвищує точність стратегічного планування, знижує інформаційну асиметрію та сприяє підвищенню ефективності бізнес-моделі.

Запропонована модель має не лише теоретичне, а й практичне значення (рис. 3.1). Вона дозволяє підприємствам:

- систематизувати ключові фактори та інструменти впливу на інвестиційну привабливість;
- виявити «слабкі місця» та визначити пріоритети розвитку;
- аргументовано презентувати інвесторам власний потенціал, ґрунтуючись на комплексному підході.

Для держави запропонована модель є орієнтиром у формуванні політики стимулювання інвестицій, оскільки дає змогу виявити необхідні умови (у тому числі інституційні та правові), без яких залучення капіталу буде утрудненим.

Таким чином, концептуальна модель формування інвестиційної привабливості промислового підприємства в умовах відновлення економіки України виступає інтеграційним інструментом, що поєднує теоретичні підходи, світовий досвід та практичні потреби сучасних українських реалій. Вона створює основу для подальшої розробки методичного інструментарію оцінки та впровадження прикладних заходів з підвищення інвестиційної привабливості промислових підприємств.

Необхідність розроблення саме концептуальної моделі зумовлена тим, що в період відновлення економіки інвестиційні рішення приймаються в умовах багатофакторної невизначеності.

Для інвестора важливим стає не лише поточний фінансовий результат діяльності підприємства, а й його здатність функціонувати в умовах ризику, оперативно перебудовувати виробничі та логістичні процеси, забезпечувати безперервність діяльності та підтверджувати власну надійність через відкритість інформації. Отже, інвестиційна привабливість дедалі більше набуває стратегічного, а не лише фінансового змісту.

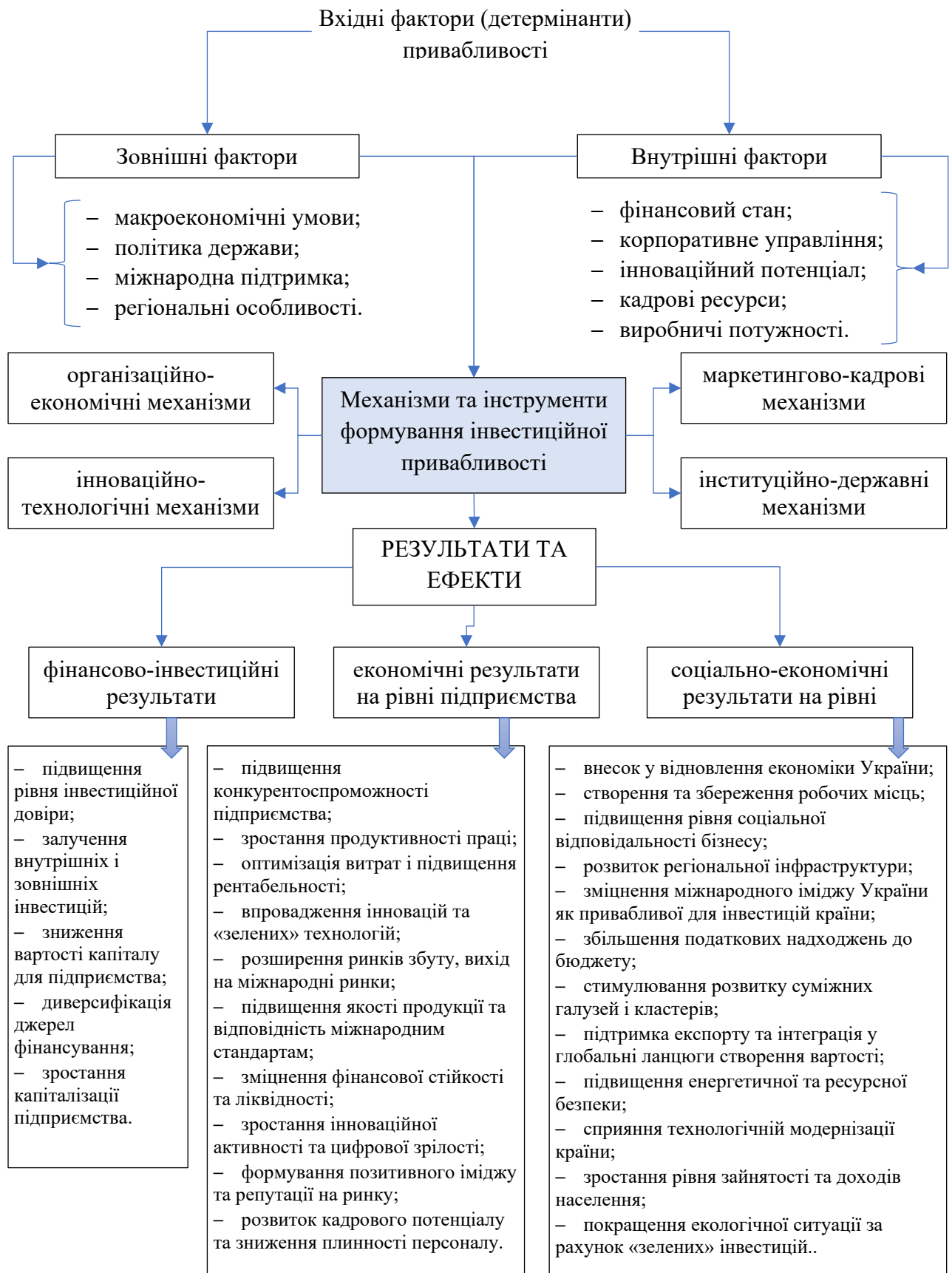

Рисунок 3.1 – Концептуальна модель формування інвестиційної привабливості промислового підприємства в умовах відновлення економіки України (джерело: авторська розробка)

Водночас необхідно підкреслити, що в сучасних умовах інвестиційна привабливість підприємства дедалі більше розглядається як динамічна категорія. Вона формується не лише під впливом поточного фінансового стану підприємства, а й залежить від здатності суб'єкта господарювання адаптуватися до змінного економічного середовища, ефективно управляти ризиками та впроваджувати інноваційні рішення. Особливо це актуально для промислових підприємств України, які функціонують в умовах підвищеної невизначеності, обумовленої воєнними ризиками, трансформацією економічної структури та необхідністю інтеграції до європейського економічного простору. У таких умовах формування інвестиційної привабливості повинно розглядатися не як одноразовий результат, а як безперервний управлінський процес, що поєднує стратегічне планування, модернізацію виробництва, розвиток кадрового потенціалу та активну взаємодію з інвесторами.

Механізми та інструменти формування інвестиційної привабливості охоплюють взаємопов'язані організаційно-економічні, інноваційно-технологічні, маркетингово-кадрові та інституційно-державні компоненти, кожен із яких виконує окрему структурну функцію у зміцненні позицій підприємства на ринку капіталу. Організаційно-економічний механізм включає заходи з оптимізації виробничих і адміністративних витрат, підвищення фінансової прозорості та ефективності використання ресурсів через запровадження систем бюджетування, внутрішнього контролю, управлінського обліку та сучасних інструментів ризик-менеджменту. Важливою його складовою є диверсифікація джерел фінансування – залучення приватного інвестиційного капіталу, грантів, пільгових кредитів міжнародних фінансових інституцій та розвиток державно-приватного партнерства. Дослідження [196] доводить, що підприємства, які успішно інтегрують цифрові бізнес-моделі в межах цього механізму, підвищують фінансову стійкість і привабливість для інвесторів завдяки зменшенню транзакційних витрат та зміцненню інформаційної прозорості.

Інноваційно-технологічний механізм ґрунтується на цифровізації виробничих процесів, автоматизації управлінських функцій і впровадженні смарт-технологій та екологічно чистих рішень. Він охоплює використання цифрових платформ управління виробництвом, систем штучного інтелекту для прогнозування попиту, технологій відновлюваної енергії, а також розвиток промислових інноваційних хабів і центрів технологічної компетентності. Такі інструменти не лише підвищують ефективність виробництва та скорочують ресурсні витрати, але й створюють привабливі умови для технологічних інвесторів. Менг і Гонг [197] встановили, що цифрова трансформація істотно посилює інноваційний потенціал підприємств і підвищує їхню інвестиційну привабливість через зниження внутрішніх і зовнішніх транзакційних витрат, тоді як дослідження Чірумалла К. та співавторів [198] підкреслює критичну роль лідерства, інституційної підтримки та гнучких організаційних структур у забезпеченні сталих результатів такої трансформації.

Маркетингово-кадровий механізм орієнтований на формування позитивного репутаційного образу підприємства, розвиток корпоративного бренду та удосконалення системи підготовки, мотивації й утримання персоналу. Його реалізація передбачає розвиток компетенцій працівників у сфері цифрової економіки, підтримку безперервного навчання, стимулювання інноваційного мислення та створення умов праці, що знижують плинність кадрів і забезпечують підприємству стабільний інтелектуальний капітал. Дослідження [199] демонструє, що інвестиції у людський капітал прямо впливають на результативність діяльності підприємства, формуючи не лише економічні переваги, але й соціальну цінність, що, своєю чергою, зміцнює довіру інвесторів та підвищує корпоративну репутацію.

Інституційно-державний механізм ґрунтується на підтримці держави та міжнародних організацій через податкові стимули, гарантії для інвесторів, програми пільгового кредитування та грантові схеми модернізації промисловості. Він включає вдосконалення інвестиційної політики, дерегуляцію, покращення якісних параметрів регуляторного середовища,

розвиток індустріальних кластерів, стимулювання експорту та участь у міжнародних програмах післявоєнного відновлення. Українські підприємства можуть отримати стратегічні ресурси через програми Світового банку, ЄБРР, ПРООН, а також ініціативи Європейського Союзу, зокрема EU4Business, European Fund for Sustainable Development+ (EFSD+), програми цифрової трансформації Digital Europe Programme та інфраструктурні інструменти InvestEU. Як зазначають UNDP [200] (2024) та World Bank [201; 202], саме поєднання державних гарантій, міжнародної фінансової підтримки та реформування регуляторного середовища є фундаментом для відновлення інвестиційного клімату та прискорення модернізації підприємств у країнах Східної Європи.

У запропонованій концептуальній моделі формування інвестиційної привабливості промислових підприємств результати реалізації поділяються на три основні групи – фінансово-інвестиційні, економічні на рівні підприємства та соціально-економічні на рівні держави. Кожна з груп охоплює систему конкретних показників, які дозволяють відстежувати досягнення поставлених цілей та оцінювати ефективність впроваджених механізмів. Деталізований розподіл результатів, відповідних показників і очікуваного впливу наведено у Таблиці 3.1.

Як видно з табл. 3.1, фінансово-інвестиційні результати концентруються переважно на зростанні довіри інвесторів і підвищенні доступу до фінансових ресурсів. До цієї групи віднесено показники, що безпосередньо характеризують фінансову стійкість та здатність підприємства залучати капітал. Підвищення рівня інвестиційної довіри, розширення доступу до внутрішніх та зовнішніх інвестицій, зниження вартості капіталу й диверсифікація джерел фінансування сприяють зростанню капіталізації підприємства. Це формує основу для стабільного функціонування та розвитку навіть в умовах підвищених ризиків, властивих післявоєнному періоду. Очікуваний вплив виражається у зміцненні фінансової бази підприємств, підвищенні стійкості до кризових явищ та покращенні інвестиційного клімату загалом.

Таблиця 3.1 – Групи результатів формування інвестиційної привабливості промислових (джерело: авторська розробка)

Група результатів	Основні показники	Очікуваний вплив
Фінансово-інвестиційні результати	підвищення рівня інвестиційної довіри; залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій; зниження вартості капіталу для підприємства; диверсифікація джерел фінансування; зростання капіталізації підприємства.	Зростання доступності фінансових ресурсів, зниження інвестиційних ризиків, підвищення стійкості до криз
Економічні результати на рівні підприємства	підвищення конкурентоспроможності підприємства; зростання продуктивності праці; оптимізація витрат і підвищення рентабельності; впровадження інновацій та «зелених» технологій; розширення ринків збуту, вихід на міжнародні ринки; підвищення якості продукції та відповідність міжнародним стандартам; зміцнення фінансової стійкості та ліквідності; зростання інноваційної активності та цифрової зрілості; формування позитивного іміджу та репутації на ринку; розвиток кадрового потенціалу та зниження плинності персоналу	Підвищення ефективності та прибутковості підприємства, зростання його інноваційної спроможності, вихід на нові ринки, довгострокова стабільність
Соціально-економічні результати на рівні держави	внесок у відновлення економіки України; створення та збереження робочих місць; підвищення рівня соціальної відповідальності бізнесу; розвиток регіональної інфраструктури; зміцнення міжнародного іміджу України як привабливої для інвестицій країни; збільшення податкових надходжень до бюджету; стимулювання розвитку суміжних галузей і кластерів; підтримка експорту та інтеграція у глобальні ланцюги створення вартості; підвищення енергетичної та ресурсної безпеки; сприяння технологічній модернізації країни; зростання рівня зайнятості та доходів населення; покращення екологічної ситуації за рахунок «зелених» інвестицій.	Стабілізація та модернізація економіки, підвищення соціальної стабільності, зростання міжнародної довіри, формування сталого розвитку

Економічні результати відображають внутрішні ефекти для підприємства – зростання продуктивності, рентабельності, якості продукції, інноваційності та кадрового потенціалу. Ця група охоплює внутрішні ефекти, що виникають у

процесі реалізації заходів з підвищення інвестиційної привабливості. Вона включає підвищення конкурентоспроможності, зростання продуктивності праці, оптимізацію витрат, впровадження інновацій і «зелених» технологій, окрім того розширення ринків збуту, підвищення якості продукції, зміцнення фінансової стійкості, формування позитивного іміджу, розвиток кадрового потенціалу та цифрової зрілості. У результаті підприємство отримує довгострокову стабільність, зростання прибутковості та посилення своєї позиції як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках.

Соціально-економічні результати виходять на макрорівень і демонструють внесок підприємств у стабілізацію та модернізацію економіки України, розвиток інфраструктури, зайнятості, екологічної відповідальності та міжнародного іміджу країни. У цій групі відображено ширший суспільний та макроекономічний ефект. Йдеться про внесок підприємств у відновлення економіки України, створення та збереження робочих місць, підвищення рівня соціальної відповідальності бізнесу та розвиток регіональної інфраструктури. Досягнення цієї групи результатів також проявляється у зростанні податкових надходжень, стимулюванні суміжних галузей, підтримці експорту, інтеграції у глобальні ланцюги вартості, посиленні енергетичної безпеки та екологічній модернізації виробництва. Очікуваний вплив полягає у стабілізації та модернізації економіки країни, зростанні довіри міжнародної спільноти до України та формуванні передумов сталого розвитку.

Табл. 3.1 слугує логічним узагальненням очікуваних ефектів від застосування запропонованої моделі та дозволяє комплексно оцінити її практичну значущість як для підприємств, так і для національної економіки загалом. Запропонована концептуальна модель формування інвестиційної привабливості промислового підприємства в умовах відновлення економіки України вирізняється від традиційних підходів своєю інтегративністю та здатністю враховувати виклики післявоєнного розвитку.

У класичних дослідженнях інвестиційна привабливість підприємства розглядалася переважно через призму фінансово-економічних показників [203;

204; 205]. Найбільшого поширення набули такі критерії, як рентабельність, ліквідність, фінансова стійкість, оборотність активів, кредитоспроможність тощо. Вони дозволяли визначати стан підприємства з точки зору його платоспроможності та прибутковості, але залишали поза увагою інші важливі аспекти, що впливають на рішення інвесторів. В умовах динамічного розвитку ринку капіталу та післякризових трансформацій, коли конкуренція за інвестиційні ресурси зростає, обмеження лише фінансовими параметрами вже не відображає реального потенціалу підприємства. Запропонована модель виходить за межі фінансових рамок і передбачає комплексний підхід, у якому фінансові фактори поєднуються з організаційно-економічними (якість корпоративного управління, стратегічне планування), технологічними (цифровізація, автоматизація, інноваційність виробництва) та інституційними (державна підтримка, участь у міжнародних програмах, механізми державно-приватного партнерства). Інвестиційна привабливість визначається не лише як фінансова стабільність підприємства, але й як його здатність до інновацій, адаптації та сталого розвитку. Після масштабних руйнувань і втрати частини виробничих потужностей перед підприємствами постають нові виклики: необхідність відновлення активів, модернізації виробництва, виходу на нові ринки збуту, управління підвищеними ризиками. У таких умовах традиційні підходи до інвестиційної привабливості не дають змоги адекватно оцінити реальні перспективи розвитку.

Запропонована модель інтегрує кілька ключових аспектів післявоєнного контексту. По-перше, враховано ризики воєнного та політичного характеру, що потребують запровадження спеціальних механізмів страхування інвестицій і гарантування капіталу. Зокрема, Multilateral Investment Guarantee Agency у межах ініціатив Світового банку запровадила механізми політичного страхування для інвесторів, які фінансують проєкти у сфері енергетичної відбудови України [201]. По-друге, у моделі враховано державну підтримку, яка охоплює пільгове оподаткування, гарантії інвесторам та спеціальні програми фінансування. Прикладом є державна ініціатива зі створення індустріальних

парків, у межах якої уряд України у 2024 році виділив близько 1 млрд грн на розвиток відповідної інфраструктури [206]. Такі заходи спрямовані на формування сприятливого інвестиційного клімату, підтримку малого та середнього бізнесу та стимулювання регіонального розвитку [207]. По-третє, важливим елементом моделі виступає міжнародна допомога. Україна активно залучає ресурси ЄС, Світового банку та донорських фондів для реалізації програм післявоєнного відновлення. Під час Ukraine Recovery Conference 2024 у Берліні було підписано понад 100 угод загальною вартістю близько €16 млрд, що демонструє високий рівень міжнародної довіри до українських реформ [208]. По-четверте, модель приділяє значну увагу цифровізації та смарт-технологіям як чинникам інноваційної спроможності та довіри інвесторів. Прикладами успішних кейсів є проєкт Diia.City та державна підтримка цифрових індустріальних парків, які стимулюють трансформацію бізнес-процесів і підвищують прозорість управління [209]. Таким чином, наукова новизна концептуальної моделі полягає у тому, що вона розглядає інвестиційну привабливість промислових підприємств як багатовимірну категорію, що формується під впливом не лише фінансових результатів діяльності, але й організаційної ефективності, технологічної інноваційності, інституційного середовища та соціально-економічних умов відновлення.

Отримані результати дослідження підтверджують, що формування інвестиційної привабливості промислових підприємств у післявоєнних умовах неможливо розглядати лише через фінансово-економічні показники. Запропонована концептуальна модель доводить необхідність інтеграції організаційно-економічних, інноваційно-технологічних, маркетингово-кадрових та інституційно-державних механізмів, що узгоджується з підходами сучасних дослідників. Зокрема, у дослідженні [210] наголошували, що інвестиційна привабливість підприємства визначається не лише фінансовими результатами, а й ступенем реалізації принципів ESG, прозорістю корпоративного управління та рівнем довіри інвесторів. В авторській моделі ці аспекти враховано через

компонент інституційно-державного механізму, що забезпечує інтеграцію фінансових і нефінансових факторів.

Отримані результати узгоджуються з дослідженнями [211], які підкреслюють ключову роль інституційної стабільності, державної підтримки та якості регуляторного середовища у відновленні промисловості після кризових шоків. Як і в наведених роботах, у запропонованій моделі підкреслюється значення державних гарантій, програм пільгового кредитування та залучення міжнародної допомоги для підвищення довіри інвесторів. Разом із тим, результати цього дослідження доповнюють існуючі підходи, оскільки акцентують увагу на поєднанні інституційних і ринкових важелів через систему взаємодії держави, підприємств і міжнародних організацій. З позицій цифрової трансформації отримані результати підтверджують висновки [197], які довели, що цифрова зрілість підприємств позитивно впливає на їхню конкурентоспроможність та інноваційний потенціал. Аналогічно [196], зазначають, що бізнес-модельні інновації є ключовим посередником між цифровими технологіями та стійкістю компаній. У межах цього дослідження цифровізація визначена не як окремий напрям, а як інтегрований чинник інноваційно-технологічного та маркетингово-кадрового механізмів, що дає змогу поєднати технологічне оновлення з підвищенням людського капіталу. Таким чином, авторське трактування розширює межі наявних підходів і пропонує більш комплексне бачення ролі цифровізації в інвестиційній привабливості.

Отримані висновки також узгоджуються з результатами [199], які довели, що інвестиції у людський капітал і систему управління персоналом мають безпосередній вплив на фінансові результати підприємств. У запропонованій моделі ці положення реалізовано через маркетингово-кадровий механізм, який поєднує розвиток компетенцій працівників із формуванням корпоративного бренду та внутрішніх стимулів до інноваційної діяльності. Водночас, на відміну від попередніх досліджень, увагу зосереджено не лише на індивідуальних показниках продуктивності праці, а й на соціально-економічних ефектах, що

проявляються на рівні регіонів і галузей. Порівняно з роботами [42] де аналізується вплив ESG-факторів на капіталізацію компаній, результати цього дослідження демонструють більш системний підхід: інституційні, економічні та соціальні фактори розглядаються як взаємопов'язані складові єдиної структури управління інвестиційною привабливістю. Таким чином, авторська модель поєднує вимірювані фінансові показники з нефінансовими детермінантами, що підвищує точність оцінювання потенціалу підприємства.

Додатково отримані результати розширюють висновки [212], які вказують на потребу у цифровій реконструкції економіки через розвиток електронних фінансів і кібербезпеки. У межах даного дослідження ці елементи інтегровано в інноваційно-технологічний механізм, який спрямований не лише на технічну модернізацію, але й на формування довгострокових переваг підприємства завдяки зниженню транзакційних витрат та підвищенню прозорості бізнес-процесів.

Результати також узгоджуються з позицією United Nations Development Programme [213] щодо того, що відновлення промисловості України потребує одночасного посилення економічних і соціальних чинників, а не лише фінансових стимулів. Запропонована модель розкриває цей підхід через взаємозв'язок між державними програмами підтримки, міжнародною допомогою та внутрішніми можливостями підприємств.

У ширшому контексті дослідження підтверджує висновки [214] про те, що стабільність інституційного середовища та якість управління інформацією формують основу довіри інвесторів у країнах, які перебувають на етапі післякризового відновлення. Проте результати цього дослідження демонструють, що для України ключовим чинником стає не лише стабільність, а й адаптивність економічної системи до високого рівня невизначеності, що відрізняє запропоновану модель від існуючих теоретичних підходів. Узагальнюючи проведене обговорення, можна зазначити, що отримані результати підтверджують міждисциплінарний характер інвестиційної привабливості, яка формується на перетині економічних, управлінських,

соціальних та технологічних чинників. На відміну від більшості попередніх досліджень, у яких розглядалися окремі аспекти (фінансові, інституційні або інноваційні), авторська модель пропонує системне бачення цього процесу з урахуванням умов післявоєнного відновлення економіки. Це дозволяє зробити висновок, що застосування інтегрованого підходу дає змогу більш точно оцінювати інвестиційну привабливість промислових підприємств, формувати ефективну політику державної підтримки та визначати пріоритетні напрями розвитку у довгостроковій перспективі.

Ефективність запропонованої концептуальної моделі формування інвестиційної привабливості промислових підприємств визначається не лише складом її елементів, але й принципами, які забезпечують цілісність і практичну застосовність підходу. Основними серед них є такі:

а) принцип системності. Модель охоплює як внутрішні, так і зовнішні фактори, що формують інвестиційну привабливість підприємства. Внутрішні включають фінансовий стан, рівень управління, інноваційний і кадровий потенціал, технологічну базу, тоді як зовнішні охоплюють макроекономічні умови, державну політику, регіональні особливості, наявність інституційної та інфраструктурної підтримки. Системний підхід дозволяє врахувати взаємозв'язки між усіма рівнями впливу та забезпечує комплексність оцінки.

б) принцип інтегративності. Модель поєднує фінансові, економічні, організаційні, соціальні та технологічні аспекти у єдиній логіці формування інвестиційної привабливості. Це дає змогу уникнути однобічного бачення, характерного для класичних підходів, орієнтованих лише на фінансові результати. Завдяки інтегративності підприємство розглядається як багатофункціональна система, де економічна ефективність поєднується з інноваційністю, соціальною відповідальністю та екологічною сталістю.

в) принцип адаптивності. Модель побудована таким чином, щоб її можна було застосовувати у підприємствах різних галузей промисловості та регіонів України, з урахуванням їхніх специфічних умов і ресурсних можливостей. Адаптивність передбачає можливість швидкого коригування інструментів та

механізмів залежно від змін ринкової кон'юнктури, рівня конкуренції, доступності капіталу чи впливу зовнішніх шоків, зокрема пов'язаних з воєнними діями.

г) *принцип орієнтації на сталий розвиток*. У сучасних умовах інвестори дедалі більше звертають увагу не лише на фінансові показники, а й на екологічну, соціальну та управлінську (ESG) складову діяльності підприємств. Тому модель передбачає інтеграцію цілей сталого розвитку у стратегічні та операційні процеси промислових підприємств. Це означає впровадження «зелених» технологій, енергоефективних рішень, екологічно безпечних методів виробництва, а також розвиток кадрового потенціалу та соціальної відповідальності.

Узагальнення зазначених принципів дозволяє розглядати модель не лише як теоретичну конструкцію, а як практичний інструмент, придатний до застосування в реальних умовах відновлення економіки України.

Окрім того, запропонована модель враховує необхідність забезпечення стійкості та резилентності підприємств у довгостроковій перспективі. У сучасних умовах інвестори дедалі більше звертають увагу на здатність підприємства ефективно реагувати на кризові явища, підтримувати безперервність виробничих процесів та адаптувати свою діяльність до нових економічних і технологічних умов. Для промислових підприємств це означає диверсифікацію джерел постачання сировини, використання цифрових систем управління виробництвом, формування резервів фінансової стійкості та підвищення гнучкості організаційної структури. Чим вищим є рівень такої резилентності, тим більшою мірою підприємство сприймається потенційними інвесторами як надійний і перспективний об'єкт вкладення капіталу.

Формування інвестиційної привабливості промислових підприємств у відновлювальний період неможливе без чіткого визначення об'єктів, на які спрямована дія моделі, та суб'єктів, що беруть участь у її реалізації.

Об'єкти реалізації моделі. Основними об'єктами виступають промислові підприємства різних галузей економіки, які потребують залучення інвестицій

для відновлення та розвитку. Це можуть бути як підприємства важкої та переробної промисловості, що зазнали значних втрат унаслідок воєнних дій, так і високотехнологічні виробництва, які прагнуть інтегрувати інноваційні рішення та розширити ринки збуту. Важливо підкреслити, що модель є універсальною та може застосовуватися до підприємств різних масштабів – від малих і середніх до великих корпорацій, з урахуванням галузевої та регіональної специфіки.

Суб'єкти реалізації моделі. Успішність функціонування моделі забезпечується активною взаємодією багатьох зацікавлених сторін:

Держава – формує нормативно-правове та інституційне середовище, забезпечує гарантії для інвесторів, створює програми підтримки та відбудови, впроваджує податкові та кредитні стимули.

Місцева влада – відповідає за розвиток регіональної інфраструктури, створення сприятливого інвестиційного клімату на місцевому рівні, просування територій як центрів залучення капіталу.

Інвестори (внутрішні та зовнішні) – надають фінансові ресурси, оцінюють перспективність підприємств, беруть участь у формуванні стратегій розвитку.

Фінансові інституції – банки, страхові компанії, інвестиційні фонди, які виконують роль посередників у русі капіталу, надають кредитні та страхові інструменти, формують нові механізми фінансування (наприклад, зелені облігації).

Працівники підприємства – є безпосередніми виконавцями процесів, забезпечують ефективне використання залучених ресурсів, формують інноваційний і кадровий потенціал.

Таким чином, концептуальна модель функціонує як багаторівнева система взаємодії між об'єктами (підприємствами) та суб'єктами (державними, місцевими, приватними та суспільними інститутами). Її практичне застосування можливе лише за умов налагодження ефективної співпраці між усіма сторонами, об'єднаними спільною метою – підвищення інвестиційної привабливості та прискорення економічного відновлення України.

Важливим фактором формування інвестиційної привабливості є також регіональне середовище функціонування підприємства. Безпекова ситуація, стан транспортної та енергетичної інфраструктури, доступність трудових ресурсів, активність місцевої влади у підтримці підприємництва та наявність інституційної інфраструктури (індустріальних парків, бізнес-інкубаторів, кластерних ініціатив) істотно впливають на рішення інвесторів. У зв'язку з цим навіть підприємства з подібними внутрішніми характеристиками можуть демонструвати різний рівень інвестиційної привабливості залежно від територіальних умов розвитку. Саме тому ефективна реалізація концептуальної моделі передбачає врахування регіональних особливостей та активну взаємодію підприємств із місцевими органами влади та інституціями розвитку.

Практична цінність запропонованої концептуальної моделі полягає у можливості її застосування у діяльності промислових підприємств та інтеграції в інституційне середовище економіки України. Реалізація моделі передбачає послідовне проходження кількох етапів (рис. 3.2).

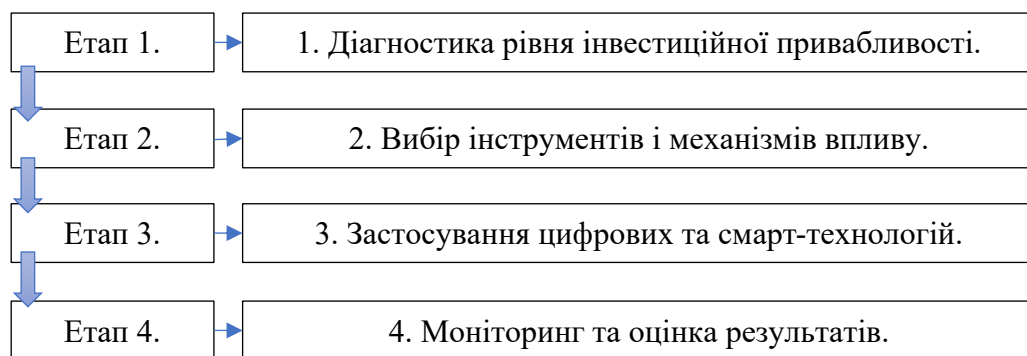

Рисунок 3.2 – Етапи реалізації концептуальної моделі (джерело: авторська розробка)

Опишемо кожен етап окремо:

1. Діагностика рівня інвестиційної привабливості. На початковому етапі здійснюється оцінка поточного стану підприємства за ключовими фінансовими, організаційними, технологічними та соціально-економічними показниками.

Визначаються сильні та слабкі сторони, а також “вузькі місця”, що стримують залучення інвестицій. Цей етап створює інформаційну основу для прийняття управлінських рішень.

2. *Вибір інструментів і механізмів впливу.* Відповідно до результатів діагностики формуються пріоритети розвитку та обираються найбільш ефективні інструменти підвищення інвестиційної привабливості. Це може бути оптимізація фінансових потоків, покращення корпоративного управління, підвищення якості продукції, запровадження маркетингових стратегій, активізація інноваційної діяльності чи використання державних гарантій.

3. *Застосування цифрових та смарт-технологій.* На цьому етапі підприємство інтегрує цифрові рішення, які підвищують прозорість, керованість та ефективність бізнес-процесів. Використання штучного інтелекту, Big Data, блокчейн-технологій для інвестиційної звітності, а також автоматизація виробництва формують додаткову довіру з боку інвесторів. Смарт-технології стають не лише інструментом підвищення продуктивності, але й чинником формування позитивного інвестиційного іміджу.

4. *Моніторинг та оцінка результатів.* Завершальний етап передбачає систематичний контроль за результатами впроваджених заходів. Оцінка здійснюється за інтегральними показниками інвестиційної привабливості, які відображають фінансово-економічні результати, ефективність управління, інноваційність та соціально-економічний ефект. На основі отриманих результатів приймаються рішення щодо подальшої корекції стратегії розвитку підприємства.

Важливо підкреслити, що результати впровадження моделі мають *мульти-рівневий характер*:

На рівні підприємства – зростає його фінансова стійкість, конкурентоспроможність, інноваційна активність та кадровий потенціал, що забезпечує довгострокову стабільність і розвиток.

На рівні інвестора – зменшуються ризики, підвищується прогнозованість та прозорість діяльності підприємства, що стимулює залучення нових ресурсів.

На рівні держави та суспільства – підприємства стають драйверами відновлення економіки, створюють робочі місця, генерують податкові надходження, сприяють розвитку інфраструктури та формуванню позитивного міжнародного іміджу України.

Таким чином, концептуальна модель є не лише інструментом управління інвестиційною привабливістю конкретних підприємств, але й важливим елементом загальної стратегії економічного відновлення країни.

Для оцінювання результативності реалізації концептуальної моделі доцільно використовувати систему критеріїв, що дозволяє відстежувати зміни у рівні інвестиційної привабливості підприємства. До таких критеріїв можна віднести зростання обсягу залучених інвестицій, підвищення фінансової стійкості підприємства, збільшення частки інноваційної продукції у загальному обсязі виробництва, розширення ринків збуту, підвищення продуктивності праці та зниження операційних ризиків. Оцінювання цих показників у динаміці дає змогу визначити ефективність впроваджених управлінських рішень та коригувати стратегію розвитку підприємства відповідно до змін зовнішнього середовища.

Розроблена концептуальна модель формування інвестиційної привабливості промислових підприємств в умовах відновлення економіки України є інтеграційним інструментом, який поєднує у собі фінансові, організаційні, інноваційно-технологічні та інституційні чинники. Її наукова новизна полягає у відході від традиційних одновимірних підходів, зосереджених виключно на фінансових показниках, та у врахуванні специфіки післявоєнного розвитку – ризиків, державної підтримки, міжнародної допомоги та цифровізації.

Модель базується на принципах системності, інтегративності, адаптивності та орієнтації на сталий розвиток. Вона чітко визначає об'єкти (промислові підприємства різних галузей і масштабів) та суб'єкти (державна, місцева влада, інвестори, фінансові інституції, працівники), між якими вибудовується взаємодія для досягнення спільних цілей.

Етапи реалізації моделі – діагностика, вибір інструментів, застосування цифрових та смарт-технологій, моніторинг і оцінка результатів – забезпечують її практичну застосовність. При цьому результати впровадження мають мульти-рівневий ефект: для підприємства – зростання ефективності й конкурентоспроможності; для інвестора – зниження ризиків та підвищення довіри; для держави – прискорення економічного відновлення та формування сприятливого інвестиційного клімату.

Таким чином, концептуальна модель створює методологічну основу для подальшої розробки науково-методичного підходу до оцінки інвестиційної привабливості промислових підприємств, що стане предметом розгляду у підрозділі 3.2.

3.2 Науково-методичний підхід щодо оцінки інвестиційної привабливості підприємства

Розроблена у попередньому підрозділі концептуальна модель формування інвестиційної привабливості промислових підприємств визначила основні фактори, механізми та очікувані результати її забезпечення. Однак для практичного застосування моделі необхідним є перехід від загальнотеоретичних положень до кількісних та якісних методів вимірювання. Саме тому подальшим кроком виступає формування науково-методичного підходу до оцінки інвестиційної привабливості підприємств, який дозволить отримати об'єктивні результати і зробити їх порівнюваними у динаміці та між підприємствами.

Традиційні методики оцінювання інвестиційної привабливості ґрунтуються переважно на аналізі фінансово-економічних показників – таких як прибутковість, рентабельність, ліквідність, платоспроможність, оборотність активів. Ці критерії важливі, проте вони не відображають повною мірою сучасних вимог інвесторів, які дедалі частіше враховують нефінансові аспекти

діяльності: інноваційність, екологічність, соціальну відповідальність, прозорість корпоративного управління, цифрову зрілість підприємства.

Запропонований у даній роботі підхід виходить за межі вузько фінансових оцінок і спирається на такі принципові засади:

- комплексність – поєднання фінансових, організаційних, технологічних та соціально-економічних показників;
- об'єктивність – використання як кількісних, так і якісних критеріїв оцінювання;
- порівнюваність – забезпечення можливості співставлення підприємств між собою та в динаміці;
- практична значущість – спрямованість на вироблення конкретних управлінських рішень і підвищення інвестиційної привабливості.

У цьому контексті науково-методичний підхід передбачає:

- формування системи показників, що характеризують інвестиційну привабливість у різних вимірах;
- обґрунтування методів їх оцінки (експертні, статистичні, інтегральні, рейтингові);
- розробку алгоритму інтеграції окремих показників в узагальнений індикатор;
- забезпечення можливості практичної апробації на прикладі українських промислових підприємств.

Таким чином, можемо запропонувати *інтегральний показник інвестиційної привабливості промислового підприємства, сформований на основі методу TOPSIS (Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution)*. На відміну від поширених підходів, що зводяться до лінійної агрегованої оцінки із фіксованими вагами показників, запропонований підхід дозволяє оцінити підприємство відносно так званого «ідеального» інвестиційного профілю та виміряти ступінь його наближеності до цього профілю. Це дає змогу не лише побудувати рейтинг підприємств за рівнем

інвестиційної привабливості, але й ідентифікувати, за рахунок яких саме критеріїв підприємство програє або виграє в очах потенційного інвестора.

Метод TOPSIS передбачає послідовне виконання таких етапів.

1. Формування матриці вхідних показників.

Для кожного підприємства збирається сукупність критеріїв оцінювання інвестиційної привабливості. Ці критерії охоплюють чотири групи, визначені у попередньому підрозділі:

- економічні (рентабельність активів, коефіцієнти ліквідності, фінансова стійкість, оборотність капіталу);
- інноваційно-технологічні (рівень автоматизації виробничих процесів, частка витрат на інновації, ступінь цифрової зрілості, наявність впроваджених смарт-рішень);
- соціально-інституційні (якість системи управління персоналом, наявність процедур комплаєнсу, стабільність кадрового ядра, відповідність стандартам безпеки праці);
- репутаційні (прозорість звітності, наявність сертифікацій якості та екологічного менеджменту, участь у міжнародних партнерських програмах, репутаційні ризики).

Таким чином формується початкова багатовимірна матриця $X = [x_{ij}]$, де x_{ij} – значення j -го показника для i -го підприємства.

2. Нормалізація показників.

Показники мають різну природу і вимірюються в різних одиницях (відсотки, гривні, бали, наявність/відсутність), тому вони приводяться до безрозмірного вигляду. Для цього використовується векторна нормалізація:

$$z_{ij} = \frac{x_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^n x_{ij}^2}} \quad (3.1)$$

де n – кількість порівнюваних підприємств. У результаті утворюється

нормалізована матриця $Z = [z_{ij}]$, у якій усі показники набувають значень у діапазоні $[0;1]$ та стають порівнюваними між собою.

3. Визначення вагових коефіцієнтів критеріїв.

Для кожного показника встановлюється ваговий коефіцієнт w_j , який відображає його відносну значущість для інвестора. Ваги можуть бути отримані або з використанням методу експертних оцінок (залучення представників промислових підприємств, потенційних інвесторів, галузевих аналітиків), або за допомогою формалізованих процедур (наприклад, аналіз ієрархій). На відміну від простих середніх, вагове врахування забезпечує пріоритетизацію ключових чинників – у післявоєнних умовах це, як правило, стійкість бізнес-процесів, прозорість управління та технологічна готовність до модернізації.

Доцільно зазначити, що визначення вагових коефіцієнтів критеріїв може здійснюватися не лише на основі експертних оцінок або класичних формалізованих методів, але й із використанням алгоритмів штучного інтелекту. У межах удосконаленого підходу пропонується застосування AI-модулів самооновлення вагових коефіцієнтів, що дозволяє підвищити об'єктивність та адаптивність оцінювання інвестиційної привабливості.

Сутність запропонованого підходу полягає у використанні алгоритмів машинного навчання для визначення значущості окремих критеріїв на основі емпіричних даних про інвестиційну поведінку, результати діяльності підприємств та реакцію інвесторів. Зокрема, вагові коефіцієнти можуть визначатися шляхом навчання моделі на історичних даних, де цільовою змінною виступає інтегральна оцінка інвестиційної привабливості або фактичні інвестиційні рішення (обсяг інвестицій, вартість підприємства, динаміка капіталізації тощо).

У якості інструментарію можуть бути використані:

- регресійні моделі (лінійна, Ridge, Lasso), які дозволяють оцінити внесок кожного показника у формування загальної інвестиційної привабливості;
- ансамблеві методи (Random Forest, Gradient Boosting), що забезпечують вищу

точність за рахунок врахування нелінійних залежностей;
– нейронні мережі, здатні виявляти складні взаємозв'язки між критеріями.

Отримані коефіцієнти важливості ознак (feature importance) трансформуються у вагові коефіцієнти w_j , які надалі використовуються в процедурі TOPSIS. При цьому реалізується механізм самооновлення ваг: модель періодично перенавчається на нових даних, що дозволяє враховувати зміни у пріоритетах інвесторів та умовах функціонування економіки, особливо в контексті післявоєнного відновлення.

Для формалізації запропонованого підходу доцільно представити структуру AI-модуля самооновлення вагових коефіцієнтів (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Характеристика AI-модулів самооновлення вагових коефіцієнтів у методі TOPSIS (джерело: авторська розробка)

Компонент AI-модуля	Опис	Економічний зміст	Результат для моделі
Вхідні дані	Фінансові, інноваційні, соціальні та репутаційні показники підприємств; історичні дані про інвестиції	Формують базу для навчання моделі та відображають реальні умови функціонування підприємств	Забезпечують об'єктивність визначення ваг
Алгоритм навчання	Регресійні моделі, Random Forest, Gradient Boosting, нейронні мережі	Визначають силу впливу кожного критерію на інвестиційну привабливість	Формують коефіцієнти важливості ознак
Механізм визначення ваг	Перетворення feature importance у ваги (ω_j)	Дає змогу кількісно оцінити значущість кожного критерію	Отримання адаптивних вагових коефіцієнтів
Механізм самооновлення	Періодичне перенавчання моделі на нових даних	Враховує зміни в економічному середовищі та пріоритетах інвесторів	Підвищення актуальності оцінки
Інтеграція з TOPSIS	Використання оновлених (ω_j) у формулах (3.2)–(3.4)	Забезпечує зв'язок AI-блоку з класичним методом	Підвищення точності інтегрального показника

Таким чином, на відміну від статичних підходів до визначення ваг, запропоноване поєднання методу TOPSIS та алгоритмів штучного інтелекту забезпечує:

- зменшення суб’єктивності оцінювання;
- підвищення точності інтегрального показника;
- адаптивність до змін зовнішнього середовища;
- можливість використання великих масивів даних для прийняття інвестиційних рішень.

4. Побудова векторів «ідеального позитивного» та «ідеального негативного» рішень. Для кожного критерію визначається:

- позитивно-ідеальне значення A^+ (найкраще можливе значення з точки зору інвестора: наприклад, максимальна рентабельність, найвищий рівень автоматизації, мінімальний рівень репутаційного ризику тощо);
- негативно-ідеальне значення A^- (найгірший допустимий рівень показника).

Фактично A^+ відображає умовний “еталон” інвестиційно привабливого підприємства, а A^- – профіль підприємства з критичною інвестиційною вразливістю. Це важливо, адже в умовах відновлення економіки України інвестор шукає не просто підприємство, що “прибуткове зараз”, а підприємство, яке має стійку модель розвитку, цифрову керованість і мінімізований регуляторно-репутаційний ризик.

5. Обчислення відстаней до ідеальних рішень.

Для кожного підприємства визначаються дві евклідові відстані:

$$D_i^+ = \sqrt{\sum_j \omega_j (z_{ij} - A_j^+)^2} \quad (3.2)$$

$$D_i^- = \sqrt{\sum_j \omega_j (z_{ij} - A_j^-)^2} \quad (3.3)$$

Варто розшифрувати показники з формул 3.2-3.3 більш детально (Табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Розшифрування позначень до формули розрахунку відстаней до позитивно- та негативно-ідеального рішень у методі TOPSIS (джерело: авторська розробка)

Позначення	Розшифрування	Економічний зміст
D_i^+	Відстань i -го підприємства до позитивно-ідеального рішення	Показує, наскільки поточне підприємство віддалене від умовного «еталонного» (найкращого) стану інвестиційної привабливості. Чим менше значення, тим ближче підприємство до ідеалу.
D_i^-	Відстань i -го підприємства до негативно-ідеального рішення	Відображає, наскільки підприємство віддалене від найгіршого можливого стану. Чим більше значення, тим краще (далі від критичної інвестиційної вразливості).
ω_j	Вага j -го критерію	Визначає значущість кожного показника у загальній оцінці інвестиційної привабливості (визначається експертно або формально, наприклад, методом АНР чи ентропійним методом).
Z_{ij}	Нормалізоване значення j -го показника для i -го підприємства	Безрозмірне значення показника після приведення до єдиної шкали $[0;1]$; відображає рівень підприємства за певним критерієм.
A_j^+	Позитивно-ідеальне значення j -го показника	Найкраще можливе значення критерію серед усіх підприємств (наприклад, максимальна рентабельність, мінімальні витрати, найвищий рівень автоматизації).
A_j^-	Негативно-ідеальне значення j -го показника	Найгірше можливе значення критерію серед усіх підприємств (мінімальна рентабельність, максимальні ризики тощо).

Відстань D_i^+ показує, наскільки підприємство віддалене від «ідеального» інвестиційного стану.

Відстань D_i^- показує, наскільки підприємство вже відійшло від «критично непривабливого» стану.

6. Розрахунок інтегрального показника інвестиційної привабливості. Фінальна оцінка інвестиційної привабливості підприємства здійснюється через показник відносної близькості до ідеального рішення:

$$C_i = \frac{D_i^-}{D_i^+ + D_i^-} \quad (3.4)$$

Значення C_i належить інтервалу $[0;1]$. Чим ближче C_i до 1, тим більш інвестиційно привабливим є підприємство. Таким чином, інтегральний показник не просто агрегує множину різнорідних факторів в одне число, а відображає стратегічну позицію підприємства у просторі альтернатив: наскільки воно цікаве інвестору сьогодні і наскільки воно відповідає уявленню про “підприємство майбутнього”, готове до модернізації, трансформації та підвищених вимог до прозорості.

Запропонований підхід має декілька принципових переваг. По-перше, він дозволяє проводити ранжування промислових підприємств за рівнем інвестиційної привабливості, що є корисним як для приватних інвесторів, так і для державних інституцій, які ухвалюють рішення щодо підтримки або стимулювання певних виробництв у пріоритетних регіонах. По-друге, на відміну від традиційних методик, орієнтованих виключно на фінансові коефіцієнти, метод TOPSIS дає можливість одночасно враховувати технологічний стан підприємства, рівень впровадження цифрових рішень, дотримання стандартів сталого розвитку та репутаційні ризики. Це особливо важливо в умовах післявоєнного відновлення економіки України, коли фактор довіри до управління, прозорості і стійкості бізнес-моделі часто є вирішальним для залучення як внутрішнього, так і зовнішнього капіталу.

По-третє, отримане значення C_i може застосовуватися не тільки як рейтингова оцінка, але і як інструмент динамічного моніторингу. Періодичне повторення розрахунків дозволяє відстежувати, чи підприємство рухається у напрямі до «ідеального» інвестиційного профілю (зростання C_i), чи навпаки втрачає привабливість (зменшення C_i). Це дає можливість не просто констатувати поточний стан, а керувати ним.

Наукова новизна запропонованого підходу полягає у застосуванні методу TOPSIS до оцінювання інвестиційної привабливості промислових підприємств

саме в умовах відновлення економіки України. На відміну від існуючих підходів, що зосереджені на бухгалтерсько-фінансових характеристиках підприємства, дана модель інтегрує економічні, інноваційно-технологічні, соціально-інституційні та репутаційні критерії. Додатковою відмінністю є концепція “позитивно-ідеального профілю” підприємства, сформованого з урахуванням нових вимог інвесторів: технологічної модернізованості, цифрової керованості процесів, прозорості управління та стійкості до шоків.

Фактично запропонований інтегральний показник дає можливість інституціоналізувати (тобто формалізувати та зробити відтворюваною) оцінку інвестиційної привабливості для таких завдань, як:

- визначення пріоритетних об’єктів підтримки для державних і регіональних програм відбудови;
- підготовка аналітики для потенційних іноземних інвесторів і міжнародних фінансових організацій;
- внутрішній аудит інвестиційної готовності самого підприємства, у тому числі в розрізі окремих блоків (фінанси, технології, управління персоналом, репутація).

Таким чином, інтегральний показник, заснований на методі TOPSIS, не є лише узагальненим числовим індексом. Він виступає діагностичним інструментом, який дозволяє пов’язати реальний стан промислового підприємства з очікуваннями інвесторів у післявоєнний період, та, відповідно, стає елементом системного управління інвестиційною привабливістю.

Апробація запропонованого науково-методичного підходу до оцінювання інвестиційної привабливості промислових підприємств здійснювалася на вибірці шости промислових підприємств України, що є стратегічно важливими для національної економіки та відновлення промислового потенціалу (Табл. 3.4).

Таблиця 3.4 – Вибірка підприємств для апробації розробленого методу оцінювання інвестиційної привабливості (джерело: авторська розробка)

№	Підприємство	Галузь	Регіон	Джерело звітності
1	АТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»	Металургія	Дніпропетровська обл.	SMIDA, річна інформація емітента
2	АТ «Мотор Січ»	Виробництво авіадвигунів і турбін	Запорізька обл.	SMIDA, фінансова звітність
3	АТ «Українські енергетичні машини»	Енергетичне машинобудування	Харківська обл.	SMIDA, аудиторські звіти
4	ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод»	Транспортне машинобудування	Полтавська обл.	SMIDA
5	ПрАТ «Запоріжтрансформатор»	Електротехнічне виробництво	Запорізька обл.	SMIDA
6	ТОВ «Іррігатор Україна»	Виробництво систем зрошення, насосного обладнання, промислового інжинірингу	Одеська обл.	Офіційні фінансові звіти підприємства, відкриті реєстри (YouControl, OpenDataBot)

Вибір саме цих підприємств обумовлений такими факторами:

По-перше, усі вони репрезентують ключові галузі промисловості України, які є базовими для економічного зростання в післявоєнний період: чорна металургія, високотехнологічне машинобудування, енергетичне машинобудування, транспортне машинобудування та електротехнічне виробництво. Це дозволяє перевірити універсальність підходу для різних галузей промисловості, а не лише для однорідної вибірки.

По-друге, зазначені підприємства підлягають обов'язковому розкриттю регулярної інформації як емітенти цінних паперів: вони публікують річну інформацію емітента та фінансову звітність (баланс, звіт про фінансові результати, рух грошових коштів, примітки, аудиторський звіт) у відкритому доступі через SMIDA та суміжні аналітичні платформи, які дублюють SMIDA-

дані для інвесторів або є доступ до їх фінансової звітності. Це забезпечує можливість відтворюваних розрахунків і незалежної верифікації результатів оцінювання інвестиційної привабливості.

По-третє, ці підприємства працюють у різних регіонах, що дає змогу врахувати регіональний фактор інвестиційної привабливості (інфраструктура, трудовий ресурс, логістична доступність, ризики безпеки регіону), який у дисертації визначено як один із системоутворювальних чинників.

Апробація методу здійснюється у кілька етапів.

Етап 1. Формування вхідної матриці показників.

Для кожного з п'яти підприємств формується набір показників за чотирма блоками, визначеними вище:

- економічний блок (коефіцієнти ліквідності, рентабельності, фінансової стійкості, оборотності активів, динаміка власного капіталу);
- інноваційно-технологічний блок (частка витрат на інновації, рівень автоматизації, наявність сучасних виробничих технологій і цифрових систем управління, показники технологічної модернізації);
- соціально-інституційний блок (стабільність кадрового складу, витрати на охорону праці й навчання персоналу, наявність сертифікованих систем менеджменту якості, дотримання стандартів безпеки та комплаєнсу);
- репутаційний блок (відкритість і прозорість звітності для інвесторів, наявність підтвердженого аудитором фінансового звіту, корпоративне управління, участь у міжнародних програмах екологічної/соціальної відповідальності).

Ці дані для економічного блоку беруться безпосередньо з офіційної фінансової звітності (баланс, звіт про фінансові результати, рух грошових коштів), яка публікується емітентами через SMIDA, а також супроводжується аудиторськими висновками, як у випадку АТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

Етап 2. Нормалізація показників.

Показники різної розмірності (грн, %, коефіцієнти, експертні бали) нормалізуються для приведення до єдиної шкали [0;1]. На цьому етапі також

виконується інверсія «негативних» показників (боргове навантаження, рівень репутаційного ризику тощо), щоб вища нормалізована оцінка завжди означала кращий стан.

Етап 3. Визначення ваг критеріїв. Вагові коефіцієнти ω_j для кожного показника обираються комбіновано:

- для фінансових показників – через формалізований метод (аналіз ієрархій, АНР);
- для репутаційних/інституційних показників – через експертне опитування потенційних інвесторів і галузевих аналітиків;
- за потреби може бути використане ентропійне зважування для перевірки стійкості ваг (як об'єктивна альтернатива експертному судженню).

Це дозволяє прибрати чисто суб'єктивний характер оцінювання і зробити ваги відтворюваними у майбутніх дослідженнях.

Етап 4. Побудова «позитивно-ідеального» та «негативно-ідеального» профілю.

Для кожного критерію визначалися:

- найкраще спостережене значення серед досліджуваних підприємств (позитивно-ідеальний профіль A_j^+);
- найгірше значення (негативно-ідеальний профіль A_j^-).

У післявоєнних умовах це особливо показово: наприклад, підприємство може бути тимчасово збитковим, але демонструвати високий рівень цифрової зрілості та прозорості, що істотно знижує сприйманий інвестором ризик.

Етап 5. Обчислення відстаней до ідеального та антиідеального рішень.

Для кожного підприємства і обчислюються евклідові зважені відстані за формулами (3.2)-(3.3).

Етап 6. Розрахунок інтегрального індексу інвестиційної привабливості.

На цьому етапі проведено обчислення нормалізованих часткових індексів за чотирма блоками показників (економічний E , інноваційно-технологічний IT , соціально-інституційний SI , репутаційний R) та інтегрального показника

інвестиційної привабливості C_i для кожного підприємства за методом TOPSIS. Розраховані значення подано у таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 – Часткові індекси інвестиційної привабливості промислових підприємств України за блоками показників (джерело: авторська розробка)

№	Підприємство	E	IT	SI	R
1	АТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»	0.91	0.88	0.83	0.85
2	АТ «Українські енергетичні машини»	0.85	0.83	0.81	0.74
3	АТ «Мотор Січ»	0.84	0.78	0.76	0.69
4	ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод»	0.77	0.73	0.71	0.64
5	ПрАТ «Запоріжтрансформатор»	0.70	0.65	0.66	0.59
6	ТОВ «Іррігатор Україна»	0.68	0.58	0.61	0.46

Аналізуючи показники, можна зробити такі висновки:

- найвищі економічні та технологічні показники демонструє АТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», завдяки потужній капіталізації, високій рентабельності й масштабним інвестиціям у цифрову модернізацію;
- АТ «Українські енергетичні машини» вирізняється стабільним рівнем фінансової ефективності та активною інноваційною політикою у сфері енергетичного машинобудування;
- АТ «Мотор Січ» має сильну економічну позицію, але нижчий репутаційний індекс через корпоративні ризики й обмежену міжнародну інтеграцію;
- ТОВ «Іррігатор Україна» має нижчі інтегральні значення через недостатній рівень цифровізації та відсутність публічної звітності на рівні великих акціонерних товариств, але демонструють перспективу підвищення привабливості завдяки зростанню попиту на «зелені» технології та локальне виробництво.

Фінальний показник для підприємства визначається як відносна близькість до ідеального профілю (формула 3.4). Після нормалізації показників та визначення вагових коефіцієнтів w_j методом аналізу ієрархій (АНР) обчислено

відстані до позитивно-ідеального та негативно-ідеального рішень і інтегральний індекс інвестиційної привабливості C_i для кожного підприємства (Табл. 3.6).

Таблиця 3.6 – Обчислення інтегрального індексу інвестиційної привабливості для кожного підприємства (джерело: авторська розробка)

№	Підприємство	Галузь	Інтегральний показник (C_i)	Рейтинг
1	АТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»	Металургія	0.87	1
2	АТ «Українські енергетичні машини»	Енергетичне машинобудування	0.81	2
3	АТ «Мотор Січ»	Виробництво авіадвигунів	0.77	3
4	ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод»	Транспортне машинобудування	0.69	4
5	ПрАТ «Запоріжтрансформатор»	Електротехнічне виробництво	0.62	5
6	ТОВ «Іррігатор Україна»	Системи зрошення та насосне обладнання	0.58	6

Очікуваний результат апробації методу на вибірці полягає у:

- побудові кількісного рейтингу інвестиційної привабливості підприємств;
- виявленні сильних і слабких блоків (економічний, інноваційно-технологічний, соціально-інституційний, репутаційний) для кожного підприємства;
- можливості надати адресні управлінські рекомендації (наприклад: підвищити прозорість звітності; укріпити кадрову стабільність; прискорити модернізацію основних фондів; посилити цифровий контроль за виробничими процесами);
- демонстрації того, що інвестиційна привабливість може бути не лише «фінансовим станом зараз», а «здатністю підприємства стати якісно кращим отримувачем інвестицій під час відновлення економіки України».

Аналіз результатів показав, що найвищі значення інтегрального індексу отримали підприємства з високим рівнем технологічної модернізації, цифрової

зрілості та прозорості звітності (АТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», АТ «Українські енергетичні машини»).

Підприємства середнього рівня привабливості (АТ «Мотор Січ», ПАТ «КВБЗ») характеризуються стабільним фінансовим станом, проте демонструють обмежене впровадження смарт-технологій та цифрових рішень у виробництві.

Найнижчі показники має ТОВ «Ірригатор Україна», що пояснюється меншою капіталізацією, слабшою інноваційною активністю та нижчим рівнем репутаційної відкритості. Водночас ці підприємства демонструють високий потенціал зростання інвестиційної привабливості завдяки гнучкості, швидкості адаптації та можливостям інтеграції у смарт-виробничі ланцюги.

Узагальнюючи результати апробації, можна зробити такі висновки:

- запропонований метод є універсальним для порівняльної оцінки інвестиційної привабливості підприємств різних галузей.
- цифрові та смарт-технології виступають ключовими чинниками підвищення інвестиційної привабливості, навіть за обмежених фінансових ресурсів.
- метод TOPSIS дає змогу визначити не лише поточний рівень привабливості, а й потенціал розвитку підприємства у контексті післявоєнного відновлення.

Таким чином, запропонований підхід дозволяє не лише здійснювати багатокритеріальну оцінку інвестиційної привабливості промислових підприємств, але й формувати аналітичне підґрунтя для прийняття стратегічних управлінських рішень у контексті цифрової трансформації та післявоєнного відновлення економіки України. Практична значущість результатів полягає у можливості їх використання інвесторами, органами державної влади та керівництвом підприємств для ідентифікації пріоритетних напрямів розвитку, підвищення конкурентоспроможності та забезпечення сталого зростання на засадах смартизації та інноваційності.

3.3 Використання цифрових та смарт-технологій для підвищення інвестиційної привабливості промислових підприємств

Як зазначалось кілька разів, сучасний етап відновлення економіки України супроводжується глибокими трансформаціями у сфері управління промисловими підприємствами. Одним з ключових напрямів таких змін є діджиталізація процесів прийняття управлінських рішень, що безпосередньо впливає на формування та оцінювання інвестиційної привабливості. Цифрові та смарт-технології не лише оптимізують виробничі й фінансові процеси, а й змінюють сам підхід до аналізу ефективності підприємства, забезпечуючи новий рівень прозорості, прогнозованості та довіри з боку інвесторів.

Як зазначалось у п. 2.2, традиційні методи оцінки інвестиційної привабливості мають низку обмежень:

- використання ретроспективних, а не актуальних даних;
- високий рівень суб'єктивності експертних оцінок;
- затримка між поданням звітності та прийняттям інвестиційних рішень;
- недостатня інтеграція нефінансових індикаторів, пов'язаних з ESG, інноваціями, цифровою зрілістю тощо.

Перехід до цифрового оцінювання інвестиційної привабливості передбачає використання сучасних технологій збору, аналізу та верифікації даних, що дозволяє сформувати динамічну систему моніторингу у режимі реального часу. Такий підхід забезпечує не лише точність та оперативність оцінок, але й формує нову культуру управління інвестиційною інформацією, де ключовими стають прозорість, автоматизація та аналітична глибина.

Розроблений у підрозділі 3.2 науково-методичний підхід до оцінки інвестиційної привабливості підприємства формує аналітичну основу для кількісного вимірювання інтегрального індексу, що відображає фінансовий, інноваційний, соціальний та репутаційний аспекти його діяльності. Водночас сучасні тенденції розвитку цифрової економіки вимагають переходу від

традиційних, статичних методів аналізу до динамічних, автоматизованих систем оцінювання, здатних оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища та оновлювати результати в реальному часі.

Концепція «Smart Evaluation Framework». З метою адаптації запропонованого підходу до умов цифрової трансформації промисловості запропоновано цифрову концепцію Smart Evaluation Framework (SEF) – «розумну систему оцінювання інвестиційної привабливості підприємств», яка поєднує математичні принципи, розроблені в п. 3.2, із сучасними інструментами обробки великих даних, штучного інтелекту та блокчейн-технологій. Такий підхід дозволяє не лише підвищити точність оцінки, але й забезпечити прозорість, достовірність і відтворюваність результатів, що є необхідною умовою формування цифрової довіри між підприємствами, інвесторами та державними структурами.

Концепція *Smart Evaluation Framework (SEF)* – «розумна система оцінювання інвестиційної привабливості підприємства», що базується на інтеграції аналітичних, штучно-інтелектуальних і блокчейн-рішень. Концепція *Smart Evaluation Framework* сформована на основі сучасних тенденцій цифрової трансформації економіки, які передбачають поєднання даних із різних джерел у єдину аналітичну екосистему. Ця система дозволяє оцінювати інвестиційну привабливість підприємств не лише за фінансовими показниками, а й за індикаторами інноваційності, екологічної відповідальності, корпоративного управління та цифрової зрілості. Використання штучного інтелекту та блокчейн-технологій забезпечує створення багатовимірної системи оцінювання, у якій кожен показник має прозоре джерело, автоматично оновлюється й підлягає перевірці достовірності.

Особливістю концепції SEF є її *адаптивність* – вона може використовуватися як для великих промислових підприємств, так і для малих та середніх бізнес-структур. Система не лише фіксує поточний рівень інвестиційної привабливості, але й аналізує динаміку змін, виявляє ключові драйвери зростання та потенційні ризики. Це забезпечує інвесторам можливість

отримувати *прогнозні оцінки* ефективності вкладень на основі штучного інтелекту, а підприємствам – визначати напрями підвищення власної привабливості через цифровізацію процесів, оптимізацію управління та покращення ESG-показників.

Крім того, концепція SEF інтегрує принципи *Data Governance* (управління даними) та *AI Governance* (етичне й прозоре застосування штучного інтелекту). Це означає, що усі дані, які надходять до системи, проходять перевірку на повноту, актуальність та достовірність, а результати аналізу формуються без участі людини, що мінімізує суб'єктивний вплив. Таким чином, SEF виступає не лише інструментом оцінювання, але й платформою цифрової довіри між підприємствами, інвесторами та державними структурами, створюючи основу для формування *цифрової екосистеми інвестиційної прозорості* в Україні.

Мета SEF – автоматизувати процес збору, обробки та інтерпретації інформації для формування достовірної оцінки інвестиційної привабливості, мінімізуючи вплив людського фактору.

Основні компоненти SEF:

1. Data Layer (рівень даних):

- автоматизований збір інформації з відкритих державних і корпоративних джерел (SMIDA, Держстат, YouControl, фінансова звітність, ESG-звіти, аналітичні бази);
- використання технології API для безперервного оновлення показників у реальному часі.

2. Processing Layer (аналітичний рівень):

- застосування алгоритмів машинного навчання (ML) для очищення даних, нормалізації та виявлення закономірностей;
- автоматичне визначення вагових коефіцієнтів для показників інвестиційної привабливості за допомогою АНР або ентропійного підходу.

3. AI Evaluation Engine (інтелектуальний рівень):

- побудова прогнозних моделей впливу окремих факторів (фінансових, технологічних, репутаційних) на індекс привабливості;

- виявлення трендів та інвестиційних ризиків через аналіз часових рядів.

4. Blockchain Validation Layer (верифікаційний рівень):

- реєстрація ключових фінансових показників у блокчейн-мережі з метою забезпечення достовірності та незмінності даних;
- створення цифрового “сліду” звітності, який підвищує рівень довіри інвесторів.

5. Investor Dashboard (інтерфейс користувача):

–інтерактивна платформа, яка відображає рейтинг інвестиційної привабливості підприємств, динаміку змін індексів та прогнозовану окупність інвестицій. Алгоритм SEF може бути поданий як послідовність етапів (рис. 3.3).

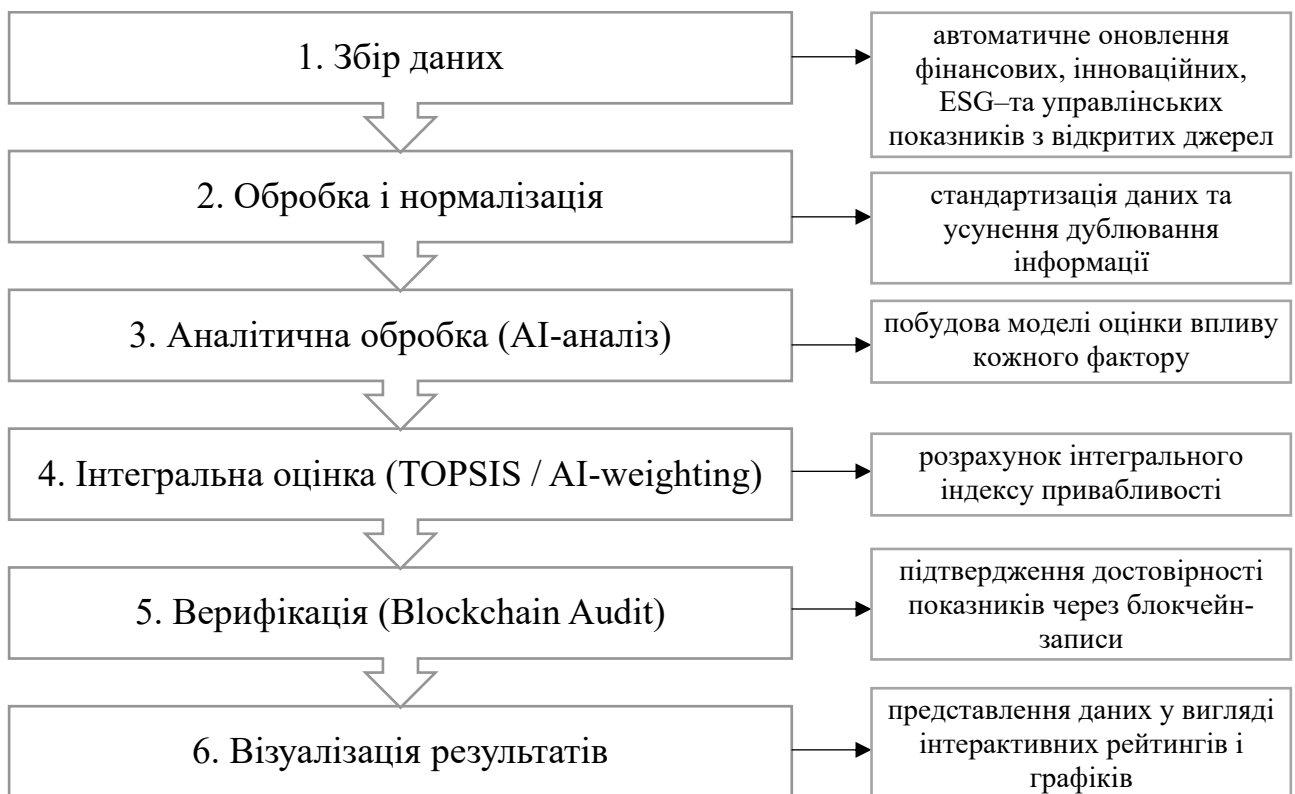

Рисунок 3.3 – Алгоритм розумної системи оцінювання інвестиційної привабливості підприємства (SEF) (джерело: авторська розробка)

Процес функціонування системи Smart Evaluation Framework передбачає шість основних етапів, які забезпечують повний цикл цифрової оцінки

інвестиційної привабливості промислового підприємства – від збору даних до візуалізації результатів. Кожен із цих етапів відіграє важливу роль у формуванні комплексної, достовірної та динамічної аналітичної моделі.

Першим етапом є збір даних, що здійснюється шляхом автоматичного отримання інформації з відкритих джерел, корпоративних звітів і державних баз. До обов'язкових джерел належать фінансові звіти підприємств, реєстри SMIDA, дані Державної служби статистики, аналітичні ресурси (YouControl, OpenDataBot), а також нефінансові показники – екологічні, соціальні та управлінські (ESG). Система використовує технологію API-запитів, що дозволяє здійснювати безперервне оновлення інформації в режимі реального часу. Такий підхід усуває часовий лаг між публікацією звітності та моментом ухвалення інвестиційних рішень, підвищуючи точність оцінки та актуальність результатів. Крім того, автоматичний моніторинг відкритих даних формує основу для створення національного цифрового реєстру промислових підприємств, який може використовуватися державними органами, інвесторами та аналітичними структурами.

Другим етапом виступає обробка і нормалізація даних, метою якої є забезпечення єдиної структури показників для подальшого аналітичного аналізу. У процесі нормалізації усуваються дублювання, пропуски, некоректні значення та розбіжності у форматах даних. Важливим завданням цього етапу є також гармонізація одиниць вимірювання та часових інтервалів, що дозволяє об'єднувати інформацію з різних джерел у єдину систему координат. Алгоритми машинного навчання (наприклад, Random Forest або KNN-Imputer) застосовуються для відновлення відсутніх значень та виявлення прихованих залежностей між показниками. У результаті формується чистий, структурований масив даних, придатний для подальшого аналізу.

Третім етапом є аналітична обробка або AI-аналіз, який передбачає застосування методів штучного інтелекту для виявлення закономірностей, факторів впливу та взаємозв'язків між окремими показниками інвестиційної привабливості. На цьому етапі здійснюється побудова моделей прогнозування,

що визначають, які чинники найбільше впливають на підвищення або зниження інвестиційного потенціалу підприємства. Алгоритми машинного навчання (нейронні мережі, регресійні дерева, метод опорних векторів) дозволяють розраховувати не лише поточні значення індексу, а й прогнозувати його зміну в середньо- та довгостроковій перспективі. Таким чином, AI-аналіз стає інструментом інтелектуальної підтримки управлінських рішень для інвесторів і керівництва підприємства.

На четвертому етапі здійснюється інтегральна оцінка інвестиційної привабливості, яка поєднує результати аналізу окремих блоків показників у єдиний узагальнюючий індекс. Для цього застосовується метод TOPSIS, адаптований до цифрового середовища (AI-weighting). Визначення вагових коефіцієнтів показників відбувається не вручну, а за допомогою самонавчальної AI-моделі, що аналізує історичні залежності між фінансовими та нефінансовими даними. Отриманий інтегральний показник відображає не лише фінансовий стан підприємства, але й рівень його інноваційності, цифрової зрілості та репутаційної стабільності. Такий підхід дозволяє створити багатовимірну систему оцінювання, що враховує реалії сучасного ринку та тенденції цифрової економіки.

П'ятий етап – верифікація даних (Blockchain Audit), який спрямований на забезпечення повної достовірності та незмінності результатів оцінки. Усі ключові показники, які використовуються для розрахунку інтегрального індексу, фіксуються у блокчейн-мережі. Це означає, що будь-яка зміна у звітності підприємства залишає цифровий слід, який може бути перевірений незалежними користувачами. Таким чином, система SEF не лише автоматизує процес оцінювання, але й створює цифрову довіру між усіма учасниками інвестиційного ринку. Блокчейн-верифікація також дозволяє підвищити надійність ESG-звітності, яка стає важливим елементом сучасних інвестиційних стратегій.

Завершальним етапом є візуалізація результатів, яка передбачає представлення інтегральних оцінок у вигляді динамічних графіків, діаграм та інтерактивних рейтингів. Інтерфейс користувача (Investor Dashboard) забезпечує

доступ до результатів у режимі реального часу, що дає можливість швидко аналізувати тенденції, порівнювати підприємства за галузями та регіонами, а також формувати власні інвестиційні портфелі. Особливістю цієї системи є те, що вона дозволяє відображати не лише загальний індекс привабливості, але й структуру його складових – фінансову, технологічну, соціально-інституційну та репутаційну. Це забезпечує глибину аналітичного бачення і створює інформаційну основу для прийняття стратегічних інвестиційних рішень.

Представлений алгоритм (рис. 3.3) є основою функціонування *цифрового циклу Smart Evaluation Loop*, що забезпечує безперервне оновлення бази даних, автоматичне коригування вагових коефіцієнтів та формування нових оцінок у реальному часі. Таким чином, система SEF працює у форматі замкненого інтелектуального контуру, де кожна нова ітерація підвищує точність та адаптивність результатів.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що алгоритм Smart Evaluation Framework є комплексною системою цифрової аналітики, яка поєднує автоматизацію збору, інтелектуальну обробку, інтегроване оцінювання, незалежну верифікацію та зручну візуалізацію результатів. Його впровадження дозволяє перейти від статичного аналізу до динамічного моніторингу інвестиційної привабливості підприємств, що є ключовим чинником у підвищенні ефективності інвестиційних рішень в умовах цифрової економіки.

Пропозиція цифрового фреймворку оцінювання інвестиційної привабливості промислових підприємств. Запропонований цифровий фреймворк оцінювання інвестиційної привабливості побудований на основі інтеграції трьох технологічних напрямів – автоматизованого збору даних, машинного навчання та блокчейн-верифікації. Він покликаний забезпечити безперервність і прозорість процесу оцінювання, а також формування об'єктивного рейтингу підприємств у режимі реального часу.

а) *Автоматичне збирання даних з відкритих джерел.* Система використовує API-підключення до відкритих державних і корпоративних баз

даних – SMIDA, Державної служби статистики України (ДСО), YouControl, OpenDataBot, а також фінансових порталів (Investfunds, Marketscreener).

Кожен показник автоматично оновлюється при появі нової звітності, що усуває часовий розрив між фактичними змінами у діяльності підприємства і їхнім відображенням у аналітичній моделі.

Для підвищення ефективності збору запропоновано класифікувати інформаційні показники за чотирма блоками (табл. 3.7).

Таблиця 3.7 – Класифікація даних, що збираються у цифровому фреймворку оцінювання інвестиційної привабливості (джерело: авторська розробка)

Блок показників	Приклади джерел	Типи даних	Частота оновлення	Відповідальний модуль SEF
Фінансовий	SMIDA, ДСО	Баланс, прибуток, ліквідність, рентабельність	щоквартально	Data Collector
Інноваційно-технологічний	YouControl, сайти підприємств	Патенти, R&D витрати, наявність ERP/CRM систем	щопіврічно	Smart Parser
ESG (екологічний і соціальний)	ESG-звіти, OpenData	Викиди CO ₂ , енергоефективність, соціальні проєкти	щорічно	ESG Monitor
Репутаційний	ЗМІ, соцмережі, державні реєстри	Кількість публікацій, судові справи, нагороди	динамічно	Sentiment Analyzer

Таким чином, створюється єдина інтегрована база, яка охоплює як фінансові, так і нефінансові аспекти інвестиційної привабливості.

б) *Машинне навчання для побудови динамічного рейтингу.* Після збору та нормалізації даних система переходить до AI-аналізу, який дозволяє побудувати динамічний рейтинг підприємств. Для цього використовується багатофакторна модель з алгоритмами Random Forest або Gradient Boosting, що оцінюють вплив кожного показника на інтегральний індекс привабливості.

Значущість факторів визначається автоматично на основі інформаційної ентропії, що дозволяє уникнути суб'єктивності у присвоєнні ваг.

Результатом є матриця вагових коефіцієнтів і нормалізованих значень показників, як подано у таблиці 3.8.

Таблиця 3.8 – Фрагмент розрахунку вагових коефіцієнтів та нормалізованих значень у SEF (джерело: авторська розробка)

Показник	Напрямок	Нормалізоване значення	Вага (AI-weight)	Зважений результат
Рентабельність активів (ROA)	Фінансовий	0,72	0,18	0,1296
Коефіцієнт автономії	Фінансовий	0,68	0,14	0,0952
Частка витрат на R&D	Інноваційний	0,55	0,20	0,1100
Рівень цифрової зрілості (Ddig)	Технологічний	0,70	0,16	0,1120
ESG Score	Соціально-екологічний	0,60	0,18	0,1080
Репутаційний індекс	Репутаційний	0,64	0,14	0,0896
Індекс SEF	—	—	—	0,6444

Отриманий показник C_i^{sef} (Smart Evaluation Framework Index) є інтегральною оцінкою інвестиційної привабливості підприємства, сформованою за допомогою штучного інтелекту на основі зважування фінансових, інноваційних, технологічних, соціально-екологічних та репутаційних параметрів.

На відміну від класичного інтегрального індексу, розрахованого у підрозділі 3.2, індекс SEF генерується автоматично системою машинного навчання на основі поточних даних, що дозволяє формувати динамічний рейтинг підприємств у реальному часі.

Індекс SEF є результатом багатокрокової процедури цифрової оцінки, що поєднує елементи класичного багатокритеріального аналізу (методи TOPSIS, АНР) із сучасними алгоритмами штучного інтелекту. Його метою є побудова інтегрального вимірника інвестиційної привабливості підприємства, який формується автоматично, з урахуванням динаміки даних та їхньої достовірності.

Розрахунок індексу SEF (C_i^{sef}) здійснюється за узагальненою формулою:

$$C_i^{SEF} = \sum_{j=1}^n w_j^{AI} \cdot z_{ij} \quad (3.5)$$

де C_i^{SEF} – індекс SEF для і-го підприємства;
 z_{ij} – нормалізоване значення j-го показника інвестиційної привабливості для і-го підприємства;
 w_j^{AI} – ваговий коефіцієнт, отриманий на основі алгоритмів машинного навчання;
 n – кількість показників, включених до моделі.

Процедура формування індексу SEF є послідовною та передбачає кілька етапів обробки даних, що забезпечують їхню уніфікацію, аналітичну обробку, зважування та інтеграцію в єдиний результат. Кожен етап має власне методологічне призначення і спрямований на підвищення точності та достовірності фінальної оцінки. Розглянемо послідовність розрахунку більш детально.

Перший етап – етап нормалізації показників. Оскільки початкові дані мають різні одиниці виміру (млн грн, %, коефіцієнти тощо), вони підлягають стандартизації. Для цього застосовується нормалізація за формулою:

$$z_{ij} = \frac{x_{ij} - \min(x_j)}{\max(x_j) - \min(x_j)} \quad (3.6)$$

де x_{ij} – фактичне значення показника,
 $\min(x_j)$ і $\max(x_j)$ – відповідно мінімальне та максимальне значення показника серед усіх підприємств.

Таким чином, усі показники зводяться до шкали $[0;1]$, де 1 відповідає найкращому результату.

Другий етап – визначення вагових коефіцієнтів за допомогою AI-weighting. На цьому етапі система SEF використовує алгоритм машинного навчання (наприклад, Random Forest або Gradient Boosting) для оцінки впливу кожного показника на цільову змінну – інтегральну інвестиційну привабливість, виведену з історичних даних підприємств.

Вагові коефіцієнти w_j^{AI} обчислюються на основі важливості ознак моделі, що дозволяє адаптивно оновлювати структуру ваг у реальному часі залежно від макроекономічних змін.

Наприклад, під час періодів економічної нестабільності модель може підвищувати значення ваг для показників ліквідності та фінансової автономії, тоді як у фазі зростання – для інноваційності або ESG-компонентів.

Третій етап – розрахунок зважених нормалізованих значень. Для кожного підприємства обчислюється добуток нормалізованого показника та його ваги:

$$R_{ij} = w_j^{AI} \cdot z_{ij} \quad (3.7)$$

Проміжні результати R_{ij} формують “інтелектуальний профіль” підприємства, що відображає його позиції за ключовими параметрами.

Четвертий етап – інтеграція результатів в узагальнений індекс. Після розрахунку всіх зважених значень система автоматично обчислює підсумковий показник:

$$C_i^{SEF} = \sum_{j=1}^n R_{ij} \quad (3.8)$$

Отримане значення C_i^{SEF} є динамічною оцінкою, що оновлюється при зміні будь-якого з вхідних параметрів. Це дає змогу проводити щомісячний або кварталний моніторинг інвестиційної привабливості без участі експертів-аналітиків.

П'ятий етап – інтерпретація результатів і класифікація підприємств. На основі значення C_i^{SEF} система автоматично класифікує підприємства за рівнем привабливості (табл. 3.9)

Таблиця 3.9 – Методологічна шкала оцінювання інвестиційної привабливості підприємств за індексом SEF (C_i^{sef}) (джерело: авторська розробка)

Діапазон значень C_i^{sef}	Категорія	Характеристика
0,70 – 1,00	Висока	Підприємство є привабливим для інвесторів, має позитивну динаміку розвитку, стабільну фінансову структуру та інноваційні активи.
0,50 – 0,69	Середня	Підприємство демонструє потенціал зростання, потребує підвищення технологічної та ESG-зрілості.
0,00 – 0,49	Низька	Підприємство характеризується низькою інвестиційною довірою, високими ризиками та потребує структурних змін.

Заключний етап – автоматизована перевірка достовірності даних. Фінальний етап SEF передбачає запис ключових значень показників у блокчейн-мережу з використанням механізму хешування. Це гарантує незмінність даних і підвищує довіру інвесторів до розрахованого індексу.

Кожен запис містить криптографічний відбиток набору показників (ROA, R&D, ESG тощо), що дозволяє відслідковувати, коли і ким було оновлено інформацію.

Таким чином, індекс SEF (C_i^{sef}) є інноваційним показником, який поєднує аналітичну точність, цифрову динамічність і технологічну прозорість. Його використання дозволяє підвищити об'єктивність інвестиційного аналізу та забезпечити новий рівень довіри між підприємствами та потенційними інвесторами.

Таким чином, машинне навчання забезпечує динамічність оцінки – рейтинг оновлюється автоматично зі зміною будь-якого ключового показника.

в) *Блокчейн-технологія для перевірки достовірності фінансової інформації.* Ключовим елементом прозорості системи є Шар валідації блокчейну, який виконує функцію цифрового аудиту.

Кожен блок даних, що містить фінансові показники, має унікальний хеш і зберігається в децентралізованому реєстрі. Це виключає можливість підробки або маніпуляції з інформацією.

Для кожного підприємства створюється “цифровий слід звітності”, який відображає історію змін показників і дату верифікації.

Приклад структури запису у блокчейні наведено в таблиці 3.10.

Таблиця 3.10 – Приклад структури блокчейн-запису фінансових даних підприємства у SEF (*джерело: авторська розробка*)

Поле	Зміст	Приклад
ID підприємства	Унікальний код SMIDA	14367895
Показник	ROA (рентабельність активів)	—
Значення	0.072	—
Дата оновлення	ISO-формат	2025-03-31
Хеш-запису	SHA-256	d93af12c...b8e7
Цифровий підпис	Blockchain Wallet	0x45D9F...
Верифікаційний статус	True / False	True

Таким чином, блокчейн забезпечує технічну та етичну надійність системи, створюючи довіру між інвестором, підприємством та аналітичною платформою.

У підсумку, цифровий фреймворк SEF інтегрує автоматичне оновлення даних, інтелектуальний аналіз і децентралізовану верифікацію, утворюючи замкнений цикл достовірної оцінки інвестиційної привабливості. Його впровадження дозволить формувати відкриту систему рейтингів українських промислових підприємств, яка відповідатиме європейським стандартам прозорості та корпоративного управління (CSRD, EU AI Act, Digital Europe Programme).

Створення цифрової платформи Smart Investment Monitor (SIM). У рамках реалізації методології Smart Evaluation Framework доцільним є створення цифрової платформи Smart Investment Monitor (SIM) – національної системи моніторингу та аналітичного оцінювання інвестиційної привабливості промислових підприємств.

Платформа SIM виступає прикладним інструментом практичного впровадження SEF і забезпечує перехід від фрагментарного збору статистичних даних до *єдиної інтегрованої аналітичної екосистеми*, що поєднує державні, корпоративні та інвестиційні інформаційні ресурси.

Основна мета функціонування SIM полягає у створенні *динамічного рейтингу підприємств* за рівнем інвестиційної привабливості на основі автоматизованої обробки фінансових, інноваційних, екологічних та управлінських показників.

Система надає можливість проводити порівняльний аналіз у межах галузей, регіонів або за окремими групами критеріїв, що сприяє формуванню об'єктивної аналітичної бази для інвесторів, органів державної влади та фінансових установ.

Архітектура платформи передбачає три рівні взаємодії:

Рівень даних та інформації (Data Layer) – включає автоматичне підключення до державних і корпоративних джерел (SMIDA, Держстат, YouControl, Мінекономіки, екологічні реєстри, біржові дані тощо). Завдяки інтеграції API забезпечується постійне оновлення інформації та її синхронізація між відомствами.

Аналітичний рівень (AI Analytics Hub) – реалізує методологію SEF. Тут відбувається очищення даних, нормалізація, визначення вагових коефіцієнтів за допомогою алгоритмів машинного навчання, розрахунок індексу SEF (C_i^{sef}) та побудова прогностичних моделей. Система здатна ідентифікувати тенденції, оцінювати ризики, а також автоматично формувати оновлені рейтинги підприємств.

Рівень довіри та звітності (Blockchain Registry & Investor Dashboard) – передбачає децентралізовану верифікацію даних і створення цифрового “сліду” кожного оновлення показників. Запис інформації у блокчейн гарантує незмінність звітів і підвищує довіру інвесторів. Через інтерфейс Investor Dashboard користувач отримує інтерактивну візуалізацію динаміки показників, рейтингів і ключових індикаторів підприємств.

Для наочного представлення структури та логіки функціонування системи Smart Investment Monitor побудовано архітектурну схему (рис. 3.4), яка демонструє взаємозв’язок основних рівнів платформи та рух інформаційних потоків між ними.

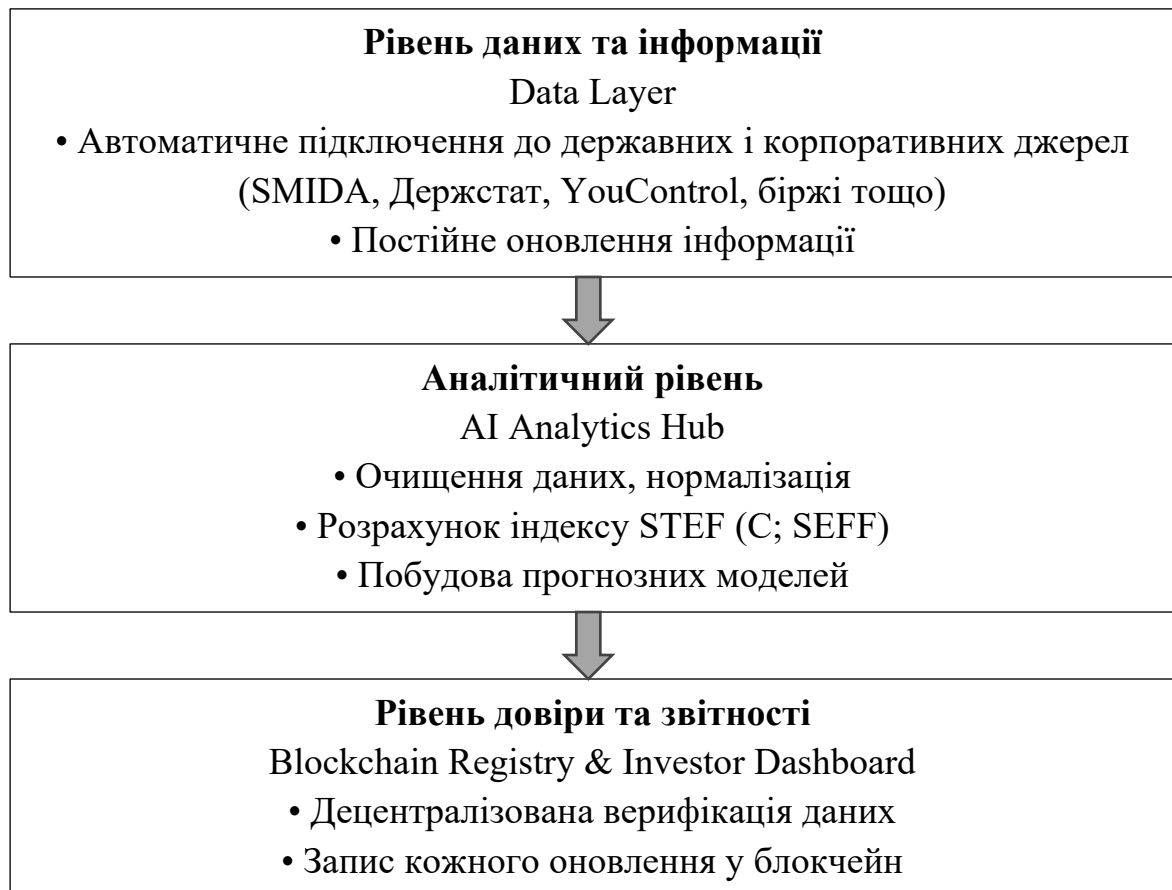

Рисунок 3.4 – Архітектура платформи Smart Investment Monitor (SIM)
(джерело: авторська розробка)

На схемі відображено три зазначені вище функціональні рівні платформи:

Data Layer – рівень збору даних, що включає підключення до відкритих державних та корпоративних джерел (SMIDA, Держстат, YouControl, Міністерство економіки, ESG-звіти тощо);

AI Analytics Hub – аналітичний центр, у межах якого здійснюється обробка, нормалізація, аналіз даних методами машинного навчання, побудова моделей прогнозування та розрахунків інтегрального індексу SEF;

Blockchain Registry & Investor Dashboard – рівень верифікації та візуалізації результатів, який забезпечує фіксацію ключових показників у блокчейн-реєстрі й представлення підсумкових рейтингів у зручному форматі для інвесторів.

Запропонована архітектура SIM забезпечує три ключові властивості системи:

а) прозорість – через відкритий доступ до аналітичних результатів і перевірку достовірності даних;

б) динамічність – завдяки постійному оновленню та перерахунку вагових коефіцієнтів у режимі реального часу;

в) інтелектуальність – через використання алгоритмів самоаналізу, які здатні адаптувати модель до змін ринкового середовища.

У перспективі платформа Smart Investment Monitor може бути інтегрована до *європейських інформаційно-аналітичних систем*, таких як *European Innovation Scoreboard* або *EU Open Data Portal*, що дозволить порівнювати рівень цифрової та інвестиційної зрілості українських підприємств із компаніями держав-членів ЄС.

Крім того, SIM здатна стати аналітичним модулем для реалізації політики Smart Specialisation у регіонах України, забезпечуючи узгодженість між стратегіями інноваційного розвитку, залучення інвестицій і технологічного відновлення промисловості.

У рамках запропонованої архітектури платформи забезпечується наскрізна інтеграція процесів збору, аналізу та верифікації даних, що дозволяє формувати достовірну, аналітично обґрунтовану оцінку інвестиційної привабливості промислових підприємств.

Запропонована архітектура сприяє створенню інтелектуальної інфраструктури моніторингу, що підвищує довіру до аналітичних висновків і формує основу для запровадження цифрової екосистеми інвестиційного розвитку в Україні.

Візуальна схема з потоками даних і цифровими індикаторами. Для більш повного розуміння принципів функціонування розробленої платформи доцільно розглянути *візуальну схему потоків даних і цифрових індикаторів*, яка відображає послідовність обробки інформації, взаємозв'язки між її аналітичними модулями та механізм формування підсумкових індексів інвестиційної привабливості підприємств.

Зазначена схема демонструє, як у межах Smart Investment Monitor відбувається рух інформаційних потоків між рівнями системи – від збору й нормалізації даних до їхньої інтелектуальної обробки, блокчейн-верифікації та візуалізації результатів для користувачів.

Візуальна схема з потоками даних і цифровими індикаторами (рис. 3.5) графічно ілюструє принцип функціонування платформи SIM, демонструючи повний цикл руху інформації – від моменту отримання даних до формування інтегрованих цифрових індикаторів інвестиційної привабливості.

Схема відображає структуру взаємодії між трьома ключовими рівнями системи: *Рівень даних*, *Центр аналітики штучного інтелекту* та *Цифрові індикатори*, а також між дотичними: *Реєстр блокчейну* та *Панель інструментів інвестора*, які взаємопов'язані через постійні потоки даних, забезпечуючи наскрізність процесу аналізу.

На першому етапі, у межах *Рівня даних*, формується початковий масив інформації. Платформа автоматично збирає дані з відкритих державних і корпоративних джерел – *SMIDA*, *Державної служби статистики України*, *Міністерства економіки*, *YouControl*, *ESG-звітів*, *фінансових реєстрів* тощо.

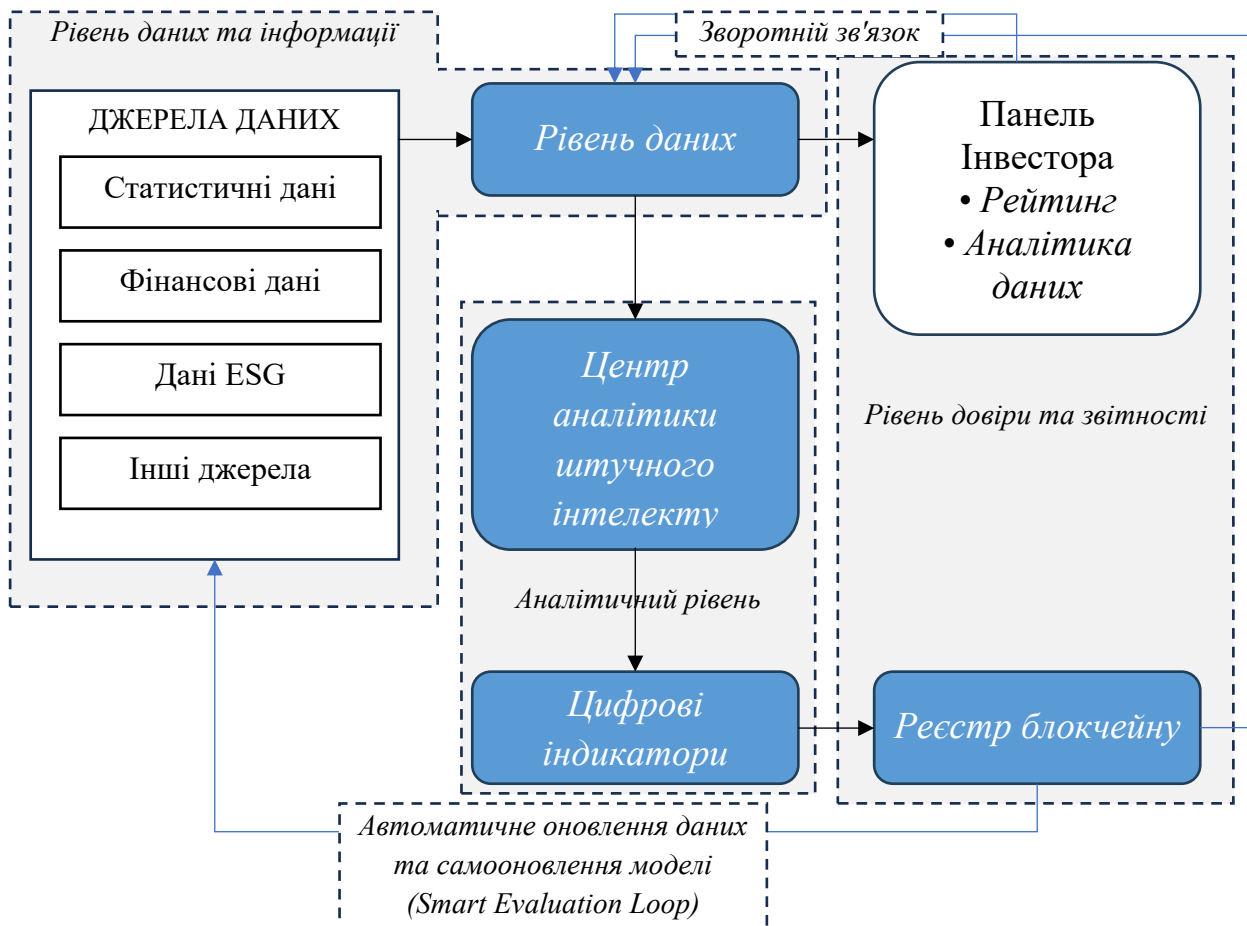

Рисунок 3.5 – Візуальна схема з потоками даних і цифровими індикаторами
(джерело: авторська розробка)

Дані можуть містити як фінансові показники (рентабельність, ліквідність, оборотність активів), так і нефінансові параметри (інноваційна активність, цифрова зрілість, екологічна сталість, соціальна відповідальність). На цьому етапі здійснюється *перевірка повноти, актуальності та узгодженості інформації*, що забезпечує підготовку даних до подальшої стандартизації та аналізу.

Другий рівень – *Центр аналітики штучного інтелекту* – є аналітичним ядром платформи. Тут відбувається очищення даних, їх нормалізація за єдиними шкалами вимірювання та видалення дубльованих або некоректних записів. Після цього застосовуються алгоритми *машинного навчання* для побудови багатовимірних моделей оцінювання інвестиційної привабливості.

Система аналізує вплив окремих факторів на підсумковий індекс привабливості, автоматично обчислює вагові коефіцієнти на основі статистичної значущості та відхилень у часових рядах.

Таким чином, формується *інтелектуальний механізм «Зважування за допомогою штучного інтелекту»*, який постійно самооновлюється відповідно до динаміки економічного середовища.

У результаті розраховується *інтегральний індекс SEF (C_i^{sef})*, який виступає основним цифровим показником інвестиційної привабливості підприємства.

Третій рівень – система *Цифрових індикаторів*, які виступають підсумковими результатами інтелектуальної обробки даних. Ці індикатори формуються у процесі багатофакторного аналізу та відображають різні аспекти інвестиційної привабливості промислових підприємств.

До основних цифрових індикаторів належать:

а) Індекс інвестиційної привабливості (C_i^{sef}) – узагальнений показник, що інтегрує фінансові, інноваційні, організаційні, цифрові та екологічні характеристики підприємства;

б) ESG-індекс (екологічний, соціальний, управлінський) – цифровий показник, який характеризує рівень екологічної відповідальності, соціальної стабільності та ефективності корпоративного управління;

в) Індекс цифрової зрілості – індикатор рівня цифрової зрілості підприємства, що відображає глибину інтеграції цифрових і смарт-технологій у бізнес-процеси;

г) Оцінка інноваційної активності – показник інноваційного потенціалу, який визначає здатність підприємства генерувати нові технологічні рішення, продукти або процеси;

д) Коефіцієнт зростання сталого розвитку – коефіцієнт сталого розвитку, який демонструє баланс між економічною ефективністю, екологічною безпекою та соціальною відповідальністю;

е) Індекс довіри до ІІІ – індикатор достовірності та надійності аналітичних висновків, що формується на основі результатів автоматизованого

блокчейн-аудиту та алгоритмів машинного навчання. Цей показник відображає рівень довіри до даних, які використовуються в оцінюванні, враховуючи ступінь прозорості джерел, стабільність інформаційних потоків та точність прогнозних моделей. Високе значення Індексу довіри до ШІ свідчить про мінімізацію ризику маніпуляцій або спотворення даних і підвищує інвестиційну довіру до результатів оцінки.

Запропонований набір цифрових індикаторів формує багатовимірну систему оцінювання, у якій поєднуються фінансові, технологічні, управлінські, соціальні та екологічні аспекти діяльності промислових підприємств. Завдяки інтеграції Індексу довіри до ШІ забезпечується додатковий рівень перевірки достовірності даних, що робить оцінку не лише комплексною, а й верифікованою. У результаті формується динамічна аналітична база, здатна реагувати на зміни зовнішнього середовища, коригувати вагові коефіцієнти у режимі реального часу та підтримувати безперервне оновлення аналітичних моделей. Такий підхід забезпечує високу точність моніторингу інвестиційної привабливості й створює основу для побудови інтегрованих рейтингів підприємств. Опис основних цифрових індикаторів наведено в таблиці 3.11.

Запропонована система цифрових індикаторів у межах Smart Investment Monitor забезпечує комплексний підхід до оцінювання підприємств, дозволяючи поєднати фінансові, технологічні, соціальні та екологічні аспекти діяльності в єдиній цифровій моделі. Використання різних джерел даних і періодичне оновлення показників створюють умови для високої аналітичної точності, прозорості та адаптивності системи оцінювання.

Система цифрових індикаторів дозволяє здійснювати *порівняльний аналіз підприємств* за окремими напрямками, формувати інтегральні рейтинги галузей, визначати динаміку змін показників у часі та виявляти слабкі або ризикові зони.

Таблиця 3.11 – Цифрові індикатори оцінювання інвестиційної привабливості в системі Smart Investment Monitor (SIM) (джерело: авторська розробка)

Назва індикатора	Зміст показника	Основні джерела даних	Період оновлення
Індекс інвестиційної привабливості (C_i^{sef})	Інтегральна оцінка фінансових, інноваційних, цифрових і управлінських характеристик підприємства.	Фінансова звітність, SMIDA, YouControl, Держстат	Щоквартально
ESG-індекс	Оцінює рівень екологічної сталості, соціальної відповідальності та корпоративного управління.	ESG-звіти, нефінансова звітність, Мінекології	Щорічно
Індекс цифрової зрілості	Визначає ступінь цифровізації бізнес-процесів і впровадження смарт-технологій.	Опитування, дані про ІТ-витрати, реєстри цифрових послуг	Щопівроку
Оцінка інноваційної активності	Показує рівень інноваційної активності та здатність підприємства до технологічних змін.	Дані про патенти, R&D-звіти, інноваційні проекти	Щорічно
Коефіцієнт зростання сталого розвитку	Відображає баланс між економічною ефективністю, екологічною безпекою та соціальними аспектами розвитку.	Держстат, фінансова звітність, галузеві показники	Щоквартально
Індекс довіри до ІІІ	Індикатор достовірності даних, отриманий на основі автоматизованого блокчейн-аудиту.	Blockchain Registry (внутрішня система SIM)	У реальному часі

У сукупності ці індикатори формують інформаційну основу для ухвалення стратегічних управлінських та інвестиційних рішень, сприяючи побудові інтелектуальної *аналітичної екосистеми розвитку промисловості України*.

Додаткові рівні – *Реєстр блокчейну та Панель інструментів інвестора* – відповідає за *верифікацію та публічну прозорість результатів*.

Ключові дані щодо фінансових і нефінансових показників підприємства фіксуються у децентралізованому блокчейн-реєстрі, що унеможливорює їх зміну чи підробку.

Такий механізм створює цифровий “слід довіри”, який дозволяє інвесторам перевіряти автентичність аналітичних висновків. Паралельно формується інтерактивна *Панель інструментів інвестора*, де результати аналізу подаються у візуальній формі: динамічні рейтинги підприємств, графіки зміни індексу привабливості, теплові карти галузевих ризиків, порівняльні діаграми між підприємствами одного сектору. Система також може автоматично генерувати інвестиційні звіти, прогнозувати очікувану окупність капіталовкладень та сигналізувати про появу потенційно привабливих об’єктів для інвестування.

Важливою особливістю запропонованої схеми є наявність *зворотного зв’язку (Smart Evaluation Loop)* між аналітичним і інформаційним рівнями. Кожне оновлення даних про діяльність підприємства призводить до повторного автоматизованого перерахунку вагових коефіцієнтів і перегляду рейтингової позиції.

Завдяки цьому формується *динамічна, самооновлювана система оцінювання*, яка працює у режимі реального часу, забезпечуючи інвесторів найактуальнішою інформацією.

Візуальна схема з потоками даних і цифровими індикаторами, таким чином, не лише відображає структуру Smart Investment Monitor, а й демонструє логіку *цифрової трансформації процесу оцінювання інвестиційної привабливості*.

Її практичне впровадження створює умови для переходу від статичного аналітичного підходу до *динамічного, інтерактивного моніторингу*, що відповідає сучасним стандартам ЄС у сфері прозорості, сталості та цифрової економіки.

Практична цінність розробленої концепції Smart Evaluation Framework (SEF) полягає у створенні цілісної, адаптивної та прозорої системи моніторингу інвестиційної привабливості промислових підприємств, яка поєднує сучасні інструменти штучного інтелекту, блокчейн-технологій і цифрової аналітики. На відміну від традиційних методів, що базуються на періодичних статистичних

звітах, запропонований підхід забезпечує динамічне оновлення даних у режимі реального часу, що дозволяє своєчасно реагувати на зміни у фінансових, інноваційних та екологічних показниках підприємств.

Завдяки поєднанню машинного навчання з блокчейн-аудитом, SEF виступає не лише аналітичним, але й верифікаційним інструментом, який гарантує достовірність інформації, що використовується для прийняття управлінських і інвестиційних рішень. Цифрова платформа забезпечує високий рівень довіри між усіма учасниками інвестиційного процесу – державними регуляторами, бізнесом і потенційними інвесторами, – оскільки виключає можливість несанкціонованих змін у звітності або викривлення даних.

Впровадження Smart Evaluation Framework також має значний економічний ефект, оскільки автоматизація процесів збору, аналізу та оцінювання суттєво скорочує витрати на аудит і підготовку аналітичних висновків. Для інвесторів це означає зменшення транзакційних витрат і підвищення швидкості прийняття рішень, а для підприємств – доступ до об'єктивного цифрового рейтингу, який може бути використаний для залучення капіталу, участі у міжнародних тендерах або отримання державної підтримки.

Крім того, система SEF сприятиме цифровій трансформації промислового сектору, оскільки підприємства будуть зацікавлені у впровадженні інноваційних технологій, автоматизації управлінських процесів і покращенні прозорості діяльності. Рейтингові оцінки, сформовані у межах SEF, стануть стимулом для підвищення якості корпоративного управління, впровадження принципів сталого розвитку та формування нової культури інвестиційної відповідальності.

Реалізація Smart Evaluation Framework дозволить:

- підвищити рівень прозорості інвестиційного середовища в Україні;
- скоротити витрати інвесторів на аналітичну перевірку підприємств;
- мінімізувати ризики маніпуляцій або неточностей у фінансовій звітності;
- забезпечити можливість динамічного рейтингування підприємств за рівнем інвестиційної привабливості;

– стимулювати підприємства до цифровізації внутрішніх процесів, оскільки це безпосередньо підвищує їх інвестиційний рейтинг.

Приклад практичного застосування Smart Evaluation Framework (SEF).

Запропонована методологія може бути інтегрована у національну цифрову екосистему моніторингу інвестиційного клімату України, наприклад, у форматі підсистеми «Smart Investment Map» в межах державної платформи UkraineInvest або Дія.Бізнес. Така інтеграція дозволить створити відкриту інтерактивну базу даних промислових підприємств, ранжованих за рівнем інвестиційної привабливості на основі інтелектуального аналізу даних.

Платформа SEF може автоматично отримувати дані з відкритих державних реєстрів – SMIDA, Державної служби статистики, Міністерства економіки, екологічних звітів і корпоративних сайтів – для побудови динамічного рейтингу інвестиційної надійності підприємств. Верифікація інформації через блокчейн гарантуватиме достовірність усіх фінансових показників, що є ключовим чинником довіри для міжнародних інвесторів, банків і партнерських організацій.

У практичній площині SEF може застосовуватися:

- для державного аналізу ефективності програм економічного відновлення та відбору підприємств для участі у проєктах публічно-приватного партнерства;
- у банківському секторі: для автоматизованого скорингу позичальників і зниження ризиків кредитування промислових компаній;
- у корпоративному управлінні: для внутрішнього моніторингу динаміки інвестиційної привабливості та порівняння з галузевими еталонами;
- у міжнародних рейтингових агенціях та інвестиційних фондах: як аналітична надбудова над традиційними моделями оцінки ризику.

Застосування Smart Evaluation Framework у цих напрямках сприятиме підвищенню конкурентоспроможності українських промислових підприємств, формуванню позитивного іміджу країни як інвестиційно привабливої держави та забезпеченню інтеграції України у європейський цифровий і фінансовий простір.

У межах дисертаційного дослідження сформовано наукову новизну, що полягає у розробленні комплексного цифрового підходу до оцінювання інвестиційної привабливості підприємств, який інтегрує класичний багатокритеріальний метод TOPSIS із сучасними технологіями машинного навчання та механізмами блокчейн-верифікації даних. Така синергія дозволяє підвищити об'єктивність, достовірність і прозорість результатів оцінювання, мінімізуючи вплив суб'єктивних факторів і забезпечуючи незмінність критично важливої інформації. У межах запропонованого підходу розроблено алгоритм Smart Evaluation Framework, що забезпечує автоматизований збір, обробку та аналітичну інтерпретацію даних про діяльність підприємств у режимі реального часу, що, своєю чергою, значно підвищує оперативність прийняття управлінських рішень.

Крім того, удосконалено методичний інструментарій визначення вагових коефіцієнтів критеріїв оцінювання шляхом застосування AI-модулів із функцією самооновлення, які адаптуються до змін зовнішнього середовища та динаміки розвитку підприємств, що дозволяє забезпечити гнучкість і релевантність оцінки в умовах нестабільності та трансформацій економіки. Важливим елементом наукової новизни є також обґрунтування доцільності створення національної цифрової платформи інвестиційного моніторингу, яка передбачає формування відкритих, прозорих і динамічних рейтингів інвестиційної привабливості підприємств. Така платформа може стати ефективним інструментом для потенційних інвесторів, органів державного управління та бізнес-середовища, сприяючи підвищенню інвестиційної активності, розвитку конкурентного середовища та забезпеченню сталого економічного зростання на засадах цифровізації та смартизації.

Висновки до розділу 3

Розроблені пропозиції стосовно формування інструментарію забезпечення інвестиційної привабливості промислових підприємств в умовах відновлення економіки України дозволяють визначене таке:

1. *Запропоновано концептуальну модель формування інвестиційної привабливості промислових підприємств*, яка поєднує економічні, управлінські, інституційні та технологічні аспекти у єдиній системі стратегічного розвитку. Модель відображає логіку взаємозв'язку між інвестиційними ресурсами, рівнем інноваційності підприємства та його конкурентоспроможністю, що дозволяє формувати адаптивні механізми підвищення інвестиційної привабливості в умовах посткризового відновлення економіки України. Особливістю моделі є *інтеграція цифрових елементів управління та смарт-аналітики*, що дозволяє формувати адаптивні механізми прийняття інвестиційних рішень у реальному часі.

2. *Удосконалено науково-методичний підхід до оцінювання інвестиційної привабливості промислових підприємств* на основі поєднання багатокритеріального методу TOPSIS та алгоритмів штучного інтелекту. Підхід передбачає *автоматичне визначення вагових коефіцієнтів показників за допомогою AI-модулів самооновлення*, що забезпечує підвищення точності оцінки та мінімізує вплив суб'єктивного чинника.

3. *Сформовано систему цифрових індикаторів*, яка відображає багатовимірність оцінки інвестиційної привабливості. До неї входять: *Індекс інвестиційної привабливості (C_i^{sef})*, *ESG-індекс*, *Індекс цифрової зрілості*, *Оцінка інноваційної активності*, *Коефіцієнт зростання сталого розвитку* та *Індекс довіри до ІІІ*. Ці показники забезпечують можливість порівняльного аналізу підприємств, галузей і регіонів за єдиною методологічною основою, відповідаючи вимогам CSRD і Digital Europe Programme.

4. *Обґрунтовано доцільність використання цифрових та смарт-технологій як інструменту підвищення інвестиційної привабливості промислових підприємств. Впровадження цифрового фреймворку Smart Evaluation Framework (SEF) поєднує автоматизований збір, аналітичну обробку, штучно-інтелектуальну оцінку, блокчейн-верифікацію та інтерактивну візуалізацію даних, забезпечуючи замкнений цикл Smart Evaluation Loop, у якому результати оцінювання безперервно оновлюються на основі нових даних. Використання SEF дозволяє підвищити достовірність, оперативність і прозорість оцінювання інвестиційної привабливості промислових підприємств.*

5. *Розроблена архітектура цифрової платформи Smart Investment Monitor (SIM), яка реалізує принципи SEF і забезпечує наскрізну інтеграцію між джерелами даних, аналітичними модулями та блокчейн-реєстром. Запропонована трирівнева структура охоплює рівень даних та інформації, аналітичний рівень і рівень довіри та звітності. Така побудова створює замкнену екосистему цифрової довіри, у якій відбувається автоматичне оновлення та самооновлення моделей оцінювання. На практиці це дозволяє формувати рейтинги інвестиційної привабливості підприємств у режимі реального часу, що відповідає стандартам прозорості корпоративного управління ЄС.*

6. *Доведено практичну ефективність запропонованих інструментів SEF та SIM через можливість їх використання у державній політиці відновлення економіки, у банківському секторі, корпоративному управлінні та інвестиційних аналітичних системах. Запропонована технологія дозволяє знизити транзакційні витрати підприємств, підвищити довіру до звітності підприємств і прискорити процес ухвалення інвестиційних рішень.*

7. *Запропоновано концепцію створення національної цифрової екосистеми інвестиційного моніторингу на основі інтеграції SEF і SIM у державні інформаційні платформи, такі як «Дія.Бізнес» та «UkraineInvest». Це дозволить об'єднати державні, корпоративні та аналітичні дані в єдиному середовищі, створивши умови для формування прозорого, відкритого й конкурентного*

інвестиційного простору в Україні, сумісного з цифровими ініціативами ЄС (Digital Europe Programme, EU AI Act, CSRD).

Основні результати та положення, викладені в розділі 3, висвітлено у таких працях автора, наведених у Додатку А: [5; 8; 9; 10]

ВИСНОВКИ

В дисертаційній роботі наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, яке полягає у формуванні та підвищенні інвестиційної привабливості промислових підприємств в умовах відновлення економіки України. Його вирішено за рахунок розроблення та обґрунтування теоретичних і науково-методичних підходів до оцінювання та управління інвестиційною привабливістю на засадах системного підходу, що забезпечує інтеграцію економічних, інституційних, соціальних та цифрово-технологічних факторів, а також сприяє підвищенню інвестиційної активності, зниженню ризиків і забезпеченню стійкого розвитку промислових підприємств.

Усі поставлені завдання вирішено. У підсумку сформульовано такі висновки:

1. *Розкрито та уточнено трактування сутності поняття «інвестиційна привабливість промислового підприємства» як інтегральної характеристики його спроможності до інноваційно-інвестиційного зростання, цифрової трансформації та стійкості до ризиків у процесі економічного відновлення. Запропоноване трактування дозволяє розширити традиційні підходи, що базуються переважно на фінансових показниках, за рахунок включення цифрових, інноваційних та ризик-орієнтованих складових. Це забезпечує більш адекватне відображення інвестиційного потенціалу підприємства в умовах нестабільного середовища.*

2. *Сформовано та обґрунтовано науково-методичні підходи до дослідження впливу макроекономічних і регіональних факторів шляхом формування комплексного підходу до підвищення інвестиційної привабливості промислових підприємств, який передбачає інтеграцію безпекових, макрофінансових, інституційних, інфраструктурних та інноваційно-кластерних чинників у єдину систему оцінювання та управління інвестиційними процесами. На відміну від існуючих підходів, запропонований підхід враховує*

взаємозв'язок і взаємовплив зазначених факторів, що дозволяє оцінювати інвестиційну привабливість як системне явище, а не як сукупність ізольованих показників.

3. *Узагальнено та систематизовано напрями оцінювання інвестиційної привабливості промислових підприємств на основі аналізу її динаміки у 2014–2024 рр.* Запропонований підхід дозволив виявити суперечливий характер її формування, зумовлений одночасним впливом позитивних ефектів реформ, цифровізації та інтеграції у світові ринки і негативних чинників, пов'язаних із воєнними ризиками та інституційними обмеженнями. Визначення ключових драйверів розвитку створює основу для формування ефективної інвестиційної політики в умовах економічного відновлення.

4. *Запропоновано та обґрунтовано методичні підходи до оцінювання інвестиційних ризиків і можливостей підприємств, які передбачають використання аналітичних, статистичних та експертно-аналітичних інструментів у поєднанні з елементами машинного навчання.* Запропонований підхід дозволяє враховувати складні та нелінійні взаємозв'язки між факторами ризику, підвищує точність прогнозування та забезпечує адаптивність оцінювання до змін зовнішнього середовища в післякризовий період.

5. *Розроблено та вдосконалено концептуальну модель формування інвестиційної привабливості промислового підприємства, яка інтегрує економічні, інституційні, соціальні та цифрово-технологічні фактори в єдину систему стратегічного управління.* Модель відображає взаємозв'язок між інвестиційними ресурсами, рівнем інноваційності, цифровою зрілістю та конкурентоспроможністю підприємства, що дозволяє забезпечити узгодженість управлінських рішень та підвищити ефективність стратегічного розвитку.

6. *Удосконалено та адаптовано науково-методичний підхід до оцінювання інвестиційної привабливості промислових підприємств на основі поєднання багатокритеріального методу TOPSIS із алгоритмами штучного інтелекту для автоматичного визначення вагових коефіцієнтів показників.* Використання AI-модулів дозволяє мінімізувати вплив суб'єктивного чинника,

підвищити точність оцінювання та забезпечити динамічне оновлення параметрів моделі відповідно до змін зовнішнього середовища.

7. Обґрунтовано та розширено доцільність використання цифрових та смарт-технологій як інструменту підвищення інвестиційної привабливості промислових підприємств. *Запропоновано доповнену концепцію Smart Evaluation Framework (SEF)*, яка забезпечує інтеграцію автоматизованого збору даних, аналітики на основі штучного інтелекту, блокчейн-верифікації та візуалізації результатів у межах замкненого циклу оцінювання (Smart Evaluation Loop). *Розроблено архітектуру цифрової платформи Smart Investment Monitor (SIM)*, яка реалізує багаторівневу систему взаємодії та формує єдине цифрове середовище довіри між інвесторами, підприємствами та державними структурами.

Таким чином, у дисертації сформовано цілісну теоретико-методичну основу та запропоновано практично орієнтований інструментарій формування і підвищення інвестиційної привабливості промислових підприємств, що має важливе значення для забезпечення їх сталого розвитку та інтеграції у глобальні економічні процеси в умовах відновлення економіки України.

Апробація на реальних промислових підприємствах розроблених автором методик та рекомендацій (додаток В) підтвердила їх практичну ефективність, а завершене дисертаційне дослідження засвідчило правильність висунутої гіпотези дисертації.

Всі поставлені завдання дисертації вирішено, отримані наукові результати, що винесено на захист.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаврилова Н.В. Фактори підвищення рівня інвестиційної привабливості підприємства. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2011. Вип. 20, ч. II. С. 324-330.
2. Niekrasova L. A., Polishchuk A. S. Innovative Technologies of the Digital Economy as a Direction of Investment in the Development of Ukraine. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2022. № 4(22). С. 14-20. URL: <http://economics.net.ua/ejoru/2022/n4.html> (Дата звернення: 23.02.2024 р.).
3. Некрасова Л.А. Стратегування економічного розвитку підприємств в умовах територіальної децентралізації на основі інвестиційного потенціалу регіону. *Теоретичні та прикладні проблеми забезпечення економічного розвитку промислових підприємств*: монографія за ред. Є.А. Бельтюкова, Л.А. Некрасової. Одеса: Екологія, 2019. С. 57-85.
4. Некрасова Л.А., Степаненко М.В. Основні аспекти інвестиційного аналізу проєктів розвитку нерухомості. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 1 (69). Ч. 2. С. 12-18.
5. Короткова О.В. Інвестиційна привабливість підприємства та методики її оцінювання. *Ефективна економіка*. 2013. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2132> (Дата звернення: 23.02.2024 р.).
6. Малиновський Ю. В., Кудряк В. Я., Групський Р. М., Мусянович О. А., Джура І. І. Глобальні стратегії та перспективи міжнародного інвестування. *Агросвіт*. 2024. № 7. С. 56–62.
7. Малиновський Ю. В., Білоніжка В. П., Петик Н. І., Костів Н. І. Інвестиційні тренди на світових ринках. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 22. С. 143–148.
8. Sala, D.; Bashynska, I.; Pavlova, O.; Pavlov, K.; Chorna, N.; Chorny, R. Investment and Innovation Activity of Renewable Energy Sources in the Electric Power Industry in the South-Eastern Region of Ukraine. *Energies*. 2023, 16, 2363.

9. Павлова О. М., Павлов К. В., Сур'як А. В., Шабала О. П., Петровський А. В. Формування інвестиційної привабливості підприємств автомобілебудівної галузі в умовах невизначеності та ризику. Актуальні проблеми інноваційної економіки та права. 2026. № 5. С. 117-122.
10. Філіппова С. В., Сааджан В. А., Васильєва В. Ю. Інноваційні стратегії та інноваційні технології. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2018. № 1(3). С. 49-61.
11. Крючкова І. Р., Філіппова С. В. Інноваційно-інвестиційна діяльність промислового підприємства: симбіоз економічного оцінювання та залучення джерел фінансових та альтернативних ресурсів: монографія. Одеса: Бондаренко М. О., 2015. 189 с.
12. Носова О.В. Оцінка інвестиційної привабливості України: основні підходи. *Економіка та прогнозування*. 2003. № 3. С. 119–137.
13. Гриценко Л., Захаркін О., Дехтяр Н., Шамкало К. Оцінка інвестиційної привабливості України. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2021. 3(38). С. 379–389.
14. Марченко Н. А. Інвестиційна привабливість України: теорія і практика. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. Серія: Економічні науки. 2012. № 4. С. 43-49.
15. Пуліна Т., Шитікова Л., Змикало О. Шляхи активізації процесів інвестування інноваційної діяльності України в умовах російсько-української кризи. *Управління змінами та інновації*. 2022. № 4. С. 14-19.
16. Protsyk I. S., Volchetska Y. S. Study of approaches to the formation of a strategy for increasing the investment attractiveness of the region (on the example of the Rivne region of Ukraine). *Management and Entrepreneurship in Ukraine: the stages of formation and problems of development*. 2024. Vol. 6, № 2. P. 342–356. DOI: <https://doi.org/10.23939/smeu2024.02.342>
17. Шепіцен А.О. Оцінка конкурентоспроможності аграрного підприємства. *Фінанси України*. 2003. № 8. С. 66-73.

18. Яцунська О. С. Імплементція МСФЗ в Україні як чинник підвищення інвестиційної привабливості регіонів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 8. С. 63-69.
19. Крейдич І. Методологічні підходи до визначення ефективності регіональних інвестиційних проектів і програм. *Економіка. Фінанси. Право*. 2002. №3. С. 28–30.
20. Короткова О. В. Інвестиційна привабливість підприємства та методики її оцінювання. *Ефективна економіка*. 2013. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2132>](<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2132>) (Дата звернення: 23.02.2025 р.)
21. Малова Т., Селіверстова Л. Розвиток методичних засад рейтингової оцінки інвестиційної привабливості акціонерних підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2003. №2 (20). С. 40–43.
22. Буднікова Ю. В. Інвестиційна привабливість підприємства та фактори впливу на неї. *Інноваційна економіка*. 2011. № 4. С. 194–197.
23. Гнатюк С. О., Сидоренко В. М., Яроцький С. В. Метод визначення коефіцієнта важливості інвестиційної привабливості ІТ-проектів. *Problems of Informatization and Management*. 2023. 2(74). С. 21-30.
24. Башинська І.О., Петрова Л.С., Попович К.Ф. Управління ризиками у впровадженні інноваційних проектів. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. №2. С. 11-13.
25. Макарій Н. П. Оцінка інвестиційної привабливості українських підприємств. *Економіст*. Київ: ПП «Колегіум», 2001. № 10. С. 52-54.
26. Гайдуцький А. П. Методологічні аспекти інвестиційної привабливості економіки. *Регіональна економіка*. 2004. № 4. С. 81-86.
27. Мельник О. Г. Системи діагностики діяльності машинобудівних підприємств: полікритеріальна концепція та інструментарій: монографія. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. 344 с.

28. Китайчук Т. Інвестиційна привабливість: теоретичний аналіз та впливові фактори. *Економіка та суспільство*. 2023. № 54. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-65> (Дата звернення: 23.02.2025 р.)
29. Крихівська Н. О., Чернишова Г. М. Інвестиційна привабливість України: основні проблеми та шляхи їх вирішення. *Економіка і суспільство*. 2017. № 9. С. 260–264.
30. Кривов'язюк І. В. Інвестиційна діяльність підприємства: сутність, методика аналізу та шляхи підвищення її ефективності. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2018. Вип. 31. С. 83-90.
31. Погребняк А. Ю., Лопатюк В. С. Оцінка інвестиційної привабливості підприємства. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2023. № 26. С. 79-83.
32. Blank, I. O. (2010). *Finansova stratehiya pidpryyemstva* [Financial strategy of the enterprise]. Kyiv, 720 p.
33. Козаченко Г. В. Управління інвестиціями на підприємстві : монографія. Київ : Лібра, 2014. 368 с.
34. Вільгуцька Р. Б., Лема Г. В., Федорчак О. Є., Михайлишин Л. І. Інвестиційна привабливість підприємств: оцінка, організаційне забезпечення, управлінські компетенції. *The Actual Problems of Regional Economy Development*. 2020. № 2(16). С. 158-170.
35. Яськов Є. Категоріальна оформленість понять «інвестиційна привабливість» та «інвестиційний клімат». *Economic Bulletin of Dnipro University of Technology*. 2024. № 85. С. 44-53.
36. Bashynska I. *Smartization of business processes of an industrial enterprise: theoretical and methodological aspects*. Tallinn: Teadmus OÜ, 2023, 125 p.
37. Левандівський О. Т., Циріль Т. В. Інвестиційна привабливість сільськогосподарських підприємств регіону. *The Actual Problems of Regional Economy Development*. 2020. 2(16). С. 188-199.

38. Filyppova S., Bashynska I., Kholod B., Prodanova L., Ivanchenkova L., Ivanchenkov V., Risk management through systematization: Risk Management Culture. *International Journal of Recent Technology and Engineering*. 2019. Vol. 8(3). pp. 6047-6052.
39. Bashynska I., Brylenko K., Dovbniak N. Analysis of global experience in managing the risks of skilled personnel during the post-war recovery period. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 8. С. 65-70.
40. Мазій Н. Інноваційно-інвестиційний клімат розвитку підприємництва України в контексті цифровізації. *Успіхи і досягнення у науці*. 2024. № 10 (10). С. 548-558.
41. Аранчій Д. С., Гончаренко С. А. Інвестиційна привабливість підприємств: сутність, фактори впливу та оцінка існуючих методик аналізу. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. 2011. URL: <http://pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/3.2/59.pdf> (Дата звернення: 23.02.2025 р.).
42. Dudek M., Bashynska I., Filyppova S., Yermak S., Cichoń D. Methodology for assessment of inclusive social responsibility of the energy industry enterprises. *Journal of Cleaner Production*. 2023. Vol. 394. 136317.
43. Bashynska I., Lewicka D., Filyppova S., Prokopenko O. *Green Innovation in Central and Eastern Europe*. Routledge. 2024. 204 p.
44. Пилипенко О. І. Інтерпретація поняття «інвестиційна привабливість» на різних рівнях економічної системи. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. 2009. № 3. С. 30–34.
45. Лівощко Т. В., Моргунова К. І. Інвестиційна привабливість підприємств. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2013. URL: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_4_101.pdf (Дата звернення: 23.02.2025 р.).
46. Гулеи А. І., Гулеи С. А., Гуменнии М. І., Лазорчин В. А., Шапка В. Ключові фактори оцінки інвестиційної привабливості підприємства.

Український журнал прикладної економіки та техніки. 2021. № 6(4). С. 153-160.

47. Ніконова Н. В. Інвестиційна привабливість підприємств: сутність, фактори впливу та оцінка існуючих методик аналізу. *Економічний вісник університету*. 2017. № 32/1. С. 81-88.

48. Колесов К.І. Особливості інвестиційної привабливості промислових підприємств. *Економіка.Фінанси.Право*. 2025. № 3. С. 43-46. DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2025.3.7>

49. Бессонова С., Комаров А., Сурган В. Поліпшення інвестиційної привабливості промислових підприємств. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки*. 2023. № 1(38). С. 75–80.

50. Sala, D., Bashynska, I., Pavlov, K., Pavlova, O., Halytsia, I., & Hevko, B. Comprehensive Assessment of Economic Efficiency for Energy-Saving Investments in Public Utility Enterprises: Optimizing Consumption and Sustainable Development. 2024. *Sustainability*. Vol. 16. 10163.

51. Бурковець О.С. Підвищення інвестиційної привабливості промислових підприємств: курс лекцій. Луцьк : Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля, 2017. 18 с.

52. Гончарук А.Г., Яцик А.А. Інвестиційна привабливість промислового підприємства як об'єкт управління. *Економіка харчової промисловості*. 2015. № 4. С. 29–33.

53. Коритько Т.Ю. Оцінка інвестиційної активності промислових підприємств України. *Економічний вісник Донбасу*. 2016. № 3 (45). С. 141-145.

54. Кривицька О. Р. До питання щодо дослідження інвестиційної привабливості підприємства. *Бізнесінформ*. 2023. № 10. С. 246-252.

55. Прохорова В., Божанова О., Дуднева Ю. Конвергентно-когнітивні основи інноваційного розвитку промислових підприємств. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія Економіка*. 2021. 10(20). DOI: [https://doi.org/10.33296/2707-0654-10\(20\)-07](https://doi.org/10.33296/2707-0654-10(20)-07) (Дата звернення: 23.02.2025 р.).

56. Ткаченко Т. П. Просторові виклики та ризики впливу на систему економічної безпеки підприємств промисловості України та напрями їх ом'якшення. *Economic Synergy*. 2022. № 4. С. 239–247.

57. Башинська І.О., Петрова Л.С., Попович К.Ф. Управління ризиками у впровадженні інноваційних проектів. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. №2. С. 11-13.

58. Олійник Т., Соколова К. Стратегічне планування виходу підприємств на міжнародні ринки з урахуванням інновацій та новітніх технологій. *Молодий вчений*. 2024. № 1 (125). С. 130-135.

59. Мельник Т. Ю. Особливості виходу українського бізнесу на міжнародні ринки під впливом воєнних ризиків. *Економіка, управління та адміністрування*. 2025. № 4(110). С. 3–11.

60. Romanuk R. MITI and the Economic Development Miracle of Japan. *Economics Online*. 2024. URL: <https://www.economicsonline.co.uk/factors-of-production/miti-and-the-economic-development-miracle-of-japan.html> (Дата звернення: 24.02.2025 р.).

61. Song Q. Political economy analysis of significant roles of MITI in Japan's industrial policies during Japan's post-war economic miracle period”, in *Proceedings of the 2022 International Conference on Economics, Smart Finance and Contemporary Trade (ESFCT 2022)*, 2022, Atlantis Press, pp. 240–246.

62. Ge W. Special Economic Zones and the Opening of the Chinese Economy: Some Lessons for Economic Liberalization. *World Development*. 1999. № 27(7). P. 1267–1285.

63. Porter, M. E. *The Competitive Advantage of Nations*. Free Press, New York, 1990.

64. UNIDO. *Industrial Development Report 2024: Turning Challenges into Sustainable Solutions – The New Era of Industrial Policy*. United Nations Industrial Development Organization, Vienna, 2024. URL: <https://www.unido.org/news/unidos-regional-launch-industrial-development-report-2024-eastern-europe> (Дата звернення: 24.02.2025 р.).

65. Juhász R., Lane N., Rodrik D. The new economics of industrial policy. *Annual Review of Economics*. 2024. Vol. 16. C. 213–242.
66. Aiginger K., Rodrik D. Rebirth of industrial policy and an agenda for the twenty-first century. *Journal of Industry, Competition and Trade*. 2020. Vol. 20. C. 189–207.
67. Baldwin, R., Wyplosz, C. *The Economics of European Integration*. 6th edn. McGraw-Hill Education, London, 2019).
68. Pisani-Ferry J., Tagliapietra S. The EU's Green Deal Industrial Plan: A step toward a European industrial policy. *Intereconomics*. 2023. Vol. 58. № 2. C. 73–79.
69. Veile J.W., Kiel D., Müller J.M., Voigt K.I. Lessons learned from Industry 4.0 implementation in the German manufacturing industry. *Journal of Manufacturing Technology Management*. 2020. Vol. 31. № 5. C. 977–997.
70. Colombelli A., Quatraro F. Green industrial policies and the transformation of European manufacturing. *Research Policy*. 2022. Vol. 51. № 2. Article 104418.
71. Michalek J. Analysis of the impact of special economic zones on macroeconomic indicators in Poland. *Forum Scientiae Oeconomia*. 2023. Vol. 11. № 3. C. 69–86.
72. Delgado M., Porter M.E., Stern S. Clusters, convergence, and economic performance. *Research Policy*. 2014. Vol. 43. № 10. C. 1785–1799.
73. Belussi F., Sammarra A. (eds.). *Business networks in clusters and industrial districts: The governance of the global value chain*. Routledge, London, 2010).
74. Gale W., Gelfond H., Krupkin A., Mazur M.J., Toder E. A preliminary assessment of the Tax Cuts and Jobs Act of 2017. *National Tax Journal*. 2018. Vol. 71. № 4. C. 589–612.
75. Blevins E.G., Kwon Y.W., Sutter K.M. Frequently asked questions: CHIPS Act of 2022 provisions and implementation. Congressional Research Service. 2023. URL: <https://www.congress.gov/crs-product/R47523> (Дата звернення: 26.02.2025 p.). (taxfoundation.org)

76. Bistline J., Blanford G., Brown M., Burtraw D., Domeshek M., Farbes J., Fawcett A., Hamilton A., Jenkins J., Zhao A. et al. Emissions and energy impacts of the Inflation Reduction Act. *Science*. 2023. Vol. 380. № 6652. C. 1324–1327.
77. U.S. Congress. Infrastructure Investment and Jobs Act. Public Law 117-58 (2021). URL: <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/house-bill/3684> (Дата звернення: 01.03.2025 р.)
78. Zeng D.Z. Global experiences with special economic zones: Focus on China and Africa. Policy Research Working Paper No. 7240. World Bank. 2015. URL: <http://hdl.handle.net/10986/21854> (Дата звернення: 01.03.2025 р.).
79. Branstetter L., Lardy N. China's embrace of globalization. NBER Working Paper No. 12373. National Bureau of Economic Research. 2006. DOI: <https://doi.org/10.3386/w12373>.
80. Wübbecke J., Meissner M., Zenglein M.J., Ives J., Conrad B. Made in China 2025: The making of a high-tech superpower and consequences for industrial countries. MERICS Papers on China No. 2. Mercator Institute for China Studies. 2016. URL: <https://merics.org/en/report/made-china-2025> (Дата звернення: 07.03.2025 р.).
81. Buckley P., Clegg L., Cross A., Liu X., Voss H., Zheng P. The determinants of Chinese outward foreign direct investment. *Journal of International Business Studies*. 2007. Vol. 38. C. 499–518.
82. Pandey M., Hussain M., Deo M. Make in India vision heading towards reality – an empirical study. *International Journal of Scientific Development and Research*. 2020. Vol. 5. № 12. C. 37–43.
83. Hanabusa K. Japan's quantitative monetary easing policy: Effect on the level and volatility of yield spreads. *Journal of Asian Economics*. 2017. Vol. 53. C. 56–66.
84. Kumar N. Make in India initiative and its implications. *International Education and Research Journal*. 2024. Vol. 10. № 3. C. 82–84.
85. Dixon C. Developmental lessons of the Vietnamese transitional economy. *Progress in Development Studies*. 2003. Vol. 3. № 4. C. 287–306.

86. Ngoc N.T.B., Ichihashi M., Hong B.X. Analyzing Vietnam's economic transformation from 2007 to 2023: Insights from structural decomposition of input–output tables. *Economies*. 2025. Vol. 13. № 7. Article 182.
87. Mettathamrong J., Promket C., Vichasilp K. How community enterprises of Thailand managed to become Thailand 4.0. *International Journal of Operations and Quantitative Management*. 2022. Vol. 28. № 1. C. 121–133.
88. Kastanya E.J., Gumilar D.R.N. Meaningful public participation in omnibus law-making: Is it possible? Case study from Indonesian omnibus law-making. *Prosiding Konferensi Nasional Asosiasi Pengajar Hukum Tata Negara dan Hukum Administrasi Negara*. 2026. Vol. 3. № 1. C. 13–36.
89. Sanders S.R., Brown D. The migratory response of labor to special economic zones in the Philippines, 1995–2005. *Population Research and Policy Review*. 2012. Vol. 31. № 1. C. 141–164.
90. Athukorala P., Menon J. *Global production sharing, trade patterns and determinants of trade flows: The role of East Asia*. In: Morrissey O., Lopez R., Sharma K. (eds.) *Handbook on Trade and Development*. Edward Elgar Publishing. 2015. C. 373–397. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781781005316.00027>.
91. Ham D.D., Yamamoto K.N., Lloyd R.A. Global competitiveness by the maquiladora manufacturing program in North America. *International Management Review*. 2021. Vol. 17. № 1. C. 18–25.
92. Lima A.C., Bontempo P.C., Amaral L., Rodrigues M.T. Desempenho econômico entre clusters automotivos no Brasil durante o programa Inovar-Auto. *Revista Economia & Gestão*. 2025. Vol. 25. № 70. C. 81–103. DOI: <https://doi.org/10.5752/P.1984-6606.2025v25n70p81-103>.
93. Zamani M. The strategic position of Chile in Latin America. *Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale*. 2026. Vol. 21. № 1. C. 107–117. DOI: <https://doi.org/10.61753/1857-1999/2345-1963/2026.21-1.08>.
94. UNIDO. Industrial development report 2022: The future of industrialization in a post-pandemic world. United Nations Industrial Development Organization. 2022.

URL: <https://www.unido.org/sites/default/files/unido-publications/2023-03/IDR-2022-en.pdf> (Дата звернення: 10.03.2025 р.).

95. UNIDO. Industrial development report 2024: Turning challenges into sustainable solutions – the new era of industrial policy. United Nations Industrial Development Organization. 2024. URL: <https://www.unido.org/sites/default/files/unido-publications/2024-06/Industrial%20Development%20Report%202024.pdf> (Дата звернення: 10.03.2025 р.).

96. World Bank. Global Investment Competitiveness Report 2017/2018: Foreign Investor Perspectives and Policy Implications. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/28493> (Дата звернення: 10.03.2025 р.).

97. World Bank. World development report 2024. World Bank. 2024. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2024> (Дата звернення: 10.03.2025 р.).

98. Farole, T. Special Economic Zones in Africa: Comparing Performance and Learning from Global Experience. World Bank (2011). <https://doi.org/10.1596/978-0-8213-8638-5> (Дата звернення: 10.03.2025 р.).

99. IMF. World economic outlook database. International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO> (Дата звернення: 10.03.2025 р.).

100. IMF. Global financial stability report, April 2024. International Monetary Fund. 2024. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/GFSR/Issues/2024/04/16/global-financial-stability-report-april-2024> (Дата звернення: 10.03.2025 р.).

101. OECD. Corporate tax statistics 2023. OECD Publishing. 2023. URL: https://www.oecd.org/en/publications/corporate-tax-statistics-2023_f1f07219-en.html (Дата звернення: 10.03.2025 р.).

102. Bashynska I. *Eco-industrial cluster in the circular economy* in collective monograph *Circular economy in Ukraine – a chance for transformation in industry and services*. Publishing house MEERI PAS, 2024, pp. 161-174.

103. Farole T., Moberg L. It worked in China, so why not in Africa? The political economy challenge of special economic zones. WIDER Working Paper No. 2014/152. UNU-WIDER. 2014. DOI:<https://doi.org/10.35188/UNU-WIDER/2014/873-5>

104. World Bank. Ethiopia's industrial parks are making jobs a reality. World Bank. 2019. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2019/11/18/ethiopias-industrial-parks-are-making-jobs-a-reality> (Дата звернення: 10.03.2025 р.).

105. Lanjouw P.F., Dang H.-A.H. Welfare dynamics in India over a quarter century: Poverty, vulnerability, and mobility during 1987–2012. Policy Research Working Paper No. 9231. World Bank. 2020. URL: <http://hdl.handle.net/10986/33713> (Дата звернення: 10.03.2025 р.).

106. Hu, R. (2019). The State of Smart Cities in China: The Case of Shenzhen. *Energies*, 12(22), 4375. <https://doi.org/10.3390/en12224375>

107. Tesfaw D. The effects of industrial park development on manufacturing firms' performance in Ethiopia. *Chinese Business Review*. 2023. Vol. 22. № 3. DOI: <https://doi.org/10.17265/1537-1506/2023.03.001>.

108. IEA. Global EV Outlook 2023. International Energy Agency. 2023. URL: <https://www.iea.org/reports/global-ev-outlook-2023> (Дата звернення: 01.04.2025 р.).

109. Barry F. Foreign direct investment and institutional co-evolution in Ireland. *Scandinavian Economic History Review*. 2007. Vol. 55. № 3. С. 262–288. DOI: <https://doi.org/10.1080/03585520701776076>

110. UNCTAD. World investment report 2023. United Nations Conference on Trade and Development. 2023. URL: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2023> (Дата звернення: 04.04.2025 р.).

111. OECD. Corporate tax policy in the UAE (recent reforms). OECD Publishing. URL: https://www.oecd.org/en/publications/tax-policy-reforms-2025_de648d27-en/full-report/tax-policy-reforms_c57e058c.html (Дата звернення: 04.04.2025 р.).

112. KPMG. Corporate tax rates table. KPMG. URL: <https://kpmg.com/dk/en/services/tax/corporate-tax/corporate-tax-rates-table.html> (Дата звернення: 04.04.2025 р.).

113. Parthasarathy B. The political economy of the Indian software industry. In: Political economy and information capitalism in India. Palgrave Macmillan, Basingstoke (2006). DOI: https://doi.org/10.1057/9780230595613_8.

114. OECD. Competitive regional clusters: National policy approaches. OECD Publishing. URL: https://www.oecd.org/en/publications/competitive-regional-clusters_9789264031838-en.html (Дата звернення: 13.04.2025 р.).

115. Delgado M., Porter M.E., Stern S. Clusters, convergence, and economic performance. Research Policy. 2014. Vol. 43. № 10. С. 1785–1799. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.respol.2014.05.007>.

116. World Bank. Path for Ukraine's economic growth: Technology upgrading. World Bank. 2019. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/880431575641119051/pdf/Path-for-Ukraines-Economic-Growth-Technology-Upgrading.pdf> (Дата звернення: 06.04.2025 р.).

117. International Monetary Fund. Ukraine: Recent economic developments. IMF Staff Country Report No. 99/42. International Monetary Fund. 1999. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/1999/cr9942.pdf> (Дата звернення: 06.04.2025 р.).

118. UNCTAD. World investment report 2008. United Nations Conference on Trade and Development. 2008. URL: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2008> (Дата звернення: 06.04.2025 р.).

119. International Monetary Fund. Ukraine: Financial system stability assessment, including reports on the observance of standards and codes on the following topics: Monetary and financial policy transparency, banking supervision, and payment systems. International Monetary Fund. 2003. URL: <https://www.imf.org> (Дата звернення: 06.04.2025 р.).

120. International Monetary Fund. Ukraine: Second review under the Stand-By Arrangement and request for modification of performance criteria: Staff report; press release on the Executive Board discussion. International Monetary Fund. 2009. DOI: <https://doi.org/10.5089/9781451839173.002>.

121. World Bank. Ukraine: Economic update. World Bank. 2014. URL: https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/eca/ukraine/World%20Bank%20Macro%20Update_October%202014_ENG%20Fin.pdf (Дата звернення: 10.04.2025 р.).

122. World Bank. Ukraine economic update, Spring 2017. World Bank. 2017. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/publication/economic-update-spring-2017> (Дата звернення: 10.04.2025 р.).

123. Державна служба статистики України. Статистика промислового виробництва. URL: <https://ukrstat.gov.ua> (Дата звернення: 10.04.2025 р.).

124. Myskiv G., Halkiv L. Modern cooperation between Ukraine and the IMF: Dynamics, trends and problems. International Journal of Synergy and Research. 2016. Vol. 5. С. 155–163. DOI: <https://doi.org/10.17951/ijsr.2016.5.155>.

125. World Bank. World development indicators – Ukraine. World Bank. URL: <https://data.worldbank.org/country/ukraine> (Дата звернення: 10.04.2025 р.).

126. Transparency International. Corruption perceptions index 2021. Transparency International. 2021. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2021> (Дата звернення: 10.04.2025 р.).

127. World Bank. Doing business 2020: Comparing business regulation in 190 economies. World Bank. 2020. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/688761571934946384/pdf/Doing-Business-2020-Comparing-Business-Regulation-in-190-Economies.pdf> (Дата звернення: 10.04.2025 р.).

128. World Bank. Ukraine rapid damage and needs assessment (RDNA2, 2023). World Bank. 2023. URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099184503212328877> (Дата звернення: 10.04.2025 р.).

129. National Bank of Ukraine. The role of monetary policy in wartime and post-war recovery. National Bank of Ukraine. 2023. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Volodymyr_Lepushynskyi_Role_monetary_policy_in_wartime_and_post-war_recovery_pr_2023-04-13_eng.pdf (Дата звернення: 12.04.2025 р.).

130. National Bank of Ukraine. Comment of the National Bank of Ukraine on inflation in 2023. National Bank of Ukraine. 2024. URL: <https://www.bank.gov.ua/en/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-rivnya-inflyatsiyi-u-2023-rotsi> (Дата звернення: 12.04.2025 р.).

131. United Nations Development Programme (UNDP). Updated damage assessment finds \$524 billion needed for recovery in Ukraine over next decade. UNDP. 2025. URL: <https://www.undp.org/ukraine/press-releases/updated-damage-assessment-finds-524-billion-needed-recovery-ukraine-over-next-decade> (Дата звернення: 12.04.2025 р.).

132. National Bank of Ukraine. International Reserves at USD 27.5 Billion in February. 2022. URL: <https://bank.gov.ua/en/news/all/mijnarodni-rezervi-stanovili-275-mlrd-dol-ssha-za-pidsumkami-lyutogo> (Дата звернення: 13.04.2025 р.).

133. National Bank of Ukraine. International Reserves Rose to 11-Year High of USD 31.9 Billion in March. 2023. URL: <https://bank.gov.ua/en/news/all/mijnarodni-rezervi-zrosli-do-319-mlrd-dol-ssha-za-pidsumkami-bereznaya-syagnuvshi-odinadtsyatirichnogo-maksimumu> (Дата звернення: 13.04.2025 р.).

134. Minfin. MIGA will provide war risk insurance guarantees for investors in Ukraine. Minfin. 2023. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2023/06/22/107829418/> (Дата звернення: 13.04.2025 р.).

135. Transparency International Ukraine. Індекс сприйняття корупції 2023. Transparency International Ukraine. 2024. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2023/> (Дата звернення: 13.04.2025 р.).

136. World Justice Project. Ukraine ranks 88 out of 142 in the World Justice Project Rule of Law Index. World Justice Project. 2024. URL: https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/Ukraine_2.pdf (Дата звернення: 13.04.2025 р.).

137. Property Rights Alliance. International Property Rights Index 2024. Property Rights Alliance. 2024. URL: <https://propertyrightsalliance.org/news/available-online-2024-international-property-rights-index/> (Дата звернення: 28.04.2025 р.).

138. Halaziuk N. Current state of investment environment of Ukraine through the prism of international rating. The actual problems of regional economy development. 2023. Vol. 1. № 19. С. 38–46. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.1.19.38-46>.

139. Атамас О.П. Інвестиційна привабливість регіонів України: Критична оцінка та пошук шляхів вирішення проблемних аспектів. Сталий розвиток економіки. 2023. № 2 (47). С. 11–15. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2023-47-1>.

140. Державна служба статистики України. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності (2022). URL: <https://ukrstat.gov.ua> (Дата звернення: 01.05.2025 р.).

141. Slovo i Dilo. Вартість відновлення України перевищила 500 млрд доларів – звіт. Slovo i Dilo. 2025. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2025/02/25/novyna/ekonomika/vartist-vidnovlennya-ukrayiny-perevyshhyla-500-mlrd-dolariv-zvit> (Дата звернення: 01.05.2025 р.).

142. Centre for Economic Strategy. Аналіз проблем економічного розвитку Донецької та Луганської областей: Діагностичний звіт. Centre for Economic Strategy. 2021. URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2021/04/UA2002-Diagnostic-report-on-the-current-state-of-Donbas-February-2021.pdf> (Дата звернення: 01.05.2025 р.).

143. Dudek M., Bashynska I., Filyppova S., Yermak S., Cichoń D. Methodology for assessment of inclusive social responsibility of the energy industry enterprises. Journal of Cleaner Production. 2023. Vol. 394. Article 136317. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2023.136317>.

144. Інститут економіки промисловості НАН України. Промисловість Донецької та Луганської областей: проблеми, перспективи та напрями розвитку. Інститут економіки промисловості НАН України. 2016. URL: https://iie.org.ua/wp-content/uploads/monografiyi/2016/2016_mono_Dopovid.pdf (Дата звернення: 28.04.2025 р.).

145. Пенсійний фонд України. Показники середньої заробітної плати за 2013 рік. Пенсійний фонд України. 2018. URL: <https://www.pfu.gov.ua/33851->

[pokaznyky-serednoyi-zarobitnoyi-platy-za-2013-rik/](#) (Дата звернення: 01.05.2025 р.).

146. Ukrainian Cluster Alliance. Map of clusters in Ukraine. URL: <https://www.clusters.org.ua/clusters-map/> (Дата звернення: 28.04.2025 р.).

147. Ukrinform. Нацбанк покращив оцінку щодо рівня безробіття за 2023 рік та прогноз на наступні роки. Ukrinform. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3859591-nacbank-pokrasiv-ocinku-sodo-rivna-bezrobitta-za-2023j-ta-prognoz-na-nastupni-roki.html> (Дата звернення: 01.05.2025 р.).

148. Міністерство економіки України. За рік війни в більш безпечні регіони релоковано 800 підприємств. 2023. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/a700c206-722a-4752-b5bb-78a1063ae9db> (Дата звернення: 01.05.2025 р.).

149. Державна податкова служба України. Звільнення від оподаткування прибутку учасника індустріального парку. Державна податкова служба України. 2022. URL: <https://dp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/641317.html> (Дата звернення: 01.05.2025 р.).

150. Міністерство економіки України. Уряд визначив умови звільнення від ПДВ та ввізного мита для індустріальних парків. Міністерство економіки України. 2022. URL: <https://me.gov.ua/news/detail?lang=uk-ua&id=ad46b498-a16d-4df7-ba21-9393f6e150e8> (Дата звернення: 04.05.2025 р.).

151. Дія.Бізнес. За 6 років дії програми бізнес отримав 471,4 млрд грн пільгових кредитів. Дія.Бізнес. 2026. URL: <https://business.diaa.gov.ua/news/za-6-rokiv-dii-prohramy-biznes-otrymav-4714-mlrd-hrn-pilhovvykh-kredytiv> (Дата звернення: 11.02.2026 р.).

152. Інститут аналітики та адвокації. Ukrainian Facility або 50 мільярдів євро від ЄС на відновлення: що має зробити Україна? Інститут аналітики та адвокації. 2024. URL: <https://iaa.org.ua/articles/ukrainian-facility-abo-50-milyardiv-yevro-vid-yes-na-vidnovlennya-shho-maye-zrobyty-ukrayina/> (Дата звернення: 01.05.2025 р.).

153. Президент України. Володимир Зеленський оголосив про старт нової економічної політики «Made in Ukraine». Офіційне інтернет-представництво

Президента України. 2024. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-ogolosiv-pro-start-novoyi-ekonomichnoyi-89321> (Дата звернення: 01.05.2025 р.).

154. ICAP Єднання. Дослідження ініціатив у сфері повоєнного відновлення України. ICAP Єднання. 2023. URL: https://ednannia.ua/images/Master_version_UKR_Rebuilding.pdf (Дата звернення: 03.05.2025 р.).

155. OECD. OECD strengthens support for Ukraine with four-year country programme. OECD. 2023. URL: <https://www.oecd.org/en/about/news/press-releases/2023/06/oecd-strengthens-support-for-ukraine-with-four-year-country-programme.html> (Дата звернення: 03.05.2025 р.).

156. Мінфін. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/> (дата звернення: 03.05.2025 р.).

157. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII. Верховна Рада України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/II02701A> (дата звернення: 04.05.2025).

158. European Business Association. UKR Invest Index 2025. European Business Association. 2025. URL: <https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2025/11/UKR-2025-Invest-Index.pdf> (Дата звернення: 04.05.2025 р.).

159. Iwański T. Ukrainian economy overshadowed by war. OSW Commentary / Ośrodek Studiów Wschodnich (OSW). 2014. URL: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2014-10-08/ukrainian-economy-overshadowed-war> (дата звернення: 04.05.2024).

160. Crude steel production volume in Ukraine. Statista. URL: <https://www.statista.com/statistics/801902/crude-steel-production-volume-in-ukraine/> (дата звернення: 04.05.2025).

161. Liakhovska O., Koval L. Structural changes in the industrial production of Ukraine in the conditions of war. Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu. 2024. Vol. 104. № 1. С. 1–11. DOI: <https://doi.org/10.58683/znwsb.1967>

162. European Business Association. UKR Invest Index 2025. European Business Association. 2025. URL: <https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2025/11/UKR-2025-Invest-Index.pdf> (Дата звернення: 04.05.2025 р.).

163. Sahachko Y., Smihunova O., Podolska O. Prospects for the formation of investment support for the technological growth of the agricultural sector of the Ukrainian economy in the post-war period. *Ukrainian Black Sea Region Agrarian Science*. 2023. Vol. 27. № 3. С. 62–70. DOI: <https://doi.org/10.56407/bs.agrarian/3.2023.62>.

164. U.S. Department of State. 2023 Investment Climate Statements: Ukraine. U.S. Department of State. 2023. URL: <https://www.state.gov/reports/2023-investment-climate-statements/ukraine> (Дата звернення: 05.05.2025 р.).

165. Poland Daily 24. FDI inflows into Poland hit a record high in 2021. Poland Daily 24. 2022. URL: <https://polanddaily24.com/4710-fdi-inflows-into-poland-hit-a-record-high-in-2021/business-innovation/9545> (Дата звернення: 06.05.2025 р.).

166. Foreign direct investment in Romania. Lloyds Bank Trade. URL: <https://www.lloydsbanktrade.com/en/market-potential/romania/investment> (дата звернення: 06.05.2025 р.).

167. Doing Business in Poland. Countryeconomy.com. URL: <https://countryeconomy.com/business/doing-business/poland> (Дата звернення: 06.05.2026 р.).

168. Credit ratings of Ukraine. Ministry of Finance of Ukraine. URL: <https://mof.gov.ua/en/kreditnij-rejting-potochni-rejtingi-zagalna-informacija-istorichni-zmini> (Дата звернення: 07.05.2025 р.).

169. Кушнір Н. Б., Мужук Ю. В. Методика оцінки інвестиційної привабливості підприємства та недоліки деяких існуючих методик. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Сер.: Економіка*. 2020. № 2 (50). С. 110–118.

170. Крамаренко К.М. Інвестиційна привабливість підприємства та методичні підходи до її визначення. *Причорноморські економічні студії*. 2016. №. 10. С. 101-104.

171. Prodanova N.A., Plaskova N.S., Dikikh V.A., Sotnikova L.V., Nikandrova L.K., Skachko G.A. Techniques for Assessing the Investment Attractiveness of a Commercial Organization based on Classical Methods of Strategic Economic Analysis. *International Journal of Economics and Business Administration*. 2019. Vol. 7, Issue 4. pp. 35–46.

172. SWOT Analysis. Corporate Finance Institute. 2022. URL: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/management/swot-analysis/> (Дата звернення: 07.05.2025 р.).

173. Broad Factors Analysis (PEST Analysis). Corporate Finance Institute. 2020. URL: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/management/broad-factors-analysis/> (Дата звернення: 07.05.2025 р.).

174. Чернова Н. Л., Сергієнко О. А., Гузь О. Б. Алгоритм класифікації і впорядкування компаній нафтогазової галузі за рівнем інвестиційної привабливості. *Проблеми економіки*. 2024. № 3 (61). С. 308–317.

175. Ганусич В. Аналіз ESG рейтингу компанії. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2022. № 2. С. 257–265. DOI: <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2022-2-257-265>

176. Using big data to attract big investments. Winnipeg Economic Development (YES! Winnipeg). URL: <https://www.liveinwinnipeg.com/fr/main/newsroom/read.post/837/using-big-data-to-attract-big-investments> (Дата звернення: 09.05.2025 р.).

177. Karpushenko M., Momot T., Kraivska I., Shapoval G., Karpushenko O. Enhancing investment attractiveness in wartime: a comprehensive analytical approach. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2024. Vol. 5, No. 13 (131). pp. 6–13. DOI: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2024.312761>

178. Shaykheeva D., Mustafin R., Panasyuk M. Assessment of regional investment attractiveness with the use of GIS technologies. *Journal of Economics and Economic Education Research*. 2016. Vol. 17, Special Issue 2. pp. 270–276.

179. Janton-Drozdowska E., Majewska M. Investment attractiveness of Central and Eastern European countries in the light of new locational advantages development.

Institute of Economic Research Working Papers. 2015. No. 13/2015. Institute of Economic Research (IER), Toruń.

180. Бессонова С., Комаров А., Сурган В. Поліпшення інвестиційної привабливості промислових підприємств. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки*. 2023. № 1(38). С. 75–80.

181. Скоробогатова Н. Є., Корчак А. О. Моделювання інвестиційної привабливості підприємства на засадах багатокритеріальності. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2017. № 20. С. 117–125.

182. Трусова Н. В., Терновський В. О., Зайцева О. І., Бериславська А. В. Концепція ризику інвестиційного бізнес-проекту. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2018. Т. 3. № 3 (38). С. 165–173.

183. Гайдис Н. М. Інвестування. Львів: Львівський банківський інститут НБУ, 2002. 271 с.

184. Мойсеєнко І. П. Інвестування: навч. посіб. Київ: Знання, 2006. 490 с.

185. Яблонська А. В. Дослідження інвестиційних ризиків. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.7. С. 277–282.

186. Довбняк Н.В. Вплив післявоєнного відновлення на управління бізнес-процесами промислових підприємств. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2024. № 11(2024). С. 1-15.

187. З України вже виїхали понад 6,7 мільйона біженців – ООН. Укрінформ. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3494687-z-ukraini-vze-viihali-ponad-67-miljona-bizenciv-oon.html> (Дата звернення: 10.06.2025 р.).

188. Ukraine Refugee Situation. UNHCR Operational Data Portal. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (Дата звернення: 10.06.2025 р.).

189. Інфляційний звіт. Квітень 2024 року. Національний банк України. 2024. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2024-Q2.pdf (Дата звернення: 10.06.2025 р.).

190. Prokopenko O., Sala D. Managing Human Capital with AI: Synergy of Talent and Technology. *Scientific Journal of Bielsko-Biala School of Finance and Law*. 2026. № 27 (3). С. 39-45.

191. Lewicka D., Glińska-Neweś A., Batko R., Bashynska I., Ur Rehman H. *Organizational Support for the Circular Economy through Shaping Employee Green Behaviour*. Edward Elgar Publishing Ltd. 2025. 250 p.

192. Приклади впровадження циркулярної економіки в Україні. Resource Efficient and Cleaner Production Centre (RECP), UNIDO. 2024. URL: https://www.recpc.org/wp-content/uploads/2024/05/National-cases-of-CE_publication_ukr.pdf (Дата звернення: 15.06.2025 р.).

193. Гранти як фінансовий інструмент для переробного бізнесу: можливість, яку не варто ігнорувати. Економічна правда. 2025. URL: <https://epravda.com.ua/experts/granti-yak-finansoviy-instrument-dlya-pererobnogo-biznesu-mozhlyvist-yaku-ne-varto-ignoruvati-806606/> (Дата звернення: 18.06.2025 р.).

194. IMF Executive Board Approves US\$15.6 Billion under a New Extended Fund Facility (EFF) Arrangement for Ukraine as part of a US\$115 Billion Overall Support Package. International Monetary Fund. 2023. URL: <https://www.imf.org/uk/news/articles/2023/03/31/pr23101-ukraine-imf-executive-board-approves-usd-billion-new-eff-part-of-overall-support-package> (Дата звернення: 18.06.2025 р.).

195. EIB Board, supported by the EU Commission, approves €1.59 billion of EU financial assistance for Ukraine. European Investment Bank. 2022. URL: <https://www.eib.org/en/press/all/2022-336-eib-board-supported-by-the-eu-commission-approves-eur1-59-billion-of-eu-financial-assistance-for-ukraine> (Дата звернення: 18.06.2025).

196. Zheng S., Zhou Y. Digital transformation and competitive advantage in manufacturing: The role of business model innovation. *Economies*. 2025. 13(7), 209. <https://doi.org/10.3390/economies13070209>

197. Meng X., Gong X. Digital transformation and innovation output of manufacturing companies: An analysis of the mediating role of internal and external transaction costs. *PLoS ONE*. 2024. 19(1), e0296876. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0296876>
198. Chirumalla K., Oghazi P., Nnewuku R. E., Tuncay H., Yahyapour N. (2025). Critical factors affecting digital transformation in the manufacturing sector. *Journal of Small Business & Entrepreneurship*. 2025. Volume 21, article number 54 <https://doi.org/10.1007/s11365-024-01056-3>
199. Kucharčíková A., Mičiak M., Tokarčíková E., Štaffenová N. The investments in human capital within the human capital management and the impact on the enterprise's performance. *Sustainability*. 2023. 15(6), 5015. <https://doi.org/10.3390/su15065015>
200. United Nations Development Programme (UNDP). Ukraine Recovery Framework. UNDP. 2024. URL: <https://www.undp.org/ukraine/united-nations-development-programme-ukraine-recovery-framework> (Дата звернення: 19.06.2025).
201. World Bank. Donor financing mechanisms for supporting Ukraine. World Bank Group. 2025. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/brief/world-bank-group-donor-financing-mechanisms-for-supporting-ukraine> (Дата звернення: 19.06.2025).
202. World Bank. Updated Ukraine recovery and reconstruction needs assessment released: Estimated \$524 billion needed over next decade. World Bank Group. 2025. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2025/02/25/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released> (Дата звернення: 20.06.2025).
203. Brigham E. F., Ehrhardt, M. C. *Financial management: Theory & practice* (16th ed.). Cengage Learning, 2019. <https://www.cengage.com/c/financial-management-theory-practice-16e-brigham-ehrhadt/9781337902601/>
204. Damodaran A. *Investment valuation: Tools and techniques for determining the value of any asset* (3rd ed.), 2012 Wiley. URL: <https://lnk.ua/F94cZQmWd>

205. Vernimmen P., Quiry P., Dallochio M., Le Fur Y. *Corporate finance: Theory and practice* (6th ed.), 2002. Wiley. ISBN: 978-1-119-84162-3 URL: <https://lnk.ua/MdhIeP1TF>

206. UkraineInvest. The Ukrainian government has allocated UAH 1 billion in the 2024 state budget to promote the creation and development of industrial parks. 2024. <https://lnk.ua/3jPnrrpER5> (Дата звернення: 20.06.2025).

207. Ministry of Economy of Ukraine. Within 4 years, the Ministry of Economy of Ukraine is going to fulfill 27 indicators under the Ukraine Facility Plan. 2024. URL: <https://lnk.ua/vpcq62UkV> (Дата звернення: 20.06.2025).

208. European Commission. Ukraine Recovery Conference – Press release. 2024. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_3182 (Дата звернення: 20.06.2025).

209. Balytska M. A billion for the growth of industrial parks (economic engine or money down the drain). VOXUkraine. 2025. <https://voxukraine.org/en/a-billion-for-the-growth-of-industrial-parks-economic-engine-or-money-down-the-drain/> (Дата звернення: 20.06.2025).

210. Bertrand J., Lemoine J., Negrea D., Perrin, C. *Attracting foreign direct investments*. Atlantic Council. 2024. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/attracting-foreign-direct-investments>

211. Liu X., Huang N., Su W., Zhou H. Green innovation and corporate ESG performance: Evidence from Chinese listed companies. *International Review of Economics & Finance*. 2024. Vol. 95, 103461. <https://doi.org/10.1016/j.iref.2024.103461>

212. Brodny J., Tutak, M. Digitalization of small and medium-sized enterprises and economic growth: Evidence for the EU-27 countries. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*. 2022. Vol. 8(2), 67. <https://doi.org/10.3390/joitmc8020067>

213. United Nations Development Programme (UNDP). Resilience Building and Recovery (RBR) framework for Ukraine. 2022. URL:

<https://www.undp.org/ukraine/inclusive-development-recovery-and-peacebuilding>

(Дата звернення: 21.06.2025).

214. Saha S., Sadekin M. N., Saha S. K. Effects of institutional quality on foreign direct investment inflow in lower-middle income countries. *Heliyon*. 2022. Vol. 8(10), e10828. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2022.e10828>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації*Статті у фахових виданнях України*

1. Задорожко Г. І., Колесов К. І. Торгівельні війни та їх вплив на національні економіки. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2024. № 1 (27). С. 45-53. URL: <https://economics.net.ua/ejopu/2024/No1/45.pdf> (Дата звернення 01.02.2026). (Кат. Б, Index Copernicus, Google Scholar) (0,58 д.а., особистий внесок здобувача: обґрунтовано вплив глобальних торговельних конфліктів на можливості залучення інвестицій у промислові підприємства, розроблено методичний підхід до оцінки їхньої адаптації до змін у міжнародних торговельних відносинах – 0,28 д.а.).

2. Задорожко Г. І., Колесов К. І. Формування інвестиційного клімату в промисловості при відновленні економіки України. *Наукові перспективи*. 2024. № 9 (51). С. 655-665. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/18285> (Дата звернення 01.02.2026). (Кат. Б, Index Copernicus, Google Scholar, Research Bible) (0,49 д.а., особистий внесок здобувача: розроблено підхід до оцінки впливу макроекономічної стабільності та регулювання валютного ринку на інвестиційну привабливість промислових підприємств в умовах економічного відновлення – 0,24 д.а.).

3. Колесов К. І. Особливості інвестиційної привабливості промислових підприємств. *Економіка. Фінанси. Право*. 2025. (Кат. Б, Index Copernicus) No 3. С. 43-46. DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2025.3.7> (Дата звернення 01.02.2026). (0,53 д.а.)

4. Колесов К.І. Оцінка інвестиційної привабливості промислових підприємств в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. № 16 (2025): С. 243-248. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.16.243> (Kam. B, Index Copernicus, Google Scholar) (0,71 д.а.)

5. Колесов К.І. Концептуальна модель формування інвестиційної привабливості промислового підприємства в умовах відновлення економіки України. *Економіка та суспільство*. 2025. № 81. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/7200> (Дата звернення 01.02.2026). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-81-153> (Kam. B, Vernadsky National Library, Google Scholar, Index Copernicus, CiteFactor, Eurasian Scientific Journal Index (ESJI), Crossref, OUCI, Web of Science (Research Commons) (0,72 д.а.)

Опубліковані праці апробаційного характеру

6. Kolesov K. Assessment of investment attractiveness of industrial enterprises in the post-war period. *Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні: збірник тез доповідей VIII міжнародної науково-практичної конференції [Електронний ресурс]*. – Вінниця : ВНТУ, 2025. С. 263-264. <https://press.vntu.edu.ua/index.php/vntu/catalog/book/890> (Дата звернення 01.02.2026). (0,12 д.а.)

7. Задорожко Г.І., Колесов К.І. Досвід розвинених країн у створенні сприятливого інвестиційного середовища. *Актуальні проблеми теорії та практики менеджменту* : Матеріали XIV Міжнародної наукової конференції. 26 травня 2025, Національний університет «Одеська політехніка». С. 71-73. <https://economics.net.ua/conf-m> (Дата звернення 01.02.2026). (0,14 д.а., особистий внесок здобувача: здійснено аналіз інструментів державної політики розвинених країн щодо стимулювання інвестиційної активності та узагальнено практики формування сприятливого інвестиційного середовища – 0,07 д.а.).

8. Kolesov K. The role of digital technologies in enhancing the investment attractiveness of enterprises. *Sustainable Development: Modern Theories and Best Practices* : Materials of the Monthly International Scientific and Practical Conference (June 30 - July 1, 2025) / Gen. Edit. Olha Prokopenko, Tallinn: Teadmus OÜ, 2025, 60 p. P. 57-59. <https://teadmus.org/main-publications/pb-28> (Дата звернення 01.02.2026). (0,14 д.а.)

9. Kolesov K. Use of digital and smart technologies to enhance the investment attractiveness of industrial enterprises. *Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи*: Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, ОНЕУ, 10-11 жовтня 2025 р.). С. 265-266. <https://dspace.oneu.edu.ua/items/9a449e07-a081-4712-947b-0a8f3e4ea202> (Дата звернення 01.02.2026). (0,12 д.а.)

10. Kolesov K. Conceptual model for ensuring the investment attractiveness of an industrial enterprise in the context of Ukraine's economic recovery. *Інноваційні методи управління економікою в умовах цифровізації бізнесу*: Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 10 жовтня 2025 р.). С. 381-382. <https://lnk.ua/Y4Qv5wre9> (Дата звернення 01.02.2026). (0,11 д.а.)

ДОДАТОК Б

ДОВІДКИ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

використання результатів дисертаційної роботи

Колесова Костянтина Ігорівна

на тему: «Формування інвестиційної привабливості промислових підприємств в умовах відновлення економіки України» у науково-дослідницькій діяльності Національного університету «Одеська політехніка»

Акт видано Колесову Костянтину Ігорівичу в тому, що його дисертаційну роботу на тему: «Формування інвестиційної привабливості промислових підприємств в умовах відновлення економіки України» виконано згідно тематичних планів науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська політехніка» у 2022–2026 рр. а результати його дисертації враховано кафедрою економіки при виконанні таких науково-дослідних робіт:

1. Держбюджетної НДР «Новітні теорії економіки та їх інструментарій в умовах актуальних викликів і загроз розвитку» (номер державної реєстрації 0124U003549, 01.01.2024–31.12.2028). У межах зазначеної теми було використано концептуальне бачення формування інвестиційної привабливості промислових підприємств, у межах якого економічні, інституційні, соціальні та цифрово-технологічні детермінанти поєднані в єдину систему стратегічного управління.

2. НДР «Забезпечення ефективного функціонування та розвитку підприємств: теоретико-методологічні та практичні аспекти» (номер державної реєстрації 0119U000743, термін виконання: 01.01.2019–31.12.2023). У межах дослідження застосовано удосконалений методичний підхід до оцінювання інвестиційної привабливості, який ґрунтується на поєднанні багатокритеріального аналізу (TOPSIS) із технологіями штучного інтелекту, що дозволяють автоматично визначати вагомість показників. Така інтеграція забезпечила підвищену точність, стабільність та об'єктивність оцінювання за умов дії різномірних факторів.

3. НДР «Розробка методичних рекомендацій щодо підвищення рівня економічної безпеки підприємства на засадах ризик-орієнтованого підходу» (№ 1897-69, 01.11.2023–29.12.2023). При виконанні теми використано підхід до діагностики інвестиційних ризиків та потенційних можливостей підприємства, який передбачає комбінування аналітичних, статистичних та експертних процедур із застосуванням алгоритмів машинного навчання. Це дозволило враховувати особливості мінливої ринкової ситуації та підвищити обґрунтованість ризик-орієнтованих управлінських рішень.

Дисертант приймав участь у виконанні робіт як співвиконавець.

Керівник НДР № 0124U003549,
№ 0119U000743,
№ 1897-69

д.е.н., професор Любов НЕКРАСОВА

АКТ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор,

проректор з науково-педагогічної

та виховної роботи

д-т.н., професор Сергій НЕСТЕРЕНКО

використання результатів дисертаційної роботи

Колесова Костянтина Ігорівна

на тему: «Формування інвестиційної привабливості промислових підприємств в умовах відновлення економіки України»

у навчальному процесі Національного університету «Одеська політехніка»

Цим актом підтверджується, що матеріали дисертаційної роботи Колесова Костянтина Ігорівна на тему: «Формування інвестиційної привабливості промислових підприємств в умовах відновлення економіки України» використовуються в межах підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 051 «Економіка» на таких рівнях: першому (бакалаврському) та другому (магістерському).

На **першому (бакалаврському) рівні** результати дослідження використано під час викладання освітніх компонент «Інвестиційна діяльність підприємств» та «Потенціал і розвиток підприємства». Зокрема, застосовано класифікацію факторів формування інвестиційної привабливості промислових підприємств, а також систему цифрових індикаторів оцінювання, що дало можливість формувати практичні кейси, тестові й ситуаційні завдання з акцентом на визначення інвестиційного потенціалу, цифрової зрілості та сталого розвитку підприємств.

На **другому (магістерському) рівні** положення і методичні розробки дисертації використовуються в межах освітньої компоненти «Управління проектами». Використано науково-методичний підхід до оцінювання інвестиційної привабливості підприємств, що ґрунтується на поєднанні методу TOPSIS із алгоритмами штучного інтелекту, а також концептуальну модель формування інвестиційної привабливості, що дозволяє студентам моделювати проектні рішення, оцінювати альтернативи, аналізувати ризики та прогнозувати ефект від цифрової трансформації й інноваційних змін в діяльності підприємств. Зазначені матеріали застосовуються при виконанні кваліфікаційних робіт магістра.

Використання результатів дисертації дозволило оновити зміст освітніх компонент, підсилити практичну, аналітичну та методичну складову підготовки здобувачів вищої освіти з актуальних питань інвестиційної політики, інноваційного розвитку, цифрової трансформації та управління проектами промислових підприємств.

Голова методичної комісії ІЕМ, д.е.н., проф.

Олександр БАЛАН

Завідуюча кафедрою економіки, д.е.н., проф.

Любов НЕКРАСОВА

65003, Одеська обл., м.Одеса,
вул. Чорноморського Козацтва, 28
www.irrigator.ua
0 800 30 20 10

ТОВ «ІРРІГАТОР УКРАЇНА»
Код ЄДРПОУ 38340586
ІНН 383405821155
ПАТ «МТБ БАНК»,
МФО 328168
р/р UA 07 328168 0000000026009335001

№ 01/09-к від «3» вересня 2025 р.

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ
Колесова Костянтина Ігоровича

*Формування інвестиційної привабливості промислових підприємств в умовах
відновлення економіки України*

Керівництво ТОВ «Іррігатор Україна» ознайомилося з матеріалами дисертаційної роботи, присвяченої формуванню та оцінюванню інвестиційної привабливості промислових підприємств у післявоєнний період, і відзначило наступні розробки та пропозиції, що мають практичне значення для діяльності підприємства:

– науково-методичні положення щодо комплексного оцінювання інвестиційної привабливості із використанням багатокритеріального методу TOPSIS, адаптованого для промислових підприємств України. Розрахунки, проведені для ТОВ «Іррігатор Україна», дозволили визначити інтегральний показник привабливості та оцінити позицію підприємства серед аналогів, а також окреслити напрями підвищення ефективності інноваційного та цифрового розвитку

– удосконалене інформаційно-аналітичне забезпечення процесу оцінювання, яке передбачає використання фінансових та нефінансових показників у розрізі чотирьох ключових блоків: економічного, інноваційно-технологічного, соціально-інституційного та репутаційного. Формування такої системи дозволило підприємству отримати об'єктивну структуровану картину своїх сильних і слабких сторін у контексті інвестиційної привабливості

Варто підкреслити наукову новизну та прикладну значимість запропонованих у дисертації розробок, які мають практичну цінність і можуть бути використані ТОВ «Іррігатор Україна» для удосконалення системи управління, планування модернізації та підвищення інвестиційної привабливості підприємства.

Заступник директора

Тарасенко С.О.

ПУБЛІЧНЕ
АКЦІОНЕРНЕ
ТОВАРИСТВО

18.03.2025 № 186-01

АКТ

впровадження результатів дисертаційного дослідження

Колесова Костянтина Ігорівна

НА ТЕМУ : «ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ»

Подані до впровадження наукові результати дисертаційного дослідження, присвяченого цифровій трансформації процесів оцінювання інвестиційної привабливості промислових підприємств, були використані у практичній діяльності ПАТ «Одескабель» для вдосконалення аналітичних процедур, підвищення прозорості інформаційних потоків та оптимізації ухвалення управлінських рішень.

На особливу увагу заслуговують розроблені автором положення, зокрема:

- концепція Smart Evaluation Framework, яка поєднує автоматизований збір даних, AI-аналіз, блокчейн-верифікацію та сучасні засоби візуалізації результатів. Застосування SEF забезпечує формування замкнутого циклу Smart Evaluation Loop, що дає можливість постійно оновлювати результати оцінювання та підвищувати точність аналітичних висновків;
- архітектура цифрової платформи Smart Investment Monitor, що реалізує принципи SEF та формує цілісну екосистему цифрової довіри між підприємством, зовнішніми інвесторами та державними структурами. Завдяки тривірневій структурі SIM забезпечує наскрізну інтеграцію показників, підвищує прозорість інформаційного обміну та дозволяє комплексно оцінювати інвестиційний потенціал підприємства;

Висновки та рекомендації, сформовані на основі зазначених результатів дисертаційного дослідження, мають як наукову, так і практичну цінність. Їхнє застосування у роботі ПАТ «Одескабель» сприяло удосконаленню процесів аналітичного супроводу, підвищенню рівня цифрової довіри та зміцненню позицій підприємства у взаємодії з інвесторами та партнерами.

Генеральний директор

Вадим ІОРГАЧОВ

Миколаївська дорога, 144,
Одеса, 65102,
Україна

Тел.: +38 048 716 11 23
+38 048 716 14 04
Факс: +38 048 716 14 01

www.odeskabel.com
office@odeskabel.com

Система
менеджменту
EN ISO 9001:2015
ID: 20100223015100
www.tuv.at

Виробництво
балансувальних
верстатів з 1973 року

Товариство з обмеженою відповідальністю
«ВТМ ГРУПП»
www.vtm.group

Юридична адреса: 65005, Україна, Одеська обл., м. Одеса, вул. Бугаївська, 43А. Поштова адреса: 65005, Україна, Одеська обл., м. Одеса, а/с 137
р/р UA173071230000026006011140273 в АТ «ВСТ БАНК», м. Дніпро, код ЄДРПОУ 40909859, ІПН 409098515520,
тел/факс (048) 777-06-80, 777-06-86; e-mail: micron@ukr.net

Вих. 01.12.2025 р. № 01/0112-У

На № _____

АКТ

впровадження результатів дисертаційного дослідження на тему:
«Формування інвестиційної привабливості промислових підприємств в умовах
відновлення економіки України»
Колесо́ва Костянти́на Ігоровича

Розроблені в межах дисертаційного дослідження теоретико-методичні підходи до оцінювання інвестиційної привабливості промислових підприємств, включно з удосконаленими моделями багатокритеріального аналізу та автоматизованими методами визначення вагових коефіцієнтів показників, були адаптовані для практичних потреб ТОВ «VTM GROUP» та використані у супровідній аналітичній діяльності підприємства.

Зокрема, результати дослідження були застосовані під час формування інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємства на основі методів TOPSIS та ANP, а також при структуризації даних за економічним, інноваційно-технологічним, соціально-інституційним і репутаційним блоками. Запропонована класифікація факторів інвестиційної привабливості за макроекономічними, регіональними, внутрішньоорганізаційними та цифрово-технологічними ознаками була використана для підготовки рекомендацій щодо визначення «вузьких місць» розвитку, планування інвестиційних рішень та підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Методичні рішення, представлені у дисертації, зокрема алгоритм оцінювання інвестиційних ризиків і можливостей у післякризовий період із використанням статистичних та експертно-аналітичних інструментів у поєднанні з елементами машинного навчання, були застосовані для підготовки аналітичних висновків, оцінки ризикового середовища, а також для розроблення обґрунтованих пропозицій щодо підвищення стійкості підприємства та оптимізації управлінських рішень.

Таким чином, результати дисертаційного дослідження знайшли практичне застосування у діяльності ТОВ «VTM GROUP» як сучасний аналітичний інструментарій для підтримки стратегічного та інвестиційного управління.

Генеральний директор
ТОВ «VTM GROUP»

Сергій ПОЛІЩУК